

Республикасы Қазақстан Білім және ғылым министрлігі
«Балдәурен» Республикалық оқу-сауықтыру орталығы

«ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ ӨЗЕКТІ АСПЕКТІЛЕРІ»

атты Республикалық
ғылыми-практикалық конференциясының

МАТЕРИАЛДАРЫ

4-6 желтоқсан 2019 жыл
Щучинск қ.

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Республиканский учебно-оздоровительный центр «Балдаурен»

МАТЕРИАЛЫ
Республиканской научно-практической конференции
«Актуальные аспекты инклюзивного образования»

4-6 декабря 2019 г.

г. Щучинск .

УДК 37.0 (063)

ББК 74.00

Т 43

Организационный комитет

Алипбаев С.Т. (председатель), Амиргалиев Ж.К. (зам. председателя), Мухамеджанова А.С. (зам.председателя), Виговская Е.Н. (ответственный секретарь)

«Актуальные аспекты инклюзивного образования»: в сборнике собраны материалы Республиканской научно-практической конференции посвященной. - Щучинск: «Республиканский учебно-оздоровительный центр «Балдаурен», 2019. - 140 с.

В подготовке сборника принимали участие:

Виговская Е.Н.

Дизайн: Ержигитова Д.

УДК 37.0 (063)

ББК 74.00

Тексты докладов печатаются в авторской редакции.

ISBN 978-601-332-533-0

© Республиканский учебно-оздоровительный центр «Балдаурен», 2019

МАТЕРИАЛЫҚ ОТЫРЫС МАТЕРИАЛДАРЫ

МАТЕРИАЛЫ ПЛЕНАРНОГО ЗАСЕДАНИЯ

«Инклюзивті білім берудің өзекті аспектілері» атты Республикалық ғылыми-тәжірибелік конференцияға қатысушыларға ҚҰТТЫҚТАУ СӨЗ

«Инклюзивті білім берудің өзекті аспектілері» атты Республикалық ғылыми-тәжірибелік конференцияға қатысушыларға ҚҰТТЫҚТАУ СӨЗ

Сәлеметсіз бе, құрметті «Инклюзивті білім берудің өзекті аспектілері» атты республикалық ғылыми-практикалық конференция қатысушылары! Сіздерді «Балдәурен» Республикалық оқу-сауықтыру орталығында қарсы алуға қуаныштымыз.

Инклюзивтік оқыту мен тәрбиені бүкіл әлемдік қауымдастық ең ізгілікті және ең тиімді деп таныды. Балалардың демалысы мен сауықтырылуын ұйымдастыру процесінде инклюзивті тәсілді дамытуға бағытталған бағыт қазақстандық білім беру саясатының басты басымдықтарының бірі болып табылады, бұл ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды олардың дене, психикалық, зияткерлік, мәдени-этникалық, тілдік және өзге де ерекшеліктеріне қарамастан жалпы білім беру ортасына қосуды, тәрбие процесін, сондай-ақ демалысты ұйымдастыру кезінде барлық кедергілерді жоюды, сондай-ақ әлеуметтік бейімдеу мен социумға кірігуді көздейді. «Балдәурен» Республикалық оқу-сауықтыру орталығы өз қызметін 17 жыл бұрын, 2002 жылдың 14 желтоқсанында бастады. «Балдәурен» оқу-педагогикалық және сауықтыру қызметін ұйымдастыру бойынша Республикалық ғылыми-әдістемелік орталық ретінде, сондай-ақ балалардың халықаралық және республикалық мәдени-көпшілік, ғылыми-практикалық іс-шараларын өткізу орны ретінде өзін көрсете білді. Егер «Балдәуренде» қызметін бастағанда жылына 4608 бала демалса, қазір бұл сан Қапшағай, Балқаш және Түркістан қалаларында филиалдардың ашылуының арқасында 14 413 балаға дейін өсті.

«Балдәуреннің» алғашқы ашылған күнінен бастап орталықта инклюзивті білім беру жүзеге асырылуда. Инклюзивті білім беру кең мағынада білім беру, бос уақыт қызметіне денсаулық жағдайы бойынша ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды ғана емес, сондай-ақ тілдік кедергілері бар, оқытудың әртүрлі деңгейі бар балаларды да қосуды білдіреді. «Балдәурен-ге» Қазақстанның барлық өңірлерінен әр түрлі тілде оқытатын мектептерден, Назарбаев Зияткерлік мектептерінің, «Білім-Инновация» лицейлерінен, тілдерді тереңдетіп оқытатын мектептерден, мектеп-гимназиялардан, жалпы білім беретін және шағын жинақты мектептердің оқушылары оқуға және сауықтырылуға келеді. Біздің педагогтарымыз қысқа уақыт ішінде табысты инклюзия үшін барлық балаларды бірыңғай ұжымға қосу арқылы, кедергілерді жойып, олар үшін барлық жағдайды жасайды.

Бірнеше жыл бойы «Балдәуренде» ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларға арналған «Жұлдызай» арнайы ауысымы өткізілді, оларды өткізу кезінде орталық педагогтары балалардың осы категориясымен практикалық жұмыс тәжірибесін алды. 2020 жылдың мамыр айында еріктілер жылы аясында «JULDYZAI» балалар шығармашылық фестивалі бағдарламасы жүзеге асырылады.

2019 жылы біздің орталық үшін Балқаш қаласындағы «Қазақмыс» корпорациясының шипажай-профилакториясы базасында филиалдың ашылуы үлкен жетістік болды. Оның негізгі бағыты инклюзивті білім беруді жүзеге асыру болып табылады: ауысым сайын Балқаш қаласының «Балдәурен-де» демалуға және сауықтыруға келген 155 баланың 55-сі-бұл ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар. Біз үшін, біздің филиалда оқытудың инклюзивтік практикасының жолын таңдаған ұйым ретінде ерекше білім беру қажеттілігі бар қандай да бір оқушыны оқытуда кедергілердің туындауының нақты себебі болуы және оған табысты жүзеге асыру жағдайларын туғызуы мүмкін екенін анықтау маңызды.

Инклюзивті білім беру даму ерекшеліктерінсіз балаларға да артықшылық береді, өйткені ерекше білім беру қажеттіліктері бар құрдастарына білім беру және әлеуметтік қызметке белсенді қатысуға көмектесіп, қарапайым балалар өзіне білмейтін маңызды өмірлік сабақтар алады. Бұл әлеуметтік сананың өсуінен, адамдар арасындағы айырмашылықтың болмауынан, өзін-өзі тану мен өзін-өзі бағалау дамуынан көрінеді, шынайы қамқорлық пен достыққа ықпал етеді.

Балқаш қаласының филиалында жұмыс, ауысымды өткізу кезінде біздің ұжыммен жинақталған аз тәжірибе, егер оларға қажетті көмек көрсетілсе, барлық балалар табысты бола алатындығын көрсетеді. Оқытудағы қолдауды дамыту тәрбиелеу мен оқытудағы қиындықтар балаларға емес, балалар «түзеуді» талап етпейді, оқыту мен тәрбиелеудің тәсілдері.

Инклюзивті білім беруді енгізу біздің қоғамымызға бірқатар себептер бойынша пайдалы деп санаймын:

- инклюзивтік білім беру кемсітушілікпен және айырмашылық қорқынышымен күресуге көмектеседі, балалар мен ересектерді бағалауға, оларды өзгертуге тырысудың орнына адамдар арасындағы әралуандылық пен айырмашылықты қабылдауға және түсінуге үйретеді;

- инклюзивті білім беру теңдік, әлеуметтік әділеттілік, ынтымақтастық, бірлік және оң қарым-қатынас жағдайында әлеуметтенуге мүмкіндік береді. Балалар мен ересектер тұлғааралық қарым-қатынас бағаланған мейірімді және қолайлы жағдайдан пайда алады.

- инклюзивті білім беру педагогтардың кәсіби білімін кеңейтеді. Мұндай білім беру оқытудың жана және неғұрлым икемді тәсілдерін, барлық балалар үшін барынша тиімді болатын бейімделу оқу бағдарламаларын, әдістер мен тәсілдерді әзірлеуді талап етеді.

Конференцияны өткізудің басты мақсаты инклюзивті білім беру саласында озық тәжірибе мен білім алмасу болып табылады деп есептейміз. Жоспарланған іс-шаралар аясындағы жұмыс, ұсынылған ұсыныстар практикалық қызметте өз қолданылуын табады деп үміттенеміз.

Конференцияның барлық қатысушыларына жемісті жұмыс, сындарлы диалог және тиімді өзара іс-қимыл тілеймін!

Инклюзивті білім беруді әдістемелік қамтамасыз етудің мәселелері

Ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар білім алушылар ортаға бейімделуде халықты әлеуметтік қорғау, денсаулық сақтау, білім беру, экономика, мәдениет, көлік, құрылыс және сәулетті басқару органдарының өзара байланысымен кешенді түрде мәселелерді шешу мен әлеуметтік оңалтудың біртұтас жүйесін әзірлеуді қажет етіп отыр. Өйткені қазақстандық қоғамда инклюзивті білім беруді жүзеге асыруда демографиялық, әлеуметтік-экономикалық, саяси бағыттарды жетілдіруге ерекше көңіл бөлініп келеді.

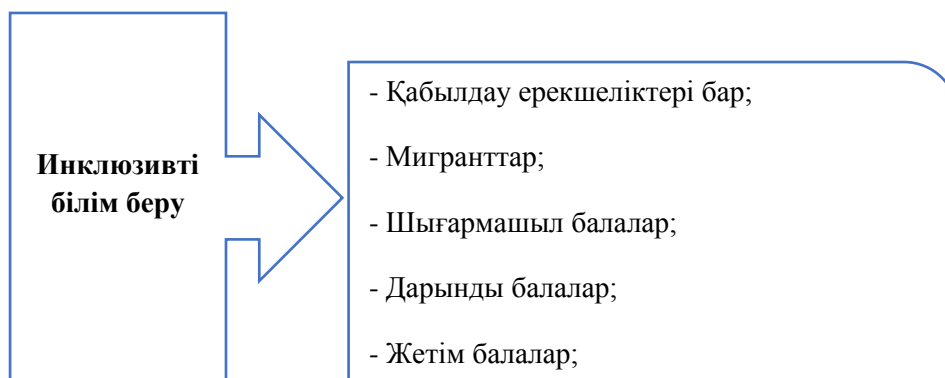
Мемлекет басшысы Қ.К. Тоқаев «Сындарлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі» атты Қазақстан халқына Жолдауында: «Біз ерекше қажеттіліктері бар адамдар үшін бірдей мүмкіндік жасауға міндеттіміз», - деп тұжырымдауы инклюзивті қоғамды дамытуда сапалы білім алуға қол жеткізу құқығы Қазақстан Республикасының заңнамасымен барлық білім алушылардың жеке мүмкіндіктері мен ерекше білім беру қажеттілігінің әртүрлілігі ескерілгендігін көрсетеді. Бұл инклюзивті білім беру шеңберінде халықаралық және қазақстандық нормативтік-құқықтық құжаттарының жүйеленгендігінің айғағы болып табылады [1].

«Қазақстанның инклюзивті білім беру саласындағы ЭЫДҰ ұсыныстарын іске асыру» мониторингтік зерттеу қорытындысы бойынша келесі факторларға талдамалық-зерттеулер жүргізілді:

- ҚР ағымдағы білім беру саясатының басым бағыттарының бірі – инклюзивті білім беру;
- Қазақстанның тиісті халықаралық құжаттарды, сонымен бірге ЮНЕСКО, ЮНИСЕФ, ЭЫДҰ т.б. халықаралық ұйымдардың ұсынымдарын қабылдауы мен ратификациялауы;
- БҰҰ ТДС-ның «сапалы білім беру» 4-мақсатының тұжырымдамасында көрсетілген: «инклюзивті, адал да сапалы білім беруді қамтамасыз ету мен өмір бойы барлық адамдар үшін оқыту мүмкіндігін ілгерлету» сипаттамасына сәйкес инклюзияның заманауи контекстінде сапалы білім беруге қол жеткізу [2, 5 б.].

Аталған факторлар жалпы инклюзивті процесті медициналық модельден әлеуметтік модельге жүзеге асырды. Өйткені медициналық модель білім алушының денсаулығы бұзылуының болуы арқылы мүгедектікті анықтап, медициналық араласу, терапия және арнайы абилитациялық-оңалту шаралары арқылы бұзылуларды азайту бағыттары бойынша қызметін көрсетті. Ал, әлеуметтік модель шеңберінде білім алушы қоғамда орын алып жатқан физикалық, ұйымдастырушылық немесе қарым-қатынас кедергілеріне, ақыл-ой мен стереотиптерге байланысты тең құқылы және барлығына білім алу кезінде тең мүмкіндіктер беру насихатталады. Бұл кедергілерді жоюда барлық балалар үшін тең құқықтар мен мүмкіндіктерді қамтамасыз ете отырып, мектептер мен білім беру мекемелерінің өзгеруін көрсетеді.

Сондықтан да, білім алушылардың санаттары (көру қабілеті бұзылған; есту қабілеті бұзылған; сөйлеу тілінің бұзылыстары бар; сөйлеу тілінің дамуы тежелген; тірек-қимыл аппараты қызметінің бұзылысы бар; зерде бұзылыстары бар; психикалық дамуы тежелген; эмоциялық-ерік әрекетінде және мінез-құлқында бұзылыстары бар) инклюзивті білім беруде жан-жақты, кең мағынада зерделенді (сурет 1).

Сурет 1 – Инклюзивті білім беруді зерделеу шеңбері

Жоғарыда көрсетілген (сурет 1) инклюзивті білім беруді зерделеу шеңберінде барлық мамандар мен педагогтардың өзара іс-әрекетінде маңызды орын алатын педагогикалық процес – қолдау. Қолдау – педагогтар мен мамандардың жүйелі ұйымдастырылған іс-әрекеті барысында білім алушының мүмкіндіктері мен қажеттіліктеріне сәйкес табысты оқуы мен дамуы үшін әлеуметтік-психологиялық және педагогикалық жағдайлар жасау. Білім алушылардың мүмкіндіктерін ескеріп, білім беру процесіндегі икемділікті педагогтар қамтамасыз ететіндіктен Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігінің тапсырысы бойынша инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын білім беру мекемелерінің басшыларына, мұғалімдерге, әдіскерлерге, білім басқармалары мен бөлімдердің мамандарына арналған әдістемелік ұсынымдар дайындайды.

Әдістемелік ұсынымдар қазақ және орыс тілдерінде шығарылады. Кейбір әдістемелік ұсынымдарға төмендегідей талдау жасасак:

- «Ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалар үшін жаңартылған оқу бағдарламаларын жүзеге асыру бойынша әдістемелік ұсынымдар» мазмұнында жаңартылған оқу бағдарламаларымен (бастауыш, негізгі мектеп) ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балаларды оқытудың ерекшеліктері мен жүзеге асыру жолдары бойынша ұсынымдар беріледі [3];

- «Жалпы білім беретін мектептің оқыту үдерісінде ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар білім алушыларды қолдау бойынша әдістемелік ұсынымдар» мазмұнында ЭЫДҰ ұсынымдарына сәйкес ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар білім алушыларды қолдауға арналған ақпараттық-ғылыми талдау қорытындысы мен білім беру процесіндегі барлық қатысушыларды қолдау үшін педагогтар мен мамандардың ЕБҚ бар балалардың ата-аналарымен өзара іс-әрекетін ұйымдастырудағы қабылдау және қолдаудың қадамдық жоспары бойынша әдістемелік ұсынымдар көрсетіледі [4];

- «Ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалардың оқыту үдерісіне тиімді әдістер мен технологияларды енгізу бойынша әдістемелік ұсынымдар» мазмұнында ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар білім алушыларды оқытудың тұғырлары айқындалып, оқыту процесіндегі тиімді әдістер мен технологиялар түрлерін бейімдеудің әдістемелік ұсыныстары нақтыланады [5];

- «ЕБҚ бар балалардың мамандық таңдауында отбасы, мектеп және жұмыспен қамту мекемелерінің өзара іс-әрекеті бойынша әдістемелік ұсынымдар» мазмұнында түлектерді жұмысқа орналастыруда жалпы білім беретін мектептегі кәсіптік бағдар беру жұмысының рөлі мен оларды табысты кәсібилендірудің әлемдік тәжірибесіне талдау жасалынып, ЕБҚ бар білім алушылардың мамандық таңдауында отбасы, мектеп және жұмыспен қамту мекемелерінің табысты өзара іс-әрекет жолдары анықталды [6];

- «Инклюзия жағдайында жаратылыстану-математикалық және гуманитарлық білім берудің жеке бағдарламаларын құрастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар» мазмұнында инклюзия аспектісінде жаратылыстану-математикалық және гуманитарлық білім беру оқу жоспарларының ерекшеліктеріне талдау жасалынып, әрбір бағыт бойынша жеке бағдарламаларды әзірлеу кезеңдері айқындалады [7].

Жоғарыда берілген әдістемелік ұсынымдар ЕБҚ бар білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау қызметін ұйымдастыруда, барлық білім алушылардың әртүрлі қажеттіліктерін қанағаттандыруда оқу-әдістемелік тұрғысынан қамтамасыз етіледі.

Ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдауда педагогтарды әдістемелік қамтамасыз ету келесі қағидаттармен сипатталады:

- жүйелілік – білім алушының білім алуындағы шынайы жағдайларда қиналған тұстарын, әлеуетті мүмкіндіктерін, мықты жақтарын әртүрлі бағытта білім алушыларға, педагогтарға, ата-аналарға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету процесінде жүзеге асады;

- кешенділік – білім алушының танымдық, эмоциялық-жігерлік, қозғалыстарымен қатар, әлеуметтік байланыстар мен қатынастарды оңтайландырады, оқуда жетістіктерге жетуді және тұлғааралық байланыстарды жақсартуды қадағалауға педагогпен, психологпен, логопедпен, ата-анамен кешенді көмек көрсетуге мүмкіндік береді;

- интегративтілік – білім беру ортасымен қатар микроәлеуметтік ортаны да қамтитын әртүрлі психотерапиялық және психологиялық-педагогикалық әдістердің, әдістемелердің, тәсілдер мен технологиялардың өзара байланысын көздейді;

- үздіксіздік – баланың мүмкіндіктері мен қабілеттерін ерте анықтаудан басталып барлық оқу кезеңінде психологиялық-педагогикалық қолдауды іске асыру жолдарын айқындайды.

Қорыта келе, инклюзивті білім беруді әдістемелік қамтамасыз етуде берілетін ұсынымдар мен ұсыныстар принциптерге негізделіп, педагогтардың біліктілігін көтеруде ерекше білім берілуіне

қажеттілігі бар білім алушылармен өзара байланысын, сабақтастық әдістерді, жаңашылдық технология мен үздіксіз қолданылатын тәсілдемелерді көрсетеді.

Әдебиет:

1. Тоқаев Қ.К. Сындрлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі. //Қазақстан халқына Жолдауы. 2 қыркүйек 2019 ж. [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.akorda>.

2. Реализация Казахстана рекомендаций ОЭСР в области инклюзивного образования. Аналитический отчет по итогам мониторингового исследования.-Астана: 2018. – 69 с.

3. Ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалар үшін жаңартылған оқу бағдарламаларын жүзеге асыру бойынша әдістемелік ұсынымдар. Әдістемелік ұсынымдар – Нұр-Сұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2019. – 248 б.

4. Жалпы білім беру мектептің оқыту үдерісінде ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар білім алушыларды қолдау бойынша әдістемелік ұсынымдар әзірлеу. Әдістемелік ұсынымдар – Нұр-Сұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2019. – 258 б.

5. Ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалардың оқыту үдерісіне тиімді әдістер мен технологияларды енгізу бойынша әдістемелік ұсынымдарды әзірлеу. Әдістемелік ұсынымдар – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2019. – 216 б

6. ЕБҚ бар балалардың мамандық таңдауында отбасы, мектеп және жұмыспен қамту мекемелерінің өзара іс-әрекеті бойынша әдістемелік ұсынымдар. Әдістемелік ұсынымдар – Нұр-Сұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2019. – 152 б.

7. Инклюзия жағдайында жаратылыстану-математикалық және гуманитарлық білім берудің жеке бағдарламаларын құрастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар. Әдістемелік ұсынымдар – Нұр-Сұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2019. – 322 б.

Кукубаева А.Х.

*доктор психологических наук, профессор,
Кокшетауский университет им. А. Мырзахметова*

Основные направления психологической службы Казахстана в работе с детьми с особыми образовательными потребностями

Актуальность инклюзивного образования в современном мире не вызывает сомнений. Изменения в системе образования находятся на стадии преобразования и реформы и, в частности, ориентированы на работу с детьми с особыми образовательными потребностями. Образовательная инклюзия рассматривается, прежде всего, как средство социальной реабилитации семьи. Развитие инклюзивного образования обеспечивает равные права, доступность, возможность выбора подходящего образовательного маршрута для любого ребенка вне зависимости от его физических и других возможностей.

Поддерживая инклюзивную культуру, реализуя инклюзивную политику и практику, образовательные учреждения действуют в инновационном режиме. При этом одной из основных становится задача – создать устойчивую, развивающуюся, эффективно действующую систему психолого-педагогического сопровождения инклюзивного образования в учреждениях образования.

Развитие психологической службы в учебных заведениях по работе с детьми с особыми образовательными потребностями происходит по основным законам, присущим большинству психологической служб системы образования, однако особенности социально-педагогических условий конкретного коррекционно-образовательного учреждения определяют структуру психологической службы и специфику содержательного направления основных направлений деятельности психолога, педагога.

Психолого-педагогическое сопровождение является одним из важных условий адаптации и обучения учащегося с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной среде. Оно направлено на создание системы социально-психологических условий, способствующих

успешному обучению, развитию каждого ребенка, коррекции недостатков его психофизического развития в конкретной школьной среде.

В настоящее время проблеме обучения детей с особыми образовательными потребностями уделяется значительное внимание, как в сфере науки, так и практики. Эта ситуация весьма актуальна и обусловлена увеличением количества детей с проблемами в развитии, а диагностирование задержки на ранних стадиях развития представляется довольно проблематичным.

Вхождение Республики Казахстан в мировое образовательное пространство требует от педагогической общественности нового подхода на профессиональные задачи и способы их решения. В Государственной программе развития образования Республики Казахстан на 2011–2020 годы определены новые концептуальные подходы к образованию детей с особыми образовательными потребностями в развитии, внедрению в практику идей интегрированного обучения и воспитания детей с отклонениями в развитии совместно с нормально развивающимися сверстниками. Обеспечение равного доступа детей к различным программам воспитания и обучения, равного доступа детей с ОВЗ к образованию является одной из приоритетных задач. [1].

С 2011 по настоящее время в регионах республики работает программа Круглых столов по теме «Инклюзивное образование: международная практика и пути реализации в Казахстане» для руководителей системы общего среднего образования при поддержке Фонда Сорос Казахстан. В настоящий период реализуется интернет-проект на базе сайта www.inclusion.kz в рамках информационной поддержки заинтересованных сторон в развитии инклюзивного образования в Казахстане.

Инклюзивное образование - это такая организация процесса обучения, при которой все дети, независимо от их физических, психических, интеллектуальных, культурно-этнических, языковых и иных особенностей, включены в общую систему образования.

Законодательством Республики Казахстан в соответствии с основополагающими международными документами в области образования предусматривается принцип равных прав на образование для лиц с особыми образовательными потребностями. Гарантии права детей с ограниченными возможностями в развитии на получение образования закреплены в Конституции Республики Казахстан, Законах Республики Казахстан «О правах ребенка в Республике Казахстан», Закон РК «О правах ребенка», «Об образовании», «О социальной и медико-педагогической коррекционной поддержке детей с ограниченными возможностями», «О социальной защите инвалидов в Республике Казахстан», «О специальных социальных услугах», концептуальных подходах к развитию инклюзивного образования в Республике Казахстан [2-4].

Социальная и медико-педагогическая коррекционная поддержка детей с особыми образовательными потребностями рассматривается как деятельность организаций образования, социальной защиты населения, здравоохранения, предоставляющих специальные социальные, медицинские и образовательные услуги, обеспечивающие детям с ограниченными возможностями условия для преодоления и компенсации ограничения жизнедеятельности и направленные на создание им равных с другими гражданами возможностей участия в жизни общества.

Реализация инклюзивного образования в РК ставит проблему разработки научно-обоснованной, комплексной системы коррекционного педагогического сопровождения детей с особыми образовательными потребностями, обучающихся в условиях инклюзии и отражающей тенденции специального образования в РК.

В случае если коррекционные занятия проводятся в дополнительное, во вне учебное время, ребенок с ограниченными возможностями оказывается в ситуации, когда он затрачивает времени на обучение больше, чем его одноклассники. Следовательно, при составлении сетки расписания, коррекционные занятия должны стать его органичной частью. Кроме того, расписание занятий должно быть составлено таким образом, чтобы специалист имел возможность посещать основные занятия. Расписание учебных предметов и коррекционных занятий должно быть строго согласовано с учителями и специалистами центра и/или службы сопровождения.

Имеющаяся практика социализации детей с ограниченными возможностями в большей степени сложилась в рамках клинического подхода, в котором ограниченные возможности рассматриваются как патология, нарушение развития, что в свою очередь предполагает лечение, создание специальных служб. Данный подход, ослабляет социальную позицию ребенка и усугубляет его неравный социальный статус.

В противовес специальному образованию инклюзивное образование стремится развить систему, направленную на детей и признающую, что все дети — индивидуумы с различными потребностями в обучении. Инклюзивное образование стремится к разработке подхода к преподаванию и обучению, который будет более гибким для удовлетворения различных потребностей в обучении.

Изучению психолого-педагогических особенностей данной категории детей посвящены труды педагогов, психологов, дефектологов (Katnick P., Talley L., Loraine T., Waitoller F., Л.С. Выготский, Т.А. Власова, Б.В. Зейгарник, А.Р. Лурия, В.В. Лебединский, К.С. Лебединский, М.С. Певзнер, Г.Е. Сухарева).

В центре внимания казахстанских ученых находятся разные вопросы инклюзивного образования: теоретико-методологические аспекты (Акажанова А.Т., Б.Б. Амрина, Г.С. Беркенова, С.П. Гернер, И.Г. Елисеева, А.Т. Ержанова, А.С. Жандарова, Т.А. Жангазиева, Н.В. Иванкова, Курбаналиева М.К., Д.В. Лепешев, О.Г. Лепешева, А.Т. Саттыбаева, Р.А. Сулейменова, А.Ю. Хорошев, О.Ф. Чумакова), профессиональные компетенции (Б.К. Дигенова, К.Ж. Жанадилова, Л.А. Повстан.), коррекционно-развивающее обучение (Т.С. Алхатова, Т.В. Колупайко), управление образованием в дошкольных организациях (А.Т. Исакова), разные категории детей (В.В. Захлебаева, Шалгимбаев Т.М.), деятельность учителя-дефектолога (Т.С. Алхатова, К.Ж. Жанадилова, И.А. Бухарбаева), детские оздоровительные лагеря (Т.В. Колупайко), возрастные особенности детей (Е.В. Данильченко, С.Н. Рягин, Тесленко А.Н.), социально-философские подходы (Д.В. Лепешев), перспективы развития (А.М. Ерсалина, Н. Имангалиева, Г. Шугаева) [5-7].

Дети с особыми образовательными потребностями - дети с физическими и (или) психическими недостатками, имеющие ограничение жизнедеятельности, обусловленное врожденными, наследственными, приобретенными заболеваниями или последствиями травм, подтвержденными в установленном порядке.

Одним из важных направлений работы является диагностическая деятельность. Ее цель – информационное обеспечение процесса сопровождения. Психодиагностические данные необходимы для составления социально-психологического портрета учащегося, для определения путей и форм оказания коррекционно-развивающей помощи.

По-прежнему остается ряд нерешенных проблем и барьеров на пути внедрения инклюзивного образования в Казахстане: некорректное отношение к детям с особыми образовательными потребностями; отсутствие специально подготовленного педагогического состава; недостаточная материально-техническая оснащенность учебных заведений; барьер физического доступа; – жесткие требования государственного стандарта.

На начальном этапе главной задачей государства является проведение информационно-просветительской работы среди научно-педагогического сообщества и общества в целом. Создание нормативно-правовой базы, обучающих материалов, подготовка преподавательского состава, изучение отечественного и зарубежного опыта внедрения инклюзивного образования позволит Казахстану постепенно выстроить грамотную систему обучения.

На основе данных психологического и специального педагогического изучения необходимо составление Индивидуальной программы психолого-педагогического сопровождения учащегося, содержащая рекомендации к осуществлению индивидуального подхода (Д.В. Лепешев).

Для повышения качества обучения школьников осуществляется образовательный мониторинг. В организации единого образовательного пространства для взаимодействия педагогов и разнопрофильных специалистов основную роль должны играть ресурсные центры, на базе которых осуществляется интеграция ресурсов образования

Другим важным условием перехода к инклюзивному образованию является соответствующая подготовка педагогического персонала. Плановую, систематическую работу по профессиональной подготовке учителей, педагогов системы образования успешно проводят филиал АО «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу» Института повышения квалификации педагогических работников по Акмолинской области», а также Республиканский учебно-оздоровительный центр «Балдаурен».

В заключение отметим, что понятие «сопровождение» следует распространять не только на детей с особыми образовательными потребностями, но и на других субъектов образовательного процесса. Это не просто разнообразие методов коррекционно-развивающей, профилактической, реабилитационной работы с учащимися, а комплексная деятельность специалистов, направленная на решение задач развития, обучения, воспитания и социализации детей.

Литература:

1. Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011 – 2020 годы. Астана, 2010. – 52 с.
2. Закон «Об образовании» от 27 июля 2007 г. С изменениями и дополнениями по состоянию 21.02.2019.
3. Закон РК «О правах ребенка» №345-ІІ от 08.08.2002 г., ст. 48, п. 2.
4. Концептуальные подходы к развитию инклюзивного образования в Республике Казахстан // Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 1.06.2015 г.
5. Алхатова Т.С., Жанадилова К.Б., И.А. Бухарбаева. Практическая реализация инклюзивного образования в Казахстане // Первый международный фестиваль педагогических идей «Шаги успеха» / Центр образования и воспитания. Чебоксары, 2015. – С. 32-48.
6. Лепешев Д.В., Лепешева О.Г. Инклюзивное образование. Кокшетау, 2019. – 268 с.
7. Шугаева Г., Имангалиева Н. Инклюзивное образование: опыт и перспективы // Наука и образование Казахстана. Алматы, 2014. – №6. – С.52-56.

Бекбаева З.Н.

*Абай атындағы ҚазҰПУ,
Арнайы білім беру кафедрасының
аға оқытушысы, п.ғ.к.,*

Абай атындағы ҚазҰПУ педагогикалық мамандықтарына «Инклюзивті білім беру» пәнін оқытудың маңызы

Бүгінгі таңда инклюзивті білім беру мәселесі әлемдегі өзекті проблемаға айналып отыр. Бұл құбылыс Қазақстанды да назардан тыс қалдырылмады. Бұл проблема өзіне қатты назар талап етеді, өйткені туа біткен және жүре пайда болған ақаулары бар балалардың саны жыл сайын артып келеді. Мүмкіншілігі шектеулі балаларды қоғамға бейімдеу және оңалту қазіргі таңда арнайы педагогика ғылымының өзекті мәселесі болып отыр. Осы мәселені шешудің бірден-бір жолы инклюзивті білім беру болып табылады.

«Инклюзивті білім беру» ұғымының мәні ағылшын тілінде «inclusion», яғни «кіріктірілу, ендіру» дегенді білдірсе, француз тілінен аударғанда «inclusif» «өзіне ендіру», латын тілінен аударғанда «include» - «ену» дегенді білдіреді. Олай болса, инклюзивті білім беру дегеніміз – жалпы білім берудің даму үдерісіндегі барлық адамдарды оқыту, сонымен қатар әр түрлі қажеттіліктерге ие балаларға қарай бейімдеу арқылы ерекше мұқтаждықтары бар балалардың білім алуына қол жеткізу екендігі көрсетілген. «Инклюзивті білім беру» ұғымы Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында ашып көрсетілген. Бұл ұғым ерекше білім алу қажеттіліктері мен жеке-дара мүмкіндіктері ескеріле отырып, барлық білім алушылардың білім алуға тең қолжетімділігін қамтамасыз ететін үдеріс ретінде түсіндіріледі. Кеңейтілген мағынада инклюзивті білім беру дегеніміз кедергілерді жою мен ерекше білім беруге қажеттілігі бар адамдарды оқыту процесінде енгізуге бағытталған білім беру процесі және олардың сапалы білімге тең қолжетімділігін қамтамасыз ету болып табылады.

Қазақстан Республикасының 2011-2020 жылдарға арналған білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасында, 2002 жылғы қабылданған «Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық педагогикалық түзету арқылы қолдау туралы» Заңында инклюзивтік білім беруді жетілдіру мен дамыту бойынша бірқатар міндеттер қойылған. 2015 жылы инклюзивтік білім берумен мүмкіндігі шектеулі балалардың 25 пайызын қамту көзделсе, инклюзивтік білім беруге жағдай жасаған мектеп үлесі 30%-ға жету керек [1, 2]. Білім берудің бұл түрінде мүмкіндігі шектеулі баланың өз-өзіне сенімі артады, ол маңайындағылар тарапынан өзіне қолдау бар екенін сезінеді, бұл баланың өзін-өзі бағалай білуіне, қоршаған ортасына сүйіспеншілікпен қарауына, өзін қоғамның толыққанды мүшесі сезінуіне жол ашады.

Қазіргі таңда біздің мемлекетімізде инклюзивтік білім беру үдерісін жүзеге асыруға қарасты заңдар қарастырылған. Мүмкіндіктері шектеулі балаларды әлеуметтік бейімделуін жетілдіру мақсатында халықаралық құқықтық актілер қабылданды және ратификацияланды, олар “Бала

құқықтары туралы Конвенция” (1989), “Білім беру” және “Мүгедектердің құқықтарының тепе-теңдігін қамтамасыз ету туралы ережелер” (1993), білім алуда ерекше қажеттіліктері бар балаларға арнайы білім беру және жағдайын реттеу үшін “Саламандық декларация”(1994). Атап айтсақ мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беретін ортаға кіріктіру мақсатында 2009 жылғы ҚР инклюзивті білім беруді дамыту тұжырымдамасының жобасы әзірленген, сонымен қатар 2010 жылдың 1 ақпанында бекітілген ҚР білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын атауға болады.

Қабылданған халықаралық құқықтық актілер адамның жынысы, нәсілі, діни, мәдени-этникалық немесе тілдік белгілері, денсаулық жағдайы, әлеуметтік шығу тегі, қашқын мәртебесі болуы, тағы басқалай белгілері бойынша еш кемсітушілікті болдырмайтын білім алу құқықтарын белгілейді.

«Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамытудың тұжырымдамалық тәсілдерінде» білім беруге ерекше қажеттіліктері бар білім алушыларға мына санаттағы балалар жататыны белгіленген:

- мүмкіндіктері шектеулі балалар;
- мигранттардың, оралмандардың, босқындардың, саны аз ұлттар отбасыларынан шыққан балалар;
- қоғамда әлеуметтік бейімделуде қиындықтары бар балалар (жетім балалар, девиантты мінез-құлықты балалар, әлеуметтік- экономикалық және әлеуметтік-психологиялық деңгейі төмен отбасынан шыққан балалар). Бұл санаттағы балалар - өмірде түрлі қиын жағдайларға душар болған, қиындықтарға тап болған балалар екені белгілі [3].

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің барлық педагогикалық мамандықтарына 2015 жылдан бастап «Инклюзивті білім беру» пәні міндетті компонент ретінде енгізіліп, оқытылуда. Пән 2 кредиттің тұрады: 15 дәріс, 15 семинар сабағы.

Бұл жүйенің әлемдік деңгейде таралғанына қарамастан, сала бойынша кадр даярлаудың жағдайы мәселе тудырады. Себебі, қазіргі уақытта жалпы білім беру мектептерінде жұмыс істейтін мамандар (пән оқытушылары) жүйе туралы білімдерін «Инклюзивті білім беру» пәні арқылы алып отыр. Әрине қосымша білімді жетілдіру курстарының жұмыстарына көз жұма алмаймыз, дегенмен мамандардың кәсіби даярлануын олар толығымен қамтамасыз ете алмайды деп есептейміз.

Пәннің негізгі мақсаты – студенттерге ерекше білім беруді қажет ететін балалардың ерекшеліктері бойынша білімдерін, әдістемелік білім беру негіздерін, инклюзивті ортада психологиялық-педагогикалық қолдау көрсететін ұйымдардың ерекшеліктері бойынша түсініктерін қалыптастыру.

Пәнді меңгеру нәтижесіне қойылатын талаптар:

«Инклюзивті білім беру» пәні пәндік құзыреттіліктерді дамыту мен қалыптастыруға бағытталады:

- Пәнді оқу барысында білім алушы білуі керек:
- инклюзивті білім берудің басты мақсаты мен ұғымдарын;
  - инклюзивті білім беру ортасында ерекше білімді қажет ететін балаларға білім беру мен тәрбиедегі жалпы сұрақтарды;
  - инклюзивті білім берудің басты отандық және шетелдік тұжырымдамаларын;
  - инклюзивті білім беру ұйымдарында ерекше білімді қажет ететін балаларға психологиялық, педагогикалық, әлеуметтік қолдау көрсетудің негіздерін;
  - білім беру ұйымдарындағы инклюзивті үрдіске қатысты мамандардың қызметі туралы түсініктерін;
  - жалпы білім беру үрдісіне ерекше білімді қажет ететін балаларды қосудың түрлі мәселелері мен жолдарын;
- Іскерлікке ие болуы:
- балалар мен мүгедектердің құқықтары туралы отандық және халықаралық негізгі тәжірибелердің қолдануы;
  - жеке психикалық және психофизиологиялық даму ерекшеліктері мен жалпы, арнайы (бұзылыстардың түрлі типтері бойынша) заңдылықтарын ескеруі;
  - инклюзивті білім берудегі көкейкесті мәселені таңдай білу дағдысын қалыптастыру жолдарын;
  - өздігімен іздену, зерттеу және өзекті мәселені шеше білу дағдысын;
  - әртүрлі бұзылыстары бар балаларды тәрбиенің түрлі стратегиялық мүмкіндіктеріне сай бағалай алуы;
- меңгеруі:

- балалардың түрлі іс-әрекеттерін ұйымдастыру қабілетін;
- сыни тұрғыда ойлау әдістерін;
- ерекше білімді қажет ететін балалардың жүйке-психикалық және дене даму ерекшеліктерін бағалау мен бақылау,
- білім жүйесіндегі дамытудың заманауи стратегиясын;
- ерекше білімді қажет ететін балалар отбасының әлеуметтік-педагогикалық проблемаларын зерттеп білу және оларды шешуді.
- білім берудің психологиялық- педагогикалық практикасындағы инновациялық технологияларды қолдану ерекшеліктерін.

Пән «Инклюзивті білім берудің теориялық негіздері», «Ерекше білімді қажет ететін балаларды оқытудың психология-педагогикалық негізі», «Ерекше білімді қажет ететін балаларды жалпы білім беру үрдісіне қосуды ұйымдастыру негіздері», «Білім беру ұйымдарында білім беру ортасын ұйымдастыру» атты модулдерден тұрады.

Инклюзивті білім беру жағдайындағы мұғалімді даярлау ерекшелігі білім мен дағдылар жүйесі емес, басты құзыреттер жиынтығына бағытталады.

Негізгілері академиялық құзыреттер (жаңа білімдерді алуға қабілетін анықтайтын); әлеуметтік-тұлғалық құзыреттер (мемлекет пен қоғамның идеологиялық, адамгершілік идеалдарын сақтау қабілеті); кәсіби құзыреттер (арнайы және инклюзивті білім беру жағдайында педагогиканы, қазіргі білім беру технологияларын, білу. Оқыту мен тәрбиелеудің жаңа әдістерін, формаларын мен құралдарын, оның ішінде, инклюзивті білім берудің құндылығы мен сенімділігін білу маңызды болады [4].

Жыл сайын педагогикалық мамандық бойынша даярланып жатқан студенттердің білім деңгейін тексеру мақсатында мониторинг ұйымдастырылып отырады.

Сондай бақылау нәтижесінде мынадай сауалнамалар ұйымдастырған болатын.

Сауалнамада: «Инклюзивті білім беру ұғымын талдау», Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қалыпты өмірге бейімдеу мәселесі; Олардың қарым қатынастарын жетілдіру; ҚР инклюзивті білім беруді енгізудің деңгейі; Оны көтеру үшін қажетті жағдайлар; Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды жалпы білім беру үрдісіне қосудың мәселелері; Жалпы мектеп мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігі туралы сұрақтар берілген.

Қосымша алынған сауалнама нәтижесінен ұққанымыз: барлық мамандық бойынша студенттер инклюзивті білім беру ұғымын толығымен түсінеді, инклюзивті білім берудің қажеттілігін мойындайды, балалардың өзіндік ерекшеліктеріне байланысты атқарылатын жұмыс түрлеріне талдау жасайды. Ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыс жүргізетін жалпы білім беру мектебінің мұғаліміне тән іс-әрекет түрлерін көрсете алады. Дегенмен, өздерінің болашақ мамандығы бойынша ерекше білімді қажет ететін балаларды оқытуға даярлығы туралы сұраққа, екі-үшты жауаптар берді. Бірінші бөлігі өздерінің даяр екендігін айтса, екіншілері психологиялық тұрғыда қорқыныш сезімі бар екендігін мойындайды. Олар ерекше білімді қажет ететін балаларға толыққанды көмек көрсете алмаймыз ба деген қорқыныш сезімдерін де жасырмады. Бұдан нені байқауға болады?

Жалпы біздің білім берудегі бағытымыз оң, дегенмен оны тек бір ғана пән аясында толығымен қамтамасыз ете алмаймыз. Инклюзивті білім берудің нормативтік-құқықтық және теориялық, ерекше білімді қажет ететін балаларды оқытудың психология-педагогикалық негіздерін меңгергенімен, білім беру ұйымдарында білім беру ортасын ұйымдастыру бойынша әлі де толыққанды білімді қажет етеді. Осы мәселені шешу мақсатында жаңартылған білім беру бағдарламасында «Инклюзивті білім беру технологиялары» модулі енгізіліп, құрамына «Инклюзивті білім беру», «Инклюзивті мәдениетті қалыптастыру негіздері», «Бейімделген инклюзивті білім беру ортасын құру» пәндері кіріктірілді.

Халықаралық тәжірибе көрсеткендей, инклюзивті білім беру жүйесін дамыту үшін оны жүйелі, кезеңдеп жүзеге асыру қажет. Сол себепті қазіргі таңда біздің қоғамымызда инклюзивті білім беру жүйесін тиімді, жүйелі жүзеге асыратын педагогтарды даярлауды дамытудың негізгі міндеттеріне мыналар жатады деп санаймыз:

-инклюзивті білім беру аясында әр түрлі деңгейдегі мамандардың ақпарат алмасуын жүзеге асыру (аталған мәселе бойынша халықаралық конференциялар, семинарлар ұйымдастыру және т.б.);

-педагогтардың кәсіби біліктіліктерін инклюзивті білім беру аясында жаңа жағдайларға бейімдеу (жеке ықпал ету қағидасын басшылыққа алу, дамуында ауытқуы бар балалардың психо-физикалық ерекшеліктерін ескеріп педагогикалық үрдісті ұйымдастыру);

- инклюзивті білім беру жүйесінің халықаралық тәжірибелерін талдау;
- инклюзивті білім беру саласында зерттеу жобаларына қолдау көрсету;
- халық арасында инклюзивті білім беру мәселесі бойынша насихат жүргізу.

Инклюзиялық білім беру жүйесі іске асырылып жатқан мектептерде түзету бағытын дұрыс жоспарлап жүргізетін арнайы педагогтар жеткіліксіз. Сонымен қатар жалпы білім беру мектептеріндегі мұғалімдердің осы сала бойынша деңгейлері төмен жағдайда. Сол себепті мүмкіншілігі шектеулі балалар оқып жатқан сыныптың мұғалімдерін қайта даярлау және түзету бағытын оңтайлы жүзеге асыратын әдістемелік нұсқаулар құрастыру осы мәселенің тиімді шешімі болып табылады деп ойлаймыз.

«Ақыл-парасат адамның ойлауына, пайымдауына, ғылым мен өнердің қыр-сырын ұғынуына, жақсылық пен жаман қылықтың аражігін ашуына көмектесетін күш» - деп Абу Насыр Әл-Фараби атамыз айтқандай, ақыл-парасат адам өмірінде жетекші рөлді атқарады. Сондықтан да еліміздің өсіп-өркендеуі үшін, жарқын болашақ үшін инклюзивті білім беруге жіті көңіл бөлген абзал. Кей балалардың зияты, көруі мен естуі тірек-қимыл аппараты бұзылғанымен басқа жағынан икемі болуы мүмкін, соны білім беру арқылы дамыта түсу керек. «Сен білмейсің!», «ол дұрыс емес!» деген шектеулер арқылы біз баланы өсірмейміз, өшіреміз. Сондықтан, әр балаға ерекше көңіл бөлу керек. Біз балаға біліммен қатар мейірім, махаббат сыйлауымыз керек. Оларды үнемі жақсы сөзбен жігерлендіріп отыру қажет.

Қорыта келгенде айтарымыз, білім беру жүйесінің толыққанды, жүйелі жүргізілуі тікелей арнайы мамандар мен және пәнді оқытушы мұғалімдердің кәсіби деңгейлеріне байланысты. Олай болса, осы сала бойынша білім алып жатқан болашақ пән оқытушыларының сапалы білім алып, инклюзивті білім беру жүйесін жандандыруы үшін барлығымыз аянбай тер төгуіміз қажет және оларды даярлауда жоғары оқу орындарында «Инклюзивті білім беру» пәнін жүргізетін ұстазға жүктелетін міндет те ауыр. Сонымен қатар ерекше білім беруді қажет ететін балаларды жалпы білім беру үрдісіне қосуда кәсіби мамандарды даярлау мәселесін барлығымыз жұмыла отырып шешуге, қолдау көрсетуге тырысу, барлығымыздың азаматтық парызымыз болмақ.

Әдебиет:

1. «Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2011-2020 жылға арналған бағдарламасы», Астана, 2010 ж
2. Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық педагогикалық түзету арқылы қолдау туралы. ҚР 2002ж №343 Заңы
3. Мемлекеттік Рсалдинова А.К., Денисова И.А. Повышения квалификации педагогических педагогических кадров в условиях становления инклюзивного образования в РК. Хабаршы / Арнайы педагогика сериясы, №2(37), 2014 ж.
4. Аутаева А.Н., Бекбаева З.Н. Инклюзивті білім беру жүйесімен 5B010500-Дефектология мамандығы бойынша білім алатын бакалавр студенттерін даярлау. Хабаршы / Арнайы педагогика сериясы, №2(37), 2014 ж.

Стукаленко Н.М.

директор филиала АО НЦПК

«Өрлеу» ИПК ПР по Акмолинской области

доктор педагогических наук, профессор, академик

Иманова А.Н

зам.директора по УМР филиала АО НЦПК

«Өрлеу» ИПК ПР по Акмолинской области

Повышение квалификации педагогов в вопросах инклюзивного образования

Проблема выбора будущей профессии обучающихся, имеющих особые образовательные потребности, всегда актуальна. Еще в начале XX в. известный немецкий педагог-дефектолог П. Шуман писал: «Чем ниже уровень психического развития ребенка, тем выше должен быть уровень образования учителя» [1].

Профессиональная деятельность педагога организации специального образования выходит за рамки традиционной учительской деятельности, тесно взаимодействуя и переплетаясь с различными видами социально-педагогической, реабилитационной, консультативно-диагностической, психотерапевтической, масштабной коррекционной и другими видами деятельности, она направлена к одной цели - содействие человеку с ограниченными возможностями жизнедеятельности в его социальной адаптации и интеграции средствами специального образования.

Эффективная профессиональная ориентация таких школьников возможна лишь при условии психолого-педагогической готовности педагогических работников к указанной деятельности. Инновационные тенденции общего образования ставят перед системой повышения квалификации важную цель - развитие профессиональных компетенций педагогов, работающих в условиях инклюзивного образования. Лишь овладев ими на достаточном уровне можно стать профессионально компетентным в этих непростых вопросах.

Включение детей с особыми образовательными потребностями в учебный процесс школы и последующая планомерная их профориентация требуют корректировки учебных планов и программ, разработки индивидуальных образовательных маршрутов, а также создания всех необходимых условий. Проводимые нами исследования в рамках курсов свидетельствуют о наличии трудностей при совместном обучении детей с ограниченными возможностями с развивающимися по норме сверстниками. Анализ трудностей обучения таких детей у учителей специальных и обычных классов показал, что трудности преимущественно связаны с диагностикой познавательной деятельности, с объяснением учебного материала, а также проверкой и оценкой знаний в рамках обновленного содержания образования. Что касается профориентационной работы с такими детьми, сложности возникают уже при психолого-педагогической диагностике профессиональных интересов, задатков и профнаправленных способностей [2].

При решении таких задач в системе образования возникает множество проблем. Одна из них – подготовка специалистов и повышение квалификации педагогических работников для реализации инклюзивного образования. В НЦПК «Өрлеу» разработана модель системы повышения квалификации работников образования, в основе которой новая философия образования и использование современных инновационных педагогических технологий, обеспечивающих повышение качества образования в РК. Сегодня педагог должен быть нацелен на непрерывное повышение профессиональной компетентности, которая является его интегральной профессиональной характеристикой, основывается на фундаментальной концепции инклюзивного образования, результативном практическом опыте и эмоционально-ценностном отношении к педагогической деятельности.

Развитие профессионализма педагогов, формирование прогрессивно мыслящей педагогической общественности с прочно освоенными психолого-педагогическими компетенциями является первостепенной задачей системы повышения квалификации педагогических кадров. НЦПК «Өрлеу» имеет научно обоснованную и апробированную стратегию ее реализации через разработку образовательных программ повышения квалификации педагогических кадров среднего образования и подготовку компетентного тренерского корпуса для их обеспечения.

С учетом вышесказанного, наш ИПК уделяет большое внимание обновлению содержания учебных программ курсов повышения квалификации в соответствии с приоритетными направлениями развития образования, в том числе инклюзивного. Учитывая актуальность широкого круга проблем, стоящих перед педагогами в условиях инклюзивного образования, в филиале «Өрлеу» ИПК ПР по Акмолинской области проводятся курсы на государственном и русском языках. Тематика и содержание курсов способствуют развитию профессиональной компетентности учителей, работающих с детьми, имеющими особые образовательные потребности.

Приказом Министерства образования и науки РК №202 от 2 мая 2017 г. в НЦПК «Өрлеу» утверждены 99 образовательных программ краткосрочных курсов для начинающих, опытных и творчески работающих педагогов. Усовершенствованы программы повышения квалификации и переподготовки педагогических кадров для организаций образования, реализующих инклюзивное направление, в том числе специальных педагогов. Для педагогических кадров организаций дошкольного и среднего образования действуют следующие образовательные программы курсов повышения квалификации: «Психолого-педагогическое сопровождение инклюзивного образования в дошкольной организации» для психологов и педагогов дошкольных организаций, «Педагогическая квалиметрия: управление качеством обучения в общеобразовательной школе в условиях развития инклюзивного образования» для директоров школ, «Развитие профессиональной

компетентности заместителя директора малокомплектной школы в организации инклюзивного образования» для зам. директоров по УР малокомплектных школ, «Содержание образовательной среды в условиях развития инклюзивного образования» для учителей общеобразовательных школ, педагогических кадров; «Инклюзивное образование - фактор обеспечения равенства прав и доступности образовательных услуг в условиях малокомплектной школы» для учителей малокомплектных школ.

В 2018 году согласно плану по государственному заказу, утвержденному МОН РК на базе ИПК ПР по Акмолинской области проведен один курс для учителей малокомплектных школ по теме: «Инклюзивное образование - фактор обеспечения равенства прав и доступности образовательных услуг в условиях малокомплектной школы» в объеме 80 ч. На данном курсе обучились 25 педагогов области.

По заявкам Астраханского района для 25 слушателей, Аккольского района для 25 слушателей и для 24 слушателей из 21 школы г. Кокшетау в 2018 году были проведены выездные двухнедельные курсы на хозрасчетной основе по теме: «Содержание образовательной среды в условиях развития инклюзивного образования». Из специальных организаций образования г. Кокшетау прошли обучение на хозрасчетной основе педагоги ОСКШИ №1 – 5 человек, ОСКШИ №4 – 8 человек, ЦОССУ – 8 человек, КППК – 1 человек по образовательной программе «Развитие профессиональных компетентностей педагогов в условиях специального (коррекционного) образования Республики Казахстан».

По итогам 2018 года по инклюзивному образованию прошли курсы - 99 педагогов, по специальному образованию - 22 педагога Акмолинской области. Итого, в общем 121 педагог.

В первом полугодии 2019 года по заявкам Жаксынского района для 21 слушателя, Ерейментауского района для 40 слушателей на государственном языке обучения и 20 слушателей на русском языке были проведены выездные двухнедельные курсы на хозрасчетной основе по теме: «Содержание образовательной среды в условиях развития инклюзивного образования». По данной программе так же в рамках недельных курсов на базе Красноярской СШ №1 - обучились 18 педагогов и коллектив из 34 педагогов СШ №18 г. Кокшетау на государственном языке.

В целом за 1-полугодие 2019 года проведено 6 курсов для 133 слушателей по хозрасчету. Курсы по инклюзивному образованию на 2019 год в плане Государственного заказа МОН РК не были запланированы.

Контент образовательных программ предполагает изучение таких актуальных вопросов, как виды планирования (долгосрочное, среднесрочное, краткосрочное), целеполагание урока, планирование уроков в соответствии с учебной программой, предусмотрено изучение материала в условиях обновления содержания образования. Слушатели знакомятся с современными организационными основами и вариативными формами включения детей с ограниченными возможностями, а также с технологиями психолого-педагогического сопровождения, коррекционно-развивающего обучения, требованиями к составлению индивидуальной образовательной программы. Наиболее распространенные формы занятий на курсах - лекции, тренинги, семинары, практические занятия, мастер-классы в базовых организациях образования. Спецификой курсов повышения квалификации, проходящих на базе института, является их практическая направленность. Для качественной реализации инклюзивных подходов важно сотрудничество со специальными педагогами. Выездные практические занятия проходят на базе специальных организаций образования и школ с инклюзивным обучением, с целью изучения практического опыта работы. Завершающий этап курсов повышения квалификации – презентация мини-урока и обмен опытом. По окончании курсов каждый слушатель получает пакет методических материалов на электронном носителе.

Обязательным является мониторинг слушателей по качеству проведенных курсов, позволяющий выявить положительные и отрицательные стороны. Положительная оценка качества курсов, самооценка профессионально-личностных изменений у слушателей по результатам выходящего анкетирования свидетельствуют о достижении целей курсов, высокой степени удовлетворенности слушателей их качеством, собственными результатами работы, а также об осознании профессионального роста.

Внедрение инклюзии на уровне дошкольного образования определяет необходимость повышения квалификации педагогов и психологов дошкольных организаций. Темы курсов обоснованы возрастными и психофизиологическими особенностями детей в дошкольной инклюзивной организации, направлены на формирование навыков психолого-педагогической поддержки всех участников образовательного процесса.

Повышение квалификации педагогов не ограничивается курсовой подготовкой, важнейшей составляющей является посткурсовая и межкурсовая деятельность с педагогами, проводимая в форме конференций, вебинаров, круглых столов, республиканских семинаров. В целях поддержки посткурсового сопровождения слушателей развита филиальная сеть интернет-сообществ учителей, а также работает электронный депозитарий методических и научных изданий «Өрлеу». Традиционным стал региональный конкурс «Лучший педагог инклюзивного образования в ТиПО». В 2019 году в конкурсе приняли участие 5 педагогов ТиПО, работающих с обучающимися, имеющими особые образовательные потребности. По итогам конкурса вручены дипломы победителям и грамоты номинантам.

Дипломом 1-й степени награждена Кенжебаева Анар Сериковна, преподаватель истории КГУ «Строительно-технический колледж №1 города Кокшетау». 2-й степени – Баткульдина Райхан Балтабеккызы, преподаватель физики и математики КГУ «Высший колледж культуры им. Акана серэ города Кокшетау». 3-й степени – Моисеенко Евгения Николаевна, преподаватель физической культуры КГУ «Агротехнический колледж №3, село Красный Яр».

Оргкомитетом Конкурса были учреждены следующие номинации:

«За творческий подход и креативность» - Тугусаева Елена Викторовна, методист, преподаватель хорового класса и дирижирования, ГККП «Высший педагогический колледж, город Щучинск»;

«Мастер своего дела» - Герасименко Светлана Владимировна, преподаватель русского языка и литературы КГУ «Агротехнический колледж №10 города Акколь».

Конкурс стал важным событием в профессиональной жизни участников. Этот ценный опыт поможет им зарядиться особой энергетикой идей, планов и стать стимулом для дальнейшего творческого роста.

Таким образом, рост профессиональной компетентности на курсах повышения квалификации, постоянное развитие психолого-педагогических навыков и целенаправленное самосовершенствование педагогов в условиях инклюзивного образования, предусматривающие формирование у педагогов личностных установок на инклюзию и социальную значимость их реализации, являются факторами, которые способствуют мотивационно-ценностной готовности педагогов к осуществлению новой для них деятельности по обучению и профориентации детей с особыми образовательными потребностями.

Литература:

1. Обучение детей с проблемами в развитии в разных странах мира: Хрестоматия / Сост. и науч. ред. Л. М. Шипицина. — СПб., 1997.

2. Стукаленко Н.М., Дударева М.А., Понятова О.М. Формирование психолого-педагогических компетенций у педагогов для работы в условиях инклюзивного образования. Материалы междунауч.-практической конференции «Молодежь и наука-2018» - Петропавловск, СКГУ, 2018. - С.239-243.

*Алхатова Т.С.
Руководитель КГУ «ОПМПК»
Управления образования
Акмолинской области*

Педагогическая психология и дефектология как базис инклюзивного образования

Педагогические идеи совместного обучения обычных детей и детей с отклонениями от нормативного развития встречается уже в «Великой дидактике» Яна Амосова Коменского он писал «...этим недостаткам и уклонениям в способностях лучше может помочь, пока они новы... должен быть такой порядок, чтобы медленные были перемешаны с быстрыми, тупые с более понятливыми, упрямые с послушными и чтобы все руководились одними и теми же наставлениями и примерами, пока нуждаются в руководстве. Это перемешивание я разумею не только в отношении места. Но ещё более в отношении помощи» [1]

В своей статье доктора педагогических наук Назаровой Натальи Михайловны «Инклюзивное обучение: историческая динамика и перспективы» описывается на пять этапов инклюзивного обучения.

Этапы инклюзивного обучения

Первый этап - этап возникновения феномена совместного обучения в практике западноевропейского образования. Самуилл Гейник (1727-1790), основоположник немецкой сурдопедагогики и руководитель первой в Германии учебного заведения (школы) для детей с нарушением слуха и речи.

В своих трудах им были предложены в условиях народной школы открытие специальных классов для глухих детей, которых обучал бы специально подготовленный учитель. Его идеи реализовались намного позже в 1803 году в школе для бедняков открылся так называемый добавочный класс для «умственно ограниченных детей». Далее эту идею постепенно внедрили Бавария, Австрия, Италия, Франция, Россия и т.д.

Промышленное развитие и рост потребности в квалифицированных, а значит – грамотных рабочих в европейских странах обусловили введения законов об обязательном начальном образовании. Наполняемость классов иногда достигала 80 человек, что не позволяла достойно поддержать обучающий процесс детей с особыми потребностями и для их обучения требуется особая педагогика, которая бы видела своеобразие развития детей и соответственно этому строила процесс обучения и воспитания. И, в связи с этим, почти на 100 лет (вторая половина XIX - вторая половина XX вв.) педагогика массового образования практически забыла о совместном обучении.

Второй этап - интегрированного и инклюзивного обучения протекает в контексте становления и распространения реформаторской педагогики (новое воспитание).

Основные идеи и принципы реформаторской педагогики (конец XIX и начало XX века)

Современные формы совместного обучения детей с нормальным развитием и детей с ОВЗ впервые появилось за рубежом во второй половине XX века. Это третий этап развития феномена «инклюзивное образование» (1960-1990гг.) его можно назвать «социально-правовой». Основополагающим в третьем этапе, является выдвинутая скандинавскими странами «концепция нормализации» (Н.Э. Банкельсен и Б.Нирдже), в основе которой первоначально была заложена идея о нормализации условий социальной жизни лиц с нарушениями умственного развития в соответствии с международными правовыми актами. Как показывает проведенные в учительской среде исследования, одной из существенных проблем стала неготовность учителей массовой школы к новому виду профессиональной деятельности и к новой ответственности. Это было типично и для многих европейских стран, обратившиеся к реализации интеграционной системы образования во второй половине XX века. Стало понятно, что программа нормализации социальных условий и инклюзивное обучение не может быть внедрена простым перемещением детей с особыми образовательными потребностями из специальных школ в обычную школу. Американские ученые в 1980 году заявляли: работа неподготовленного учителя массовой школы с ребенком-инвалидом рассматривается как криминальная ситуация.

Здесь важно отметить, общеизвестным фактом является то, что специальная педагогика является одной из актуальной самостоятельной отраслю в научно - методическом и практическом сопровождении детей с особыми образовательными потребностями.

Только с 1960 года в городах Москва, Ленинград, Киев, Свердловск готовили учителей для работы в казахстанских специальных школах с высшим дефектологическим образованием.

Свою историю системы специального высшего образования в Республике Казахстан начинает с 1976 года, когда при первом вузе страны – Казахском педагогическом институте им. Абая - был открыт дефектологический факультет.

Факультет готовил учителей-дефектологов с гуманистической направленностью профессии, комплексных знаний, состоящих из медицинских, психологических, педагогических дисциплин в типовом учебном плане.

Постепенно были открыты кафедры «Олигофренопедагогики», «Логопедии и психопатологии». Аналогичный дефектологический факультет был открыт и в г. Караганде, где готовили не только олигофренопедагога, но с 1986 года осуществлялась подготовка «Учителей – логопедов вспомогательных школ» [2].

Инклюзия без границ (конец XX и первое десятилетие XXI века)- четвертый этап. Воплощение философских, педагогических, социально-педагогических идей и принципов, определяющих социальный проект- «инклюзивное обучение» - не только в развитых странах, но и развивающихся. Если для первой категории стран основной является борьба за грамотность, то европейские страны

важным критерием является качество инклюзивного образования. Здесь важно было построить взаимодействие специальных школ и массовой. Специальное образовательное учреждение закрывалось только в том случае, если у населения исчезла в нем потребность. Комплексное медико-психолого-педагогическое сопровождение с раннего детства.

Этап разумного прагматизма - все большее число стран убеждаются в том, что инклюзивное обучение имеет свои рамки и пределы, обусловленные как экономическими возможностями системы образования той или иной страны в условиях экономического кризиса, так и понимание того, что массовая школа имеет свои задачи и границы возможностей создавать особые условия для детей, имеющие выраженные нарушения развития и нуждающихся в дорогостоящем и часто неэффективном изменении всей инфраструктуры школы, темпов и содержания образования.

Общепринятым становится мнение о том, что инклюзивное обучение подходит не для каждого ребенка с особыми образовательными потребностями. Инклюзивное обучение — это лишь одна из различных возможностей ребенка с нарушениями в развитии и лишь составная часть системы образования, а не вся ее система. В США, Японии, Китае в системе инклюзивного образования сегодня обучаются лишь дети с легкими формами нарушения в развитии, получившую обязательную раннюю и дошкольную коррекционно-педагогическую помощь [3].

В реализации инклюзивного образования важное место занимает педагог. Поэтому актуальным в подготовке учителей общеобразовательной школы является изучение педагогической психологии. Педагогическая психология изучает условия и закономерности формирования психических новообразований под воздействием образования и обучения. Педагогическая психология заняла определенное место между психологией и педагогикой, стала сферой совместного изучения взаимосвязей между воспитанием, обучением и развитием подрастающих поколений [4].

Так, например, одной из педагогических проблем является тот факт, что современные учащиеся и студенты недостаточно усваивают учебный материал. Изучением этой проблемой и занимается предмет педагогическая психология, исследующая закономерности усвоения, учения.

Предмет исследования педагогической психологии

В современной педагогической практике уже невозможно в условиях обновленного содержания среднего образования грамотно, эффективно и на уровне современных культурных требований строить свою деятельность без интенсивного внедрения научных психологических знаний.

Поскольку дифференцированный и вариативный подход в инклюзивном образовании педагогической деятельности состоит в общении обучаемого и обучающего, в установлении между ними контакта, естественно, запрос на исследование, построение научных знаний о способах общения между людьми и эффективном использовании их в построении педагогических процессов непосредственно направлена на человека, на его развитие.

Инклюзивное образование должно носить эволюционный и ненасильственный характер внедрения, достаточное финансирование всех ее составляющих, четкое следование всех его концептуальных положений и нормативно-правовой установки.

Педагогическая психология

Новая образовательная парадигма выдвигает на первое место не знания, умения и навыки, а личность ребенка, ее развитие посредством образования [5].

Личность – это психическая, духовная сущность человека, выступающая в разнообразных системах качества.

Понятие личности по Селевко Г.К.

Педагог инклюзивного образования в своей деятельности ежедневно на практике соприкасается с психологией: сопротивление индивида педагогическим воздействиям, значение индивидуальных особенностей человека и т. п. Поэтому педагог, работающий в инклюзивном образовании, заинтересованный в эффективности своей работы, поневоле обязан быть психологом, и он в своей деятельности получает психологический опыт.

Содержание образования предусматривает в соответствии с возможными структурами взаимодействия людей: взаимодействие в паре, в группе и коллективном взаимодействии.

Важно то, что этот опыт является именно обслуживающим основную практическую задачу, является опытом педагога, имеющего определенные педагогические принципы и способы педагогической деятельности. Над этой педагогической деятельностью и надстраиваются психологические знания как обслуживающие ее.

Таким образом, предметом педагогической психологии являются факты, механизмы и закономерности освоения социокультурного опыта человеком, закономерности интеллектуального

и личностного развития ребенка как субъекта учебной деятельности, организуемой и управляемой педагогом в разных условиях образовательного процесса [7].

Литература:

1. Каменский Я.А. Великая дидактика. Латинский текст с русским переводом Андрея Адольфа и Сергея Любомудрова. Издание книжного магазина К.И.Тихомирова, М.,1896.
2. Намазбаева Ж.И. Из истории высшего дефектологического образования в Казахстане. Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Специальная педагогика», №2(37) 2014 г.
3. Назарова Н.М. Инклюзивное образование: историческая динамика и перспективы. Научно-теоретический журнал «Вопросы обучения и воспитания» Москва, ООО «Педагогика» 2015г
4. Ананьев Б.Г. Психология педагогической оценки, Избранные психологические труды. В 2т.- М., 1980.-Т-2.
5. Жампеисова М.М. Модульная технология обучения как средство развития ребенка. Алматы 2006
6. Селевко Г.К. Саморазвивающее обучение. - Ярославль: ИПК, 1996.
7. Зимняя И. А. Педагогическая психология. Ростов н/Д, 1997.

СЕКЦИЯ №1

«Жалпы білім беретін мекемелерде ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларға арналған оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру»

Организация учебно-воспитательного процесса для детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательных учреждениях

***Дмитриева-Лепешева О.Г.**
координатор Ресурсного центра по развитию
инклюзивного образования в Акмолинской области,
учитель-дефектолог СШ № 19 г. Кокшетау.*

Включение в образовательный процесс детей с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата

В настоящее время инклюзивное образование — это не просто модная тенденция, а естественный этап в постижении новой философии, нового понимания прав человека и прав ребенка, рождение новых подходов к образованию всех детей, имеющих особые образовательные потребности. Это одно из основных направлений трансформации мировой системы образования, цель которой — реализация права на образование без дискриминации.

Инклюзивное образование предполагает качественное изменение мировоззрения всех субъектов образовательного процесса, создание доступной образовательной среды для детей с особыми образовательными потребностями, овладение педагогами дидактикой инклюзивного образования [1].

Выделяют общие особые образовательные потребности, характерные для всех детей с особенностями психофизического развития. Например, специальные программы образования; специальные методы обучения, приёмы и средства обучения; большая, чем для нормально развивающихся детей, степень индивидуализации обучения и т.д.

А также выделяют и специфические потребности, свойственные определенной категории детей. Например, детям с детским церебральным параличом нужны специальные технические средства для перемещения, детям с нарушениями слуха – звукоусиливающие средства и т.д.

Особые образовательные потребности зависят от степени выраженности нарушения и определяют форму обучения:

- в специальном учреждении;
- обучение в специальном классе в общеобразовательной школе по видам нарушений;
- в условиях инклюзивного образования в общеобразовательном классе;
- обучение на дому.

Инклюзивное образование – это не обучение в специальной организации образования или в специальном классе. Это и не обучение на дому. Инклюзивное образование – это когда вместе со всеми в обычном классе общеобразовательной школы, которая находится рядом с домом.

Включение детей с особыми образовательными потребностями в среду общеобразовательной школы сопряжено с созданием безбарьерной адаптивной образовательной среды, то есть с введением дополнительных условий, обеспечивающих им безопасность, комфорт, как физический, так и психологический, а также успешность в различных видах деятельности.

Создание безбарьерной адаптивной образовательной среды не ограничивается локальными мерами, оно требует преобразования культуры организации образования, перестройку её предметной, пространственной и смысловой организации. Введение дополнительных правил и внутренних норм взаимодействия, способствующих принятию «новых учащихся» с их индивидуальными особенностями и потребностями.

Педагоги, родители, сверстники не всегда способны непосредственно помочь ребенку лучше видеть, слышать, двигаться или понимать, но они могут создать условия, в которых он будет более активным, умелым, самостоятельным, а значит, успешным. Поэтому адаптивная образовательная среда должна приниматься, пониматься и поддерживаться всеми участниками образовательного процесса: взрослыми и детьми, начиная от дежурного, который встречает ребенка утром в школе и заканчивая техническими работниками, убирающими школьные помещения. Специальные условия становятся неотъемлемой частью, обычной «нормой» повседневной жизни организации образования, без этого инклюзия работать не может [2].

В процессе обучения дети с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата могут испытывать целый ряд проблем, обусловленных характером основного заболевания. Чтобы оптимально строить образовательный процесс в отношении таких обучающихся, педагогу обычной школы очень важно обладать соответствующими знаниями об особенностях их психофизического развития, а также типичных трудностях, возникающих при овладении учебным материалом.

Дети с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата (ОДА) – это разнообразная в клиническом и психолого-педагогическом отношении категория лиц, которую можно разделить на 2 группы:

-ограничения двигательной активности при сохранных возможностях самостоятельного передвижения;

- ограничения двигательной активности, требующие вспомогательных средств передвижения.

Нарушения двигательных функций возникают вследствие различных заболеваний:

- заболевания нервной системы: детский церебральный паралич (ДЦП), полиомиелит (инфекционное заболевание с преимущественным поражением передних рогов спинного мозга, приводящим к параличам);

- врожденная патология опорно-двигательного аппарата: врожденный вывих бедра, кривошея, косолапость и другие деформации стоп, аномалии развития позвоночника (сколиоз), недоразвитие и дефекты конечностей, аномалии развития пальцев кисти, артрогрипоз (врожденное уродство);

- приобретенные заболевания и повреждения опорно-двигательного аппарата: травматические повреждения спинного мозга, головного мозга и конечностей; полиартрит (одновременное или последовательное воспаление многих суставов); заболевания скелета (туберкулез, опухоли костей, остеомиелит);

- системные заболевания скелета: хондродистрофия (врожденное заболевание костно хрящевой системы с непропорциональным ростом частей тела и нарушениями окостенения); рахит (заболевание, чаще всего встречающееся у детей младенческого возраста, вызвано витаминной недостаточностью и характеризуется нарушением обмена веществ).

Ведущим в клинической картине перечисленных заболеваний является двигательный дефект: задержка формирования, недоразвитие, нарушение или утрата двигательных функций [3].

В данной категории самая многочисленная группа лиц с церебральными параличами. Детский церебральный паралич (ДЦП) - не прогрессирующее заболевание головного мозга, при котором наблюдаются различные психомоторные нарушения [2].

Основной целью коррекционной работы при ДЦП является оказание детям медицинской, психологической, педагогической, логопедической и социальной помощи; обеспечение максимально полной и ранней социальной адаптации, а в дальнейшем – общего и профессионального обучения. Очень важно развитие позитивного отношения к жизни, обществу, семье, обучению и труду.

Эффективность лечебно - педагогических мероприятий определяется своевременностью, взаимосвязанностью, непрерывностью, преемственностью в работе различных звеньев. Лечебно - педагогическая работа должна носить комплексный характер. Важное условие комплексного воздействия – согласованность действий специалистов различного профиля: невропатолога, психоневролога, врача ЛФК, логопеда, дефектолога, психолога, учителя.

Коррекционно - педагогическая работа с детьми, страдающими церебральным параличом, строится с учетом следующих принципов:

- системный подход к коррекционно - педагогической работе, который предусматривает постоянный учет взаимовлияния двигательных, речевых и психических нарушений.

- раннее начало комплексного воздействия с опорой на сохранные функции;

- организация работы в рамках ведущей деятельности с учетом закономерностей онтогенетического развития;

- наблюдение за динамикой психоречевого развития;

- сочетание различных видов и форм коррекционно - педагогической работы;

- тесное взаимодействие с семьей ребенка.

Значительное место в коррекционно - педагогической работе при ДЦП отводится логопедической коррекции. Ее основная цель – развитие вербальных средств общения, совершенствование произносительной стороны речи, ее разборчивости [4].

При обучении всегда большое значение имеет оценка результатов. Учащийся сам должен постоянно осознавать, что он усваивает новый материал и делает успехи, даже если они кажутся не большими, а их достижение занимает много времени. Похвала и поощрение должны быть естественной частью повседневной работы с тем, чтобы создать у ребёнка ощущение успеха и прогресса.

При устном ответе учитель должен обязательно учитывать речевые особенности ребенка и ни в коем случае не снижать бал за скандированность речи, недостаточную интонационную выразительность, замедленный темп и отсутствие плавности.

При проверке навыков чтения учителю следует осуществлять индивидуальный, дифференцированный подход для более адекватной оценки. Рекомендуется использовать для этого разные ситуации: чтение подготовленного текста сидя и стоя за партой, перед всем классом или частью его.

При оценивании результатов письменных работ у учащихся с ДЦП не снижается бал за неправильное написание строк (вогнутость, выпуклость, косое расположение букв, несоблюдение или пропуск строки, несоблюдение полей), выпадение элементов букв или их незаконченность, лишние элементы букв и т.д. Практика показывает, что учителю бывает трудно определить, какие ошибки являются специфическими, а какие связаны с не усвоением орфографических правил. В таких случаях учитель после выполнения итоговых работ совместно с логопедом разбирает характер ошибок и намечает пути их преодоления.

Коррекционно-педагогическая работа входит в единую схему образования: обучение-воспитание-развитие. Она направлена на активизацию двигательной и социальной мобильности, развитие познавательной деятельности, потребностно-мотивационной и эмоционально-волевой сфер, формирование общих интеллектуальных умений, навыков социального взаимодействия, что в целом обеспечивает профилактику неблагоприятного хода развития личности ребёнка.

Степень «безбарьерности» окружающей среды влияет на уровень жизнедеятельности и социальной адаптации учащихся с нарушениями ОДА, качество образовательного процесса, отношение ближайшего социального окружения. Создание образовательного пространства – это и организация рабочего места для занятий с ребёнком (специальная парта, технические средства, личные школьные принадлежности, приспособленные под нужды ребёнка). Адаптация школьной столовой, библиотеки, санитарных комнат, проёмы дверей, ширина коридоров, места отдыха и т.д.

Важно предусмотреть возможные варианты дополнительного образования в виде факультативных занятий различной тематики.

Профорентация проводится в течение всего образовательного процесса. Цель профорентации: подготовка к будущей профессии в соответствии с психофизиологическими возможностями детей с нарушениями ОДА, интересами воспитанников. При сохранном интеллекте выпускники могут овладеть профессиями программиста, экономиста, бухгалтера, библиотекаря, переводчика и др.

Литература:

1. Лемех Е.А. Создание специальных условий для детей с особенностями психофизического развития в учреждениях общего среднего образования (первая ступень) с учетом инклюзивных подходов: учебно-методическое пособие: в 3 частях. Ч.1 / Е.А.Лемех, С.Н. Феклистов, И.К. Русакович. – Минск: БГПУ, 2018. – 112 с.

2. Баль Н.Н. Создание специальных условий для детей с особенностями психофизического развития в учреждениях общего среднего образования (первая ступень) с учетом инклюзивных подходов: учебно-методическое пособие: в 3 частях. Ч.3 / Н.Н.Баль, Т.В. Варенова, С.Е. Гаудукевич. – Минск : БГПУ, 2018. – 168 с.

3. Шипицина Л.М., Мамайчук И.И. Психология детей с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2004. – 368 с.

4. Лепешев Д.В., Дмитриева-Лепешева О.Г. Инклюзивное образование (углубленный курс): Учебник нового поколения для магистрантов. – Кокшетау: КУ им. А. Мырзахметова, 2019. – 268 с.

Бірманова Қ.И.

*Рудный қаласы әкімдігінің
«Бейімбет Майлин атындағы
№7 мектеп-гимназиясы» КММ
директоры*

Инклюзивті білім беру –балалардың оқу үрдісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандыру

Қазіргі таңда барлық әлем жұртшылығының назарын аударып отырған мәселе балалардың жеке сұраныстары мен ерекшеліктеріне ортаның, отбасының қатысуымен білім беру үрдісіне толық қосуды қарастыратын инклюзивті білім беру. Мемлекетіміз ерекше қажеттілігі бар жандарды әлеуметтік қорғау, олардың қоғамға етене араласуына, оларды оңалту, жұмысқа орналастыру және жаңа жұмыс орындарын құру, білім алу, оқыту, қайта мамандандыруда қолдан келгенше жағдай жасамақшы.

Мұғалім - мектептегі инклюзив оқушылардың бойында қалыптастыратын дағдыларға қойылатын талаптардың да түбегейлі өзгеруіне себепші тұлға. Осы ретте мектептің дамуы, оның тиімді болуы мұғалімдердің құзыреттіліктерінің барынша мол болуына байланысты

Балаға қамқорлық жасау – бірінші кезектегі маңызды іс. Баламен сөйлесе білу де үлкен өнер. Кейбір ата - аналардың баласының әрбір іс - әрекетіне көңілі толмай жататынын да байқаймыз. Бала іс-әрекетіне теріс баға бермеңіз. Бірде-бір ата-ананың бала тәрбиесіне немқұрайлы қарауға құқы жоқ. Туындаған тәлім – тәрбиедегі жарасымдылық мектептен ата-ана әлеуметтік орта бірлесіп жұмыс істеген жағдайда ғана үйлесімділік табады. Ақыл-ой қабілетінің дамуына, білім негіздерін саналы түрде игеруіне барынша көңіл аударылуы қажет деп білеміз. Ерекше қажеттілігі бар оқушы деген не? Сабақ өту барысында сол оқушының ерекшеліктерін ескере отырып, олармен жұмысты жекелеп және топтап оқытуды ұйымдастыруды айтамыз.

Себебі, ерекшеліктерін ескермей бірдей талап қою, оқушының оқуға деген уәжінің төмендеуіне, белсенділігінің жоғалуына әкеп соғады. Яғни, оқушыға мұндай сабақтардың пайдасы аз, зияны мол.

Ерекше қажеттілігі бар оқушылардың жас ерекшеліктері мен жеке ерекшелігін, зейінін, ойлау және қабылдау қасиеттерін жақсы білу керек.

Үйренгенін ұмытпас үшін түрлі жаттығудың жекелеме және топтама жұмыс түрлерін ұйымдастырған жөн. Түрлі әдіс –тәсілдерді қолдана отырып, тірек сызба, сұлбі, кесте т.б. түрлерімен

жұмыс істеуге мүмкіндік туады, назарын тыңғылықты аударады. Өздігінен көбірек жұмыс атқара алатын бола бастайды. Оқушының дамуы, дағдысы, ісі ілгерілеу арқылы күнбе-күн жұмысы түрленіп, еңбектегі яғни оқу іс әрекетіндегі ерекшелігі қадамдар арқылы көріне бастайды.

Бұл сабақтың тақырыбына, мақсатына, мазмұнына байланысты қолданылады. Ерекше қажеттілігі бар оқушымен жұмыс жасаудың тиімділігінің екінші бір жағы мұғалімнің шеберлігіне, жұмысқа шығармашылықпен қарап, оқыту әдіс тәсілін жүйелеуіне де байланысты.

Сабақтар инклюзив оқушымен өз дәрежесінде жүргізілсе, нәтижесін көруге болады.

Кез келген үрдістің нысаны – оқушы. Негізгі мақсат оқушының іскерлігі мен мүмкіндігін дамытуға жағдай жасау. Оқуға қызықтырудың басты элементтерінің бірі – нәтижеге жетуге ынталандыру.

Көзделген мақсатқа апару – апармауы жорамал түрінде болатындығын ескерсек, осы бағытта кездесетін көптеген қиындықтардың барлығы сөзсіз, бірақ оны алдын –ала анықтау мүмкін емес. Оқушы үшін ең маңызды мәселе сабақта өткізіледі. Сабақ-педагогикалық үдерістің кестесі. Онда су тамшыларындағы күн сияқты барлық тараптар көрсетіледі. Оқушыларға өзімен бірге оқитын сыныптастырының ескертулерінің көп ықпалы болып, бала түзеліп, жұмысқа кірісе бастаған жағдайларды бақылаймыз. Бұл әрине, қалыпты балалармен салыстырғанда көзге көрінер-көрінбес нәтиже болғанымен, мүмкіндігі шектеулі бала үшін үлкен жетістік. Олар қалыпты ортада жан-жағына қарап талпынады, ізденеді, үйренеді, бір-біріне үйретеді, бұл дегеніміз жанындағы балаларға қарап ынталанады деген сөз. Ерекше қажеттілігі бар балалар қалыпты балалармен бірге оқығанда олардың ынтасы артып, өмірге деген құштарлығы оянады.

Нәтижесінде олар бірге талқылап, жұмыстарын бірге орындайды. Осыдан ерекше қажеттілігі бар оқушының өзін еркін ұстап, өз көзқарасын дәлелдей алатын деңгейге жеткенін байқауға болады. Инклюзивті оқыту – дамуында сәл бұзушылығы мен ауытқулары бар балалардың дені сау балалармен бірге олардың әлеметтендіру және интеграция процестерін жеңілдету мақсатындағы бірлескен оқыту.

Ерекше қажеттілігі бар оқушылар басқа балалармен қарым-қатынасқа түсе отыра, бір-біріне жақындайды яғни өзара даму аймағын құрады.

Инклюзивті оқыту- негізгі принциптері:

1. Адам құндылығы оның мүмкіндігіне қарай қабілеттілігімен, жеткен жетістіктермен анықталады.

2. Әрбір адам сезуге және ойлауға қабілетті.

3. Әрбір адам қарым қатынасқа құқылы.

4. Барлық адам бір-біріне қажет.

5. Білім шынайы қарым-қатынас шеңберінде жүзеге асады.

6. барлық адамдар құрбы-құрдастарының қолдауы мен достығын қажет етеді.

7. Әрбір оқушы үшін жетістікке жету-өзінің мүмкіндігіне қарай орындай алатын әрекетін жүзеге асыру.

8. Жан-жақтылық адам өмірінің даму аясын кеңейтеді.

Инклюзивті бағыт кемтар балаларды оқуда жетістікке жетуге ықпал етіп, жақсы өмір сүру мүмкіншілігін қалыптастырады.

Мүмкіндігі шектеулі балалардың топтары:

1. Есту қабілеті нашар балалар (кереңдер, нашар еститіндер, саңыраулар).

2. Көру бұзылыстары бар балалар (соқырлар, нашар көретіндер, көру мүмкіндігінен кеш айырылғандар).

3. Қимыл-қозғалыс аппаратының функциясында бұзылыстары бар балалар.

4. Сөйлеу тілінде, тіл мүкістігі бар балалар.

5. Ақыл-есі кем балалар.

6. Психикалық дамуы тежелген балалар.

7. Іс-әрекетінде және эмоционалдық-еріктік аймағында бұзылыстары бар балалар.

8. Күрделі бұзылыстары бар балалар, сонымен қатар соқыр-естімейтіндер.

Инклюзивті білім беру оқушылардың айырмашылықтарын мойындаудан басталады. Білім беру жүйесінің даму бұзылыстары бар балаларды жеке тұлға ретінде қабілеттерінің ашылып, барынша жетілуіне әсер ететін әлеуметтік-психологиялық оңалтуда үлкен мүмкіндіктері бар.

Қазіргі таңда ерекше қажеттілігі бар оқушылармен жұмыс жасау барысында инклюзивті білім беру керек екендігін бәрімізде түсінеміз. Әр оқушының білім алуда өз ерекшеліктері бар. Мәселен әр оқушының эмоционалдық және психикалық таным процестерінің дамуы деңгейі әртүрлі екенін естен шығармау керек. Жалпы білім беретін мектептердегі мүмкіндігі шектеулі балалар оқу

материалын меңгеруде, жеке тәсілдің жоқтығы, арнайы коррекциялық – түзету, психологиялық, педагогикалық, әлеуметтік қолдаудың жеткіліксіздігі салдарынан әлеуметтік дағдыларды игеруде елеулі қиындықтарға тап болады. Инклюзивті білім беру балалардың оқу үрдісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ берудің жаңа бағытын өңдеуге талпынады. Егер инклюзивті оқытудың оқыту мен сабақ беруге енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда ерекше қажеттіліктері бар балалардың жағдайы да өзгереді. Инклюзивті білім беруді ашқан мектептерде оқыған балалар адам құқығы туралы білім алуға мүмкіндік алады. Әр бала үшін ең алғаш мектепке бару ең жауапты да қиын кезең. Ал мүмкіндіктері шектеулі балалар үшін бұл кезең психологиялық жағынан ауыр болады. Әрбір бала, мүмкіндігінше қажетті деңгейде білім алуы тиісті. Ерекше қажеттілігі бар балалар өз құрдастарының ортасында еш кедергіні сезінбей ортада жүргені жақсы. Дені сау балалармен мүмкіндігі шектеулі балалар бірге оқығанда олардың даму мүмкіндіктері жақсаратындығы туралы түсінік алады. Бұл оның дамуына, тез оңалуына әсер етеді.

Ол өзінен қабілеті жоғары оқушыларға еліктеп, өзгереді. Олармен жақсы қарым-қатынасқа түсуге әрекет етеді. Мұғалім барлық оқушыға бірдей қараған жерде ерекше қажеттілігі бар балалардың дамып кетуі заңды құбылыс екенін жақсы білеміз. Ерекше қажеттілігі бар баланы зерделеудегі диагностикалық қадамдар:

- баланы алғашқы дефектологиялық тексеру;
- баланың психикалық дамуының динамикасын жүйелі түрде кезең бойына бақылау;
- баланың даму деңгейіне әсер еткен әдіс-тәсілдер мен таңдалған бағдарламаның тиімділігін анықтау;
- мүмкіндігі шектеулі баланың жеке ерекшеліктерін, танымдық қызметін, ерік-жігер саласын, отбасындағы тәрбиелік жағдайдың даму ерекшеліктерін зерттеу;
- жалпы білім беру ұйымдарының бағдарламасын меңгерудің деңгейін анықтау;
- компенсаторлық мүмкіндіктерді іздеп табу;
- баламен жұмыстың бағыттарын айқындау мен бала дамуындағы ауытқулардың алдын алу [3, 26]

Сондықтанда ерекше қажеттілігі бар балаларды назардан тыс қалдырмай, өмірге бейімделуіне, қоғамда толыққанды тұлға ретінде қалыптасуына үлесімізді қосайық!

Әдебиет:

1. А.А. Айдарбекова, Г.Д. Хақимжанова «Обучение и воспитание детей с особыми образовательными потребностями в условиях массовой школы», Алматы: 2001ж
2. Бейсенбекова Г.Б. Кіші жастағы оқушы тұлғасының психологиялық-педагогикалық диагностикасы. Оқу құралы. Қарағанды, 2008
3. Қазақстандағы инклюзивті білім // egov.kz мемлекеттік порталы.

Сағиденова А.Ж.

*педагогика және психология пәндерінің оқытушысы,
Ақан сері атындағы жоғары мәдениет колледжі*

Инклюзивті білім беруді енгізудің ерекшеліктері

Кез-келген елдің экономикалық жағдайын көтеру үшін ең бірінші сол мемлекеттің білім беру саласын нақтылап дамыту қажет, өйткені білім беру саласы өте маңызды рөлдердің бірін атқарады. Осыған сай педагогикалық білімді нақты қайта құру барысында мемлекеттің қоғамын әлеуметтендіріп, ең жоғары адамгершілік құндылықтарды қоғам түсінігінде бекіту үшін, алдымен мүмкіндігі шектеулі балаларға деген көзқараспен, оларды қоғамға бейімдеу мәселесін шешумен инклюзивті білім беру жүйесі айналысады [1, 23].

Қазақстанда мүмкіндігі шектеулі балалардың саны өсіп отыр. Егер 2005 жылы мүмкіндігі шектеулі балалардың саны 124 мыңды құраса, 2011 жылы 149 мыңнан асса, олардың ішінде 29,212-сі немесе 19,5%-ы мектеп жасына дейінгі балалар, олардың 41,4%-ы арнайы білім беру бағдарламаларымен қамтылған. Психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңестердің қарқынды қызметінің нәтижесінде, 2012 жылы мүмкіндігі шектеулі балаларды ерте жастан анықтау

бойынша 151,216 бала белгілі болды, - деп атап өтті Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігінің мектепке дейінгі және орта білім департаменті [2, 3].

Қоғамдағы мүмкіндігі шектеулі балалардың жағдайы, олар бастан өткеруге мәжбүр болған қиындықтар туралы пікірталастар жиі орын алып келеді. Алайда мүмкіндігі шектеулі ересектердің өз құқықтарын іске асыруына байланысты мүгедектік проблемалар жиі туындап жатады, ал мүмкіндігі шектеулі балалардың жағдайына тиісті көңіл тіпті де бөлінбейді.

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының негізгі міндеттерінің бірі мектептегі инклюзивті білім беру жүйесін жетілдіру болып табылады. Осыған сай баламен және оның ата-аналарымен бірлестік, білім алу орталарын ұйымдастыруда психологиялық жайлылыққа жағдай жасау инклюзивтік оқытудың ең басты шарты.

2004 жылы зерттеу жүргізілген кезде, орта мектеп педагогтарының 80 пайызы бұл жүйеге қарсы болса, 2007 жылы 49 пайызы ғана қолдамаған. Яғни педагогтардың басым көпшілігі мұндай балаларды мектепке қабылдауға дайын болды. Ал ата-аналардың 79 пайызы түсінбей, неге менің баламның қасында мүмкіндігі шектеулі бала отыруы керек? деп наразылық білдірсе, қазір олардың көпшілігі бұл идеяны қолдайды. Бұл инклюзивтік білім берудің дамып жатқанын көрсетеді. Бірақ шешімін таппаған мәселелер әлі де жеткілікті. Орта білім беретін мектептерде педагогтарды дайындау, мектептердің мүмкіндігі шектеулі балаларды қабылдауға дайындық мәселелері шешілу қажет. Мүмкіндіктері шектеулі балалар үшін білім мазмұны дидактикалық талаптардан белгілі бостандық алулары, яғни, оқыту дифференциалды, балаларға түсінікті, психологиялық-педагогикалық құралдар қолданылған және баланың жеке дамуының әлеуметтік-мәдениетін дамытатын болуы керек [2, 7].

Мүмкіндігі шектеулі балалардың көретін қиындықтары: оларға жеткілікті түрде көңіл бөлінбеуінен, қарым-қатынастың аздығынан, эмоционалдық-еріктік регуляцияның өзін-өзі бақылаудың жетімсіздігінен, оқуға деген мотивацияның төмен деңгейінен және жалпы танымның салғыртынан, сол сияқты қабылдау, есте сақтау, ойлау, сөздік жетімсіздігі тәрізді жекелеген психикалық процестердің жетілмегендігінен, қозғалысын жүйелей алмауы түріндегі моториканың бұзылуынан, қозғалуының тежелуінен, төмен жұмыс қабілетінен, қоршаған орта туралы түсінігінің және білім қорынан шектеулігінен, оқу-танымдық әрекеттерінің операционалдық компоненттерінің тізілмеуінен туындайды, яғни осындай ақаулықтарды жою мақсатында әлем тәжірибесі бізге инклюзивті білім беруді ұсынуда мүмкіндігі шектелген балалар құқығының кепілдігі "Кәмелетке толмағандардың арасындағы құқық бұзушылықтар мен балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу туралы", Қазақстан Республикасындағы мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы, Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы, Білім беру туралы, Қазақстан Республикасындағы бала құқығы туралы, Қазақстан Республикасының заңы, Қазақстан Республикасының конституциясында бекітілген.

Инклюзивтік оқыту деген не? Және де бүгінгі күні білім беру процесіне инклюзивті оқытуды енгізу керек пе деген сұрақтар әлі қарастырылып жатыр. Латын тілінен аударғанда inclusion енгізу (включение) деген мағынаны білдіреді. Инклюзия – бұл балаларды олардың жыныстық, этникалық және дінге қатыстылықтары, оқудағы жетістіктері, денсаулық жағдайы, даму деңгейі, ата-аналарының әлеуметтік-экономикалық мәртебесі мен басқа да айырмашылықтарына қарамастан жалпы білім беру процесіне барлық балаларды толық енгізу процесі, яғни, жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді оқытуға бағытталған мемлекеттік саясат [3, 43].

Инклюзивті білім беру – барлық балаларды жалпы білім процесіне толық енгізу және әлеуметтік бейімделуге, жасына, жынысына, шығу тегіне, дініне, экономикалық статусына қарамай, балаларды айыратын барьерлерді жоюға; отбасы мүшелерін белсенді қатыстыру, баланың түзетім-педагогикалық және әлеуметтік қажеттіліктерін арнайы қолдау, баланың емес, ортаның балалардың жеке ерекшелігіне және білімдік қажеттіліктеріне бейімделуі, яғни, жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді оқытуға бағытталған мемлекеттік саясат. Бұл оқыту түрі оқу жоспарын және білім беру жүйесінің методологиясын икемді болуға, әр баланың қажеттілігін ескеруді айтады.

Мүмкіндігі шектеулі балалардың дамуында қазіргі заманға сай моделін құрудың басты бағыты бұл – білім беру қызметтерінің сапасын арттыру және қол жетімділігін қамтамасыз ету үшін жағдайларды жасау. Инклюзивтік оқытудың базалық құқықтық құжаты дамуында жетіспеушілік бар балаларға нәтижелі көмек құруға, оларды оқыту, тәрбиелеу, еңбекке және мамандыққа даярлау, бала мүгедектігін сауықтыруға бағытталған Қазақстан Республикасының мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзетімді қолдау заңы болып отыр [3, 50].

Шет елдерінің тәжірибесін алатын болсақ, 1994 жылы Испания елінде Соломон декларациясы қабылданған болатын. Яғни бұл декларацияның негізгі көздеген мақсаты барлық балалардың

мектепте оқуға құқығы бар екендігін дәлелдеу және де бұл тұжырымды білім беру заңдылығына енгізу болып табылды. Сонымен қатар ТМД елдерін алатын болсақ, бірінші болып Ресей Федерациясы инклюзивті білім беруді өз тәжірибелеріне енгізе бастауда.

Бүгінгі таңда шет елдерде денсаулық және тұрмыстық жақтарынан мүмкіндіктері шектеулі оқушыларды интеграциялық оқыту тәжірибесі болғанына қарамастан, Қазақстанда инклюзивті оқыту тек теория түрінде ғана жасалған және де бұл үрдісті құқықтық, ғылыми, оқу-әдістемелік, маманмен қамтамасыз етуі қарастырылмаған. Дегенмен, жалпы білім беру жүйесінде интеграция проблемасы бар. Бұл туралы академик В.И.Лубовскийдің сөзімен айтқанда қажеттіліктен туындаған интеграция. Оның себептері арнаулы мекемелердің болмауы немесе ол мекеменің бала мен отбасынан қашық жерде орналасуы, сонымен қатар ата-аналардың балаларын арнаулы мекемелерде оқытқылары келмеулері болып табылады [4, 51-54].

Инклюзивті оқыту негізінде балалар құқығын кемсітпеу, барлық адамдарға деген теңдік қатынасты қамтамасыз ету, сонымен бірге ерекше оқыту қажеттілігі бар балаларға арнайы жағдай қалыптастыру идеологиясы жатыр.

Инклюзивті білім берудің негізгі принциптері:

1. Адамның құндылығы оның қабілеті мен жетістіктеріне тәуелді емес.
2. Әрбір адам ойлау мен сезінуге қабілетті.
3. Әрбір адам қарым-қатынасқа құқылы.
4. Барлық адамдар бір-біріне қажет.
5. Түбегейлі білім шынайы өзара қарым-қатынастар негізінде жүзеге асады.
6. Барлық адамдар бір-бірінің қолдауына, қатарластарының достығына мұқтаж.
7. Әртүрлілік адам өмірінің даму аясын кеңейтеді.
8. Әрбір оқушы үшін жетістікке жету - өзінің мүмкіндігіне қарай орындай алатын әрекетін жүзеге асыру.

асыру.

9. Жан-жақтылық адам өмірінің даму аясын кеңейтеді.

Жалпы білім беретін мектептер мүмкіндігі шектеулі балалар үшін өмірлік орнын толтырудың тәрбие институты болуы керек. Оны оқуға, жазуға, есепке, еңбектенуге оқыта отырып, бірлестік қарым-қатынасын, мәдени тәртіп ережелерін үйренуін, әртүрлі әрекетте икемдерін қалыптастыру маңызды болып табылады [5, 22].

Сонымен қатар баланың жеке бас дамуы мен психикасының дамуының бөлімдерін, жастан жасқа өтуде байқалатын психикалық жаңа құрылымдарды, бала үшін өзекті аймақтан жақын даму аймағына өту үшін ұйымдастырылған арнайы оқыту рөлін ескеру қажет.

Мүмкіндігі шектелген барлық балалар проблемаларына сай мамандармен жеке сабақтарда қосымша көмек алулары қажет. Ол үшін мүмкіндігі шектеулі балаларға түзетім қолданудың қосымша құрылымдары жасақталу керек:

- қалалық және аудандық психологиялық-педагогикалық және түзетім орталықтары (кабинеттер);

- мектеп аралық логопедиялық бөлімше;

- арнаулы (түзетім) білім мекемелерін оқу-әдістемелік нұсқау беру бөлімшелері.

Қазіргі кезде мектептерде мүмкіндігі шектеулі балаларды қамқорлыққа алып, олардың қалыптасуына және айығуына мүмкіндік жасап, өз бетімен өмір сүруіне бағыт-бағдар беруге арнайы дайындық жүргізілуде. Мүмкіндігі шектеулі балалардың білім деңгейін көтеріп, өмірге қажетті білім дағдысын, тәртібін қалыптастыруға байланысты түрлі шаралар жасалуда. Бұл балаларды оқытатын мұғалімдердің алдына үш түрлі міндет қойылады:

1. Баланың мектепке дайындығын анықтау;
2. Сабақты жүйелі жоспарлау;
3. Бағдарламаны игерту.

Баланың мектепке дайындығын анықтау үшін оларды жазу, сызу, оқуға үйретпес бұрын олардың қабілеті бойынша жеке ерекшелігін, психологиялық дайындықтарын байқау керек. Белгілі психологтар Д.В.Эльконин, В.В.Давыдов, Р.С.Немов зерттеулері бойынша баланы жүйелі оқыту үшін психологиялық дайындығына ерекше назар аудару керек дегенді атап айтады. Қазір мектептерде коррекциялық сабақтар жүргізіле бастады. Коррекция дегеннің өзі түзету деген мағына береді. Бұның басты мақсаты – бала бойындағы, тәртібіндегі кемшіліктерді түзету. Ол баланың өзіне: 1) сенім; 2) көз жеткізу; 3) кеңес беру; 4) психоанализ; 5) логотерапия; 6) аутотренинг сияқты методикаларды қабылдау арқылы жүзеге асырады. Үйден оқытын балаға сабақ беретін мұғалім алдымен баланың даму ерекшелігін анықтайтын тесттер арқылы ойының, қиялының, зейінінің тұрақтылығын анықтап алу керек. Ол үшін Дөңгелек қию, Лабиринт, Танграм, Көру әдісі, Есту әдісі

тәрізді тесттерді қолданып, баланың шама-шарқын анықтап алады. Сабақ барысында баланың тіл мүкісін, қолының буындарының қимылын, саусақтарының моторикасын дамытуға ерекше көңіл бөліп отыру қажет. Осы бағытта қазақтың халық педагогикасының алатын орны ерекше. Қазақ халқы санамақ, жұмбақ, жаңылтпаштар арқылы баланың сөйлеуге деген ынтасын ашып, қабілетін арттырып отырған. Баланың байланыстырып сөйлеуіне жануарлар, олардың төлдері туралы өлең, тақпақ ертегілерді көп қолданған [5, 24].

Инклюзивті оқыту – барлық балалардың мұқтаждықтарын ескеретін, ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім процесінің дамуы. Инклюзивті оқыту балалардың оқу процесіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ берудің жаңа бағытын өңдеуге талпынады.

Инклюзивті оқыту жалпы мектептің педагогынан басқаша дайындықты, жоғары мамандандырылуды, шығармашылықты және тәжірибені талап етеді. Өйткені баланың психикалық даму мәселесіне сауатсыздықпен қарау оның жеке басына қосымша кемістіктер пайда болуына себепкер болуы мүмкін. Сондықтан инклюзивтік оқыту тек жалпы мектептердегі педагог мамандардың арнайы дайындықтары мен қайта даярлықтары бар болған жағдайда ғана нәтижелі болмақ. Мұндай дайындықтардың мақсаты жалпы мектеп, балабақша тәрбиешісінің дене және ақыл-есінің дамуында кемшілігі бар балаларды толық біліммен қамтамасыз ететін оқыту мен тәрбиелеудің негізгі әдістерін игеруі болып табылады.

Мүмкіндігі шектеулі балаларды инклюзивтік оқыту практикаға мамандандырылған мамандарды даярлау, оларды жалпы түрдегі мекемелерде оқыту үшін жағдайлар жасау және қоғамның мүмкіндігі шектеулі балаларға деген көзқарастарын өзгертумен бірте-бірте енгізілуі керек. Мектептің негізін қалаушы қағидасының мәні – мүмкін болған жерде оларда болуы мүмкін қиындықтар мен айырмашылықтарға қарамастан, барлық балалар бірге оқуы тиіс.

Инклюзивтік мектептер өз оқушыларының түрлі қажеттіліктерін мойындап, оқытудың түрлі стильдері мен өлшемдерін қолдана отырып және лайық оқу жоспарының, ұйымдастыру шараларының, оқыту стратегияларының, ресурстарды пайдаланудың және қоғамдастықтармен серіктестік қарым-қатынастың көмегімен барлығына сапалы білім беруді қамтамасыз ете отырып оларды қанағаттандыра білуі керек. Әрбір мектепте кездесетін ерекше қажеттіліктерді қанағаттандыру бойынша тұрақты қолдау мен қызметтер көрсетілуі тиіс.

Әдебиет:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, Астана, 2010 ж.
2. BNews.kz
3. Инклюзивное обучение (дидактический материал к лекционному курсу) РИПКСО Кафедра коррекционной педагогики. Алматы, 2002г.
4. Бажнокова И.М. Школа для детей с нарушениями интеллекта: тенденции перспективы развития Дефектология 2004г, №3 С. 51-54.
5. Шевченко С.Г. Новое в коррекционно-развивающем обучении детей с трудностями обучения Дефектология 2001, №4 С. 21-24.

Мукужанова Ж.О.
Бастауыш сынып мұғалімі
«№47 ЖОББМ» КММ
ШҚО, Семей қаласы

Сапалы білім – барлығы үшін

Инклюзивтік білім беру - барлық балаларды жалпы білім үрдісіне толық енгізу және әлеуметтік бейімдеуге, жынысына, шығу тегіне, дініне, жағдайына қарамай, балалардың арасындағы кедергілерді жоюға, ата - аналарын белсенділікке шақыруға, баланың түзеу - педагогикалық және әлеуметтік қажеттіліктерін арнайы қолдау, қоршаған ортаның балаларды жас ерекшеліктеріне және білімдік қажеттіліктеріне бейімделуіне жағдай қалыптастыру, яғни, жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді оқытуға бағыттау.

Инклюзивті білім берудің міндеті:

Жалпы орта мектептерде мүмкіндігі шектеулі балаларды дені сау балалармен бірге оқыту.

Инклюзивтік білім беру негізінде –барлық адамдарға тең қарым- қатынас.

Балалар арасында дискриминацияны болдырмау.

Арнайы білім беруді қажет ететін балаларға арнайы жағдай жасау.

Мемлекетіміздің әрбір азаматы – ұлттық құндылық, әрбір баласы еліміздің ертеңі екенін ескерсек, әрбір мүмкіндігі шектеулі оқушының сапалы білім алып, азамат болып қалыптасуына жағдай жасау біздің міндетіміз болып табылады. Мүмкіндігі шектеулі бір оқушының болса да білім сапасының жоғарылауы ұлтымыздың саналы келешегіне қазіргі уақыттан бастап жинақталынып жатқан қор деп түсінуіміз қажет.

«Бәріне бірдей мүмкіндік» принципін ұстанатын инклюзивтік білім берудің енгізіле бастағанына көп бола қойған жоқ. Бұл термин көбіне «Сапалы білім - барлығы үшін» түсінігімен бірге қолданылады. Яғни, жалпы білім беретін мектептерде мүмкіндігі шектеулі бала мен басқа да әлеуметтік қорғалатын топтарға жататын оқушыларға өзгелермен теңдей білім беру, соған жағдай жасау.

Инклюзивті оқыту барлық балаларға тең мүмкіндік береді. Сонымен қатар, оқушылардың тең құқығын анықтап, ұжымға белсене араласуға жағдай туғызады. Адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытады. Білім берудің бұл тәсілі балалардың оқу үрдісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ берудің жаңа бағытын өңдеуге талпынады. Егер инклюзивті оқытудың оқыту мен сабақ беруге енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда ерекше қажеттіліктері бар балалардың жағдайын да өзгертеді. Жас ұрпаққа жан-жақты білім, тәлім-тәрбие беру әрбір оқытушының басты міндеті. Инклюзивті білім беру-оқытудың тиісті білім беретін оқу бағдарламаларына, білім алушылардың өзгеде санаттарымен тең қолжетімді, арнайы жағдайларды қамтамасыз ету арқылы дамытуға түзету-педагогикалық және әлеуметтік қолдауды көздейтін, мүмкіндігі шектеулі адамдарды бірлесіп оқыту және тәрбиелеу.

Қазақстанда «Бәріне бірдей мүмкіндік» деген статусты қолданатын инклюзивті білім беру бағдарламасының енгізілгеніне де көп болмады. Бұл термин көбіне «Сапалы білім барлығы үшін» түсінігімен бірдей болып келеді. Яғни, жалпы білім беретін мектептерде мүмкіндіктері шектеулі баламен басқа да, әлеуметтік қорғалатын топтарға жататын оқушыларға өзгелермен теңдей білім беру және соған жағдай жасау. Мүмкіндігі шектеулі балалар қоғамдық өмірге аса бейім емес. Мәселенің бұлай қалыптасуына бүгінгі қоғамның да кінәсі бар. Өйткені, біз мүмкіндігі шектеулі жандарға мүсіркей қараудан арыла алмай келеміз. Жалпы білім беретін орта мектептерде олардың оқып, білім алуына жағдай жасау енді-енді қолға алына бастады. Қазіргі кезде Қазақстанда мүмкіндігі шектеулі балалар көбінде арнайы мектеп-интернаттарында білім алады. Инклюзивті білім беру ең алғаш рет шетелде дамыған. Шетел ғалымдары: Ян Амос Коменский, Сайман Лори, Фрэнсис Бэкон осы инклюзивті білім беруді зерттеген. Инклюзивті білім беруді ресейде танытқан және этнопедагогиканың негізін алғаш салған ресейлік ғалымдар К.Д.Ушинский, В.А.Сухомлинский болды. Даму мүмкіндігі шектеулі балаларды ерте кезден ажырату жүйесінің құрылуына қарамастан, республикалық инклюзивті білім беру ісін енгізуде қоғамның дайын болмауына байланысты бірқатар қиындықтарға кезігеді. Оның ішінде инклюзивті білім беру дағдысы бар педагог мамандар даярлау мәселесі. Арнайы мекемелер үшін білімді кәсіби дефектолог-мамандар даярлау. Дайындық жұмыстары жүйелі және ұзақ мерзімді жүргізілсе, инклюзивті білім беруді тұрақты сипатқа айналдыруға болар еді. Негізгі мәселелердің бірі-жалпы мектептердегі мұғалімдер кемтар бала сыныпқа келген кезде, оны қандай оқулықтармен оқытатынын, қандай әдістемелік құралдарды қолданатынын білмейді. Бұл жағдайлардың артынан туындайтын мәселе-кадр жеткіліксіздігі.

Инклюзивті білім беру жүйесін дамытуда «Мүгедектердің құқықтары туралы» Конвенция аясында инклюзивті білім берудің ұлттық жоспарын жасап, сапалы білім алуды қамтамасыз ету үшін, қоғамдық институттардың тәжірибесін ескере отырып, мүмкіндігі шектеулі жандарды үздіксіз оқытудың тұжырымдамасын жасау аса қажет болмақ. Мүмкіндіктері шектеулі балалардың үйде білім алуын қамтамасыз ету, жай және арнайы мектептерде оқуға мүмкіндігі жоқ балаларды қашықтықтан оқытуға жағдай жасау мемлекеттің басты мақсаттарының бірі. Осыған орай әрбір мұғалімнің бағдарламаға сай электрондық оқулығының болуы, үлгерімі төмен және мүмкіндігі шектеулі оқушылармен жеке жұмыс жасау жоспары болуы керек. Әрбір оқушының үлгермеу себебін анықтап, мүгедек баланың диагнозына қарай жұмыс жасаса, оқушының білімге деген құлшынысы артып, өзіндік дарындылығы айқындала түседі деп ойлаймын. Инклюзивті мектеп-бұл, ең алдымен, адамдардың өмірлік стилі болып келетін және сыйлауды үйрететін демократиялық

мектеп. Қазақстан Республикасында инклюзивтік білім беру процесінің енгізілуі тек жаңа пайда болған мәселе ретінде қарастырылып отыр. Қазіргі кезде бұл мәселенің шұғыл шешілуі қажеттілігіне даму ауытқуы мен тежелуі бар балалар санының артып келе жатқандығы айғақ бола алады. Арнайы мектеп, интернаттар кеміс балалардың барлығын оқытып, тәрбиелеуге қауқарсыз.

Инклюзия-мүмкіндігі шектеулі оқушылардың өзінің күшіне сенуіне мүмкіндік беруі. Инклюзия тек дамуы шектелген балалардың ғана емес, басқа да балалардың мүддесін көздейді. Қазақстан Республикасы егемендігін алып, тәуелсіз мемлекет болғанына 28 жыл болды. Осы жылдар ішінде көптеген жұмыстар атқарылып, еліміз көркеюде. Жаңадан қалыптасып келе жатқан Қазақстанда инклюзивті білім беру саласы енді ғана қолға алынып, даму үстінде. И.Гете: «Біліп қана қою-аз, сол білгеніңді істе қолдана білуің керек, ниеттену ғана аз, сол ниетіңді іске асыруың керек», -деп бекер айтқан жоқ. Мүмкіндігі шектеулі балаларды түзетудің негізгі жүйесі инклюзивті білім беру ғылыми теориямен өзіндік үндестігін тапса, еліміздегі мүмкіндігі шектеулі жандарға деген көзқарас оңалар еді деп ойлаймын. Инклюзивті білім беру компьютермен, интерактивті тақтамен және жаңа технологиялармен қамтамасыз етілсе, болашақта мүмкіндігі шектеулі балаларға білім беру жүйесінде ешқандай кедергілер болмайды деп ойлаймын. Бүгінгі таңдағы Қазақстан Республикасында жүзеге асырылып отырған инклюзивті білім беру жүйесі болашақта еліміздегі білім алуда ерекше қажеттілігі бар тұлғаларды әлеуметтендіру мен білім берудің іргетасы болып қаланбақ. Сондай-ақ мұндай оқыту арқылы мүмкіндігі шектеулі бала өз қабілетіне сай, ата-анасынан алшақтамай, яғни арнайы мектеп-интернаттарда тұрып оқуға мәжбүр болмай, өзінің тұрғылықты жерінде білім алады. Қоғаммен біте қайнасып, әлеуметтік жағынан бейімделеді. Ал әлеуметтік бейімделу, өз кезегінде, кемтар балалардың қоғамдық ортамен белсенді араласуына мүмкіндік туғызып, жалпы жағдайын жақсартады. Қазіргі уақытта мен сыныбымда инклюзивті оқушымен жұмыс жасап отырмын. Сол оқушымен жұмыс жасау барысында инклюзивті білім беру керек екендігін түсіндім. Әр оқушының білім алуда өз ерекшеліктері бар. Мәселен әр оқушының эмоционалдық және психикалық таным процестерінің дамуы деңгейі әртүрлі екенін естен шығармау керек. Сол себепті математика сабағында көбейту кестесінің әр түрлі жолдарын үйретемін. Мысалы: Бірінші сыныптан бастап баланы 2-ден, 3-тен санап үйрету. Мысалы: 2-4-6-8-10 немесе 3-6-9-12 т.с. Бұл дағдыны автоматикаға дейін жеткізу керек, сонда көбейту кестесін де оңай жаттап үйренеді.

«Бинго» ойыны

Сіздің балаңыз немесе оқушыңыз 6 да 6 шаршы кестені қалауынша кез-келген бір, екі таңбалы сандармен толтырады. Сіз мысал келтіресіз: 5x4-ім егер оның шаршысында 20 саны бар болса оны сызып алады. Осылайша өз шаршысының барлық сандарын сызып алғанша көбейту кестесінің комбинацияларын атап шығасыз. Осы ойынды отбасымен ойнаған жақсы. Бингоны бірінші кім ұтып алады екен? Қандай сыйлық алар екен?

«On -line» үрдісі

Онлайн материалдарын қолданыңыз. Интернет желісінен түрлі викториналар мен көбейту кестесіне арналған ойындарды, тестілерді орнатып алыңыз. Оларды қолдан да жасауға болады, бірақ балаға (оқушыға) компьютермен жаттап үйрену қызықтырақ болады, әрі ақпараттық технологиямен жұмысын жетілдіреді.

«Картофиксика»

Алдымен қарапайым карталар коллодасының суретті карталарын жетпейтін сандармен белгілеп аламыз. Мысалы: тұз – 5, король – 4, дама – 3, валет – 2. 1-ге көбейтуді ауызша қайталауға болады. Егер белгілеуде шатассаңыз өз қолыңызбен карта жасап алған қызықтырақ болады. Енді ойнаймыз! Карталарды тең бөліп алып кезекпен бір –бірімізге карта ұсынамыз, егер дұрыс жауап берсе екі картаны да алады. Қателессе карталар сізде қалады. Осылайша карталар біткен кезде оларды санаймыз. Ойын мақсаты: барлық карталарды жинау. Ең бастысы бала ойын арқылы көбейту кестесін бекітеді.

Қыздарға 2-ге көбейту кестесі бойынша мынадай сұрақтар қоямын:

Егіз қыздарға неше туфли қажет?

Үш қуыршақта неше аяқ бар?

Бір қалтада 5 кәмпит бар. 2 қалтада неше кәмпит?

Ұлдарға 2-ге көбейту:

Екі бала екі доппен ойнады. Барлығы неше доп?

Үш балаға екі шаңғыдан неше шаңғы керек?

Екі ұл үш садақтан жасады. Барлығы неше садақ?

Ата-аналар мен отбасы мүшелерін балаларына педагогтармен, құрбыларымен байланыс орнатуда көмек беру мақсатында сыныптың қоғамдық өміріне жұмылдыру маңызды. Ол үшін.

Баласының даму барысы мен оқу жағдайын білуі үшін ата-аналар мұғалімдермен жиі кездесуі керек.

Жеке психологиялық-педагогикалық қолдау бағдарламаларын жасауға ата-аналар қатысуы керек.

Оқу мен тәрбиенің жеке бағдарламасын жүзеге асыру міндеттері мен жауапкершіліктерінің белгілі бөлігін ата-аналар өз мойындарына алуы керек.

Әр тоқсан аяғында ата-аналар өз балаларының оқудағы жетістіктері туралы есеп алуы керек.

Ата-аналар мектеп іс-шараларына шақырылып, мүмкіндігінше мектептің шараларын ұйымдастыруға және өткізуге қатыстырылуы керек.

Ата-аналар мұғалімдерге арналып ұйымдастырылған семинарлар мен тренингтерге қатыса алады.

Ерекше білім беруге қажеттілігі бар балалардың ата-аналары бір-бірінен үйренетін, жалпы білім беретін мектепте олардың балаларын оқыту мен енгізу тәжірибелерімен алмасуға болатын жергілікті ассоциацияны құра алады.

Мұғалімдер баланың туыстар ортасында қалай өзін өзі ұстайтынын білу үшін үйіне барып көру отбасын керек.

Екі тараптың (мұғалім мен ата-ана) өзіне алған нақты міндеттері екі тарапты да тәртіптейтін жазбаша келісім-шартта тіркеліп, қол қойылып бекітілуі мүмкін.

Жалпы білім беретін мектептердегі мүмкіндігі шектеулі балалар оқу материалын меңгеруде, жеке тәсілдің жоқтығы, арнайы коррекциялық – түзету, психологиялық, педагогикалық, әлеуметтік қолдаудың жеткіліксіздігі салдарынан әлеуметтік дағдыларды игеруде елеулі қиындықтарға тап болады. Инклюзивті оқыту-оқушылардың тең құқығын анықтайды және ұжым іс-әрекетіне қатысуға мүмкіндік береді. Адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытуға мүмкіндік береді. Инклюзивті оқыту-барлық балалардың мұқтаждығын ескеретін ерекше қажеттілігі бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдісінің дамуы. Инклюзивті білім беру балалардың оқу үрдісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ берудің жаңа бағытын өңдеуге талпынады. Егер инклюзивті оқытудың оқыту мен сабақ беруге енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда ерекше қажеттіліктері бар балалардың жағдайы да өзгереді. Инклюзивті білім беруді ашқан мектептерде оқыған балалар адам құқығы туралы білім алуға мүмкіндік алады. ПДТ қығушылығының жеткіліксіз көрінуі жадысының бұзылуы, есту және көру түйсігінің жетіспеушілігі, нашар қозғалуымен үйлеседі.

Танымдық белсенділігінің төмендеуі балаға қажетті мектептегі оқытудың алғашқы баспалдақтарында жасына сәйкес қоршаған орта, практикалық дағдылар туралы білім қорының шектеулілігін тудырады. Қорыта келе, мүмкіндігі шектеулі балалармен түзету жұмыстарын неғұрлым ерте бастасақ, соғұрлым қайтарымы үлкен болады. Өз уақытында бұл заңдылықты Ян Амос Коменский айтқан болатын «Барлық тіршілік иесінің табиғаты сондай, олар икемді болып табылады және нәзік жас кезінде олар тәсілдерді жеңіл қабылдайды, қатайып кеткен соң, оларға қалыптасу қиын болады. Жұмсақ балауызды оларға түрлі пішін беріп сомдауға болады, ал егер қатып қалса, оны сындырап тастау оңайырақ» -деп жазды. Инклюзивті оқыту-барлық балалардың мұқтаждықтарын ескеретін, ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдісінің дамуы. Инклюзивті оқыту балалардың оқу үрдісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ беруге енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда ерекше қажеттіліктері бар балалардың жағдайлары да өзгереді. Инклюзивті оқытуды ашқан мектептерде оқыған балалар адам құқығы туралы білім алуға мүмкіншілік алады, өйткені олар бір-бірімен қарым-қатынас жасауға, танып білуге, қабылдауға үйренеді.

Әдебиет:

1. Адырбаева М.Ж. Инклюзивті білім беру жүйесіндегі психологиялық – медициналық педагогикалық консультацияның жұмыс барысы. -А, 2011. – 30-35 Б.

2. Буркиев М.Ж. 12 жылдық білім беруге көшу жағдайында педагогикалық кадрларды кәсіби даярлаудың ерекшелігі республикалық-практикалық конф. материалдары. - Қ, 2009. – 3-15 Б.

3. Батырғалиева А.С. Мүмкіндігі шектеулі балаларды тәрбиелеу жолдары. - А, 2011. – 17-25 Б.

4. Батырғалиева А.С. Мүмкіндігі шектеулі балаларды тәрбиелеу жолдары. - А, 2011. – 10-19 Б.

5.Инклюзивтік білім беру жағдайында 8 санат бойынша ерекше білім беруде қажеттіліктері бар балаларды оқытуды ұйымдастыру © Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2016 жыл.

*Сейткалиева М.М.
Директордың ғылыми-әдістемелік
жөніндегі орынбасары,
бастауыш сынып мұғалімі,
педагог-зерттеуші*

Мектептерде инклюзивтік білім беруді ұйымдастыру

Қазақстан Республикасында білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі принциптерінің бірі инклюзивтілік болып табылады. «Білім туралы» Қазақстан Республикасы Заңының баптарында барлық деңгейлерде ерекше білім беруге қажеттілігі бар балалардың білім алушыларға тиісті білім беру бағдарламаларына, түзеу-педагогикалық және әлеуметтік қолдауға тең қол жетімділігін қарастыратын білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың мәні мен принциптері ашылған. Қазақстанда инклюзивті білім беруді дамытудың нормативтік құқықтық базасы білім алушылардың жеке ерекшеліктері мен білім беру қажеттіліктеріне білім беру ортасының бейімделуін қамтамасыз ететін педагогикалық тәсілдердің негізінде барлық білім алушылар үшін олардың тұрғылықты жерлері бойынша бірдей білім беру мүмкіндіктерін қамтамасыз етуге негізделген.

Алғаш рет халықаралық практикаға сәйкес «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңындағы «дамуында мүмкіндігі шектеулі тұлғалар (балалар)» ұғымының орнына «ерекше білім беруге қажеттілігі бар тұлғалар (балалар)» жаңа ұғымы енгізілді. Бұл фактінің басты мәні қоғамды ізгілендіру көзделген инклюзияның мәніне негізделген.

Адам құқықтары саласындағы негізгі халықаралық шарттарға, ең алдымен Адам құқықтары туралы БҰҰ Декларациясына, Мүгедектердің құқықтары туралы, Бала құқықтары туралы БҰҰ Конвенцияларына қосылып, Қазақстан Республикасы жалпы адамзат құқықтарын сақтау, атап айтқанда, ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алу құқығын қамтамасыз ету бойынша өзіне міндеттемелер алды. Қазақстан Республикасының Конституциясына және білім беру, оңалту, әлеуметтік қорғау саласындағы заңнамаға сәйкес мемлекет инклюзивті білім беруді енгізу арқылы әр баланың қабілеттерін, мүмкіндіктерін және қызығушылықтарын ескере отырып, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға сапалы білім берудің қолжетімділігін қамтамасыз етуі тиіс. Елімізде инклюзивті білім беруді дамытудың бастапқы кезеңі инклюзивті білім берудің жай-күйіне талдау жасауға және проблема бойынша бірқатар нормативтік құқықтық, нұсқамалық құжаттар, талдамалық материалдар мен ғылыми жарияланымдар дайындауға мүмкіндік берді. Қазақстанда инклюзивті білім берудің ұғымдық аппаратын, принциптерін, сонымен қатар инклюзивті білім беруді іске асыру тетіктерін қозғаған бірқатар маңызды нормативтік құқықтық құжаттар қабылданды.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің бұйрығымен (2014 жылғы 19 желтоқсандағы № 534) бекітіліп қабылданған Инклюзивті білім беруді одан әрі дамыту жөніндегі шаралар кешені инклюзивті білім беру саласындағы стратегиялық құжат болып табылады. Инклюзивті білім беруді дамытудағы келесі маңызды кезең 2015 жылы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің бұйрығымен (2015 жылғы 1 маусымдағы № 348) бекітілген, Инклюзивті білім беруді дамытудың тұжырымдамалық тәсілдерін әзірлеу және бекіту болды, онда баршаға арналған сапалы білім беруге тең қолжетімділікті қамтамасыз ету басым принцип деп жариялады және инклюзивті білім беруді дамытуды ғылыми-әдіснамалық және оқу-әдістемелік қамтамасыз етуді жетілдірудің негізгі бағыттарын айқындады. Адам құқықтары саласының негізін құрайтын халықаралық құжаттарға және қазақстандық білім беру жүйесін дамытудың басым міндеттеріне сәйкес Тұжырымдамалық тәсілдерде инклюзивті білім беруді дамыту бағыттары атап көрсетілді. Бұл бағыттар инклюзивті білім беруді дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасауды қамтамасыз ететін институционалдық ортаны дамытуды, ғылыми-педагогикалық негіздер мен кадрлық, оқу-әдістемелік әлеуетті қалыптастыруды қамтиды.

Білім мазмұнын жүйелі жаңарту және инклюзивті білім беруді қамтамасыз ету бойынша еліміздегі барлық білім беру деңгейлері алдында қойылған міндеттерді іске асыру жолында

психологиялық-педагогикалық қолдауды, «кедергісіз» ортаны дамыту, арнайы жабдықпен жарақтау үшін, арнайы түзету ұйымдарына ресурстық және әдістемелік орталықтардың мәртебесін беріп, олардың әлеуетін пайдалану үшін, жеке білім беру бағыттарын әзірлеп және қолдана отырып, білім беру процесінің құрылымы мен мазмұнының икемділігі мен нұсқалылығын қамтамасыз ету үшін ұйымдастырушылық жағдайлар жасау бойынша үлкен жұмыс атқарылуда. Заманауи қазақстандық білім беру үшін бұл жаңа тәсіл, оның басымдығы айдан анық және оның мәні осы мектепте оқитын барлық білім алушылардың білім беру қажеттіліктеріне сәйкес келетін икемді бейімделген білім беру ортасын құруда, оқушылар, педагогтер және ата-аналар ұжымдарын ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды қабылдауға дайындауда және қауымдастықта төзімділік, мейірімділік, өзара құрмет дағдыларын қалыптастырып жатыр. Жалпы білім беретін мектептің штатына психологиялық-педагогикалық қолдау мамандары: психологтар, логопедтер, педагог-дефектологтар енгізілуде, тиімді жұмыс істеу үшін оларға командалық тәсілдерді және ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларды қолдауды барынша дараландыру технологияларын меңгеру қажет. Оқушыны қолдауда, оны оқыту процесін дараландыруда негізгі рөл мұғалімге тиесілі екенін атап өткен жөн.

Инклюзивті білім берудің принциптерін іске асыру қарапайым жалпы білім беретін мектептің ерекше білім беруге қажеттілігі бар білім алушыларды әлеуметтік жағдайына, физикалық, эмоционалдық және зияткерлік дамуына қарамастан қабылдауы және олардың ерекше қажеттіліктері мен жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, психологиялық-педагогикалық әдістер мен тәсілдердің негізінде оларға жағдайлар жасауына байланысты.

Осыған байланысты, мектептің әкімшілігі мен педагогикалық ұжымы мынадай маңызды мәселелерді шешулері қажет, атап айтқанда:

- барлық білім алушылар үшін барынша қолайлы білім беру ортасын құру;
- жеке білім беру траекториясын іске асыруда әрбір білім алушыға көмек көрсету;
- педагогтердің кәсіби құзыреттіліктерін жетілдіру және білім беру процесінің барлық қатысушыларының арасында инклюзивтік мәдениетті дамыту;
- тиімді жеке білім беру бағдарламаларын қалыптастыру.

Мектепте аталған міндеттерді орындаудың табыстылығы ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларды қолдау жүйесін ұйымдастырудың сапасына тікелей байланысты. Сонымен қатар, жалпы білім беру ортасына «қосу» проблемасы арнайы білім беруге шоғырланбағанын, керісінше барлық балалар үшін тиімді білім беру процесін ұйымдастыруға бағытталғанын ескеру қажет. Бұдан басқа, бүгінгі күні жаппай білім беретін мектеп мұғалімдерінің арасында ерекше балалармен жұмысқа қажетті дайындықтың жоқтығы барынша өзекті мәселе күйінде қалып отыр. Ол арнайы білім беру саласында педагогтердің кәсіби құзыреттіліктерінің жетіспеушілігіне, психологиялық тосқауылдар мен кәсіби стереотиптердің болуына байланысты. Сондықтан, мұғалімдерге жан-жақты қолдау көрсету маңызды болып табылады. Осы орайда «инклюзивті қоғамға көшу» адамдар арасындағы айырмашылықтар тұрақтылық қауіпі ретінде емес, өзара бір-бірін байыту қоры ретінде қарастырылатын әлеуметтік қарым-қатынастарды қалыптастыру терең және күрделі процесс екендігін түсінген жөн. Инклюзивті процестерді іске асыратын заманауи мектеп толерантты қоғамның және жоғары инклюзивті мәдениеттің нышаны бола отырып, ең алдымен толығымен және сөзсіз инклюзивті білім берудің 8 негізгі принциптерін қабылдап сақтауы қажет.

1. Адам құндылығы оның қабілеттілігімен, жеткен жетістіктерімен анықталмайды.
2. Әрбір адам сезуге және ойлауға қабілетті.
3. Әрбір адам қарым - қатынасқа құқылы.
4. Барлық адам бір - біріне қажет.
5. Білім шынайы қарым - қатынас шеңберінде жүзеге асады.
6. Барлық адамдар құрбы - құрдастарының қолдауы мен достығын қажет етеді.
7. Әрбір оқушы үшін жетістікке жету - өзінің мүмкіндігіне қарай орындай алатын әрекетін жүзеге асыру.
8. Жан - жақтылық адам өмірінің даму аясын кеңейтеді.

Бүгінгі таңда кеңестік жүйеден шыққан барлық елдер трансформация мен интеграция процестерінен тұратын білім беру жүйесін жаңғырту жолымен жүріп келеді.

Білім беру жүйесіндегі мүгедектерге қарым-қатынас.

1. Ерекше қажеттілігі бар бала қарапайым мектепте немесе арнайы ұйымда оқитынын тек ата-анасы (бала үшін жауап беретіндер) таңдай алады.

2. Егер ата-ананың қалауы жалпы сыныпта бәрімен бірдей оқыту болса, жалпы білім беретін мектептер ерекше қажеттілігі бар бала үшін қажеттінің барлығын жасауға міндетті

3. Сол үшін қажеттілігіне байланысты мектеп лифттер, мүгедектер арбасына арналған орындар және т.б., яғни, барлық инфрақұрылымды қамтамасыз етеді.

4. Егер бала кейбір сабақтарға сыныбымен бара алмаса, оған бұл сабақтар жеке өткізіледі. Мысалы, дене бітімі бойынша ерекше қажеттіліктері бар бала дене шынықтыру сабағына қатыспай, оның орнына мүмкіндігіне сай мұғаліммен арнайы тағайындалған жаттығулар жасап дайындалса болады.

5. Егер бала бағдарламаны барлығымен бірге меңгере алмаса, оған арнайы бағдарламамен сабақтарға баруды ұсына алады. Мысалы, ол сыныппен бірге музыка, дене шынықтыру, қоғамдық ғылым пәндеріне бара алады.

Мектептерде тьюторлықты енгізу инклюзивті мектеп жағдайында балаға оны табысты оқыту және әлеуметтендіру шарттары үшін бағдарланған тиімді, икемді қолдау жүйесін құрудың маңызды ресурсы болып табылады. Мектептің инклюзивті сыныптарында оқыту жалпы, сонымен қатар арнайы білім беру бағдарламалары бойынша жүзеге асырылады, олардың негізінде жеке білім беру бағдары құрастырылады. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 17 мамырдағы № 499 қаулысымен бекітілген Орта білім беру ұйымдары (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта) қызметінің үлгілік қағидаларына сәйкес әрбір инклюзивті сыныпта ерекше білім беруге қажеттілігі бар екі баладан артық оқытылмауы тиіс (19-тармақ). Қазақстан Республикасының Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартының ббтармағына сәйкес «сыныпта мүмкіндігі шектеулі балалар болған жағдайда сыныпты топтарға бөлу осындай әр балаға барлық оқушының санын үшке кеміту есебінен жүзеге асырылады». Бұл жағдайда бір оқушы қосылғанда сыныптың толықтырылуы 23 оқушыны, екі бала қосылса – 21 оқушыны құрайды. Ерекше қажеттіліктері бар әр балаға қатысты мұғалімдер оқыту процесінде жеке тәсілдер қолдануға тиіс. Баланы және оның дара болу құқығын жоғары құндылық деп мойындай отырып, Х.Доспанова атындағы орта мектептің педагогикалық ұжымы дамыту ортасын құрып, айналадағы адамдардың «баланың ерекше әлеміне» көзқарасын өзгерту үшін жұмыс істеуде.

Мектебімізде психикалық дамуы тежелген балаларды қолдау бойынша инклюзивті оқыту жағдайында да балаларды қамтамасыз етіп отырмыз. Психикалық дамуы тежелген балалар ең кең таралған топты құрайды, олар біртекті емес және полиморфизммен сипатталады. Психикалық даму тежелісі – бұл психикалық даму қарқынының баяулау, көбінесе ол мектепке оқуға келген кезде анықталады және жалпы білім қорының жетіспеушілігінен, түсініктерінің шектеулі болуынан, ойлау қабілетінің жетілмеуінен, ойын әрекетінің басымдығынан және зияткерлік әрекетпен айналысуда қабілетсіздігінен байқалады. Бірақ бұл ретте оларда байқалатын «жақын даму аймағы» осы бұзылысты ақыл-ой кемістігінен саралауға мүмкіндік береді. Оқыту мен тәрбиелеу үшін церебралды-органикалық генездің психикалық даму тежелісі едәуір қиындық тудырады. Осы санаттағы балаларды оқыту мен тәрбиелеуде біздің педагогикалық ұжым осы жағдайларды және олардың мүмкіндіктерін қамтамасыз етуде мамандарға да (логопедтерге, дефектологтарға және психологтарға), сонымен бірге мұғалімдерге ерекше рөл бөліп оыр.

Дамуында ерекшеліктері бар балаларды біріктіру бойынша мақсатты бағытталған жұмыс оларды дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасап қана қоймай, сонымен бірге дамуы қалыпты балалардың да әлеуметтік және эмоционалдық дамуын байытады. Оқушының белсенділік процесі қолдау көрсететін мұғалімнің үнемі бақылауында.

Мектепте қолдау көрсететін педагог пен салалық маман мынадай функцияларды атқарады:

- мектеп әкімшілігі (оқу жылына, тоқсанға, айға, аптаға) бекітетін жоспарға сәйкес жұмыс істейді. Жоспардың мазмұны таңдап алынған қолдау моделімен, білім алушы үшін айқындалған бағыттардың ерекшеліктерімен анықталады. Осы жоспардың негізінде алып жүруші мұғалім мен маман жеке және топтық жұмыстарды ұйымдастырады;

- күн сайын бақылау күнделігіне білім алушылардың қатысуы мен үлгерімінің есебін жүргізеді;

- апта сайын оқушылардың оқытудағы үдерісін бақылайды, білім алушылардың табыстары мен орын алған қиындықтар туралы ата-аналарына хабарлайды, ата-аналар үшін кеңестер мен ұсынымдар (ауызша және жазбаша түрде) береді;

- тоқсанына бір рет оның функционалына сәйкес келетін оқушы портфолиосының бөлімін толтырады (оқу материалын меңгеру деңгейі, өзіндік жұмысқа даярлық дәржесі, сабақтарда және сабақтан тыс әрекетте белсенділігі, зерттеу және жобалау дағдыларын дамыту);

- тоқсан, жартыжылдық аяқталғаннан кейін алдын ала үлгерім қорытындыларын шығарады және оқушылармен бірге олқылықтарды жою жоспарларын құрастырады;

- директордың жанындағы кеңестерде, педагогикалық кеңесте атқарылған жұмыс пен оның нәтижелері туралы есеп береді. Инклюзивті білім беруді дамыту - инклюзивті қоғамға жасалған

алғашқы қадам. Қазіргі таңда адамзат қызметінің барлық салаларына инклюзияны енгізу және оны дамыту бойынша жұртшылықтың күшеюі байқалады. Инклюзивті білім берудің проблемалары негізінен жақында ғана зерделеу нысаны болып табылған білім беру ұйымдары мен мемлекеттік органдар болып табылады, қазір көптеген әлеуметтік институттар да ерекше бақылау назарына ие бола бастады. Балалардың құқықтарын қорғау жөніндегі үкіметтік емес ұйымдар ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларға сапалы білім беру қызметтерін көрсетуді қамтамасыз ету проблемаларын шешуге белсенді қатысуда. Олардың өкілдері үкіметтік емес ұйымдардың мемлекеттік құрылымдармен өзара іс-әрекет ету байланыстарын орнатуға қатысады, жұртшылықты қатыстыра отырып, ынтымақтастықты кеңейтуге ықпал етеді, көптеген жобаларды іске асырады.

«Аутизмді балаларды жалпы білім беретін және әлеуметтік ортаға бейімдеуді ұйымдастыру» мұндай күрделі жағдай жалпы білім беретін ұйымдарда ғана емес, сонымен қатар арнайы білім беру ұйымдарында да орын алып отыр, сондықтан көбінесе аутизмді балаларды үйде оқытуға шығарып оқытып отырмыз.

Ерекше білім беруге қажеттіліктері бар балаларды оқу күні барысында сыныпта, жеке сабақтарда, үзіліс кезінде, басқа да шараларды орындауда тікелей қолдауды жүзеге асыратын педагог. Педагогтің негізгі міндеті – білім беру ортасында бейімделуде, білім беру дағдыларын, бейімді мінез-құлық дағдыларын қалыптастыруда балаға, оның ата-анасына және білім беру процесіне басқа да қатысушыларына көмек беру. Ерекше білім беруге қажеттілігі бар оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыру және білім беру арқылы тұлғаның білім беру әлеуетін, өзін өзі дамыту әлеуетін толыққанды іске асыру болып табылады.

Инклюзивті білім беру жүйесін дамыту үшін жалпы білім беретін мектептерге ұсынынысым:

Ерекше білім беруге қажеттіліктері бар балаларды біріктіріп оқытудың модульдік бағдарламалары;

Ерекше білім беруге қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беретін ортада біріктіріп оқыту ережесі білім басқармасының ұсынысымен әзірленсе.

Мектепте мүгедек балалар үшін санитарлық бөлмелерде көтергіш құралдар, пандустар, арнайы құрылғылар орнату, тұтқалармен, арнайы парталармен, үстелдермен және басқа да арнайы компенсаторлық құралдармен жарақтандыру арқылы «кедергісіз аймақтар» құрылса.

Ерекше білім беруге қажеттіліктері бар балаларды оқытуға және тәрбиелеуге тең қол жеткізу үшін жағдайлар жасалса (мектептерде педагог-дефектологтардың, балаларды психологиялық-педагогикалық алып жүрудің, арнайы жеке техникалық және компенсаторлық құралдардың болуы).

Үйде білім алатын мүгедек балалар жеке мүмкіндіктері мен қажеттіліктері ескеріле отырып, компьютерлік техника мен компьютерлік қамтамасыз ету жинақтарымен қамтамасыз етілсе.

Жоба тиімділігін бағалау критерийлері

1. Балалардың түрлі даму деңгейіне сай, сыныптар мен топтардағы табысты жұмысты қамтамасыз етудің ұсынымдарын игеруі.

2. Дамуында ауытқуы бар балалардың ата-аналарымен жүргізілетін жұмысты ұйымдастыра білуі.

3. Ерекше білім беруге қажеттіліктері бар балаларды жәйін бағалау жүйесін меңгеруі.

4. Оқыту мен тәрбиелеудің дара оқу жоспарларын жасауды меңгеруі.

Әдебиет:

1. 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 -III Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы <http://online.zakon.kz>

2. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. <http://edu.gov.kz>

3. Podemski R. S Comprehensive administration of special education. Columbus, OH, 1995. -P. 286-288
4. Митчелл Д. Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования. -М.: 2011

5. Инклюзивтік білім беруде әдіснамалық және оқу-әдістемелік сүйемелдеу бойынша тәсілдеме ұстанымдарын табысты ендірудің әлемдік тәжірибесін талдау. Әдістемелік ұсынымдар. –Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2015

6. Грозная Н.С. Инклюзивное образование за рубежом от мечты к реальности // Обзор материалов специального выпуска журнала «International Journal of Inclusive Education» 2011, № 1, vol.15. / [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://http://www.docme.ru/doc/35169/inklyuzivnoe-obrazovanie-za-rubezhom>.

7. EADSNE. Special needs education in Europe. [Electronic recourse]. - Retrieved from - <http://www.european-agency.org>

8. Всероссийский и Международный опыт по проблемам организации инклюзивного образования. Методические рекомендации для руководителей, педагогов [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://eduidea.ru/inits/199>

9. Алла Головки, эксперт газеты «Бухгалтерия: бюджет» (комментарий к постановлению КМУ «О внесении изменений в приложение 2 к постановлению Кабинета Министров Украины от 30 августа 2002 г. № 1298» от 08.07.2015 г. № 479) [Электронный ресурс] Режим доступа: <https://buhbudget.com.ua/ru/journal/buhbudget/article/2966>

10. The Code of Practice on the Identification and Assessment of Special Educational Needs (Introduction) London: HMSO

11. Sh. Rustemier & M. Vaughan Are LEAs in England abandoning inclusive

12. Инклюзивное образование: Методическое пособие для непрерывного обучения дидактических кадров, работающих в области инклюзивного образования детей / Галина Булат, Родика Соловей, Вера Балан [и др.]; коорд.: Домника Гыну; Проект «Интеграция детей с ограниченными возможностями в общеобразовательные школы», Fondul de Investiții Sociale din Moldova, LUMOS (Protecting Children. Providing Solutions). – Кишинев

Идрисов А.Н.

мектеп директоры

«№47 ЖОББМ» КММ

Тоқажанова Б.К.

директордың оқу-тәрбие

жөніндегі меңгерушісі

ШҚО, Семей қаласы

Табысты оқыту және құзырлы мұғалім

*Бала кемістігінің даму деңгейі неғұрлым төмен болса,
соғұрлым мұғалімнің білім деңгейі жоғары болу керек.
Неміс педогог-дефектолог П.Шуман.*

Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті - Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев өзінің жыл сайынғы Қазақстан халқына арнаған Жолдауларында елімізде білім беруді одан әрі дамыту мәселесіне үнемі көңіл бөліп, нақтылы міндеттер белгілеп келгені белгілі. Еліміздің білім беру жүйесінде мүмкіндігі шектеулі балаларға инклюзивті білім беруді жетілдірудің де өзіндік орны бар, – деп жазады.

Инклюзивті білім беру дегеніміз – барлық балаларды, соның ішінде ерекше білім беруді қажет ететін балаларды, жалпы білім үрдісіне толық енгізу және әлеуметтік бейімделуіне, жынысына, шығу тегіне, дініне, жағдайына қарамастан, балаларды бөлетін кедергілерді жоюға, ата-аналарын белсенділікке шақыруға, баланың түзеу-педагогикалық және әлеуметтік мұқтаждықтарына арнайы қолдау, яғни, жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді оқытуға бағытталған мемлекеттік саясат. Демек, инклюзивті оқыту негізінде ерекше білім беруді қажет ететін балаларға деген теңдік қатынасты қамтамасыз ету, сонымен бірге оқытудың ерекше қажеттілігі бар балаларға арнайы жағдай қалыптастыру мақсаты жатыр. Аталмыш категориядағы балаларға: есту, көру қабілеті зақымдалған, ойлау қабілеті баяу, тірек –қимыл аппараты зақымдалған, сөйлеу тілі зақымдалған балалар, т.с.с жатады. Осы бағытта ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қалыпты дамыған балалармен қандай жолмен, қандай әдіспен кіріктіріп оқытуды білу мен аталмыш бағыттағы сапалы мамандарды даярлау өте маңызды мәселе. Ол үшін бұл саладағы шетелдік тәжірибенің тиімді тұстарын ескере отырып, отандық тәжірибемізбен ұштастырып, аталмыш бағытты оңтайландыру қажет.

Инклюзивті білім берудің мақсаты: Даму мүмкіндігі шектеулі балаларды қалыпты балалармен бірге білім беру. Инклюзивті білім беру - мүмкіндігі шектеулі балаларды оқытып-үйретудің бір формасы. Бұл арнаулы білім беру жүйесінде дәстүрлі түрде қалыптасқан және даму үстіндегі

формаларды ығыстырмайды. Инклюзивті оқыту біріктірілген (оқушы қалыпты балалар сыныбында –тобында оқиды және дефектолог мұғалімнің жүйелі көмегін алады), жартылай (жеке балалар күннің жарты бөлігі арнайы топтарда, ал екінші бөлігі) қарапайым топтарда өткізіледі. Уақытша арнайы топтардағы бала бірлескен серуендерді, мерекелерді, сайыстарды, жеке істерді, өткізу үшін біріктіріледі. Толық дамуында ауытқулары бар балалар балабақшаның, сыныптың, мектептің қарапайым топтарына енгізіледі, мамандардың бақылауы бойынша түзету көмегін ата-аналар көрсетеді. Кемтар балалардың ата-аналары көмекші не арнайы мектептерге, арнайы интернаттарға немесе балабақшаға баласын бергісі келмесе жалпы балалар оқитын мектептерге ПМПК-ның ұсыныс бойынша жеңілдетілген бағдарлама бойынша оқытуға толық құқылы. Жалпы білім беретін мектептер, балабақшалар ПМПК-ның қорытындысы бойынша көрсетілген баланың деңгейіне қарай жеңіл бағдарламамен білім беруге тәрбиешілермен мұғалімдер инклюзивті білім беруге дайын болғаны жөн.

Инклюзивті оқыту- негізгі принциптері:

1. Адам құндылығы оның мүмкіндігіне қарай қабілеттілігімен, жеткен жетістіктермен анықталады.

2. Әрбір адам сезуге және ойлауға қабілетті.

3. Әрбір адам қарым қатынасқа құқылы.

4. Барлық адам бір-біріне қажет.

5. Білім шынайы қарым-қатынас шеңберінде жүзеге асады.

6. Барлық адамдар құрбы-құрдастарының қолдауы мен достығын қажет етеді.

7. Әрбір оқушы үшін жетістікке жету-өзінің мүмкіндігіне қарай орындай алатын әрекетін жүзеге асыру.

8. Жан-жақтылық адам өмірінің даму аясын кеңейтеді.

9. Инклюзивті бағыт кемтар балаларды оқуда жетістікке жетуге ықпал етіп, жақсы өмір сүру мүмкіншілігін қалыптастырады.

Инклюзивті білім берудің мазмұны: Инклюзивті білім беретін мектептерде білім мазмұны 3 түрлі бағдарлама бойынша реттеген абзал:

* жалпы мектептерге арналған типтік оқу бағдарламалары:

* мүмкіндігі шектеулі балалардың ақаулық типтеріне сәйкес арнаулы білім беру бағытындағы оқу бағдарламалары мүмкіндігі шектеулі балалардың психофизикалық ерекшеліктерін есепке ала отырып әзірленетін оқытудың жеке бағдарламасы.

Инклюзивті оқытуда қолданылатын әдістер:

- оқушыға ұсынатын тапсырмалар саны азаяды;

- оқу тапсырмасының көлемі азаяды;

- оқу тапсырмасының мазмұны жеңілдетіледі;

- оқушыға оқу тапсырмасы мұғалімнің кезең-кезеңмен бақылауымен бөлім бойынша ұсынылады;

- оқулықтан тапсырмалар мұғалім құрастырған тапсырмалармен ауыстырылады ;

- тапсырмаларды орындау үшін қысқа және анық нұсқаулар беріледі;

- оқушыға дауыстап немесе сыбырлап сөйлесуге рұқсат етіледі;

- оқу бойынша тапсырмалар саны азаяды;

- сынып алдында дауыстап оқуды талап етпейді;

- қайталауға көп уақыт бөлінеді;

- теориялық материалдардың саны азаяды;

- абстрактылы ақпаратта түсіндіріледі, нақты сөздер, суреттер, заттармен көрсетіледі;

- құралдарды (қарындаш, сызғыш, трафарет және т.б.) қолдану арқылы мәтінді оқу реттілігін қадағалау;

- қызмет түрі өзгереді;

- жаттауға қажет ақпараттар саны азайтылады;

- оқу үшін абзацтарға бөледі, басты ақпарат сызықпен сызылады;

- оқылған немесе тыңдалған мәтінге сұрақтар қою қысқартылады, сабақ кезінде қолдануға мүмкіндік береді;

- ережелер жинағы;

- ұқсас жаттығуларға мысал;

- диктанттың жартысын жазады;

- диктанттың әр екінші сөйлемін жазады зейін шоғырландыру үшін;

- орындалатын тапсырманың мақсатына міндетті түрде назар аударады;

- тапсырманы орындау кезеңдеріне мақсатты түрде назар аударылады;
- жетістіктері ескеріледі;
- мадақтаудың әр түрлі әдістері қолданылады.

Қазіргі уақытта мен мектеп бойынша инклюзивті оқушылармен жұмыс жасаудамын. Жұмыс жасау барысында инклюзивті білім беру керек екендігін түсіндім. Әр оқушының білім алуда өз ерекшеліктері бар. Мәселен әр оқушының эмоционалдық және психикалық таным процестерінің дамуы деңгейі әртүрлі екенін естен шығармау керек. Жалпы білім беретін мектептердегі мүмкіндігі шектеулі балалар оқу материалын меңгеруде, жеке тәсілдің жоқтығы, арнайы коррекциялық – түзету, психологиялық, педагогикалық, әлеуметтік қолдаудың жеткіліксіздігі салдарынан әлеуметтік дағдыларды игеруде елеулі қиындықтарға тап болады. Инклюзивті оқыту - барлық балаларға мектепке дейінгі оқу орындарында мектеп және мектепке өміріне белсене қатысуға мүмкіндік береді. Инклюзивті оқыту - оқушылардың тең құқығын анықтайды және ұжым іс - әрекетіне қатысуға мүмкіндік береді. Адамдармен қарым - қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытуға мүмкіндік береді. Инклюзивті оқыту - барлық балалардың мұқтаждығын ескеретін ерекше қажеттілігі бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдісінің дамуы. Инклюзивті білім беру балалардың оқу үрдісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ берудің жаңа бағытын өңдеуге талпынады. Егер инклюзивті оқытудың оқыту мен сабақ беруге енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда ерекше қажеттіліктері бар балалардың жағдайы да өзгереді. Инклюзивті білім беруді ашқан мектептерде оқыған балалар адам құқығы туралы білім алуға мүмкіндік алады.

Шығыс Қазақстан облыстық психологиялық - медициналық және педагогикалық кеңес беру деректеріне сәйкес, Семей қаласы бойынша 2019-2020 оқу жылында инклюзивті білім алушылар саны 611, оның ішінде педагогикалық – медициналық психологиялық кеңес нәтижесімен 390 білім алушы. 2018 – 2019 оқу жылында 563 білім алушы, оның ішінде педагогикалық – медициналық психологиялық кеңес нәтижесімен 220 білім алушы болды. Мектеп бойынша 13 білім алушы педагогикалық – медициналық психологиялық кеңес нәтижесімен, 22 білім алушы мектеп кеңесінің шешімімен есепте тұр.

№ Жеңіл ақыл-ой дамуының тежелуі Психологиялық дамуының тежелуі Тіл кемістігі Астигматизм, миопия

1	қала	мектеп	қала	мектеп	қала	мектеп	қала	мектеп
2	120	0	305	26	94	7	87	2

Оқушының қажеттіліктерін бағалауды психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңес мамандары жүргізеді. Бағалау нәтижелері бойынша ПМПК оқушыға арнайы педагогтың, ассистент-педагогтың көмегін, білім алудың варианттарын ұсынуы мүмкін: тұрғылықты жеріндегі жалпы білім беру сыныбында, арнайы сыныпта, арнайы мектепте. ҚР «Білім туралы» заңының 49 бабына сәйкес білім беру ұйымын таңдау құқығы ата-аналарға беріледі. Ата - аналар тұрғылықты жердегі мектепті таңдаған кезде, мектеп оқушыға мұғалімнің және қолдау көрсету мамандарының көмегін ПМПК ұсынымдарына сәйкес қамтамасыз етуі тиіс. Әрбір бала үшін бағдарламаның әзірленуі оның жеке ерекшеліктері мен мүмкіндіктеріне сүйене отырып, жеке әдістерді, тәсілдерді таңдауды және пайдалануды көздейді. Әрбір маман жеке зерттеу негізінде қандай бағыттар бойынша жұмыс істейтін, қандай әдістер мен тәсілдерді пайдалануға болатынын өзі шешеді. Психологиялық-педагогикалық жұмыстың адекватты әдістерін таңдау, баламен өз жұмысының тиімділігін қамтамасыз ету үшін заманауи және инновациялық психологиялық-педагогикалық технологияларын (арнайы және баламалы әдістерді) білуі және жақсы меңгеруі тиіс. Олардың кейбіреулері әдістемелік нұсқаулықтың әдеби көздері тізімінде ұсынылған, онда әр түрлі мамандарға арналған оқу-әдістемелік әдебиет көрсетілген.

Инклюзивті оқыту - оқушылардың тең құқығын анықтайды және ұжым іс-әрекетіне қатысуға, адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытуға мүмкіндік береді. Инклюзивті оқыту арқылы барлық балалардың мұқтаждықтарын ескеріп, ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдісін дамытуға болады. Мұндай оқыту түрі арнаулы білім беру жүйесінде дәстүрлі түрде қалыптасқан және даму үстіндегі формаларды ығыстырмайды, қайта жақындатады. Инклюзивті бағыт арқылы мүмкіндігі шектеулі балаларды оқуда жетістікке жетуге ықпал етіп, жақсы өмір сүру мүмкіншілігін қалыптастырады. Осы бағытты білім беру жүйесіне енгізу арқылы оқушыларды адамгершілікке, ізгілікке, қайырымдылыққа тәрбиелей аламыз. Сонымен қоса, инклюзивті оқыту үрдісі балаларды толеранттылыққа тәрбиелеудің бастауы болмақ. «Өткенге қарап басымызды иеміз, ертеңге қарап білек сыбанамыз» демекші, бүгінгі бала - ертеңгі азамат.

Әдебиет:

- 1.Қазақстан Республикасы Білім және Ғылым министрлігі С.Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан мемлекеттік университеті
[/https://www.vkgu.kz/sites/default/files/files/education/sbornik_inkluziv_obraz.pdf/](https://www.vkgu.kz/sites/default/files/files/education/sbornik_inkluziv_obraz.pdf/)
- 2.Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамытудың тұжырымдамалық тәсілдері-
<http://nao.kz/files/blogs/1440679747237.pdf>
- 3.Қазақстандағы инклюзивті білім беру- <http://www.voxpopuli.kz/kz/main/1134-qazaqstandaghy-inklyuzivty-bylym-beru-i-bolym-.html>
- 4.Ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларға жалпы білім беру мектебінде психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету /Әдістемелік нұсқаулық/

Тулегенова З.З.

*орыс тілі және әдебиеті пәнінің мұғалімі
Боровской мектеп-гимназиясы» ММ
Ғаббас Жұмабаев атындағы
«Меңдіқара ауданы әкімдігі білім бөлімінің*

Инклюзивті білім беруді дамыту жағдайындағы білім беру ортасының мазмұны

«Барлық адам бір біріне қажет» деген сөздер инклюзивті оқыту принциптерінің бірі болып табылады, ал инклюзивті оқыту – білім алу барлық балаларға қолжетімді деген қағидатқа негізделетін оқыту. Оқытуды оқушылардың түрлі қажеттіліктеріне, соның ішінде ерекше қажеттіліктеріне бейімдеу.

Қазақстандағы инклюзивті білім беруді дамытудың маңызды кезеңі қазіргі уақытта инклюзивті білім беруге жататын адамдардың санатын кеңейтілуі, оларды сапалы білім беру қызметтерімен қамтамасыз ету қажеттілігі болып табылады. Аталған қызмет жасау құжаттары ресми түрде Қазақстан Республикасы Үкіметі қабылдаған заңнамаларымен бекітілген.

Мен осы баяндамада жиналған әріптестерімен жалпы білім беретін мектебінде ерекше қажеттілігі бар балаларды тәрбиелеп оқыту жөніндегі іс тәжірибелік дайындығыммен бөліскім келеді. «Меңдіқара ауданы әкімдігі білім бөлімінің Ғаббас Жұмабаев атындағы Боровской мектеп-гимназиясы» мемлекеттік мекемесінде инклюзивті оқыту үдерісі аудандық арнайы жабдықталған түзету кабинетінің кәсіби мамандары, дәрігерлер мен ата-анармен тығыз байланыста ұйымдастырылған. Әрине, жалпы білім беретін мектептеріндегі пән мұғалімдері ерекше педагогикалық ықпалға мұқтаж білімалушыларға өз қызметін арнайы білімі бар мамандар ұсыныстары арқылы ұйымдастырады. Бірақ өзекті мәселенің бірі – дамуында аз ғана ауытқушылығы балаларға дәрісті дұрыс ұйымдастыру болып табылады. Өйткені, біздің оқушыларымыз жалпы білім беретін мектепте оқытылатын, бірақ арнайы педагогикалық ықпалды талап ететін балалар. Біздің мектеп қызметінде келесі алгоритмден құрылған: 1) келген оқушыны толық қанда зерделеу, оның мүмкіншіліктерін анықтау, 2) ПМПК мамандары ұсыныстарын тиімді әдіс –тәсілдерді өзара- мектептегі шығармашылық топта талдап, іске асыру, 3) өз білімдерін арттыру, 4) ата-анамен тығыз қарым-қатынаста болу, 5) арнайы мамандармен байланыста болу, 6) аталған қодаулар арқылы оқушыны өмірге бейімдеу. .

Жоғарыда айтып кеткендей, инклюзивті оқыту деген сөз баланы әлеуметтендіру, құрбы-құрдастарынан қалдырмай, өз бетінше осы өмірде сенімді орнын табуына арналған дәріс.

Ауылдағы мектепте бұл жұмыстың негізі – алдымызға келген оқушыны жан-жақты зерделеу. Оның медициналық, психологиялық, әлеуметтік жағдайымен танысу. Анықтамаларында көрсетілген диагнозы бойынша ізденіс салып, оқыту-тәрбиелеу үрдісін ұйымдастыру.

Алғашқы салмақ бастауыш сынып мұғалімдеріне және олардың қасында жүрген шағын орталық топтарының тәрбиешілеріне және мектеп психологы мен әлеуметтік ұстазға түседі. Мектептегі алғашқы қадамдарын балаға қалам ұстатып, әріп үйретіп, сауат ашу жолында мұғалім оның ата-анасымен тығыз байланыста болады. Бірақ барлық отбасының жағдайы бірдей емес. Оларға да

қажетті ақпарат беріп, кеңес беретін мұғалім. Осы бастауыш сынып мұғалімі сынып жетекшісі ретінде баланың болашағы жақсы болуына көп үлес қосады, ата-анасына да ақыл кеңесшісі болады.

Мұғалім өзінің жұмысын арнайы мекеме – Психологиялық медициналық педагогикалық Кабинеті мамандарымен тығыз байланыста жүреді.

Біздің Меңдіқара ауданында аудандық түзету кабинеті мамандары жақсы деңгейде қызмет атқарады. Өйткені, баланың ерекше педагогикалық ықпалды қажет ететінін алдымен мектепке дейінгі білім мекемесінің тәрбиешісі мен бастауыш сыныптар мұғалімі біледі.

Ата-анасымен бірігіп баланы бақылап, дамуында ауытқушылығы ерте анықтап, арнайы медициналық, психологиялық көмек алуына ең алғашқы себепші болатын мұғалім. Ата-анаға баласын осы ПМПК тексерісінен өтуіне ұсыныс жасайды.

Біздің түзету кабинетінің материалдық мүмкіншіліктері жақсы деңгейде. Сонымен қоса, жылқыға отырғызып емдеу, денені уқалап массаж жасайтын жаңадан қосылған қызметтері тағы бар.

Ата-аналар тарапынан баласына дос бола білген, өмірге деген құштарлығын арттыратын ата-аналар орны ерекше. Мысалы, бізде бір отбасында бала тумысынан мүгедек, оқу үрдісін үйден алады. Бірақ интеллекті сау. Анасының үнемі бақылауында болған бала өте зерек. Бастауышта шағын моторика жаттығуларына көп назар аударып, сурет салуды ұнатуын байқап, аудандағы өнер мектебінде бейнелеу сыныбында оқытты. Ол бала аудандық, облыстық, республикалық сурет сайыстарының жүлдегері атанды. Доғары сыныптарда өзі сұранып, қашықтық олимпиадаларға пән мұғалімдерімен дайындалып, қатысып жүрді. Соңғы кезде жүлделі орындарға ие болды. Мысалы, қазақ тілі, бейнелеу, информатика пәндері бойынша дипломдары бар. Осы ағымдағы 2019-2020 оқу жылы қыркүйек айында «Өнеге» интеллектуалды білім порталының Республикалық қашықтықтан өткізілген «Үздік ғылыми жоба» байқауында Арсен Аружан Бас жүлдені иеленді (мұғалімі Бекенова М).

Ал біздің мектебіміз аудан орталығында және жанында интернаты бар болғасын, сырттан жаңадан оқушылар келеді. Олардың арасынан дамуы шектелген немесе баса да ауытқушылығы бар оқушы болса, оның ата-анасымен бірігіп аталған мекемеге мамандарынан тексеруден өткізіп, кеңес-ұсыныстарын аламыз.

Оқушы баланың орта және буын оқу сатысына ауысқанда өзекті мәселе туындайды; балаға назар аудару азаяды. Дамуы шектелген бала жаңа ортаға бейімделуі оңай болмайды. Осы арада жанартылған білім беру бағдарламасы шеңберіндегі инновациялық технологиялар жақсы әсер етеді.

Осы орайда біздің мектеп ұстаздары өз білімдерін жетілдіру курстарына қатысып, дәріс алады. үнемі ізденіс үстінде жүреді. Нормативті құжаттарды зерттеп, талаптарымен ұсыныстарын іске асырады. Мысалы, ағымдағы оқу жылына арналған Әдістемелік-нұсқаулық хатында берілген «Инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын жалпы білім беру ұйымдарында оқытудың ерекшеліктері» (287 бет) бетінде ««Жалпыға арналған» білім беру парадигмасының құрамдас бөлігі болып табылатын инклюзивті білім беру барлық балалардың жалпы білім беретін мектепке бару және зияткерлік немесе физикалық қабілеттеріне, мәдени, әлеуметтік, этникалық, нәсілдік, діни тиесілігіне қарамастан, құрбыластарымен бірлесіп оқу мүмкіндіктерінің теңдігін көздейтін тәсілді білдіреді. Қазақстанда инклюзивті білім беруді дамытудың қолданыстағы нормативтік құқықтық базасының басты постулаты – білім беру ортасын білім алушының жеке ерекшеліктері мен білім беру қажеттіліктеріне бейімдеуді қамтамасыз ететін, педагогикалық әдісті ескере отырып, олардың тұратын жері бойынша барлық білім алушылар үшін тең білім беру мүмкіндіктерін қамтамасыз етуге негізделеді». Осы мақсатта курстарды, семинарларды, тәжірибемен алмасуды, сондай-ақ өз бетінше білім алуды қоса алғанда, біліктілікті және кәсіби шеберлікті арттырудың барлық ықтимал жолдарын пайдалану ұсынылады. Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА (nao.kz) әзірлеген әдістемелік құралдар жалпы білім беретін мектептер басшыларының, мұғалімдерінің, білім беру бөлімдері мен басқармалары әдіскерлерінің, мамандарының білімдері мен құзыреттерін кеңейтуге арналған».

Әріптестерім білім арттыру курстарынан жоғарыда аталған тақырып бойынша және жаңа білім беру бағдарламасы бойынша дәріс алған, деңгейлік курстарында инновациялық әдіс-тәсілдерді қолдану, оның ішінде білім алушының жас ерекшеліктері мен талаптарына қарай деңгейлік тапсырмалар әзірлеуді үйреніп, өз тәжірибесінде қолданады. Осы Нұсқаулықта оқушылардың психофизикалық ерекшеліктері мен ерекше білім беру қажеттіліктерін ескере отырып, балаларды оқыту стратегиясын құруда мұғалімдерге арналған ұсынымдарды іске асырамыз.

Сонымен қатар біздің мектебімізде «Кәсіби даму» курсы бойынша «Зерттеу» шығармашылық тобы жұмыс істейді (жетекшісі Махмутова С.М.). Бұл топта мен өзім тыңдаушысы болып, мүшесі ретінде «сабақты зерттеу» тәжірибеге қатыстым. Мен үлгірімі төмен оқушымен тиімді жұмыс жасау

жөнінде әріптестіріммен тәжірибе алмасып, баланың оқуға деген қызығушылығын оятып білім сапасын арттыруға ұсынылған тиімді әдіс-тәсілдерді қолдандым. Тәжірибе барысында мен ерекше білім беру қажеттілігі бар баланың ата-анасы пікірлерін алдым. Өйткені ата-ана өз баласын жақсы біледі, оның берген кеңестері де мұғалімге құнды болады.

Тағы бір есте сақтайтын жағдай: бөлімдік жиынтық бақылау (БЖБ), тоқсандық жиынтық бақылау (ТЖБ) мазмұны дамуында ауытқушылығы бар балаға арналған нұсқасындағы тапсырмалар мазмұны тек қана жеңілдеткен болмаса, ерекше бөліп айыру керек емес.

Сонымен қатар мектеп психологымен, сынып жетекшісімен жеке кездесіп, әңгімелесіп, сыныптас құрбыларынан сауалнама алып, әріптестердің ұсыныстарын тыңдап, деңгейлік жекелеген және топтық, рөлдік (РАФТ) әдістеріне оқушыларға бәріне ұнайтын, адами құндылығы бар тақырыптарды қолданып, бір-неше сабақ беріп, соңында жақсы нәтижеге жеттім. Сынып оқушыларын бір біріне біріктіретін сабақ алдындағы колларабациялық – қолайлы орта ұйымдастыру кезеңін балаларға үлкен әсер беретіндей қылып таңдауға ерекше назар аудардым.

Жеке сұхбаттасу барысында көзі нашар көретін балаға орыс тілі сабағымда 7 сыныпта «Мое хобби» тақырыпты жазба жұмысы орнына ауызша жауап алдым. Жауабында тілдік терминдерді (сравнения, эпитеты, прилагательные) дұрыс қолдана да білді. бұл оқушы өз әсерлерін орыс тілінде қызыға жеткізе білді. Сабақта оған үлкен шрифті мәтін бердім, қолымен сипалау арқылы әңгіме құрастырды.

6 сыныпта тілінен ауытқушылық оқушыға ПМПК қорытындысында жазба жұмыстары мөлшерін азайту керек деген ұсынысына сай – жеке тапсырмалар дайындап, ол баланы әр жағдайда өзін қалай ұстар еді, басқа рөлдерді де ұсынып, шығармашылық тапсырмаларды беремін. Сөйлеуі жақсара бастағасын, жазуы да оңала бастады.

Өзім осы оқушыға сынып жетекшісімін, мәдени іс шараларға үнемі қатыстырамын. Қазір сөйлеуден ұялуы азайды, өз пікірін толық, қысылмай айтады. Алдағы наурыз-сәуір айында ата-анасымен келісіп, ПМПК тексерісінен қайта өтуді ұйғардық.

Қорытындай келе, айтарым, біздің мектепте аталған «Сабақты зерттеу» жұмысы әлі де жалғасын табуда, өйткені шешілмеген түйінді мәселелер әлі де бар.

Әдебиет:

1. 2019-2020 оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы орта білім беретін мектептерінде оқу процессін ұйымдастыру ерекшеліктері туралы Әдістемелік нұсқау хат (303-323 беттер)

2. Мұғалімге арналған нұсқаулық (МАН) NIS - Назарбаев зияткерлік мектебі- «Педагогикалық қауымдастықтағы көшбасшы ұстаз».

3. 5-9 сыныптарға арналған «орыс тілі және әдебиеті» пәні бойынша оқу бағдарламалары- Типовая учебная программа по учебному предмету «Русский язык и литература» для 5-9 классов уровня основного среднего образования (с нерусским языком обучения) по обновленному содержанию

4. МОН РК. (2011). Методические рекомендации по организации психолого-педагогического сопровождения детей с ограниченными возможностями.

Жанғали І.Ә.

*мұғалім-дефектолог,
«№19 орта мектебі»*

Есту кемістіктері бар балаларды жалпы білім беретін үрдіске қосу

Есту кемістіктері бар оқушылар, бірақ ақыл-ой бұзылыстары жоқ, білімді, негізгі орта немесе жалпы орта білімді, білім беру мектептің арнайы сыныбының жағдайында немесе арнайы психологиялық-педагогикалық қолдау алу арқылы, қалыпты дамиды балалармен бір сыныпта оқу арқылы алады.

Есту қалпы бойынша балалар нашар еститіндер мен саңырауларға бөлінеді.

Мүкіскұлақ – сөйлеу тілін қабылдауда қиындықтарға соқтыратын, естудің тұрақты төмендеуі. Нашар есту түрлі деңгейлермен анықталады: сыбырлап сөйлеуді қабылдаудағы бұзылыстан

дауыстап сөйлеу тілін қабылдай алмауға дейін. Нашар есту жағдайында балада сөйлеу тілін қабылдау мен өзіндік меңгеруінде қиындықтар туындайды. Бірақ есту арқылы шектеулі деңгейде болса да сөздерді (өзгертілген түрде болса да) меңгеру мүмкіндігі сақталады.

Керендік – естудің терең бұзылысы, сөйлеу тілін дыбыс қабылдау аппаратынсыз қабылдау мүмкін емес жағдайы. Мұндай бұзылысы бар балалар өзіндік деңгейде сөйлеу тілін меңгере алмайды (сөйлеу тілі ретсіз қалыптасады).

Әр топта естудің түрлі төмендеуі анықталады. Есту бұзылыстары бар балалар сабақта мәліметті дыбыстық – көру негізде қабылдайды, сондықтан мұғалім сөйлеу тілінің анықтығын, оны бала түсінгенін қадағалап, баланың сөйлеу тілінің дыбыстық-буындық құрамын нақтылап, түзетіп отыруы керек. Бала сыныпта жақсы естілетін және мұғалімнің тақтаға жазғанын жақсы көретін орында отыруы тиіс.

Есту бұзылыстары бар балалардың арасынан кохлеарлы имплантант салынған балаларды ортаға қосу жағдайын ерекше қарастырған дұрыс. Кохлеарлы имплантациядан соң балалар ПМПК-ға түзету, оқыту және тәрбиелеу жағдайларына аденваттыбілім беру бағдарламасының түрі мен типін анықтау үшін жіберіледі. Арнайы жалпыға білім беру мектептерінің іс-әрекетін ұйымдастырудың типтік ережелерінде қарастырылған: кохлеарлы имплантанты бар балалар (1-4 жас аралығында орнатылған және кохлеарлы имплантацияға дейін 6-айдан кем емес дыбысты қабылдау аппаратын үнемі пайдалану тәжірибесі бар) сөйлеу тілі бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы жалпыға білім беру мекемелеріне қабылданады. Кохлеарлы имплантанты бар, белсенді сөйлеу тілінің дамуы мен қабылдауы төмен деңгейлі, кохлеарлы имплантация 5-6 жастан соң жасалған балалар нашар еститін балаларға арналған арнайы жалпыға білім беру мектептеріне жіберіледі. Сонымен қатар, кохлеарлы имплантанты бар балалардың ата-аналары мекен-жайы бойынша оқу орнын таңдау құқығына ие, бірақ мұндай жағдайда бала ұзақ мерзімді дыбыстық-сөйлеу реабилитациясынан өтуі керек.

Есту кемістіктері бар оқушыларды инклюзивті ортада оқыту сонымен қатар кохлеарлы имплантанты бар балалар да, түрлі типті дыбыс күшейту электро-акустикалық аппараттарды үнемі қолдану жағдайында жүргізіледі (стационарлық ұжымдық жеке пайдаланылатын және жеке дыбыс қабылдау аппараттарын, FM жүйесін, дыбыстық кабинет пен мектеп бөлмесіндегі магниттік құрықты, радиофикацияланған мектеп залы, рекреациялар, дәліз бен қабылдау бөлмесі). Есту кемістіктері бар оқушыларды оқытатын инклюзивті мектепте фонотека, музыкалық аспаптар, дыбыс шығаратын ойыншықтар болуы тиіс.

Есту кемістіктері бар оқушылардың жеке тұлға ретінде дамуын қамтамасыз ететін жұмыстардың келесі бағыттары анықталған:

1. Есту емістігі бар оқушының жеке тұлға қасиеттері, эмоционалдық ерекшеліктері және іс-әрекет ережелері жайлы түсініктерін қалыптастыру қажет.

2. Оқушыларда аталған қасиеттерді басқа адамдар - балалар мен үлкендер, іс-әрекеттерінде байқауға үйрету, олардың әрекеттерін түсіну іскерліктерін қалыптастыру, бағалау үлгілерін беру қажет.

3. Есту кемістігі бар оқушылардың адекватты өзін-өзі бағалауын қалыптастыру, өйткені, ол бір жағынан өзіндік іс-әрекетті басқара алудың негізі, бір жағынан - тұлғааралық қарым-қатынастың жағымды болуының шарты.

Бастауыш мектеп және жеткіншек жастағы балалардың адамгершілік қасиеттерін, өмірлік жағдайларды талдау арқылы тұлғааралық қарым-қатынасқа түсу қабілеттерін, әдеби кітаптар, кино, қойылымдар арқылы кейіпкерлердің эмоционалдық уайымдары мен байланыстары жайлы түсініктерін кеңейту, толықтыру керек. Әр бір жастық кезеңде оқыту мен тәрбиелеуді байланыстыру қажет.

Литература:

1. Айдарбекова А.А. Обоснование необходимости разноуровневых требований к учебным достижениям учащихся с ограниченными возможностями //Вестн. КазНПУ им Абая. Серия «Специальная педагогика». – 2005, №2.

2. Аксенова Л.В. Специальная педагогика. - М., 2009.

3. Алейникова С.А., Маркович М.М., Шматко Н.Д. Отношение педагогов и родителей к интегрированному обучению детей с нарушенным слухом //Дефектология. - 2005.- № 5.

5. Баймуратова А.Т., Байтурсынова А.А. Состояние специальных классов общеобразовательных школ в контексте интеграции детей с ограниченными возможностями //Вестн. КазНПУ им.Абая. Серия «Специальная педагогика». – М.: 2008.- № 1.

6. Байтурсынова А.А. Организационно-педагогические условия включения детей с ограниченными возможностями в учебный процесс общеобразовательной школы: дис. канд. пед. наук: 13.00.03. – Алматы, 2010.

Искендинова А.А.
учитель-логопед
СШ № 19 г. Кокшетау
Федотова В.Ф.
учитель-логопед,
СШ №19 г. Кокшетау

Организация образовательной среды для учащихся с нарушением речи в условиях общеобразовательной школы

Создание условий для реализации прав ребёнка на полноценное и свободное развитие в соответствии с его особенностями становится сегодня неотъемлемой целью деятельности любого образовательного учреждения. Само понятие качества образования в общественном сознании тесно связывается с такими категориями, как здоровье, благополучие, успешность, защищённость, самореализация, уважение.

В рамках инклюзивного образования в средней школе №19 г. Кокшетау особое внимание уделяется адаптивной образовательной среде для детей с особыми образовательными потребностями. Так как приоритетными направлениями в области инклюзивного образования в школе являются: создание безбарьерной среды; профессиональная компетентность педагогов и специалистов школы; максимальное удовлетворение социального запроса родителей.

Анализируя работу учителей-логопедов в средней школе №19г.Кокшетау следует отметить, что с каждым годом отмечается увеличение количества учащихся с речевыми нарушениями. В связи с этим большую роль в работе по преодолению речевых нарушений играет организация образовательной среды.

Анализ определений образовательной среды свидетельствует, что чаще всего она рассматривается, как совокупность влияний и условий, обеспечивающих реализацию образовательного процесса. [1]

Образовательная среда – неотъемлемая характеристика любого учреждения образования. Она проявляется как реальность, питающая детей, позволяющая им актуализировать и удовлетворять свои потребности и интересы. [2]

Анализ образовательной среды с точки зрения наличия в ней условий для успешного присвоения элементов культуры каждым ребенком с учетом его возрастных особенностей, внутренних ресурсов и возможностей позволяет нам говорить об адаптивной образовательной среде. [3]

Организация образовательной среды может быть обеспечена только на основе комплексной оценки возможностей детей с нарушениями речи, т.е. при реализации дифференцированного и индивидуального подходов.

Учебно-воспитательный процесс всегда осуществляется в определенном социальном и пространственно-предметном окружении. Данное окружение представляет собой образовательную среду, которая выступает как в качестве источника разнообразного культурного опыта, так и совокупности условий его успешного присвоения. Одной из тенденций развития современной системы образования является разработка вопросов организации образовательной среды. Активное внимание к данному вопросу обусловлено широким распространением в педагогической практике идей средо-ориентированного или средового подхода. [4]

Основные ресурсы образовательной среды для детей с речевыми нарушениями в нашей школе: пространственные, предметные, организационные, социально психологические. [5]

Пространственные- в школе имеется два логопедических кабинета для индивидуальных и подгрупповых занятий. Кабинеты зонированы, состоят из зоны для индивидуальной логопедической работы (стол, настенное зеркало), зона для подгрупповых занятий (5-6 человек), зона рабочего места учителя-логопеда –состоит из стола логопеда, шкафов для наглядных пособий, логопедической литературы, документации)

Также имеется зона для проведения упражнений на координацию речи с активными движениями.

Для стимулирования речевого развития учащихся – созданы специальные речевые уголки, с различными пособиями для развития мелкой моторики и ручного праксиса; наглядно-иллюстративным материалом по лексическим темам, материалом для развития фонематического слуха; игрушками для развития диафрагмально-речевого дыхания и др.

Предметный аспект образовательной среды составляет следующее оборудование:

– зеркала ручные и настенное, наборы логопедических зондов и шпателей, вата, бинт, марлевые и бумажные салфетки, дезинфицирующий материал;

–настенные панно для развитие мелкой моторики и сенсорных способностей;

– настенные пособия: слоговые таблица, алфавит, стенд для развития звуко-буквенного анализа.

Помещение соответствует всем гигиеническим условиям (температурный режим, достаточная освещенность, мебель в соответствии с результатами антропометрии и др). При организации предметно-пространственной среды (окраска стен, подбор цветовой гаммы портьер, жалюзи, ковровых покрытий, элементов внутреннего дизайна и т.д.) учтены свойства цветовой гаммы (успокаивающее, активизирующее воздействие).

В нашей школе также учитываются организационные составляющие образовательной среды, в первую очередь – соблюдение в образовательном учреждении и семье единого речевого режима (системы мероприятий и требований, направленных на закрепление усвоенных детьми правильных произносительных навыков). Учителями логопедами проводятся соответствующие консультации для педагогов и родителей. При работе с безречевыми детьми соблюдается правило побуждения речи. Систематически для педагогов даются рекомендации о необходимости проведения на уроках речевых разминок, коррекционных упражнений стимулирующих речевое развитие учащихся (пальчиковые тренировки, упражнения биоэнергопластики).

К организационным средовым ресурсам относится дифференцированность дозировок учебного, и особенно речевого и языкового материала (с учетом характера речевого нарушения и этапа коррекционной работы).

На логопедических занятиях подбираем материал, коммуникативно значимого для ученика, доступный по содержанию, и соответствующего его произносительным возможностям. Уделяем особое внимание работы на просодику. Используем такие виды упражнений как чтение с разной интонацией, работа над ударением, мелодикой речи по методикам (Л.А. Зайцева, С.Ф. Иваненко, К.В. Комаров, Л.Ф. Спирина и др.). Так как хорошее владение просодической стороной речи играет большую роль, как в развитии монологической речи, так и в понимании прочитанного текста. Чем богаче интонация устной речи ребенка, тем легче понимается им печатный текст. Работа над логическим ударением и интонацией систематически проводится на каждом подгрупповом занятии. На подгрупповых занятиях моделируем ситуации, побуждающие учащихся к речевому общению. («Спроси у соседа справа, что нужно сейчас делать, что нужно подчеркнуть»), «Объясни соседу слева, что еще осталось делать»).

Социально-психологический аспект образовательной среды включает,

прежде всего, социальные отношения, нормы, привычки, потребности. Необходимо терпеливое, тактичное, доброжелательное и вместе с тем требовательное отношение учителя-логопеда к ребенку и его родителям. Обязательно указываем на необходимость в занятиях с ребенком дома по закреплению речевых умений, предупреждаем, что эффективность работы зависит от настойчивости и систематичности. Участие родителей в коррекционно-педагогическом процессе создает благоприятную среду для работы по преодолению и предупреждению речевых нарушений у детей. Во время проведения консультативной работы знакомим родителей с основными факторами, которые могли стать причиной нарушений речи. Особо выделяются те из них, которые могут устранить сами родители: недостаток общения с детьми, несоответствие уровня и содержания речевых контактов ребенка его возрастным потребностям, психологические трудности, связанные с особенностями взаимоотношений в системах «родитель –родитель», «родитель – ребенок» и др.

Перечисленные ресурсы образовательной среды для детей с нарушениями речи позволяют повысить эффективность коррекционно-педагогического процесса в условиях общеобразовательной школы.

Литература:

1. Организация образовательной среды для детей с особенностями психофизического развития в условиях интегрированного обучения: учеб.-метод. пособие / С. Е. Гайдукевич, Т. А. Григорьева, Н. Н. Баль, И. В. Зыгманова, И. Н. Миненкова; под общ. ред. С. Е. Гайдукевич, В. В. Чечета. – Мн.: БГПУ, 2005. – 98 с.

2. Артюшенко Н. П. Организация процесса включения детей с ограниченными возможностями здоровья в образовательные учреждения / Н. П. Артюшенко. - (Актуальные вопросы теории и практики)// Школьный логопед. - 2011. - N 1. -С. 5-24.

3. Ильина О. М. Инклюзивное образование: проблемы и перспективы развития / О. М. Ильина. - (Образование и спорт) // Вестник Саратовской государственной академии права. - 2009. - N 1 (65). - С. 194-198.

4. Организация образовательной среды для детей с особенностями психофизического развития в условиях интегрированного обучения: учеб.-метод. пособие / С. Е. Гайдукевич, Т. А. Григорьева, Н. Н. Баль, И. В. Зыгманова, И. Н. Миненкова; под общ. ред. С. Е. Гайдукевич, В. В. Чечета. – Мн.: БГПУ, 2005. – 98 с.

5. Образование без границ. Информационно-методический портал по инклюзивному и специальному образованию. [Электронный ресурс]. — URL: <http://www.edu-open.ru/> (дата обращения: 04.11.2019)

Иманбаева А.К.

*учитель английского языка,
КТУ «Тобольская средняя школа № 1»*

Мастер – класс:

«Удиви ребенка - удивись сам»

В настоящее время все чаще в педагогической практике стало появляться понятие «инклюзивное образование». В большинстве случаев под ним понимается обучение детей-инвалидов в школе. Однако если обратиться к толкованию понятия, то мы увидим несколько другой смысл. Инклюзивное образование (фр. *inclusif*-включающий в себя, лат. *include*-заключаю, включаю) – процесс развития общего образования, который подразумевает доступность образования для всех, в плане приспособления к различным нуждам всех детей, что обеспечивает доступ к образованию для детей с особыми потребностями. **Актуальность** инклюзивного образования бесспорна. Так как в обществе есть дети, которых относят к категории детей с особыми образовательными потребностями, в Республике Казахстан принцип инклюзивности является одним из принципов государственной политики в области образования.

В настоящее время в нашей стране интенсивно развивается инклюзивная образовательная практика. В штат общеобразовательной школы вводятся специалисты психолого-педагогического сопровождения: психологи, логопеды, педагоги-дефектологи, которым для эффективной работы необходимо овладевать командным подходом и технологиями максимальной индивидуализации сопровождения учащихся с особыми образовательными потребностями. При этом основная роль в сопровождении ученика, индивидуализации процесса его обучения принадлежит учителю.

Необходимость обеспечения доступности изучения английского языка в общеобразовательной школе для детей с особыми образовательными потребностями привела меня к поиску технологий, форм и методов работы с данной категорией детей. Последние 3 года целенаправленной работы показали положительные результаты выбранного направления в организации образовательного пространства для обучающихся с особыми образовательными потребностями. Так как вся работа с названной категорией детей основана на игровых технологиях, сотрудничестве с учеником и позитивном настрое педагогическим кредо стало выражение «Удиви ребенка - удивись сам», так же я назвала мастер-класс.

Цель: обмен опытом по использованию различных технологий с детьми с ООП на уроках английского языка в общеобразовательных школах.

Задачи:

- дать представление о проблемах инклюзивного образования;
- привлечь внимание к детям с ограниченными возможностями здоровья;
- заинтересовать в поиске возможных рациональных приемов инклюзивного обучения на уроке в школе;
- представить участникам мастер-класса положительный опыт использования определенных приемов работы.

Участники: коллеги, учителя английского языка.

Ожидаемый результат: осознание основных принципов инклюзивного образования участниками и гостями мастер-класса, понимание значимости поставленной проблемы, распространение передового педагогического опыта.

Оборудование: магнитная доска, ватманы, клей, фломастеры, интерактивная доска, раздаточный материал (иллюстрации), Изображение поезда для рефлексии, стикеры-сердечки.

Ход мастер – класса.

Вводное слово

Инклюзивное образование рассматривается как ступенька к инклюзивному обществу и предполагает обучение в течение всей жизни. «Мы живем, как мы можем, а ОНИ живут, как мы поможем». За этой рифмовкой – весь смысл инклюзии

Образование детей с особыми образовательными потребностями имеет единую с общим образованием конечную цель – социализацию и самореализацию, умение жить в быстроменяющемся мире, учиться в течение жизни. И эту задачу решаем мы, педагоги общеобразовательных школ.

Я, как учитель, работающий более 13 лет в общеобразовательной школе, могу сказать, что за последние годы наблюдается тенденция роста детей с особыми образовательными потребностями. Мне как педагогу необходимо знать общие и специфические трудности обучения учащихся с ЗПР и учитывать уровень их психического развития. Когда я начала работать с детьми с ООП, я стала самостоятельно изучать методы и технологии работы с такими детьми, ознакомилась с работами зарубежных коллег. Могу рекомендовать работы педагогов, которые необходимо изучить каждому педагогу, у которого в классе находится ребенок с особыми образовательными потребностями.

Опыт преодоления собственного барьера и неверия в положительный результат начался с введения активных методов работы на уроках английского языка, использования советов коллег, которые не первый год работают с детьми с ООП, посещения их уроков. Я хотела, чтобы на моем уроке было интересно и комфортно всем учащимся, вне зависимости от их способностей, хотелось, чтобы у всех было огромное желание приходить на мой урок, хотелось сделать процесс обучения легким, но в то же время результативным. В период самообразования в данном направлении и в поиске различных методов и технологии я сделала несколько выводов для себя. То есть выделила главное, что важно при подготовке урока и задании, а также при проведении урока. У меня получилось 10 правил, которых я придерживаюсь. Могут ли они подойти для каждого учителя, не берусь сказать категорично. Хочу, чтоб мой небольшой опыт в работе с детьми с ООП помог тем, кто только начинает работать в школе, и в классах, где есть инклюзивные учащиеся.

Итак, мои правила:

- 1) заинтересованность всех учащихся, вовлеченность в процесс обучения;
- 2) доступность;
- 3) взаимообучение и взаимопомощь;
- 4) совместная работа, сотрудничество;
- 5) не допустимость резких, категоричных суждений;
- 6) право на инициативу;
- 7) право на любое мнение;
- 8) психологический комфорт в классном коллективе;
- 9) отмечать индивидуально-ценностное в работе каждого;
- 10) не перебивать выступающего, но и самому быть лаконичным и четким в высказываниях.

В Тобольской средней школе № 1, я работаю третий год. За это время выявила определенную тенденцию - дети, имеющие задержку в развитии, хорошо воспринимают предлагаемую помощь. С большим интересом выполняют различные задания, активно участвуют в школьных, классных мероприятиях. Всего в нашей школе 433 учащихся, из них 34 ученика с ООП. При своевременной

коррекции большинство из них хорошо продвигается, постепенно преодолевает отставание, появляется заинтересованность в обучении.

А сейчас мне хотелось бы из теории перейти к практике, я выбрала проведение мастер класса не случайно, так как теорию может прочитать каждый из нас, и когда посещаем какие-либо курсы или семинары, лично я всегда жду практики, которая покажет, как это применить и использовать. Поэтому поделюсь несколькими технологиями, которые я использую на своих уроках и вовлеку в процесс учителей.

Практическая часть

Итак, как на уроке в классах, где есть учащиеся с особыми образовательными потребностями можно использовать проектную технологию? Покажу на примере урока в 8 классе по теме «Экология».

Класс 8

Тип урока: Урок обобщения и систематизации знаний по теме

Цели и задачи урока: повторить и углубить знания по теме.

Создавать у учащихся положительную мотивацию к уроку английского языка, путем вовлечения каждого в активную деятельность.

Формировать: экологическое сознание, чувство ответственности за окружающую среду, умение слушать и слышать собеседника, аргументировать свои мысли.

Развивать: коммуникативную и учебно-познавательную компетенции учащихся и познавательный интерес в области экологии.

Как это происходит на уроке? Надо разделить класс на группы. Деление можно провести различными методами. Выбор способа разделения учеников на группы во время урока может исходить из цели образования групп. Сегодня я решила поделить группы по времени года, (зима

, весна , лето , осень). После того как группы поделены, раздаю ватманы и разрезной материал (картинки) для создания постеров, а также критерии оценивания каждого задания. Всего 3 задания. Две темы для создания постеров на выбор, один учащийся из группы выходит и вытягивает тему проекта, которая записана на листочке и находится в специальной упаковке.

1) «Экологические проблемы мира».

2) «Пути решения экологических проблем».

Темы выбраны. Группам дается три минуты времени на выбор иллюстраций по теме, чтобы они могли просмотреть, классифицировать и приклеить на ватман. Если все изображения соответствуют теме - 5 баллов. Второе задание, составить словосочетания к картинкам с использованием ранее изученной лексики. Здесь учитывается орфография, фонетика, грамматика. Максимальный бал за это задание 15, из него будут отниматься по баллу за ошибку по орфографии, фонетике, грамматике. На задание дается 10 минут. После окончания проверка, подсчет баллов, запись баллов в лист оценивания. Задание № 3. Написать топик по выбранным темам используя максимальное количество словосочетаний, которые были составлены во втором задании. Максимальный бал 20. Снимается по баллу за ошибки.

Практическая работа № 1 с участниками мастер-класса (участники мастер-класса в роли учеников)

Класс: 2

Тема урока «Животные». На этом уроке учащиеся должны тренировать и закреплять лексические и грамматические навыки по теме, а также развивать умения говорения, развивать память, логику, мышление и развивать творческие способности учащихся. Детям предлагается компетентностное задание по теме «Животные». Работа проводится поэтапно:

1 этап: классифицировать и составить кластер (домашние и дикие животные)

2 этап: Закрепление слов при помощи игры

Игра (Who is missing) «Кто пропал»

Т: Ребята, слово животные на английском языке будет – «animals», давайте ещё раз повторим и запомним названия животных.

Дети закрывают глаза, педагог убирает одно животное.

Т: What animal is missing?

Какое животное пропало? (обращение к конкретному ребёнку)

C: It is a pig. (Дети называют название животного на английском языке)

3 этап: Расставь буквы в соответствии с цифрами.

T: Very good, and now we must know how to write this worlds.

Детям нужно не только уметь выговаривать новые слова, но и уметь их писать, поэтому следующее задание будет на составление слов.

Например, первое слово:

T	E	A	P	E	L	N	H
8	1	6	4	3	2	7	5

4 этап: Игра «Суперугадайка» (чей след)

T: Демонстрация следов животных на бумаге формат А4.

На столе находятся изображения следов. Дети должны догадаться, какое животное оставило след.

1	2	3
4	5	6
A – Hare	B – Cat	C – Frog
D – Bear	E – pig	F – Mouse

Практическая работа № 2 по теме «Цвета», называется «Разноцветное настроение».

Цели: познакомить детей с новой лексикой по теме «Цвета» (1 класс)

1. Просмотр видео по теме цвета

2. Игра с цветными карандашами

3. Игра найди правильный цвет при помощи договорок. Учитель читает стихотворение, ученики наклеивают соответствующую иллюстрацию на белый лист. В ходе игры получается картина.

Очень этот цвет люблю,

Он как небо синий – blue!»

Зонт коричневый у фрау,

Этот цвет зовётся – brown!

Для стирки я купила «Тайд».

Костюм стал чистым, белым – white

Розовые розы падают на ринг.

Цвет красивый розовый,

По-английски – pink.

Апельсин наш толстокожий

Носит шкурку цвета -orange;

Повторяем: blue, brown, white, pink orange (показываем названные цвета)

4. Рефлексия для детей: учащиеся на прикрепленном на доске «цветике семицветике», пишут свои желания. Учитель обобщает желания детей и высказывает свои пожелания детям.

Итогом такой работы с детьми с ООП является достижение основной цели инклюзивного образования.

Рефлексия для участников мастер класса «Паровозик». Что возьмут участники с мастер-класса с собой? Коллеги пишут на стикерах, что пригодиться в работе и приклеивают на вагоны паровоза. Пожелания для ведущего участники пишут на стикерах-сердечках и дарят автору мастер класса.

Литература:

1. Зайцев Д.В. Образовательная интеграция детей с ограниченными возможностями// интернет ресурс информационно-аналитический портал [Электронный ресурс] режим доступа: <http://www.socpolitika.ru/rus/conferences/3985/3986/3988/document4052.shtml>

2. Алехина С.В., Алексеева М.Н., Агафова Е.Л. Готовность педагогов как основной фактор успешности инклюзивного процесса в образовании // Психологическая наука и образование №1: Инклюзивный подход и сопровождение семьи в современном образовании. М., 2016

3. Гусева С.В. Основные принципы инклюзивного образования детей с ОВЗ в общеобразовательном учреждении; подходы и способы его реализации, 2016г.

СЕКЦИЯ №2

Ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды психологиялық – педагогикалық сүйемелдеу

Психолого – педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями

*Дахбай Б.Д.
м.ғ.д., профессор,
Жолмаганбетова Д.К
1-ші курс магистранты,
Академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ*

Церебралды сал ауруы бар балалардың даму ерекшеліктері

Қазіргі уақытта көптеген елдерде балалардың церебральды сал ауруымен ауыратын балалар санының көбеюі байқалады. Ол отбасылық қасіреттің себебі болып табылады және қиын қоғамдық мәселені тудырады.

Церебральды зерттеудің негізін қалаушы - ағылшын дәрігері, хирург-ортопед В. Литтл, ол ХІХ ғасырдың соңында аурудың клиникалық көрінісін сипаттады [1:220].

Ресейде ХХ ғасырдың басында қимыл-қозғалыс бұзылыстары бар балаларға көмек көрсету мәселелерімен Г. И. Турнер айналысты. Ол зақымданған аяқ-қолдарға ортопедиялық түзету жүргізуге тырысты. Оның қамқорлығымен еңбек шеберханасы ұйымдастырылды, онда ұлдар мамандықтарға оқытылды.

Бірінші дүниежүзілік соғыс және одан кейінгі індет әртүрлі жастағы және әртүрлі себептердің салдарынан туындаған тірек - қимыл аппараты бұзылған адамдардың көбеюіне алып келді. Қимыл - қозғалыс бұзылыстары бар адамдарды оңалту және әлеуметтік бейімдеу қоғамдық - саяси мәселелердің маңызына айналды. Оны шешу талпыныстарында қозғалу саласының бұзылысы бар адамдардың өздері үлкен рөл атқарды. Олар церебралды сал ауруы бар көптеген балалардың ақыл-ойдың жоғары деңгейіне, нәзік сезімтал психикаға ие болатынын көрсете білді. Бұл көбінесе қоғамның дене кемістігі бар адамдардың санатына деген қатынасын өзгертті, тірек - қимыл аппараты бұзылған адамдардың психикасының ерекшеліктерін зерттеуге дәрігерлердің, педагогтардың, психологтардың қызығушылығын тудырды.

XX ғ. 50-60 ж. Венгрияда тірек - қимыл аппараты қызметтерінің бұзылуы бар балалардың қозғалыстарын тәрбиелеу әдістерін әзірлеуге бағытталған оңалту жұмысының ерекше бағыты – кондуктивтік педагогика пайда болды.

Ресейде мұндай балаларды емдеу әдістерін әзірлеуге К. А. Семенова, ал оларды оқыту мен тәрбиелеудің арнайы жүйесін құруға М. В. Ипполитова үлкен үлес қосты. Қазіргі уақытта тірек - қимыл аппараты бұзылған балалардың клиникалық - психологиялық ерекшеліктерін, сондай-ақ қозғалыс бұзылыстары бар балаларды оқыту мен тәрбиелеу мәселелерін сипаттайтын үлкен нақты материал жинақталған [6:268].

"Балалардың церебральды параличі" терминімен (БЦП) онтогенездің әр түрлі кезеңдерінде мидың зақымдануы нәтижесінде пайда болатын және қалыпты қалыпта сақтау және ерікті қимылдарды орындау қабілетсіздігімен байқалатын синдромдарды білдіреді [1:219].

БЦП - спастикалық паралич, ригидтілік, мүмкін болатын гипотония, атетоз, эпилептоидты тырысулар және көп жағдайда ақыл-ой кемістігі түрінде клиникалық көрінетін жетілмеген бас миының ерте үдемелі зақымдануы [2:504].

БЦП - қозғалыс аймақтары мен бас миының қозғалыс өткізгіш жолдарының зақымдануы нәтижесінде пайда болатын қозғалыс саласының бұзылу тобын құрайды. БЦП-де бұлшық ет функциясына жүйке жүйесі тарапынан бақылаудың болмауы немесе жетіспеушілігі орын алады [3:447].

Дені сау бала туу үшін ата-аналардың физикалық денсаулығы (биологиялық негіз) және өмірдің қолайлы жағдайлары (әлеуметтік қосымша құрылыс) қажет. Бұл екі факторлардың өзара әрекеттесуінің бұзылуы жалпы ішкі ағзалардың, естудің, көрудің, моториканың, жүйке жүйесінің қалыптасуына әсер ететін құрсақшілік даму кезеңі патологиясының пайда болуына әкеп соғады, бұл ағзаның тыныс-тіршілігіндегі әртүрлі ауытқуларға әкеп соғады [1: 7].

БЦП пайда болуының себебі -мидың ерте зақымдануы, әдетте құрсақта. Ол жүктілік кезінде әртүрлі жұқпалы аурулармен ауыруы нәтижесінде, сондай-ақ интоксикация, ананың созылмалы аурулары, резус-жанжал нәтижесі де болуы мүмкін [3: 447].

БЦП дамуындағы инфекцияның рөлі туралы А.Г. Богданова (1952), Ф.Р. Богданов (1954), А.П. Дыбан (1959), А.А. Лебедев және К.А. Семенова (1972) және т.б. К.Р. Штерн, М.А. Королева (1963) БЦП-нің этиологиялық формасының бірі ретінде нәрестелердің гемолитикалық ауруы деп есептейді. В.И. Бодяжина мен Л.С. Персианинов (1963) жүкті әйелдердің ауыр токсикоздарының рөлін көрсетті; ана мен ұрықтың иммунологиялық үйлесімділігінің салдары М.А. Петров-Маслаков (1962), В.П. Эфроимсон (1966), В.И. Бодяжина (1962-1964), Г.П. Моисеева және бірлескен автор (1965), Ф.М. Янкова әртүрлі медикоментозды дәрілер мен ананың эндокриндік аурулары (гипотериоз, қант диабеті) ұрығына тератогенді әсерді көрсетеді [4: 6].

Кейде БЦП-не босану қызметінің бұзылуы, жатыр мойыны айналасындағы кіндіктің құлауы салдарынан ұрықтың асфиксиясы сияқты себептер әкеледі. Туылу жаракаттарының себептерінің арасында мыналар бөлінеді: ұрықтың физикалық зақымдануы (қысқыштарды пайдалану), ұрықтың дұрыс орналаспауы; тар жамбас жылдам немесе созылмалы босану; жасанды босану (кесарь ағымы); ұрықтың немесе кіндік аномалиялары; судың уақытынан бұрын өтуі.

БЦП-нің дамуына энцефалитпен асқынатын жұқпалы аурулар, бала туғаннан кейін 1 жасқа толған бас миының жаракаттары сирек әкеледі [3:447].

Балалардың церебральды сал ауруы тұқым қуаламайды [2: 505].

Е.П. Меженина пікірі бойынша, кейбір жағдайларда балалар церебральды сал ауруы генетикалық тұқым қуалаушылық фактордың рөлі негізінде жатыр. БЦП-мен ауыратын 170 баланың ата-аналарына жүргізілген зерттеулер 23 жағдайда бір және екі ата-анада рефлекторлы ассиметриялық координаторлық бұзылулар, дененің сол немесе басқа жартысының дамуында артта қалуы, табанының деформациясы, қиғаштығы түріндегі стертті неврологиялық патологияның болуын көрсетті. Талданған 300 акушерлік анамнездің ішінде, балалары церебральды сал ауруымен ауыратын, әдеттегі түсік тастаулар, өлі туу және өмір сүруге қабілетсіз балалардың тууы 9% жағдай орын алды, бұл ғалымдардың пікірінше, тұқым қуалайтын патологияның көрінісі болып табылады.

Сонымен қатар, 300 аурудың 12-і егіздер және 5-і ұқсас аурумен аға-інілері немесе апақарындастары болған [4: 8].

Келтірілген деректермен балалардың церебральды сал ауруының этиологиясы туралы қолда бар мәліметтер таусылмайды. К.А. Семенова инфекциялардың, токсикоздардың және басқа да әсерлердің әсерінен ұрықтың миында пайда болатын өзгерістер анасының қанында ұрықтың жүйке жүйесінің дамуына әсер ететін антиденелердің пайда болуына әкеп соқтырады деп есептеді (зерттеу 1972, 1973, 1974, 1976 ж. жүргізілді) [4:7].

Зақымдану уақытына байланысты аурудың клиникалық көрінісі байқалады, бұзылыстың шоғырлануына байланысты церебральды сал ауруының 4 түрі болады:

БЦП-де негізгі қозғаушы бұзылулар болып табылады. Нерв жүйесінің зақымдану ауырлығына және оның шоғырлануына байланысты моторлы бұзылыстардың әртүрлі түрлері қалыптасады [1: 221].

БЦП бар балада қозғалыс функцияларының жетілу реті мен қарқыны бұзылған. Даму ерекшелігі баланың осы жасына тән емес, қимыл белсенділігінің негізгі туа біткен рефлекторлық формалары бар. Қалыпты даму кезінде бұл рефлексстер өмірдің алғашқы айларында күрт көрінбейді. Олардың уақытылы сөндірілуі еркін қозғалыстардың дамуына негіз жасайды.

БЦП бар балаларда туа біткен сөзсіз рефлексстер өшпейді, патологиялық рефлексстердің өмір сүруінің бірінші жылында патологиялық күшейе түседі және кейінгі жылдары тұрақты болады, бұл еркін қозғалыс актілерінің қалыптасуын қиындатады және кідіртеді. Осыдан екінші ерекшелік-негізгі моторлы функциялардың қалыптасуының кешігуі [6: 271].

Бала өмірінің алғашқы айларында баланың дене тұрысы назар аудартады, құрсақішілік (қол, аяқтары денесіне қарай бүгілген), жоғарғы және төменгі аяқ-саусақтарының бұлшықет тонустарының жоғары болуы. Бала нашар емеді, дененің массасын жоғалтады, мазасыз болады. Жасы ұлғайған кезде қозғалыс бұзылыстарының симптомдары өседі [1: 221].

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының жіктемесіне сәйкес, әзірленген жаңа жіктемеге сәйкес аурудың 5 негізгі түрін ажыратады, олар бір-бірімен үйлесе алады, аурудың негізгі формаларына сәйкес келеді.

Спастикалық диплегия, оған тән ерекшелігі - бұл бұлшық ет тонусының жоғарылауы. Аурудың бұл түрі Литтл ауруы деп аталады. Мұндай науқастардың 30-35 % - да ақыл-есінің төмендеуі және көптеген ПДТ-уі байқалады.

Қос диплегия - бұл қолдар аяққа қарағанда күшті зақымданған аурудың ең ауыр түрі, барлық бұлшықеттер шиеленіскен (ригидность), әдетте дені сау балада өмірдің алғашқы айларында жоғалатын айқын көрінген рефлексдер, бірақ егер олар кешіктірілсе, онда қолдың, бастың, аяқтың, дененің ерікті қимылдарын меңгеруге кедергі болып табылады. Бұл ауру жиі ақыл-ойдың бұзылуымен жүреді.

Гиперкинетикалық түрі, балада еріксіз күш қолдану қимылдарының болуымен сипатталады. Бұлшықет тонусы жиі ауыспалы, ерте жастағы рефлексдер кешіктіріледі, қалыптасу рефлекстері дамымаған. Ақыл-ойдың дамуы қанағаттанарлық, сөйлеудің бұзылуы жиі жүреді.

Гемиплегия немесе гемипарез-дененің бір бөлігінің бұзылуы. Ақыл - ойдың төмендеуі балалардың 25-35% -да, ПДТ - 40-50% -да байқалады.

Мидың бұзылуы-бұлшық ет тонусы төмен және жалпы әлсіздік аясында жоғары сіңірлі рефлексдер және дене жағдайын анықтайтын рефлексдер дамымағандығымен сипатталады. Ақыл-ой жиі бұзылған, сөйлеу бұзылыстары балалардың 60-70%-да байқалады [5: 3].

БЦП бар балалардың ерекшеліктері осы балалардың дамуында кемістігі бар балалардың басқа топтарынан басты айырмашылығы болып табылады. Бұл балалардың ерекшелігі – қозғалу бұзылыстары болып табылады, БЦП-ның әр түрлі түрінде пайда болатын зияткерлік дамуы өз ерекшелігіне ие. Психикалық дамудың тежелуі қалыпты интеллект пен олигофрения арасында аралық орын алады, яғни баланың танымдық іс-әрекеті мен әртүрлі психикалық функцияларының дамымауы байқалады [3: 457].

БЦП-ның барлық танымдық психикалық процестері жалпы ерекшеліктерге ие:

Баланың барлық танымдық жүйесінің жұмыс істеуіне теріс әсер ететін белсенді ерікті зейіннің бұзылуы, өйткені зейіннің бұзылуы қабылдау, есте сақтау, ойлау, қиял, сөйлеу бұзылыстарына әкеледі;

Ақыл-ойдың төмендігі, зейіннің бұзылуы, қабылдау, есте сақтау, ойлау, эмоциялық лабильдігінде көрінетін барлық психикалық процестердің жоғары сарқылуы. Кейде шаршау, адамның патологиялық дамуына ықпал етеді.

Қызметтің бір түрінен екіншісіне ауысудағы қиындықтарға әкелетін барлық психикалық процестердің жоғары инерттілігі мен баяулығы [4: 286].

БЦП ауыратын балаларға, моториканы, сөйлеу функциясын, интеллектті қалыптастыруға бағытталған аурудың ерте кезеңдерінде диагностика және жүйелі емдеу - педагогикалық көмек қажет. Түзету жұмысына медициналық, педагогикалық, психологиялық және әлеуметтік көмек көрсету кіреді.

Балалармен түзету жұмысы тек қимыл-қозғалыс дағдыларын қалыптастыруға ғана емес, сонымен қатар сенсорлық жүйенің жұмысын жандандыруға бағытталуы тиіс. Баланың сенсорлық-моторлы және сөйлеу дамуы пән және ойын әрекеті барысында жүзеге асырылады.

БЦП бар балалардағы патологиялық функцияларды түзету процесінде келесі міндеттер шешіледі:

- түрі мен түсін көру қабілетін қалыптастыру;
- кеңістіктік білімді түзету;
- көріністердің орнын толтыру;
- есту және талдау дамыту;
- жинақтау және саралау қабілетін қалыптастыру.

Балаларды оқытудағы маңызды міндеттердің бірі логопедиялық көмек көрсету болып табылады. Логопедиялық көмек кешенді сипатта болуы және фонематикалық қабылдауды қалыптастыруды, дыбыс айтудың кемшіліктерін түзетуді, сөйлеу қызметінің мағыналық аспектілерін дамытуды қамтуы тиіс.

Логопедиялық жұмысты кезең-кезеңмен жүргізу керек. Бірінші кезең кезінде артикуляциялық моториканың қалыптасуы жүреді, тыныс алу мен дауысты түзету жүзеге асырылады, сөздік қор байытылады. Екінші кезең кезінде дыбысты еліктеу жүйелерін дамыту жүзеге асырылады, сөйлеу қарым-қатынасын қалыптастыру, дыбыстық талдау дағдыларын игеру, артикуляциялық бұзылыстарды түзету жүргізіледі.

БЦП бар балалардың дене тәрбиесі процесінде ерекше манипуляцияларды қалыптастыруға, өз бетімен жүру дағдыларын дамытуға бағытталған жаттығулар маңызды рөл атқарады. Баланы өз бетінше қимыл жасауға дайындау үшін арнайы емдік гимнастика, ортопедиялық көмек, физиотерапиялық емшаралар, массаждың және медикаментозды заттардың әртүрлі түрлері қолданылады. Бұдан басқа, оқыту және тәрбиелеу кезінде эмоциялық - ерік қасиеттерінің дамуын түзетуге және неврологиялық симптоматиканың пайда болуын және ОЖЖ жоғары қозуын болдырмауға көңіл бөлу қажет.

Түзету жұмысы кезінде баланың жасын емес, оның психикалық-сөйлеу даму деңгейін ескеру қажет, алайда бұл жұмысты осы жас тобы үшін іс-әрекет түрінің жетекші түрінде жүргізу қажет.

БЦП бар балалармен түзету жұмысының негізгі бағыттарының арасында келесілер бөлінеді: ойын қызметін қалыптастыру, сөйлеу қызметін дамыту, білім қорын және сөздік қорын ұлғайту, жазуды меңгеру үшін алғышарттарды қалыптастыру, өзіне-өзі қызмет көрсету дағдыларын дамыту, мектепке дайындық. Ата-аналарға маңызды рөл беріледі [6:106].

Әдебиеттер:

1. Гуровец Г.В. Детская невропатология. Естественно-научные основы специальной дошкольной психологии и педагогики: учеб. пособие для студ.-М.:Гуманитар.изд. центр ВЛАДОС,2004.- 303б.

2. Настольная книга педагога - дефектолога /Т.Б.Епифанцева и др.- Изд.3-е-Ростов н/Д: Феникс,2007.-576б.

3. Лечение и реабилитация детей с ДЦП на бальнеогрязевом курорте. /Штеренгерц А.Е., Галина И.В.-К.:Здоровье,1977,-142б.

4. Рогачева Е.И., Лаврова М.С. Лечебная физкультура и массаж при ДЦП (методические рекомендации родителям),-Л.,Медицина,1977-140б.

5. Кулемина Ю.В. Краткий курс по основам специальной педагогики и психологии: учеб. Пособие,М.:окей-книга,2008,-121б.

6. Основы специальной психологии: учеб пособие для студ /Л.В.Кузнецова.- 4-е изд., стер.- М.:Академия, 2007.-480б.

Буркитбаева Ж.М.

бастауыш мектеп мұғалімі

Исмагамбетова А. Х.

дефектолог-мұғалім

Рыскулова Г. Ж.

дефектолог-мұғалім

Ақтөбе қаласы, КММ №7 арнайы (түзету) мектебі.

Инклюзивті білім беру жағдайында даму мүмкіндігі шектеулі оқушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің ұйымдастырылуы

Даму мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 11 шілдедегі заңында даму мүмкіндігі шектелген барлық балалар психологиялық-медицина-педагогикалық кеңестің қортындысына сәйкес арнайы түзету мекемелерінде және мемлекеттік білім жалпы беретін мектептерде тегін оқуға құқылы делінген.

Атап айтсақ мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беретін ортаға кіріктіру мақсатында 2009 жылғы ҚР инклюзивті білім беруді дамыту тұжырымдамасының жобасы әзірленген, сонымен қатар 2010 жылдың 1 ақпанында бекітілген ҚР білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын атауға болады.

Бұл бағдарламаның басты міндеттерінің бірі –еліміздің инклюзивті оқытуды дамыту болып саналады.

Инклюзивті білім беру оқыту процессінде балаға жеке көмек көрсету мен психологиялық-педагогикалық қолдауды қамтамасыз етеді, жалпы білім беретін мектепте мүмкіндігі шектеулі балаларға кедергісіз аймақ құру ғана емес, баланың психофизикалық мүмкіндігін ескере отырып құрылатын оқу-тәрбие процесінің ерекшелігінде ескерген жөн.

Ал бұл процессті жүзеге асыру үшін мектепте балаға психологиялық- педагогикалық қолдау қызметі ұйымдастырылуы қажет.

Психикалық дамуы тежелген (ПДТ) оқыту бағдарламасын меңгеруде қиындықтарға кездесетін үлгермеуші балалар.

Психикалық дамуы тежелген балалардың ерекшелігі шаршағыштығымен, жұмысқа қабілеттілігі төмендігі, қоршаған орта туралы дамуында бұзылыстар байқалады. Психикалық дамуы тежелген баланы психологиялық-педагогикалық қолдау (ППК) қызметінің тиісті мамандарымен жүзеге асырылады. Түсініктері фрагментарлық, зейіндері тұрақсыз, тұтас қабылдау мүмкіндігі бұзылған, жалпы психикалық процестердің дамуында бұзылыстар байқалады, мұндайда әр маман өз бағыттары бойынша жұмыс істейді.

Жалпы инклюзивті білім беру – мүмкіндігі шектеулі балаларды оқытып-үйретудің бір формасы. Нағыз инклюзия білім берудің 2 жүйесін : жалпы және арнаулы жүйелерді бір-біріне қарама-қайшы қоймай, қайта жақындатады.

Инклюзивті оқыту – мүгедек пен дамуында сәл бұзушылығы мен ауытқулары бар балалардың дені сау балалармен бірге олардың әлеметтендіру және интеграция процестерін жеңілдету мақсатындағы бірлескен оқыту.

Инклюзивті оқыту- барлық кемтар балаларға мектепке дейінгі оқу орындарында, мектепте және мектеп өміріне белсене қатысуға мүмкіндік береді, оқушылардың тең құқығын анықтайды, адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытуға мүмкіндік береді, барлық балаларды жалпы білім үрдісіне толық енгізу және әлеуметтік бейімдеуге, жынысына, шығу тегіне, дініне, жағдайына қарамай, балаларды айыратын кедергілерді жоюға, ата-аналарын белсенділікке шақыруға, балалардың білімділік қажеттіліктеріне бейімделуіне жағдай қалыптастыру, яғни жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді оқытуға бағытталған мемлекеттік саясат.

Инклюзивті оқытуды ашқан мектептерде оқыған балалар адам құқығы туралы білім алуға мүмкіншілік алады, өйткені олар бір-бірімен қарым-қатынас жасауға, танып білуге, қабылдауға үйренеді.

Кемтар балаларың ата-анасы көмекші не арнайы мектептер мен мектеп интернаттарға, психологиялық-педагогикалық түзеу кабинеттер мен кластарға балаларын бергісі келмесе жалпы балалар оқитын мектептерге ПМПК –ның қорытындысы бойынша көрсетілген, яғни баланың деңгейіне қарай жеңілдетілген бағдарлама бойынша инклюзивті оқытуға міндетті.

Инклюзивті оқытуға жалпы мектептерде арнайы мұғалімдер – психолог, әлеуметтік мұғалім, олигофрено мұғалімі, логопед мұғалімдері болмаған жағдайда, тәрбиешілерді, бастауыш кластың мұғалімдерін, қазақ тілі мұғалімдерін мүмкіндігі шектелген кемтар, мүгедек балаларды инклюзивті оқыту қурыстарына оқытып алулары қажет.

Көмекші бағдарламамен жалпы мектепте оқитын балалар бағдарламаны толық игерген болса, ол балаға арнайы куәлік беріледі, ал игермесе онда анықтама берулері қажет. (Департаментке ұсыныс беру арқылы).

Кемтар балаларға жалпы мектептің куәлігін беруге болмайды, олар тек 9 сыныпты игеріп бітіргеннен кейін профтехникалық лицейлерге жіберіледі.

Инклюзивті оқыту- негізгі принциптері:

1. Адам құндылығы оның мүмкіндігіне қарай қабілеттілігімен, жеткен жетістіктермен анықталады.

2. Әрбір адам сезуге және ойлауға қабілетті.

3. Әрбір адам қарым қатынасқа құқылы.

4. Барлық адам бір-біріне қажет.

5. Білім шынайы қарым-қатынас шеңберінде жүзеге асады.

6. Барлық адамдар құрбы-құрдастарының қолдауы мен достығын қажет етеді.

7. Әрбір оқушы үшін жетістікке жету-өзінің мүмкіндігіне қарай орындай алатын әрекетін жүзеге асыру.

8. Жан-жақтылық адам өмірінің даму аясын кеңейтеді.

Инклюзивті бағыт кемтар балаларды оқуда жетістікке жетуге ықпал етіп, жақсы өмір сүру мүмкіншілігін қалыптастырады.

Еліміздің Ата заңында барлық бала жалпы орта біліммен қамтылуы тиістігі жазылса да, өкінішке орай мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту өзекті мәселе күйінен түспей тұр. Олардың қатары жыл сайын өсіп жатқандықтан, жарымжан балаларға білім беру жүйесін жетілдіру қажет.

«Білім туралы» ҚР-ның Заңының 21-тармағының 3 тармақшасына сәйкес инклюзивті білім беру – оқытудың тиісті білім беретін оқу бағдарламаларына білім алушылардың өзге де санаттарымен тең қолжетімділікті, арнайы жағдайларды қамтамасыз ету арқылы дамытуға түзету-педагогикалық және әлеуметтік қолдауды көздейтін, мүмкіндігі шектеулі адамдарды бірлесіп оқыту және тәрбиелеу;". Сондықтан мамандар елімізде инклюзивті білім беруді дамыту қажет екендігін алға тартады.

Инклюзивті білім берудің мазмұны.

Инклюзивті білім беретін мектептерде білім мазмұны 3 түрлі бағдарлама бойынша реттеген абзал:

* жалпы мектептерге арналған типік оқу бағдарламалары

* мүмкіндігі шектеулі балалардың ақаулық типтеріне сәйкес арнаулы білім беру бағытындағы оқу бағдарламалары

* мүмкіндігі шектеулі балалардың психофизикалық ерекшеліктерін есепке ала отырып әзірленген оқытудың жеке бағдарламасы

Әдебиет:

1. «Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық – педагогикалық түзу арқылы қолдау туралы» заң. 2002ж, 11 шілде.

2. Проект Концепции развития инклюзивного образования в Республике Казахстан на 2005-2010г.

3. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. Астана, 2010 ж.

Компаниец А.В.

педагог – психолог,

ГКУ СШ №1 и. Ы.Алтынсарина

Использование на практике элементов арт – терапии при коррекции эмоционально – волевой сферы детей с особыми образовательными процессами

Введение

Основная идея инклюзивного образования в современном его понимании состоит в том, что совместное обучение дает многое как обычным школьникам, так и детям с особыми образовательными потребностями. Интеграция способствует формированию у здоровых детей терпимости к физическим и психическим недостаткам одноклассников, чувство взаимопомощи и стремления к сотрудничеству. У детей с особыми образовательными потребностями (далее ООП) совместное обучение ведет к формированию положительного отношения к своим сверстникам, адекватного социального поведения, более полной реализации потенциала развития и обучения. (1)

В чем же состоит суть психологической работы с детьми с ООП?

- нервно-психического напряжения;

- коррекции самооценки;

-развития психических функций – внимания, памяти, мышления, воображения, уверенности;

- формирования самостоятельности, ответственности и активной жизненной позиции;

- преодолении отчужденности и формировании коммуникативных навыков.

Эмоционально – волевая сфера – сложный феномен психической жизни человека. Психолого – педагогическая коррекция эмоционально – волевой сферы – актуальная проблема коррекционно развивающей работы.

Исследования специалистов свидетельствуют о том, что в жизни ребенка с ООП роль эмоций очень велика. У таких детей влияние эмоционального начала на поведение, и познавательные процессы оказывается наиболее выраженным, чем у нормально развивающихся сверстников.

Эмоциональные нарушения у детей с ООП можно условно разделить на две основные группы:

1. Это дети быстро возбудимые. Безудержность эмоций часто бывает причиной дезорганизации их деятельности. В конфликтных ситуациях со сверстниками эмоции возбудимых детей выражаются очень бурно: в громком плаче, отчаянной обиде, вспышках гнева, но отношение их к сверстникам в целом доброжелательное.

2. Дети преимущественно «легкотормозимые», с устойчивым негативным отношением к общению. Они избегают общения, но издалека все же следят за событиями в классе. Острая восприимчивость и впечатлительность ребенка могут привести к многочисленным страхам. При нормальном эмоциональном развитии ребенка страх и тревога достаточно легко снимаются уговорами и объяснениями взрослого. Однако страх и тревожность могут занимать и чересчур значительное место в эмоциональной жизни ребенка. Наиболее серьезный источник – конфликтная атмосфера в семье. В таких семьях дети переживают очень сильные, беспредметные, неопределенные для них самих страхи и тревогу. (2)

В настоящее время, в качестве инструмента для обеспечения эмоционального благополучия детей с ООП, многие педагоги и психологи такие, как Копытин А.И., Бурно М.Е., Лебедева Л.Д., Макарова Е.Г. и др. рассматривают искусство и художественно-творческую деятельность, а именно арт - терапию.(3); (4); (5). Искусство рассматривается не как путь к отражению действительности в художественных образах, а как средство самовыражения, снижения психоэмоционального напряжения и коррекции эмоциональной сферы.

Актуальность

Следовательно, проблема развития эмоциональной сферы у детей с особыми образовательными потребностями с использованием арт - терапии в коррекционно-педагогической работе является в настоящее время актуальной и представляет значительный интерес для коррекционной педагогики и специальной психологии на сегодняшний день.

Цель: ознакомить педагогов с особенностями использования элементов арт – терапии в коррекции эмоционально – волевой сферы у детей с особыми образовательными потребностями.

Задачи:

1. Познакомить участников мастер – класса с опытом использования элементов арт – терапии и их применением на практике;

2. Способствовать развитию интереса к данной методике и введению ее в практическую деятельность;

3. Создать положительный эмоциональный климат у участников, используя виды арт-терапии в ходе мастер-класса.

Ожидаемый результат:

1. Практическое освоение педагогами методов и упражнений в арт – терапии, предлагаемых на мастер – классе;

2. Рост мотивации участников мастер – класса к формированию собственного стиля творческой психологической деятельности при работе с детьми с особыми образовательными потребностями.

Объект исследования: особенности эмоциональной сферы у детей с особыми образовательными потребностями

Предмет исследования: особенности использования элементов арт - терапии в коррекции эмоционально-волевой сферы у детей с особыми образовательными потребностями.

Практическая значимость заключается в подборе коррекционного материала, направленного на изучение развития эмоциональной сферы у детей с особыми образовательными потребностями.

Структура работы: введение, основная часть, заключение, список литературы.

Основная идея : используя элементы арт – терапии , позитивно влиять на эмоциональное самочувствие детей, снизить уровень нервно – психического напряжения, стабилизировать внутреннее состояние, способствовать возникновению предпосылок для формирования эмоционально – волевой сферы.

Основная часть часть.

Внутренний мир ребенка с проблемами в развитии сложен и многообразен. Как помочь таким детям увидеть, услышать, почувствовать окружающий их мир, полноценно, органично существовать и взаимодействовать в нем, познать свое «Я» и развиваться? В настоящее время существует большое количество различных технологий, направленных на помощь детям с ООП.

Одной из таких технологий, несущей особые коррекционные и развивающие возможности, является арт-терапия.

Методы арт-терапии универсальны, арт-терапия не имеет ограничений. Их может использовать как психолог, социальный педагог, так и педагог из деятельности.

Рисуя, занимаясь лепкой или описывая в литературной форме свою проблему или настроение, человек как будто получает закодированное послание от самого себя, из собственного подсознания. Форма, цвет, размер и многие другие характеристики продуктов творчества, могут раскрыть истинные, глубинные желания, страхи, надежды, истинное отношение к кому-то или чему-то, настроение в данный момент времени (возможно, скрываемое и не осознаваемое). Кроме предоставления возможности понять самого себя, арт-терапия в силах помочь изменить что-то в жизни в сторону гармонизации, развития глубинной уверенности в себе, повышения гибкости мышления и восприятия.

Практически каждый ребенок с ООП может участвовать в арт-терапевтической работе, которая не требует от него каких-либо способностей к изобразительной деятельности или художественных навыков. Кроме того, продукты изобразительного творчества являются объективным свидетельством настроений и мыслей ребенка, что позволяет использовать их как диагностику. Арт-терапия позволяет познавать себя и окружающий мир.

Все необычное привлекает внимание детей, заставляет удивляться.

Сегодня я хотела бы рассказать про те техники арт – терапии, которые я сама активно использую в коррекционной работе с детьми с ООП.

1. Изотерапия (монотипия, эбру, нетрадиционные виды рисования, рисование пальчиками и ладошками, рисование на мокрой бумаге) позволяет оказывать воздействие на развитие ребенка посредством изобразительной деятельности. Главная цель состоит в гармонизации психического состояния через развития способности самовыражения и самопознания. Изотерапия помогает обнаружить скрытые способности ребенка, избавляет его от различных страхов и внутренних конфликтов. Используемые упражнения «Рисуем музыку», «Рисуем эмоции», «Рисуем радость», «Рисование себя», «Прогулка по лесу», «Спонтанное рисование», «Радуга», «Карта моего внутреннего мира» (6); (7); (8); (9).

Монотипия – это техника рисования с помощью отпечатка, при которой гладкую поверхность или лист бумаги покрывают краской, а потом делают с нее отпечаток на листе.

Цель: свободно выразить свои эмоции и фантазии; проекция внутреннего мира ребенка; избавление от страха самостоятельного выбора.

Эбру – это особый метод рисования, предполагает использование в качестве холста – воду или молоко. Говорят, что это рисование эмоциями и чувствами.

Цель: творческий процесс рисования, как освобождение от внутренних эмоций; обретение внутреннего ритма и спокойствия в творческом процессе.

2. Сказкотерапия. В ее основе лежит использование различных сказочных историй, сюжетов. Они зачитываются, проигрываются, рассказываются с особой интонацией, мимикой, жестами. А после можно и изобразить свои чувства, эмоции, ассоциации по прочитанной сказке, используя нетрадиционные виды рисования. Сказкотерапия способствует разрешению внутренних конфликтов и снятию эмоционального напряжения, изменению жизненной позиции и поведения. (10)

3. Танцотерапия позволяет выразить свои и чувства, и эмоции в свободном движении и импровизации под музыку. При работе с детьми дошкольного возраста, я использовала танцевально – двигательную терапию. В условиях школы, я использую упражнения из образовательной кинесиологии («Гимнастика мозга»). **Образовательная кинесиология** – это наука, которая помогает восстановить баланс ребенка, т.е. равновесие между мышлением, телом и эмоциями, где каждая часть вносит свой вклад в развитие. Цели «Гимнастика мозга»: раскрытие внутреннего потенциала, творческого подхода и личного роста; устранение дислексии, дисграфии, стресса и апатии; балансировка и синхронизация межполушарного взаимодействия и всех связей. (11) Но следует помнить, что не всем можно выполнять эти упражнения. Не рекомендуется при следующих заболеваниях:

- сахарный диабет;
- онемия;
- шизофрения;
- период беременности;
- поражения головного мозга;

4. Песочная терапия – один из основных механизмов позитивного воздействия песочной терапии основан на том, что ребёнок получает опыт создания маленького мира, являющегося символическим выражением его способности и права строить свою жизнь, свой мир собственными руками. Использую следующие игры: игра «Здравствуй, песок!», игра «Победитель злости», «Моя семья», «Разговор с руками», «Мои друзья» и т.д. (12)

Чем полезны игры с песком:

- Развивает восприятие, мышление, память, внимание, речь, навыки самоконтроля и саморегуляции, воображения и фантазии;
- Формируют у ребенка представления об окружающем мире;
- Успокаивают и расслабляют, снимая напряжение;
- Воспитывают чувство успешности и уверенности в себе;
- Помогают познавать внешний и внутренний мир;

Но наряду с высокой эффективностью метода, песочная терапия имеет и противопоказания. Не рекомендуется в случаях когда:

- Уровень тревожности ребенка очень высок;
- Есть аллергия и астма на пыль и мелкие частицы;
- Есть кожные заболевания и порезы на руках; (13)

5. Мандалотерапия - это техника изотерапии, которая заключается в создании циркулярных композиций. В переводе с санскритского «мандала» означает «магический круг» и т.д.(14) **Мандала** – проекция комплексов человека, орудие помогающие найти свою сущность, освободить заблокированную энергию, очиститься от чувства вины, страха, депрессии.

Мандалотерапия является одним из инструментов арт – терапии при оздоровлении и исцеление психики, улучшение эмоционального состояния, снятия напряжения, выражения чувств, развития творчества, художественного и духовного самовыражения детей и взрослых.

Заключение

Таким образом, в настоящее время арт – терапия не только не утратила своей актуальности, но, напротив получила развитие и повсеместное распространение, благодаря корректирующему и лечебному эффекту. Особо яркие результаты дает арт – терапия при работе с детьми с особыми образовательными потребностями. В результате использования элементов арт – терапии у детей удовлетворяется интерес к разрушительным действиям, выплескиваются отрицательные эмоции, высвобождается психологическая энергия , которая обычно тратится на неэффективное напряжение, повышается самооценка, дети становятся спокойнее и расслабленнее. Демонстративность, негативизм, агрессия уступают место инициативности и творчеству.

Арт – терапия способствует формированию эмоционального фона, коррекции недостатков опорно – двигательного аппарата, сенсорному развитию, развитию речи, знакомству со своим внутренним миром и окружающим, значительно повышает эффективность коррекционной работы.

Особенно важно, что данные техники показывают положительное влияние на психику не только детей, но и педагогов, которые сами зачастую нуждаются в коррекции и реабилитации.

Литература:

1. Кузнецова Л.В, Переслени Л.Т., Солнцева Л.И, «Основы специальной психологии: учеб.пособие » под редакц.Л.В.Кузнецова – М.:Издательство центр «Академия», 2002 г .
2. Оклендер В. Окна в мир ребенка. Руководство по детской психотерапии. – М.: «Класс», 2005
3. Копытин А. И. Основы арттерапии. – СПб., 1999.
4. Лебедева Л.Д. Практика арттерапии: подходы, диагностика, система занятий. – С.Пб.: Речь, 2003.
5. Макарова Е.Г. Преодолеть страх, или искусствотерапия. – М.: Школа-Пресс, 1996.
6. Зинкевич-Евстигнеева, Т. Д. Практикум по креативной терапии [Текст]: учеб. пособие / Зинкевич-Евстигнеева Т. Д., Грабенко Т. М. - СПб. : Речь, 2003. - 400 с.
7. Зинкевич-Евстигнеева, Т.Д. Практикум по сказкотерапии [Текст] / Зинкевич-Евстигнеева Т.Д. - СПб. : ООО «Речь», 2002. - 310 с.
8. Практикум по арт-терапии [Текст] / под ред.А.И.Копытина. - СПб. : Питер, 2001. - 448 с.
9. Копытин, А.И. Теория и практика арт-терапии [Текст] / Копытин А.И. - СПб. : Питер, 2002. - 368 с.
10. Зинкевич - Евстигнеева Т.Д. «Основы сказкотерапии»
11. Тимонина О.А. Комплекс упражнений по образовательной кинесиологии//Электронный ресурс

12. Еланчинцева О.Ю. Роль педагогической песочницы в развитии эмоциональной сферы детей дошкольного возраста: Конспект занятий. Картотека игр. - СПб.: ООО «ИЗДАТЕЛЬСТВО «ДЕТСТВО - ПРЕСС» 2011.-80с.

13. Федосеева М.А. Практическое пособие «Занятия с детьми 3-7 лет по развитию эмоционально – коммуникативной и познавательных сфер средствами песочной терапии»

14. К.Г.Юнг Автобиография «Воспоминания, сны, размышления»

Билоус О.Н.

педагог – психолог

КТУ «Средняя школа № 32»

Профессиональная ориентация учащихся с особыми образовательными потребностями

Ключевые слова: профориентационная работа, профориентационная подготовка, профессиональная направленность, профессионально - ориентированная личность, профессиональное самоопределение, критерии успешной профориентации обучающихся с особыми образовательными потребностями.

Стремительные преобразования в социально – экономической сфере, возрастание темпов экономического и научно-технологического развития, изменения современного социума, по-новому ставят вопросы вхождения молодежи в систему социальных отношений, профессиональное самоопределение, определяют социальный заказ на деятельность системы образования, обеспечивающей подготовку юных граждан к жизни в обществе, формирование личности, способной успешно действовать в условиях рыночной экономики, конкурентоспособной, успешно самореализованной.

Актуальным вопросом эффективной профориентации обучающиеся с особыми образовательными потребностями был, есть и остается вопрос общей доступности и актуальности проводимых профориентационных мероприятий, не зависимо от категории обучающегося.

Ведь профессионально - ориентированная личность - это совокупность материальных и духовных ценностей, знаний, образцов и норм поведения, значимых и реализуемых в практической деятельности. Семья и школа - основные институты, посредством которых общество может осуществлять управляемую профориентацию молодежи, готовить к решению стратегических задач социально-экономического развития, огромное значение приобретают социальные и поведенческие факторы, так как, выходя из-под опеки взрослых, дети оказываются не подготовленными к ситуациям социального риска. Подобная неподготовленность может проявляться в неумении выделения актуального запроса личности, в частности, в вопросах профессионального самоопределения.

К сожалению, в современных школьных программах практически нет специальных занятий, посвященных формированию профессиональных навыков или отдельных их элементов. Исключением являются УПК, которые далеко не все общеобразовательные школы могут себе позволить. Специальные профориентационные программы, предназначенные для педагогов - предметников, классных руководителей, направленные на приобретение обучающимися навыков самоопределения в профессиональной сфере, встречаются редко, и чаще всего они только для старших классов. Вместе с тем, направленное обучение профориентации на ранних этапах (дошкольные учреждения, начальные классы) позволило бы избежать многих проблем в будущем. Отличным примером актуальности подобного рода программ и курсов является введенный в ТУП (№ 205 от 15.05.2019) предмет стандартного уровня «Основы предпринимательства и бизнеса».

Учащиеся с особыми образовательными потребностями, не секрет, зачастую остаются обделены соответствующим индивидуальным подходом в выборе профессии, так как заявленная категория остро нуждается в целенаправленной организации процесса самоопределения ребенка на ранних стадиях, начиная с начальной школы или даже дошкольного образования. Будучи вовлеченными в плановые мероприятия на общих основаниях (диагностика, просвещение, экскурсии, мастер – классы) учащиеся с особыми образовательными потребностями ощущают диссонанс «желание – возможности», поэтому профориентационная работа в данном направлении всецело должна развивать положительную мотивацию, активное отношение к себе, своим возможностям, в связи с осознанием важности и необходимости самоопределения и адекватного отношения к ситуации выбора профессии, основанного на осознании своих желаний и возможностей. На ранних этапах

формирования профессионального самоопределения важно сформировать адекватную самооценку обучающимися своих психофизиологических особенностей. Например, у обучающихся с ограниченными возможностями вследствие нарушений физиологического физического здоровья готовность к самоопределению в профессиональной сфере находится на низком уровне. Что естественным образом связано с особенностями развития, к категории детей с особыми образовательными потребностями относят не только обучающихся с нарушениями интеллектуального развития, а также с нарушениями опорно – двигательного аппарата и, как следствие, эмоционально – волевой сферы.

Организуя работу с данной категорией обучающихся в направлении формирования профессионального самоопределения, необходимо учитывать следующие задачи:

- непрерывное просвещение о профпригодности;
- формирование мотивационной готовности к труду и положительное отношение к трудовой деятельности;
- расширение границ самопознания;
- максимально расширенное информирование учащихся с особыми образовательными потребностями о мире профессий, профессиональных требованиях, функциональных обязанностях специалистов;
- формирование способностей соотносить индивидуальные физические, интеллектуальные, психологические особенности и возможности с требованиями профессии;

Учитывая вышеизложенное, логичным прогнозом будет то, что профориентационная деятельность действительно даст положительный результат в успешной социализации учащихся с особыми образовательными потребностями.

Большое значение в успешности социализации и профессионального самоопределения играют:

- развитость общетрудовых навыков и качеств;
- нравственные установки;
- самосознание;
- адекватная самооценка;
- ценностные ориентации;
- развитость интересов и способностей в определенных области, знаниях, навыках, отображающих профессиональный выбор в перспективе.

Говоря об оценке эффективности профориентации с заявленной категорией обучающихся необходимо выделить критерии.

Критерии готовности к профессиональной деятельности:

1. Информированности – общие знания обучающихся с особыми образовательными потребностями о профессиях, требованиях профпригодности, своих интересах и склонностях, возможностях, личностных особенностях (темперамент, мышление, физическое развитие, состояние здоровья и т.д).
2. Мотивационно – потребностный – мотивы выбора профессии, осознание связи вида и объема труда с вознаграждением, освоение труда как образа жизни.
3. Деятельностно – практический – коммуникативные способности, навыки выполнения работы, коллективизм, индивидуальный план дальнейшего профессионального развития.

Одной из задач системы образования является организация профилактики и преодоления обучающимися в дальнейшем профессиональной дезадаптации. Практический опыт свидетельствует о том, что образовательная среда должна ориентировать всех участников образовательного процесса на формирование у обучающихся на ранних стадиях профессиональных навыков. Формирование полноценной личности и как следствие самоопределение.

Объективно проверить эффективность проведенной работы достаточно просто, отследив трудоустройство выпускников не только на стадии получения профессионального образования, а также при трудоустройстве по окончании колледжа, ВУЗа, где важную роль может сыграть профориентационная работа профессиональных учебных учреждений. Вопрос «погони» за количеством абитуриентов должен перейти из количественного в качественный, что неоднократно отмечалось главой государства Президентом Республики Казахстан К.Токаевым.

Только жизненный путь каждого обучающегося в дальнейшем покажет, насколько полезными были эти занятия. Поэтому в условиях образовательного учреждения более объективным показателем степени сформированности навыков у учащихся с особыми образовательными потребностями представляются умения, проявленные обучающимися в заданных условиях школы,

семьи, ученического коллектива, воспитывающих ситуаций, а также вне их. Жизнь доказывает, что от успешного самоопределения, в частности, в профессиональной сфере в выигрыше не только государство, экономика, но и личность, удовлетворенная собой и успешностью в обществе.

На образовательные учреждения, школы, несомненно, возложена ответственная миссия, но, полагаясь на накопленный опыт, анализируя наработки, учитывая перспективы развития системы образования, будущее представляется оптимистично, по-другому просто нельзя!

Литература:

1. Бадина Н.П. Часто болеющие дети. «Генезис». М.: 2007
2. Гордиевская Е. Профессиональная проба в процессе профессиональной ориентации лиц с ограниченными возможностями здоровья как средство их профессионального самоопределения
3. Гущина Т.Н. Игровые технологии по формированию социальных навыков у подростков. М.: 2008
4. Картушина Г.Б. Работа по профессиональной ориентации учащихся вспомогательной школы. // Трудовое обучение во вспомогательной школе. – М.: 1988
5. Климов Е.А. Как выбрать профессию.: Просвещение, - М.:1990

Маймескулова О.А.

педагог-психолог,
магистр педагогических наук
КГУ СШ№19 Акмолинская область
г. Кокшетау

Создание специальных условий для детей с особыми образовательными потребностями в учреждениях общего и среднего образования

На сегодня проблема инклюзивного образования актуальна во всем мире. В Казахстане это явление также не оставлено без внимания. Данная проблема требует к себе акцентированного внимания, поскольку количество детей с особыми образовательными потребностями (ООП) с каждым годом растет. Государство ставит задачи ранней диагностики нарушений в развитии у детей и ранней коррекции этих нарушений за счет компенсаторных функций организма. Система образования, в свою очередь должна по мере возможности включить данную категорию детей в процесс обучения в массовых детских садах, общеобразовательных школах, профессиональных лицеях и высших учебных заведениях.

Понятие “инклюзивное образование” сформировалось из убеждения в том, что образование является основным правом человека и что оно создает основу для более справедливого общества. Все учащиеся имеют право на образование, независимо от их индивидуальных качеств или проблем [1].

Мировое сообщество, руководствуясь принципом равенства прав всех людей, независимо от их расовых, этнических, половых, физических, психических и других различий, закрепило в международных правовых актах ООН основные принципы инклюзивного образования.

Развитие системы инклюзивного образования одно из приоритетных направлений Государственной программы развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы. Права детей с ограниченными возможностями на получение равных прав к качественному образованию закреплены законодательством Республики Казахстан [2].

В целом можно выделить основные направления в планах мероприятий по реализации Государственной программы:

- увеличение доли школы, создавших условия для инклюзивного образования;
- увеличение доли детей, охваченных инклюзивным образованием, от общего количества детей с ограниченными возможностями в развитии;
- совершенствование системы инклюзивного образования в школе и повышение качества образовательных услуг.

На современном этапе развития инклюзивного образования рекомендуется использовать следующее определение особых образовательных потребностей – это потребности учащихся в психолого-педагогической, социальной и иной помощи, без которой невозможно получения качественного образования.

Выделяют следующие группы детей с особыми образовательными потребностями:

1 группа. Дети с нарушениями психофизического развития - нарушениями слуха, зрения, интеллекта, речи, опорно-двигательного аппарата, задержкой психического развития и эмоционально-волевыми расстройствами.

2 группа. Дети со специфическими трудностями в обучении, поведенческими и эмоциональными проблемами. Специфические трудности, отмечаемые у обучающихся с сохранным интеллектом, проявляются в усвоении отдельных учебных навыков: письма, чтения или счета (дисграфия, дислексия, дискалькулия др.). Эти трудности, как правило, носят временный характер и преодолеваются при условии оказания им помощи специалистов. Поведенческие и эмоциональные проблемы могут быть вследствие особых проблем развития (синдром гиперактивности и дефицита внимания, негрубые расстройства аутистического спектра и пр.), а также неблагоприятных психологических факторов (нарушений воспитания в семье, детско-родительских и внутрисемейных отношений), что приводит к различным трудностям общения со сверстниками и учителями (робость, пассивность, замкнутость или конфликтность, непослушание, агрессивность).

3 группа. Обучающиеся, у которых в силу социально- психологических, экономических, языковых, культурных причин возникают особые образовательные потребности. Сюда можно отнести микросоциальную и педагогическую запущенность детей из малообеспеченных семей или не уделяющих должного внимания воспитанию и развитию детей, семей социального риска (родителей с алкоголизмом, наркоманией и пр.), а также у детей, испытывающей трудности адаптации к местному социуму (беженцы, мигранты, оралманы) или плохо понимающих и неговорящих на языке обучения в школе и др. Выделение этих групп обучающихся с ООП позволяет школе не упустить из поля своего зрения ни одного ученика, имеющего трудности в обучении, чем бы они не были вызваны. Для педагогов общего образования РК, которые в настоящее время внедряют принципы инклюзивного образования важно понять, что ученик с особыми образовательными потребностями, это не только и не столько ученик с нарушениями психофизического развития, а любой обучающийся, испытывающий трудности в обучении.

Школьники второй и третьей группы, не имеющие нарушений психофизического развития, чаще всего не обращаются и не выявляются психолого-медико-педагогическими консультациями. Соответственно, общеобразовательная школа должна держать и эти группы обучающихся в фокусе своего внимания, своевременно выявлять и оказывать им помощь [3].

Инклюзивная политика - это правовая политика, в рамках которой родители должны иметь право выбора школы. Исследования, проводимые в странах ближнего Зарубежья и в нашей стране, показывают, что сейчас не все родители желают отдавать своих детей в систему общего образования, так как понимают, что пока необходимые условия созданы только в системе специального образования [4].

Поиск наиболее оптимальных путей, средств, методов для успешной адаптации и интеграции детей с ООП в общество – это задача всех и каждого.

Таким образом, педагогам в обучении детей с ООП рекомендуется использовать индивидуальные учебные программы, разработанные для обучающихся с учетом их особых потребностей и индивидуальных возможностей, утверждаются на педагогическом совете школы. При реализации индивидуальной учебной программы учителю необходимо постоянно вести рефлексивную деятельность, анализируя каждый урок для планирования последующих действий.

В обновленном содержании образования у педагогов появляется возможность планировать уроки, выбирая закодированные цели уроков. В самих целях заложены последовательные действия для развития учебных навыков. Учителю нужно связывать цели обучения с рефлексией ученика и использовать этот универсальный подход для того, чтобы находить результативные методы работы. Педагогу необходимо понимать, что количество целей и ценность их определяется программой и возможностями учеников. В классе, где обучается ребенок с ООП, у учителя есть возможность выбора методов обучения.

В конце четверти учителям-предметникам рекомендуется сделать вывод по итогам учебных достижений обучающегося с ООП, и при необходимости внести коррективы в индивидуальную учебную программу.

Индивидуальные программы для сопровождения детей с особыми образовательными потребностями разрабатываются учителем и утверждаются педагогическим Советом школы, реализующей инклюзивное образование.

Оценивание учебных достижений проводится с учетом особых образовательных потребностей, индивидуальных возможностей обучающегося с ООП и прогресса в сравнении с его собственными достижениями [5].

Таким образом, в заключении можно сделать вывод о том, что инклюзивное образование - это сложный процесс, требующий определённой перестройки привычного уклада школьной жизни и создания, определенных социально - образовательных условий, позволяющих осуществить на практике индивидуальный и системный подход по включению детей с ООП в общеобразовательную среду.

Литература:

1. Открытое досье по инклюзивному образованию. - ЮНЕСКО, 2003 г.
2. Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года с изменениями и дополнениями по состоянию на 21.02.2019 г. [Электронный ресурс] Режим доступа: [/http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1100000610](http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1100000610).
3. Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной школе: метод. рекомендации/ Елисеева И.Г., Ерсарина А.К. - Алматы: ННП Ц КП, 2019. – 96с.
4. «Инклюзивное образование: реальный опыт, проблемы, перспективы» авторы: зам.директора по УВР Кузгибекова Г.М., учитель начальных классов Кулешова Т.В. СОШ № 51 г. Караганды. С. 31с
5. Об особенностях организации учебно-воспитательного процесса в организациях среднего образования Республики Казахстан в 2019-2020 учебном году. Инструктивно-методическое письмо. - Нур-Султан: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2019- 436 с.

***Раевская О. А.**
педагог-психолог
КГУ «Специальная школа № 2»
г.Нур-Султан*

Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями

*«... ребенка нужно принимать таким, какой он есть, с его и только его "данностью".
(К. Роджерс)*

Образование и воспитание лиц с особыми образовательными потребностями рассматривается как приоритетное направление современной политики в образовании. В соответствии с Конституцией РК и Законом «Об образовании», дети с ограниченными возможностями имеют равные со всеми право на образование. Для данной категории детей предусматривается создание специальной коррекционно-развивающей образовательной среды, обеспечивающей адекватные условия и оздоровление, реабилитацию и социальную адаптацию. Раннее начало коррекционной работы с умственно отсталым ребенком позволяет максимально с корригировать дефект и предотвратить вторичные отклонения.

Вся система коррекционно-педагогической работы призвана реабилитировать и социально адаптировать ребенка с нарушением интеллекта к реалиям окружающего мира.

Основными задачами нашей школы являются преодоление недостатков познавательной деятельности и эмоционально-волевой сферы умственно отсталых школьников, подготовка их к участию в посильном для них труде, социальная адаптация в условиях современного общества. На

протяжении всех лет обучения в школе создаются благоприятные условия для развития каждого ученика.

В нашем образовательном учреждении диагностике и психолого-педагогическому сопровождению уделяется особое внимание. Грамотная диагностика позволяет выявить проблемы ребенка, изучить его особенности, и определить пути потенциальных возможностей в ее решении.

Принять ребенка как "данность" означает признать его индивидуальное своеобразие и право проявлять свое "Я" на том уровне развития, которого он достиг в процессе всей предыдущей жизни и, следовательно, не казнить его за организованное обществом и родителями воспитание.

Качество и своевременность диагностики во многом определяют возможности и результативность коррекционной работы с ребенком. Поэтому целесообразно как обязательные требования к ее организации выделить следующие:

- диагностика должна быть ранней (т.е. начинаться с первого дня пребывания ребенка в учреждении),
- комплексной (должна включать в себя участие специалистов разного профиля и использование разных методов),
- динамической (направленной не на скорейшее установление окончательного диагноза, а на его планомерное уточнение с учетом особенностей онтогенетического развития ребенка, степени адаптации и коррекционной работы).

На первом этапе диагностического обследования, предполагающего определение средств дальнейшей диагностики к обеспечению первичной коррекции, мы используем следующие методы:

- 1) изучение представленной родителями или полученной по запросу из компетентных учреждений медицинского или психолого-педагогического профиля (поликлиники, стационара, другого образовательного учреждения, которое посещал ребенок ранее и т.д.) документации (медицинских сведений, заключений психоневрологических учреждений, психолого-педагогических характеристик и т.п.),
- 2) наблюдение (реализуется в разных ситуациях деятельности ребенка – в период непосредственного обследования тем или иным специалистом, в учебной деятельности, в игре, на прогулке и т.д.),
- 3) беседа с ребенком и с родителями.

Результатом реализации этого этапа является систематизация первичных сведений о соматическом и нервно-психическом статусе ребенка, условиях семейного воспитания, степени адаптированности в коллективе, особенностях эмоционально-волевых проявлений, уровне работоспособности, утомляемости, специфике взаимоотношений со взрослыми и сверстниками.

Второй этап предусматривает собой углубленную диагностику и определение зоны ближайшего развития ребенка. Особое внимание психолог и дефектолог уделяют изучению состояния восприятия, памяти, внимания, мышления, речи, эмоционально-волевой сферы, моторики, определяют особенности личностного развития ребенка, его потребности.

Кроме психолого-педагогического изучения ребенка, педагог – психолог проводит нейропсихологические исследования. Для оценки высших психических функций проводятся тесты на определение доминантности полушарий, особенностей произвольных движений и действий (выполнение двигательных программ, простая двигательная реакция выбора), особенностей зрительного и слухового гнозиса и пр.

Параллельно с исследованием психических функций педагог-психолог выявляет такие особенности, как понимание и удерживание в памяти инструкции, умение доводить задание до конца, а также характер деятельности ребенка: стойкость интереса, целенаправленность деятельности, сосредоточенность, истощаемость, работоспособность, умение пользоваться помощью, реакция на результат. Оценивается объем и характер знаний, умений и навыков соотносительно с возрастом и особенностями ребенка.

Большую роль в комплексной диагностике играет социальный педагог в плане объективного уточнения условий семейного воспитания (характера жилищно-бытовых условий, наличия специально выделенного уголка для занятий и игр ребенка, игрушек, детской литературы) и социально-психологического климата семьи, в том числе и стиля взаимоотношений между родителями и другими членами семьи.

Анализ и обобщение полученных результатов позволяет оформить психологическое, педагогическое, логопедическое и медицинское заключения, представляемые на медико-психолого-педагогический консилиум с целью всестороннего анализа, выработки единой стратегии работы с ребенком и ее согласования с родителями (законными представителями).

Данные комплексного наблюдения и обследования учащихся вносятся в «Дневник индивидуального сопровождения». Записи в дневнике фиксируются с момента поступления ребенка в школу до окончания срока пребывания в ней. «Дневник индивидуального сопровождения» отражает целостную и всестороннюю картину усилий всех педагогов и специалистов и обеспечивает непрерывность коррекционной работы.

Продуктом второго этапа диагностической деятельности службы сопровождения является разработка коррекционных программ, схем сопровождения, индивидуальных программ обучения и воспитания отдельных учащихся и классных коллективов.

Огромное значение уделяется коррекционно-развивающей работе. Некоторые задачи коррекционно-развивающей работы решаются в процессе урочной деятельности

В то же время в структуре педагогического процесса выделяются специальные коррекционные занятия. С учениками проводится целая система коррекционных занятий, направленных на:

- формирование всех психических процессов;
- развитие сенсомоторных навыков;
- формирование речевого общения, исправления недостатков речевого развития;
- совершенствование двигательных функций (развитие и совершенствование общей (крупной) и ручной (мелкой) моторики, формирование графомоторных навыков).
- привитие навыков самообслуживания;
- развитие интереса к окружающему миру посредством предметной, игровой, изобразительной, конструктивной и трудовой деятельности;

Данные направления по разделам сохраняются во всех возрастных группах. Для успешного проведения коррекционного процесса в ОУ создана коррекционная среда, которая подразумевает совокупность условий:

- щадящий охранительный режим;
- разработка индивидуальных программ;
- пересмотр организации физкультурного воспитания детей (организация подвижных переменок, направленных на формирование психических процессов, крупной и мелкой моторики, координации движений, самоконтроля).

Большое место в школе отводится воспитательной работе, целью которой является социализация воспитанников, а основными задачами - выработка положительных качеств, формирование правильной оценки окружающих и самих себя, нравственного отношения к окружающим. Специфической задачей воспитательной работы в нашей школе является повышение регулирующей роли интеллекта в поведении учеников в разных ситуациях и в процессе разных видов деятельности.

Организация коррекционной работы, коррекционной среды невозможна без общего руководства, которое осуществляет руководитель. Задачами управленческой деятельности являются:

- сбор информации, ее переработка, принятие управленческих решений;
- координация деятельности всех участников коррекционной работы и создание необходимых условий для результативного проведения коррекционного процесса.

Создание специальной коррекционно-развивающей среды предусматривает систему условий:

- создание благоприятного психологического климата;
- содействие в повышении профессиональной компетентности педагогического коллектива;
- совершенствование материально-технической базы;
- мониторинг результатов обученности и воспитанности детей.

Несомненно, ряд проблем остается пока не решенными, но в целом благодаря комплексному системному психолого-педагогическому сопровождению ребенка вся система коррекционно-развивающего обучения, созданная в нашем образовательном учреждении, направлена на разностороннее развитие личности детей, через глубокую дифференциацию и индивидуализацию образовательного процесса, что способствует умственному развитию, обеспечивает нравственное и эстетическое воспитание обучающихся.

Литература:

1. Бражнюкова М.М. Программы и перспективы развития коррекционной помощи детям с интеллектуальной недостаточностью. Дефектология. – 1994г. - №1 – с.11
2. Власова Т.А., Певзнер М.С. Учителю о детях с отклонениями в развитии. – Москва, Просвещение, 1967 г.
3. Есжанова Е.А. Системный подход к разработке программы коррекционно – развивающего обучения детей с нарушением интеллекта. // Дефектология. – 1999г. - №6 – с.25.

4. Коррекционная роль обучения во вспомогательной школе. Под редакцией Г.М.Дульнева. – Москва, Педагогика, 1971 г.

Тілеуова К.А.
Қызылорда қаласы,
№212 мектеп-гимназия директоры

Жалпы білім беретін мекемелерде ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың психологиялық даму жағдайлары

Қазіргі таңда барлық әлем жұртшылығының назарын аударып отырған мәселе балалардың жеке сұраныстары мен ерекшеліктеріне ортаның, отбасының қатысуымен білім беру үрдісіне толық қосуды қарастыратын инклюзивті білім беру. Осы жаһандық мәселеге әлем ғалымдары былайша түсінік береді: инклюзивтік білім беру дегеніміз - барлық балаларды, соның ішінде мүмкіндіктері шектеулі балаларды жалпы білім үрдісіне толық енгізу және әлеуметтік бейімдеуге, жынысына, шығу тегіне, дініне, жағдайына қарамай, балаларды айыратын кедергілерді жоюға, ата-аналарын белсенділікке шақыруға, баланың түзеу-педагогикалық және әлеуметтік мұқтаждықтарына арнайы қолдау көрсету болып табылады.

Инклюзивті білім беру- мүгедек пен дамуында сәл бұзушылығы мен ауытқулары бар балалардың дені сау балалармен бірге олардың әлеуметтендіру және интеграция процестерін жеңілдету мақсатындағы бірлескен оқыту болып табылады.

Инклюзивті оқыту біріктірілген (оқушы дені сау балалармен оқиды және дефектолог-мұғалімнің жүйелі көмегін алады), жартылай (жеке балалар күннің бір бөлігін арнайы топтарда, ал екінші қарапайым топтарда өткізеді), уақытша (арнайы топтардағы балалар және қарапайым топтардың оқушылары бірлескен серуендерді, мерекелерді, сайыстарды, жеке істерді өткізу үшін біріктіріледі), толық (дамуда ауытқулары бар 1-2 бала балабақшаның, сыныптың, мектептің қарапайым топтарына енгізіледі, мамандардың бақылауы бойынша түзету көмегін ата-аналар көрсетеді) болады.

Инклюзивті оқыту негізінде балалардың қандай да бір қарама-қайшылығын жоққа шығару, барлық адамдарға деген теңдік қарым-қатынасты қамтамасыз ету, сонымен бірге оқытудың ерекше қажеттілігі бар балаларға арнайы жағдай қалыптастыру идеологиясы жатыр. Осы бағыт балаларды оқуда жетістікке жетуге ықпал етіп, жақсы өмір сүру жағдайын қалыптастырады.

Мүмкіндігі шектеулі балалардың білім алу құқықтары «Қазақстан Республикасының балалардың құқықтары туралы», «Білім беру туралы», «Мүмкіндігі шектеулі балалардың әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзетуге ықпал ету туралы», «Арнайы әлеуметтік қызмет туралы» Қазақстан Республикасының Заңдарында, Қазақстан Республикасының Конституциясында бекітілген.

Инклюзивті білім беру немесе «білім баршаға» бағдарламасы - барлық балаларға мектепке дейінгі оқу орындарында, мектепте және мектеп өміріне белсене қатысуға мүмкіндік береді. Бұл бағдарламаны Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясы мақұлдап, БҰҰ-ның Конвенциясына 2006 жылдың 13 желтоқсанында енгізілді.

Инклюзивті оқыту барысында балалардың оқу үрдісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ берудің жаңа бағытын өңдеуге бағытталған. Егер инклюзивті оқытудың оқыту мен сабақ беруге енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда ерекше қажеттіліктері бар балалардың жағдайлары да өзгереді. Инклюзивті сыныбы бар мектептерде оқыған балалар адам құқығы туралы білім алуға мол мүмкіндік алады, өйткені олар бір - бірімен қарым - қатынас жасауға, танып білуге үйренеді.

Ерекше білімді қажет ететін балалардың психикалық дамуында бұзылыстар болады, олар интеллектуалды даму деңгейі, яғни, зейіні, есте сақтауы, ойлауы, кеңістікті бағдарлауы төмен дәрежелі балалар. Осы себептерге байланысты психикасы дамуы тежелген (ПДТ) балалардың оқу үлгерімі төмен болады. Бұл балалардың оқуға үлгермеушілігі жеті-сегіз жастан бастап анық байқалады. Мұндай балалардың ата-аналары көмекші немесе арнайы мектептер мен мектеп-интернаттарға, психологиялық-педагогикалық түзеу кабинеттері мен коррекциялық-түзету сыныптарына балаларын бергісі келмеген жағдайда жалпы білім алатын мектептерде ПМПК-ның ұсынысы бойынша жеңілдетілген бағдарламамен оқытуына толық құқылары бар.

Ерекше білімді қажет ететін балаларға жалпы мектептерде арнайы психолог маман, әлеуметтік мұғалім, олигофрено мұғалімі, логопед, дефектолог мамандар бөлініп, жұмыс жасауы қажет.

Инклюзивті білім берудің негізгі мақсаты төмендегідей:

1. Адам құндылығы оның мүмкіндігіне қарай қабілеттілігімен, жеткен жетістіктермен анықталады;
2. Әрбір адам сезуге және ойлауға қабілетті бола алады;
3. Әрбір адам қарым қатынасқа құқылы;
4. Барлық адам бір-біріне қажет;
5. Білім шынайы қарым-қатынас шеңберінде жүзеге асады;
6. Барлық адамдар құрбы-құрдастарының қолдауы мен достығын қажет етеді;
7. Әрбір оқушы үшін жетістікке жету-өзінің мүмкіндігіне қарай орындай алатын әрекетін жүзеге асыру;
8. Жан-жақтылық адам өмірінің даму аясын кеңейтеді.

Қазіргі уақытта ерекше білімді қажет ететін оқушылармен жұмыс жасау барысында, әр оқушының білім алуда өз ерекшеліктері бар екендігін және әр оқушының эмоционалдық және психикалық таным процестерінің дамуы деңгейі әр түрлі екенін естен шығармау керек.

Алайда, жалпы білім беретін мектептердегі ерекше білімді қажет ететін балалардың оқу материалын меңгеруде жеке тәсілдің жоқтығы, арнайы коррекциялық – түзету, психологиялық, педагогикалық, әлеуметтік қолдаудың жеткіліксіздігі салдарынан әлеуметтік дағдыларды игеруде қиындықтарға кезігетініміз анық.

Мүмкіндігі шектеулі балалар үшін инклюзивті білім берудің жағымды көрсеткіштері анық:

- инклюзивті ортадағы мүмкіндігі шектеулі балалар, арнайы мектепте оқитындармен салыстырғанда, өздерінің қалыпты деңгейдегі құрбыларымен әлеуметтік өзара байланысқа түсуде жоғары деңгейді көрсетеді.

- Инклюзивті ортада мүмкіндігі шектеулі балалар күрделі бағдарламалар бойынша оқиды, нәтижесі – дағдылар мен академиялық жетістіктердің жақсаруы. Әрине, арнайы мектепке қарағанда жалпыға білім беру бағдарламалары жоғары әрі күрделі білім деңгейін талап етеді. Яғни, мүмкіндігі шектеулі балалар инклюзивті мектепте академиялық міндеттерді шешуге көбірек уақыт жұмсайды, және де, салыстырмалы деңгейде жоғары академиялық нәтижелерді көрсетеді.

- Мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік қабылдау, инклюзивті сыныптарда кіші топтарға бөліп оқытуға байланысты, нәтижелі қалыптасады. Балалар кіші топтарда мұғалімдердің тапсырмасын орындау барысында кейбіреулерінің даму ерекшеліктері бар екендігін ұмытады. Біртіндеп, қалыпты деңгейдегі балалар өздерінің мүмкіндігі шектеулі балалармен ұқсастықтары көп екендігін түсінеді.

- Инклюзивті сыныптарда қалыпты деңгейдегі балалар мүмкіндігі шектеулі балалармен дос болады.

- Инклюзивті білім беру дамуында ерекшеліктері бар балалардың жалпы білімдерінің қалыптасуына әсер етеді.

- Инклюзивті сыныпта оқыған балалар үлкейгенде де даму ерекшеліктері бар адамдармен араласады.

- Инклюзивті мектеп түлектерінің айлықтары орта есеппен, арнайы мектепте оқығандармен салыстырғанда, үш есе көп, ал оларды материалдық қолдау қоғамға 2 есе арзан түседі.

Қазақстанда қазір мүмкіндігі шектеулі балаларды анықтау жүйесін ұйымдастыру жұмыстары қолға алынған. Дамуында ауытқулары бар балаларды ерте кезден анықтау мақсатында Қазақстан Республикасы Денсаулық Сақтау Комитеті ерте сәбилік жастағы балалардың жүйке-психикалық дамуына алғашқы дәрігерлік көмек көрсетті.

Қазақстан Республикасы егемендігін алып, тәуелсіз мемлекет болғанына 20 жыл болды. Осы жылдар ішінде көптеген жұмыстар атқарылып, еліміз көркеюде. Жаңадан қалыптасып келе жатқан Қазақстанда инклюзивті білім беру саласы енді ғана қолға алынып, даму үстінде.

Біріккен Ұлттар Ұйымының ресми мәліметіне сүйенсек, әлемде психикалық және физикалық ауытқулары бар 450 миллион адам өмір сүреді екен. Жаңа туған балалардың ішінде 3%-ы интеллектуалды, 10%-ы дамуында кемшіліктері бар балалар. Жалпы дүниеде 200 миллион балалар «мүмкіндіктері шектелген» деп айқындалған. Мемлекетімізде 19 мыңға жуық балалар оқиды. Білім министрлігінің ресми мәліметі бойынша елімізде мүмкіндіктері шектелген балалар ішінен 19%-ы ғана арнайы білім алады.

И.Гете: «Біліп қана қою-аз, сол білгеніңді істе қолдана білуің керек, ниеттену ғана аз, сол ниетіңді іске асыруың керек», -деп бекер айтқан жоқ. Мүмкіндігі шектеулі балаларды түзетудің негізгі жүйесі инклюзивті білім беру ғылыми теориямен өзіндік үндестігін тапса, еліміздегі мүмкіндігі шектеулі жандарға деген көзқарас оңалар еді деп ойлаймын. Инклюзивті білім беру компьютермен, интерактивті тақтамен және жаңа технологиялармен қамтамасыз етілсе, болашақта мүмкіндігі шектеулі балаларға білім беру жүйесінде ешқандай кедергілер болмайды деп ойлаймын.

Сондықтан да, бүгінгі таңдағы Қазақстан Республикасында жүзеге асырылып отырған инклюзивті білім беру жүйесі болашақта еліміздегі білім алуға ерекше қажеттілігі бар тұлғаларды әлеуметтендіру мен білім берудің іргетасы болып қаланбақ.

Қоғаммен біте қайнасып, әлеуметтік жағынан бейімделмек. Ал әлеуметтік бейімделу, өз кезегінде, кемтар балалардың қоғамдық ортамен белсенді араласуына мүмкіндік туғызып, жалпы жағдайын жақсартады.

Қорыта келе, Инклюзивті оқыту-барлық балалардың мұқтаждықтарын ескеретін, ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдісінің дамуы.

Мүмкіндігі шектеулі балалар біздің қоғамда бар - бұл шындық! Және әрбір ата-ана өз баласын дамуы қалыпты балалар қатарынан көргісі келеді. Сондықтан, инклюзивті білім беруді жүзеге асырушы, ата - ана арманын жүзеге асырушы -біздер, ұстаздар!

Шалва Александрович Амонашвилидің "Өзіңнің жүрегіңді ашу керек. Тағы бір міндет-мұқтаж адамды шабыттандыру. Оған сенім білдіру арқылы шабыттандыру» деп айтқандай, қоғамда барлық бала тең құқылы өмір сүруге, білім алуға лайықты. Сол себепті, ерекше білімді қажет ететін балаларды қоғамнан бөліп жармай, барлық балалармен бірдей көзқараста болу қажет деп білемін.

Касымова З.Ж.
педагог-психолог
ГУ СОШ №6
г. Павлодар

Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями

В нашей школе в прошлом учебном году был открыт кабинет поддержки инклюзии, как экспериментальная площадка инклюзивного образования.

Инклюзивное (в переводе с англ. яз. - включенное) образование - термин, используемый для описания процесса обучения детей с особыми потребностями в общеобразовательных школах. В его основу положена идеология, которая исключает любую дискриминацию учеников, но, в то же время, создает особые условия для детей, имеющих особые образовательные потребности. Эта концепция признает, что все дети могут полноценно обучаться, а их отличительные особенности достойны уважения.

С детьми с особыми образовательными потребностями работает психолого-педагогическая служба, в круг обязанностей которой входит не только развивающая и коррекционная работа с детьми, но и постоянное сотрудничество с педагогами и родителями по выработке общих подходов, единой стратегии работы с обучающимися, сопровождающую оценочную деятельность.

В целях повышения уровня эффективности коррекционной работы предлагается использование данное методического пособие.

В представленном методическом пособии составлен пакет документов для психологического сопровождения ребёнка с ООП на период обучения в общеобразовательной школе.

Цели и задачи пособия: данное пособие призвано сформировать у педагогов-психологов систему работы сопровождения учащихся данной категории.

В рамках пособия ставятся следующие **задачи**: определить психофизиологические особенности учащегося, его возможности, а также дефицитные когнитивные и личностные свойства, для которых необходимо будет проводить коррекционную работу.

В основе коррекционной работы лежит единство системной работы.

Основными принципами содержания коррекционной работы в образовательном учреждении являются: соблюдение интересов ребенка, системность, непрерывность, вариативность и рекомендательный характер.

В состав пособия входят следующие документы:

1. Титульный лист – представление на учащегося с ООП;
2. Социальная карта, в которой представлены основные сведения о семье ребёнка, о нём самом и о состоянии здоровья учащегося на текущий момент;

3. Бланк психолого-педагогического сопровождения учащегося, определяющие основные направления развития и коррекции личности ребёнка;
4. Индивидуальная программа развития (ИПР) – предполагающая и определяющая коррекционный маршрут на текущий учебный год;
5. Мониторинг познавательной и эмоционально-волевой сферы учащегося на начало и конец учебного года;
6. Карта психологической характеристики личности учащегося (-шейся);
7. Характеристика на данного ребёнка с ООП;
8. Аналитическая справка по результатам проведённой коррекционной работы с выводами и рекомендациями.

В приложении предлагаются документы, которые в свою очередь помогут определить вектор направления работы с учащимися и их родителями (лицами их заменяющими):

- алгоритм работы с учащимися с ООП;
- бланк-подтверждение о выполненных рекомендациях по работе с ребёнком с ООП;
- информационное согласие, предполагающие согласие родителей ребёнка (лиц их заменяющих) на обучение в специализированном коррекционном классе;
- уведомление-напоминание родителям (лицам их заменяющих) о необходимости посещения специалистов с целью оздоровления ребёнка.

Литература:

1. Акатов Л.И. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья. Психологические основы. – М.: Владос, 2003.
2. Архипова Е.Ф. Коррекционная работа с детьми с церебральным параличом. - М., Издательство АСТ, 1989
3. Хомякова Е.Е. Комплексные развивающие занятия с детьми. М.: Детство пресс, 2001.
4. Ткаченко Т.А. Учим говорить правильно. М.: Издательство «Гном и Д», 2002.
5. Рудик О.С. Практическая коррекционная работа с детьми с ОНР. М.: Владос, 2014.

*Әйтен А.С.
педагог-психологы
Кушербаева Б.Г.
тәрбиешісі,
аудан «Астана» бөбекжайы КМҚК
СҚО, Ғ.Мүсірепов атындағы*

Инклюзивті білім беруді ұйымдастырудың алғышарттары

Инклюзивті немесе бірлескен оқыту – балалардың қандай да бір дискриминациясын жойып, барлық адамдарға бірдей көзқарасты қамтамасыз ететін және білім алуға қажеттіліктері айрықша балаларға ерекше жағдай жасайтын жалпы білім беру мектептерінде қажеттіліктері айрықша балалардың білім алу үрдісін сипаттайтын термин.

Инклюзивті білім беру оқытудағы түрлі қажеттіліктерді қамтамасыз ету үшін ыңғайлы болатын оқу мен білім беру әдісін әзірлеуге тырысады. Бұл өзгерістер нәтижесінде білім беру мен оқу біршама тиімді болса, оқытуда ерекше қажеттіліктері бар балалар ғана емес, барлық балалар да бұдан пайда көретін болады. Инклюзия – денсаулық мүмкіндігі шектеулі оқушылардың өз күшіне деген сенімін арттыру арқылы оларды басқа балалармен бірге білім беру мекемелеріне баруға талпынысы. Инклюзия дамуында ауытқушылығы бар балалардың ғана емес, көпшіліктен қалай да болсын өзгешеленетін балалардың да мұндай талпыныстарын жүзеге асыруға көмектеседі. Бұл – басқа тілде сөйлеп, өзге мәдениетке жататын, бір-бірінен өмір сүру стилімен өзгешеленетін, білім алуға қызығушылықтары мен қабілеттері әртүрлі балалар.

Бірлескен оқыту бірнеше қағидаға негізделеді:

- Адамның құндылығы оның қабілеттері мен жетістіктеріне байланысты емес;
- Әрбір адам сезіне алады және ойлай алады;

Әрбір адам сөйлеуге және сөзінің тыңдалғанына құқылы;
Барлық адамдар бір-біріне мұқтаж;
Нағыз білім беру мен тәрбие тек шынайы өзара әрекет жағдайында ғана жүргізіле алады;
Барлық адамдар құрдастарының қолдауы мен көмегіне мұқтаж;
Барлық білім алушылардың ілгерілеудегі жетістіктері олардың не істей алмайтындығында емес,
не істей алатындығында;

Саналуандылық адам өмірінің барлық қырларын нығайтады.

Біріктіру – бұл интеграция емес:

Біріктіру – интеграциядан да артық.

Жастар қарапайым оқу орындарында бірге оқиды.

Мамандар балаларға көмектесу үшін келеді.

Қарапайым оқу орындары өзгеруде.

Баланың мүмкіндіктері мен мықты жақтарына көңіл бөлінеді.

Барлық жастар мүгедектік жетістіктер тарихын оқиды.

Адам дамуын қарапайым ретінде қабылдайды.

Жастар ата-аналарымен бірге өмір сүру мүмкіндігін алады.

Жас мүгедектер толыққанды өмір сүру үшін толыққанды және тиімді білім алады.

Жас мүгедектердің көзқарастары мен ойлары айналадағылар үшін де маңызды бола бастайды.

Біріктіру – бұл:

Қарапайым орта мектепте арнайы сыныптардың болуы ЕМЕС;

Баланы оқу орындарында қажетті қолдаусыз оқыту ЕМЕС;

1 не 2 баланы мектептен тыс және тең мүмкіндіктерді елемей біріктіру ЕМЕС;

Балалардың орта мектепке арнайы мектептен кейін 1-2 сағатқа ғана келуі ЕМЕС.

Инклюзивті білім – Қазақстан Республикасында жаңа құбылыс. Бұл білім берудегі басты мақсат:

- барлық білім беру үрдісінде барлық қатысушылар тең дәрежеде болуы;

- мектеп, балабақша т.б оқу мекемелері баланы өмірге бейімдейді;

- мүгедек балалардың қоғамда өз орынын табуына, әлеуметтік жетілуіне болашаққа сенімділік ояту;

- қоғамда гуманистік көзқарас қалыптастыра отырып, қайырымдылық пен адамдарды мейірімділікке тәрбиелеу;

Осыған байланысты мектепке дейінгі, жалпы білім беретін оқу орындарындағы мамандардың ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыс жүргізуде қажетті құжаттардың түрлеріне тоқталайық.

Психологиялық-педагогикалық консилиум құжаттары төмендегі локальді актылармен жүзеге асырылады:

- психологиялық-педагогикалық қызмет көрсету туралы ереже;
- психологиялық-педагогикалық консилиумның қызметі туралы;
- психологиялық-педагогикалық қызмет көрсетуді атқаратын мамандардың қызметтік нұсқаулықтары;
  - психологиялық-педагогикалық қызмет көрсетуді атқаратын мамандардың құжаттарының формасы мен тізімі;
  - психологиялық-педагогикалық қызмет көрсетуді атқаратын мамандардың кабинетінің төлқұжаты (әлеуметтік педагог, педагог-психолог, ФСК нұсқаушысы т.б)
  - құжаттар келесі көрсетілген тараулардан тұрады:
  - инклюзивті білім берудің нормативтік құқықтық базасы;
  - ерекше білім беруді қажет ететін балалардың тізімі;
  - есепке алу журналы. Ұсынылатын құрылымы.
  - оқу орының ПМПК қызметінің құжаттары (перспективалық жоспар мен тіркеу журналдары);
    - алдыңғы оқу жылының аналитикалық есебі;
    - әр балаға папка (ПМПК қорытындысы, әр маманның кеңесі, ата-анамен келісімшарт, сабақта бақылау парағы, ата-аналармен сауалнама);
    - консилиумның хаттамалары;
    - арнайы мамандарды тіркеу және консилиумдардың журналы;
    - бақылау күнделігі;
    - оқу орындарындағы педагогикалық-психологиялық қызмет туралы ереже;

- оқу орындарында консилиум құру туралы және ерекше білім беруді қажет ететін балаларға жанжақты қолдау көрсету туралы бұйрық;
- көрнекі құралдар мен кабинеттің төлқұжаты;
- әр маманның қызметтік нұсқаулығы;
- психологиялық-педагогикалық қызмет көрсетудегі командалық жұмыстың нәтижелі болуы үшін (арнайы психолог, дефектолог, логопед, қажетіне қарай әлеуметтік педагог) арнайы психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетудің жеке бағдарламасын құрады.

2. Оқушыға салыстырмалы мінездеме

(Консилиумдегі бірлескен талқылау, бастапқы бақылау, оқытушыны педагогикалық зерттеу, мамандардың зерттеуі, ата-аналардан алынған сауалнама, коммуникативтік төлқұжат дайын болғаннан соң)

Оқушының ерекше білім беруді қажет етуі.

Ерекше білім беруді қажет ету	Білім берудегі ерекше қажеттіліктерді талап ететін білім беруде қолайлы жағдай жасау
Оқу жоспарына өзгеріс енгізу (қажеттінің астын сызу)	Қажет Қажет емес
Пәндер бойынша оқу бағдарламаларына өзгеріс енгізу (қажеттінің астын сызу)	Қажет Қажет емес А) бейімделген және ықшамдалған, МББС негізделген; Ә) арнайы/ жеке бағдарламалар;
Арнайы оқыту әдістері	1) 2) 3) 4)
Оқушыны бағалау әдіс-тәсілдері (жетістіктерін бағалау)	1. Бақылау жұмысының тапсырмаларын қысқарту. 2. Тапсырмалардың шарттарын ықшамдау, тапсырмаларды бірнеше бөліктерге бөлу. 3. Тапсырманы орындауға уақытты ұлғайту. 4. Барынша көрнекі құралдарды пайдалану. 5. Педагогтың көмегі (нақты қай тапсырмада анықтау) 6. Бақылау тапсырмалары мазмұнын қайта қарап жеке беру. 7. т/б _____
5. Оқулықтар мен оқыту құралдарын әзірлеу.	
6. Оқу орынына бейімдеу	1. Алдыңғы қатардан орын беру, 2. Кең жер, 1 партда жалғыз отыру (қажеттілігіне қарай) 3. Үнемі оқытушының көмекшісінің жанында болу.
7. Техникалық жабдықтарға мұқтаждығы	Қандай техникалық жабдық керектігін жазу (мысалы: планшет, компьютер, дыбысұлғайтқыш аппарат т.б.)
8. Арнайы мамандардың жеке жұмысы қажет	1. Қажет 2. Қажет емес

Әдебиет:

1. Таубаева Ш. Т. Педагогика әдіснамасы, Алматы Қарасай батыр, 2011 ж.
2. Грозная Н. С. Инклюзивное образование за рубежом. От мечты к реальности
3. 2011. № 1. Қазақстандағы инклюзивті білім // egov.kz мемлекеттік порталы.
4. Аксенова О. Е. Синдром школьной дезадаптации у детей младшего школьного возраста. В кн.: Психология 21 века. СПб.: Изд-во С.-Пб.ун-та, 2003. С. 203.
5. Крысько В. Г. Социальная психология. М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2002. 448 с.
6. Обухова Л. Ф. Детская психология: теории, факты, проблемы. М.: Тривола, 1995. 360 с.
7. Овчарова Р. В. Практическая психология в начальной школе. М.: ТЦ «Сфера», 1999. 240 с.

8. Петунс О. В. Анализ результатов опытно-экспериментальной работы по развитию психологической адаптации младших школьников. М.: СГИ, 2006. 77 с.

9. Резниченко М. А. Трудности взросления младшего школьника // Начальная школа. 1998. № 1. С. 25-30.

10. Сахарова И. Н., Атрощенко Г. Н. Физическое развитие как фактор адаптации младших школьников

*Алдабергенова Г.У.
№7 арнайы (түзету) мектебі,
дефектолог.*

Ерекше білім беруді қажет ететін оқушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету.

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау мен көмек көрсетудің ең ерекше түрі – психологиялық-педагогикалық қолдау болып табылады, себебі оқыту мен тәрбие процесінің жағдайында баланың дамуын қамтамасыз етеді, әлеуметтік-психологиялық-педагогикалық жағдай жасайтын мамандардың тұтас, жүйелі ұйымдастырылған іс-әрекеттерін көрсетеді және әр оқушының мүмкіндіктері мен қажеттіліктерін ескере отырып, оқуы мен дамуына жақсы педагогикалық жағдай жасайды.

Психологиялық-педагогикалық қолдаудың негізгі міндеттері:

1. Бала дамуының бұзылыстары анықталғаннан кейін ерте түзетуді ұйымдастыру.
2. Бала мен ата-анасына оқыту, әлеуметтену мен дамуына көмек көрсету.
3. Оқыту мен тәрбиелеу бағдарламасын психологиялық тұрғыдан қолдау.
4. Педагогтардың, оқушылардың, ата-аналардың психологиялық-педагогикалық күзіреттілігін дамыту.
5. Оқушының оқуы мен тәрбиелеу жұмыстарының нәтижелілігінің мониторингі.

Психологиялық-педагогикалық қолдау білім берудің әр түрлі деңгейінде жүзеге асады:

- Мектепке дейінгі білім беру – даму бұзылыстарын ерте диагностикалау және түзету.
- Бастауыш мектеп – мектепте оқуына дайындығын анықтау, мектептегі адаптация кезеңдерін өтуіне көмектесу, оқу қызметіне қызығушылығын ояту, танымдық және оқу мотивациясын дамыту, өз өзіне қызмет етуін дамыту, әр баланың шығармашылық қабілеттерін өз жеке мүмкіндіктеріне және потенциалдық мүмкіндіктеріне байланысты дамыту.
- Негізгі мектеп – негізгі мектепке өтуін қолдау, жаңа оқу жағдайына бейімделуіне, өзіндік даму мен өзіндік орнығуына, өзін өзі анықтауға көмек көрсету, ата-анасымен, құрдастарымен қарым-қатынас жасауға көмектесу.

Ерекше білімді қажет ететін баланы психологиялық-педагогикалық қолдау психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңесінің (ПМПК) қорытындысы мен ұсынысының негізінде ұйымдастырылады.

Ал, ерекше білімді қажет ететін балаларды психологиялық-педагогикалық қолдау білім беру мекемесінің ішінде өтетін болса, педагогикалық консилиумде шешіледі.

Педагогикалық-психологиялық қолдаудың негізгі принциптері болып төмендегілер саналады:

- 1) Бала дамуындағы кез келген мәселені біріктірілген, пәнаралық тәсілмен шешуге жол табу.
- 2) Оқыту процесінде баланы қолдаудың үздіксіздігі.
- 3) Қолдау процесін ақпараттық-әдістемелік қамтамасыз ету.
- 4) Қолдау көрсетіліп отырған қызметті әлеуметтік-педагогикалық және психологиялық жобалау (болжам жасау).
- 5) Ерекше оқытуды қажет ететін балалардың психологиялық-педагогикалық қолдауда педагогикалық немесе балалар ұжымындағы іс-шараларға ата-аналардың белсенді қатысуы.

Баланы психологиялық-педагогикалық қолдаудың негізгі бағыттары болып саналады:

- Баланың психофизикалық дамуының ерекшеліктерін жүйелі түрде танып, білу.
- Баланың қажеттілік пен мүмкіндіктерін ескере отырып жеке түзете-дамыту бағдарламасын дайындау және жүзеге асыру.

- Жеке, топтық түзете-дамыту жұмыстарын жүргізу.
- Кеңес беру және тәрбие қызметі.
- Ғылыми-әдістемелік қызмет (семинар-практикум, кеңес өткізу, тәжірибе жалпылау; әдістемелік ұсыныстар дайындау).
- Психологиялық-педагогикалық мониторингтің іске асуы.

Жүйелі жеке түзете-дамыту бағдарламасының әзірлемесін психологиялық-педагогикалық консилиумның барлық мүшелерінің талдауымен жасалынады. Керек болған жағдайда оқу бағдарламасының адаптациясы болады немесе оқу жоспары бойынша пән бойынша жеке оқу бағдарламасы құрылады.

Жеке түзете-дамыту және оқу бағдарламасының мазмұнын анықтау баланың жасына емес, интеллектуалды дамуына, жеке ерекшеліктеріне, компенсаторлы мүмкіндіктеріне байланысты.

Оқу процесін ұйымдастыру кезінде денсаулық сақтау қорғаныс-педагогикалық режимді ескеру керек (дамуында кемшіліктері бар балалардың мүмкіндіктері келмейтін талаптарды қоймау, балалардың өмірлік перспективаларын және практикалық қажеттіліктерін негізге ала отырып оқыту).

Педагог-психолог табылған кемшіліктерді жою мақсатында психо-түзету жұмыстарын жүргізіледі, дамуында кемшіліктері бар балалардың отбасына психологиялық көмек көрсету.

Педагог-логопед балалардың тілдік кемшіліктерін тауып, түзету жұмыстарын жүргізеді.

Мұғалім баланың жеке ерекшеліктері, қызығушылықтары, мүмкіншіліктерін ескере отырып білім беру жұмыстарын жоспарлайды, ұйымдастырады және жүргізеді. Сонымен бірге педагогикалық қызметті мамандармен тығыз байланыста отырып жүзеге асырады.

Ерекше оқытуды қажет ететін балаларды тәрбиелеу мен оқыту үшін психологиялық-педагогикалық қолдаудың жағдайы:

1. Білім беру мекемесінде адаптивтік және түзете-дамыту ортасын құру.
2. Ерекше оқытуды қажет ететін балалардың оқуы мен физикалық мүмкіндіктеріне байланысты орынды материалдық-техникалық жағдай жасау (арнайы жабдықтар, көмекші және техникалық құралдар, заманауи көрнекі-дидактикалық материалдар).
3. Дефектолог-мұғалім, педагог-психолог, логопед-мұғалім және т.б. мамандардың кабинеттерінің түзете-дамыту жабдықталуын, оқу құралдарын, арнайы оқу-әдістемелік және дидактикалық әдебиеттермен жабдықталуын.

Психологиялық-педагогикалық қолдаудың тиімділігі жалпы көрсеткіштер мен психологиялық, педагогикалық, медициналық диагностика нәтижелеріне қарай анықталады:

- Білім беру мекемесінде болғанда бала мен ата-ананың қанағаттануы.
- Баланың сенімділігі.
- Баланың басқа балалармен, ересектермен бірлестікке икемділігі.

Педагогикалық-психологиялық қолдау үшін ата-аналармен жұмысты ұйымдастыру.

Психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету мекемесінің мамандары мүмкіндігі шектеулі балалардың оқуы мен тәрбиесінде отбасының кең потенциалды мүмкіндіктерін жүзеге асыру үшін ата-аналармен жұмыс жүргізілуі ұйымдастырылады.

Баланың отбасымен жұмыстардың негізгі міндеттері:

1. Ата-ананың өз баласына адекватты қарым-қатынасын қалыптастыру, баланың отбасындағы тәрбиесіне белсенді позициясын қалыптастыру.
2. Баламен өзара әрекеттесуі үшін ата-аналарға көмек көрсету.
3. Ата-аналардың баланы түзете-дамыту жұмыстарына деген белсенділігін арттыру.
4. Ата-аналарды психологиялық-педагогикалық сауаттандыру, олардың психологиялық-педагогикалық қажеттіліктерін білу.

Ата-аналармен жұмыс әр түрлі формада жүзеге асады:

- Жеке әңгімелесу;
- Ата-аналарға лекция оқу;
- Ашық есік күндері.

Ерекше оқытуды қажет ететін балалардың ата-аналары құқылы:

1. Жеке оқыту және түзету бағдарламасын дайындау және жүзеге асыруда қатысуға;
2. Оқу және түзету сабақтарына қатысуға
3. Кеңес алуға
4. Түзете-дамыту және оқу процесінің нәтижесі туралы толық және нақты ақпаратты алуға құқылы.

Әдебиет:

1. «Инклюзивті білім беру даму ерекшеліктері: халықаралық тәжірибе және отандық практика» халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдар жинағы. Астана, 2017.
2. Щербакова А.М. Шеманов А.Ю. «Дискуссионные вопросы развития личности ребенка с интеллектуальным недостатком// психология наука и образование» 2010 №2
3. «Комплексное медико-психолого-педагогическое сопровождение лиц с ограниченными возможностями здоровья». С. Гончарова, В. Гончарова.

Кузенбаева Г.Б.

«Ә.Жангелдин атындағы орта мектеп»

КММ Атырау қ.

Саусақтардың ұсақ моторикасын дамыту арқылы баланың ой-өрісін жетілдіру

Арнайы сыныптар әдеттегі сыныпта дәстүрлі оқыту жағдайында қанағаттандырылмайтын ерекше білім беруге қажеттілігі бар оқушыларды саралай оқытудың бір формасы болып табылады. Ерекше білім беруге қажеттілігі бар оқушылар қатарына «...денсаулығына байланысты білім алуда ұдайы немесе уақытша қиындық көріп жүрген» арнайы, жалпы білім беретін оқу бағдарламалары мен қосымша білімнің білім беру бағдарламаларын қажет етеді. Білім беру саласындағы көпжылдық дәстүрге сәйкес денсаулығына байланысты ерекше білім беруге қажеттілігі бар тұлғалар ретінде кеңінен танылғандар: естімейтіндер, нашар еститіндер, көрмейтіндер, нашар көретіндер, сөйлеу тілінің күрделі бұзылыстары бар тұлғалар, ақыл-ой кемістігі бар оқушылар, психикалық дамуы тежелген тұлғалар, тірек - қозғалыс аппараты бұзылған, мінез-құлқында эмоционалдық ұзылыстары бар бұзылған деңгейдегі оқушылар жатады.

Жоғарыда көрсетілген оқушылардың танымдық мүмкіндіктері мен ерекше білім беруге қажеттіліктеріне сәйкес жергілікті мекенжай бойынша білім алу құқықтарын іске асыру арнайы сыныптардың қызмет етуіне негіз болып табылады.

Сонымен бірге ерекше білім беруге қажеттілігі бар оқушылардың қоғамда әлеуметтік бейімделуіне және бірігуіне, отбасының өз баласының дамуы мен тәрбиеленуіндегі рөлін арттыруға мүмкіндік жасалады. Бала арнайы сыныпқа және үйден оқытуға заңды өкілдің өтініші және психологиялық - медициналық – педагогикалық кеңестің оқу бағдарламасы көрсетілген тұжырымдамасы негізінде білім беру ұйымы басшысының бұйрығымен қабылданады.

Мектебімізде жеке үйден оқытылатын сегізінші сыныпта білім алатын М.Е психофизикалық ерекшеліктері мен танымдық қызмет деңгейі ескеріле отырып құрылды. Оқу бағдарламасы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы № 604 қаулысымен бекітілген Орта білім берудің (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру) мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес және орташа ақыл-ой кемістігі бар білім алушылардың ерекше білім алу қажеттіліктерін ескере отырып әзірленген. Мүмкіндігі шектеулі баланы үйден оқытуға аптасына 2 сағаттан барлығы 68 сағат берілген.

Бұл оқушыға психологиялық – медициналық - педагогикалық кеңес беру мекемесінің қойған диагнозы «Умеренная умственная отсталость, симптоматическая эпилепсия, синдром двигательной ригидности, ОНР IIIур, обусловленное нарушением познавательной деятельности».

Оқушыға жылдық жоспар жасалған кезде мектеп басшысының бекітілуімен және ата-ананың келісімімен жасалады. Аптасына сабақ 2 рет жүргізіледі. «Психомоторикасы мен сенсорлық үдерістерін дамыту» және «Әлеуметтік тұрмыстық бағдар» пәнінен сабақ беремін. Оқу пәнінің мақсаты – білім алушылардың одан әрі сенсомоторлық дамуы және қоршаған болмыс туралы адекватты түсініктерін қалыптастыру үшін қолайлы жағдай жасау. Үйден оқитын оқушы М.Е 8 сыныпты оқыса да деңгейі, зейіні төмен. Әріптерді шатастырып жазады, айтатын ой-пікірін жеткізе алмайды. Сонымен қатар оқушы қиялдап, армандап отырады. Оқушының сол жақ қолы икемсіз болғандықтан көбіне жұмысты сол жақ қолымен жасатуға тырысамын. Суретті өте жақсы салады. Оқушының өзінің армандаған армандары өте көп. Осы оқушымен көптеген жұмыстар жасалды.

Сол жұмыстарды ұсына отырып, оның мақсаты: Оқушының жас ерекшелігіне сәйкес саусақ моторикасы арқылы әр түрлі жаттығумен жұмыс жасата отырып, ойлау логикасын, сезу мүшелерін дамыту, қимыл-іс-әрекетіне көңіл бөле отырып оқушыны өмірге құлшынысын қалыптастыру.

Алдымен оқушының өзінің өмір сүру ортасында қандай психологиялық қажеттілік керек екенін байқау мақсатында алдымен балаға сурет салдыру арқылы қоршаған ортаның әсерін байқап, балаға психологиялық ахуал тудыру.

Оқушының бойындағы ойлау логикасында нені қажет ететіндігін, қандай мақсат бар екенін білуде, құрастырмасында өзінің арманын жеткізді. Оқушының жеке ойлауында теңізді, корабльді, баспананы құрастырып, өзінің ер азамат екенін дәлелдеудегі көрінісі.

Психологиялық жаттығулар, мен бірнеше сурет салу арқылы, қолмен жасалатын жұмыстардың көбірек болуының нәтижесінде қатты мен жұмсақ нәрселерді сезінумен қатар биік аласаны да ажырата білді. Оқушының бойындағы тек жаттығу жұмысы мен қатар ойлау қабілетін, ойын жеткізе білу мақсатында апарылған жұмыстардың нәтижесі

Қолдың ұсақ қол моторикасына арналған жаттығулар және массаж жасау.

Оқушының қабілеті мен дарындылығы олардың саусақтарының ұшында.

Бұл жаттығу баланың қол басының және саусақтардың ұсақ бұлшық еттерінің дамуына және қол саусақтарының қимылдарын қалыптасуына мүмкіндік туғызады. Жаттығуларды орындау барысында оқушының жазу дағдылары қалыптасады, есте сақтау қабілеті дамиды.

Суретті бояу қозғалыс үйлесімімен дағдыландыруда ұсақ қол моторикасын дамыту мен нығайту үшін қамтамасыз етеді. Шығармашылық жұмыс жасай отырып ойлау, баланың сөйлеу қабілетінің белсенділігін, қоршаған заттар туралы түсінігін тереңдете отырып көрсетеді. Сонымен қатар суретті бояу арқылы қол қозғалысының анықтылығы мен сенімділігін артырады.

Қорытындылай келе оқушының қолмен салған суреттерімен жасаған жаттығулар арқасында М.Е жеткен жетістіктері сол қол қозғалысының сәлде болса нәтижесін көрсетті.

Әдебиет:

1. Баймуратова А.Т., Байтурсынова А.А. Состояние специальных классов общеобразовательных школ в контексте интеграции детей с ограниченными возможностями //Вестн. КазНПУ им.Абая. Серия «Специальная педагогика». – М.: 2008.- № 1.

2. Байтурсынова А.А. Организационно-педагогические условия включения детей с ограниченными возможностями в учебный процесс общеобразовательной школы: дис. канд. пед. наук: 13.00.03. – Алматы, 2010.

Куракова Г.Ж.
тарих пәні мұғалімі
Ә Жангелдин орта мектебінің
Атырау қаласы.

Ерекше білімді қажет ететін инклюзив оқушымен жұмыс жасау ерекшеліктері

Инклюзивті білім берудің түпкі мақсаты- білім берудің жоғары сапасын қамтамасыз ету және барлығы үшін жайлы жағдай жасау.Инклюзивті оқушымен жұмыс жасау кезінде, білім беруде негізгі сүйенетін құндылықтар қатарына мыналар жатады:

- 1.Әр бала жеке тұлға,барлығы оқи алады,оқытылмайтын бала жоқ.
- 2.Әрбір баланың бірегей ерекшелігі,қызығушылығы және қабілеті мен оқу қажеттілігі бар.
- 3.Кез-келген нысандағы кемсітуге тыйым салынады.
- 4.Әрбір адамның қоғам өміріне қатынасу құқығы бар.

Инклюзивті оқыту дегеніміз не?

Инклюзивті оқыту дегеніміз- барлық балалардың мұқтаждықтарын ескеретін,ерекше білім алуға қажеттіліктері бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдісінің дамуы.

Инклюзивті білімді жүзеге асыратын жалпы білім беру ұйымдары мұғалімдеріне арналған ұсынымдамалар бар,әрбір инклюзив оқушымен жұмыс жасайтын пән мұғалімдері осы ұсынымдамаларды күнделікті сабақта негізге алып отыруы тиіс,мен өз тәжірибемде осы жоғарыда көрсетілген ұсынымдамалар мен құндылықтарды ескере отырып жұмыс жасаймын,мысалы мен өз пәніме қатысты төмендегі ұсынымдаманы күнделікті сабақта пайдаланамын.

Адам және қоғам білімі саласына қатысты пәндер мұғалімдері :

«Ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларды оқытуда оларды қоғамға бейімдеу және мінез-құлықтарын түзету үшін бұл пәндердің жағымды әлеуметтендірушілік және тәрбиелік әлеуеттерін ескеруі тиіс»

Осы ұсынымдаманы негізге ала отырып,инклюзивті оқушымен жұмыс жасау барысында,оқушының бойындағы ерекшеліктерді ескере отырып,мен алдыма мынандай мақсатты қойдым:

«Ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларды оқытуда олардың танымдық деңгейін арттыру»

Әрине,танымдық деңгей сөзінің ауқымы өте үлкен,мен инклюзив оқушының ерекшелігін ескере отырып,мынандай нақты мақсатты негіздедім,олар:

Оқушыны жолдастық қарым-қатынасқа бейімдеу

Ойлау қабілеттерін дамыту

Сөйлеу дағдыларын қалыптастыру

Жазылым,айтылым дағдысына үйрету

Еркін сөйлеу қабілетін жетілдіру

Неге осы мақсатты қойдым? Себебі 5 ә сыныбында :Мүтиғолла Айдын –мінезі бұзықтау,ортамен байланысы өте нашар,ойлау деңгейі төмен оқушы,ал Максут Рамина- өте тұйық,ортаға шығып сөйлей алмайды,ортамен байланысы төмен оқушы,мен мақсат қойғанда осы оқушыларымның бойындағы ерекшеліктерді ескердім.Осы мақсатыма жету үшін күнделікті сабағымда арнайы түзету мақсатын қойып,жеке түзету жұмыстарын беріп отырамын. Енді осы оқушыларыммен жүргізген тәжірибеммен бөлісем:

Сабақтың тақырыбы: Неліктен Шілікті мен Бесшатыр «патша қорғандары» деп аталады?

Күні: 10.01.2019ж

Сыныбы: 5 ә

Пәні: Қазақстан тарихы.

Оқу мақсаты: 5.2.2.1. Археологиялық ескерткіштерді сипаттау.

Түзету мақсаты: Топтық жұмыстар арқылы сөйлеу дағдыларын қалыптастыру, ойлау қабілеттерін дамыту.

Жеке түзету жұмысы: «Суреттер сөйлейді» әдісі негізінде екі оқушыға жеке суреттер берілді, сол суреттер арқылы әңгіме құрастырды, осы тапсырманы орындау барысында оқушы бойында жазылым, айтылым және ойлау, сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға үлес қостым.

(Алтын арқар, «Шілікті алтын адамы», Алтын бесжұлдыз,

Шіліктідегі Бәйгетөбенің, Бесшатыр обасының жарма көрініс суреттері)

Уәждеу: «Бас бармақ» әдісімен жүргізіледі

3. Қалыптастырушы бағалау тапсырмасы:

Сақтардың «патша қорғандарын салудың пайдасы мен зияны» тақырыбына дәйектер келтір (пікірталас) әдісі: «Дәйектермен жұмыс»

Пайдасы	Зияны
Патшаларға құрмет көрсетілді	Құрылыс жұмысы өте ауыр, қолмен жасалды
Қорған құрылысын салу адамдардың шеберліктерін арттырды	Құрылыс материалдары алыстан жеткізілді
Ұрпақтарға мәдени, тарихи ескерткіш болып қалды	Жерленген қымбат, алтын бұйымдар тоналды
Сол қорғандар арқылы біз өз тарихымызды білеміз	Адамдар еңбегі бағаланбады, тегін жұмыс жасады

Осы тапсырма барысында да Айдын мен Рамина белсенділік көрсетті

4. Картамен жұмыс:

Бесшатыр және Шілікті қорымдарының орналасқан жерін карта бойынша анықтаңыз (Іле өзенінің оң жағалауындағы Желшалғыр тауы етегі және Шығыс Қазақстан жерлері)

Сыныптағы оқушылардың картамен жұмысын қайталап көрсету арқылы да оқушылардың ойлау, есте сақтау дағдылары қалыптасты деп ойлаймын.

Әрбір сабақта оқушыға мынандай тапсырмаларды беру арқылы олардың танымдық қабілеттерін дамытуға тырысамын:

Жеке түзету тапсырмалары: «Дұрыс, бұрыс» кестесі

Ұғымдар	дұрыс	бұрыс
Қаңлылар Сырдария аймағы мен Оңтүстік Қазақстанда орналасты		
Қаңлылар үйсіндермен достық қатынаста болды		
Олардың негізгі шаруашылығы егіншілік пен мал шаруашылығы болды		

«Тарихи диктант» әдісі:

(көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қою)

Берел қорымында басқа заттармен бірге ағаштан жасалған жануар денелі қосмүйізді, қосқанатты, салынған.

Осындай жүйелі жұмыс жасау негізінде мен мынандай нәтижеге қол жеткіздім:

- Оқушыларым жолдастық қарым-қатынасқа бейімделе бастады
- Сөйлеу дағдылары қалыптаса бастады, оқушыларым өз ойларын еркін жеткізе алады

Болашақта да осындай жеке түзету жұмыстарды жүргізе отырып, толықтай алдыма қойған мақсатыма жететініме сенімдімін!

Әдебиет:

1. А.А.Айдарбекова, Г.Д.Хакимжанова «Обучение и воспитание детей с особыми образовательными потребностями в условиях массовой школы», Алматы, 2001ж
2. Бейсенбекова Г.Б. Кіші жастағы оқушы тұлғасының психологиялық-педагогикалық диагностикасы. Оқуқұралы. Қарағанды, 2008
3. Қазақстандағы инклюзивті білім // egov.kz мемлекеттік порталы.

СЕКЦИЯ №3

Дефектология инклюзия базисі ретінде

Дефектология как базис инклюзии

Лепешев Д.В.

*к.п.н., профессор,
академик Академии педагогических наук Казахстана,
заместитель проректора по научной работе
и международному сотрудничеству
КУ им. А. Мырзахметова*

Современное понимание проблемы развития инклюзивного образования в Республике Казахстан

Основными принципами государственной политики в области образования являются: равенство прав всех на получение качественного образования, приоритетность развития системы образования и доступность образования всех уровней для детей с учетом интеллектуального развития, психофизиологических и индивидуальных особенностей каждого лица.

В системе образования страны стали нормой процессы включения детей с особыми потребностями в образовательную среду массовой школы.

Важно четкое представление о терминологических различиях «специального и инклюзивного образования», «интегрированного обучения» детей с особыми образовательными потребностями, в том числе и детей с ограниченными возможностями здоровья, так как эти понятия, не вступая в противоречие друг другу, демонстрируют единую направленность на право получить образование в условиях действующей системы образования.

Специальное и инклюзивное образование могут рассматриваться как новая философия образования, социально-педагогическая концепция или долгосрочная стратегия, направленные на учет широкого разнообразия особенностей и потребностей детей и взрослых с ограниченными возможностями при построении образовательных программ в системах специального, среднего, послесреднего и высшего профессионального образования.

Известно, что в лучших мировых образовательных системах заложена идея, получившая свое развитие и в казахстанской педагогике: каждый ребенок – способный. Сегодня мы ориентируемся на гуманизацию образования, воспринимая каждого ребенка как высшую социальную ценность. Это совпадает с потребностями обучающихся и родителей – главных потребителей услуг. Начиная с 2000 года, в Республике Казахстан формируются новые ориентиры в образовательной политике в отношении детей с особыми потребностями, ведется активный поиск оптимальных путей социализации, воспитания, образования, социальной поддержки и адаптации таких детей^[1].

Гарантии права всех детей на получение образования закреплены в Конституции Республики Казахстан^[2], Законах Республики Казахстан: «О правах ребенка в Республике Казахстан»^[3], «Об

образовании»^[4], «О социальной и медико-педагогической коррекционной поддержке детей с ограниченными возможностями»^[5], «О социальной защите инвалидов в Республике Казахстан»^[6].

В нашей стране необходимые условия (включая психолого-педагогическое сопровождение) для развития и обучения школьников с ограниченными возможностями созданы в системе специального образования, которая представлена восемью видами специальных общеобразовательных школ, в соответствии с особенностями нарушения развития у детей. В этих школах дети находятся в среде школьников с аналогичными нарушениями развития, получают всю необходимую помощь, поскольку учебные помещения оснащены специальным оборудованием, техническими средствами. Дети обеспечены медицинским сопровождением, учебно-воспитательный процесс осуществляют подготовленные кадры, использующие специальные учебно-методические материалы и программы. В семи из восьми видов школ (кроме школ для детей с нарушением интеллекта) дети получают образование, соответствующее государственному стандарту.

Однако в специальных школах нашей страны обучается лишь небольшая часть детей с ограниченными возможностями здоровья школьного возраста. Большая часть школьников рассматриваемой категории включена в систему общего образования, где пока не созданы все необходимые условия.

Для реализации права лиц с ограниченными возможностями на доступ к качественному образованию потребуется перенос опыта педагогической работы с детьми с особыми образовательными потребностями (ОПП – *далее по тексту – авт.*) из системы специального образования в систему общего образования.

В общеобразовательных школах, в состав учащихся, которых входят дети с ООП, необходимо организовать такую же поддержку, которую имеют дети, обучающиеся в специальном образовании. Для этого необходимо решить ряд организационных вопросов, связанных с включением системы психолого-педагогического сопровождения детей с ООП в структуру деятельности общеобразовательной школы.

С момента ратификации нашим государством Конвенции ООН «О правах ребенка» (1994 г.)^[7], Республика Казахстан приняла на себя обязательства обеспечивать ребенку с нарушениями и проблемами здоровья и развития «эффективный доступ к услугам в области образования таким образом, который привел бы к наиболее полному, по возможности, вовлечению ребенка в социальную жизнь и достижению развития его личности, включая культурное и духовное развитие ребенка».

С этого времени наше государство стало вырабатывать стратегические цели, направленные на решение серьезных вопросов включения детей в общее образование, с точки зрения основной идеи инклюзивного образования, гласящей, что не ребенок должен готовиться к включению в систему образования, а сама система должна быть готова к включению любого ребенка.

В Послании Лидера нации Н.А. Назарбаева, отмечается, что необходимо «... усилить внимание нашим гражданам с ограниченными возможностями. Для них Казахстан должен стать безбарьерной зоной. Позаботиться об этих людях, которых немало, – наш долг перед собой и обществом. Во всем мире этим занимаются»^[8].

Путь внедрения инклюзивного образования в Казахстане определяет актуальность данного исследования, которая выражается в том, что основные принципы и положения инклюзивного образования требуют исследования в аспектах психолого-педагогического сопровождения, адаптированности детей с ООП в системе образования.

Инклюзивное образование - это образовательный процесс, направленный на устранение барьеров и полное включение всех лиц с особыми образовательными потребностями в общеобразовательный процесс и их социальную адаптацию, несмотря на возраст, пол, этническую, религиозную принадлежность, отставание в развитии или экономический статус, путем активного участия семьи, коррекционно-педагогической и социальной адресной поддержки персональных нужд ребенка и адаптации образовательной среды к индивидуальным особенностям и образовательным потребностям детей, т.е. путем создания адекватных образовательных условий.

Инклюзивное образование стремится развить методологию, направленную на детей и признающую, что все дети - индивидуумы с различными потребностями в обучении. Инклюзивное образование старается разработать подход к преподаванию и обучению, который будет более гибким для удовлетворения различных потребностей в обучении. Существует несколько принципов инклюзивного образования:

- Ценность человека не зависит от его способностей и достижений;
- Каждый человек способен чувствовать и думать;
- Каждый человек имеет право на общение и на то, чтобы быть услышанным;
- Все люди нуждаются друг в друге;
- Подлинное образование может осуществляться только в контексте реальных взаимоотношений;
- Все люди нуждаются в поддержке и дружбе ровесников;
- Для всех обучающихся достижение прогресса скорее может быть в том, что они могут делать, чем в том, что не могут;
- Разнообразие усиливает все стороны жизни человека.

Специальное образование является частью системы общего образования, и государство создает условия для лиц, имеющих специальные образовательные потребности с целью обеспечения им равных возможностей в получении образования.

В Законе Республики Казахстан «Об образовании» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 21.02.2019 г. – прим. авторов), **инклюзивное образование** – это процесс, обеспечивающий равный доступ к образованию для всех обучающихся с учетом образовательных потребностей индивидуальных возможностей.

Инклюзивное образование обеспечит право равного доступа к качественному образованию всех детей, в том числе детей: имеющих проблемы здоровья (дети с ограниченными возможностями развития, дети-инвалиды, ВИЧ и СПИД - инфицированные дети), имеющих трудности социальной адаптации в обществе (дети-сироты, дети с девиантным поведением, дети из семей с низким социально-экономическим и или низким социально-психологическим статусом, из семей национальных меньшинств, дети-мигранты, дети семей беженцев, дети-оралманы).

Включение детей с ООП в общеобразовательную среду предполагает реформирование традиционной системы образования и проведение различных мероприятий по преодолению проблем дискриминации и отчуждения в обществе, достижению социальной реабилитации и социального равенства всех людей.

Опыт включения детей с ООП, в том числе и детей с ограниченными возможностями здоровья в общее образование, в странах ближнего и дальнего зарубежья показывает, что одним из наиболее важных условий его успешности является создание в школе системы психолого-педагогического сопровождения учащихся специалистами разного профиля (специальным психологом, социальным педагогом педагогом-дефектологом, логопедом, социальным педагогом и др.). Без своевременного и качественно комплексного психолого-педагогического сопровождения ребенка с ООП, семьи и педагогов обучение в образовательной школе может в лучшем случае оказаться для этого ученика неэффективным, а в худшем - нанести вред всем участникам образовательного процесса.

Также отмечаем, что сегодня имеется не рассмотренная на научно-понятийном уровне тема исследований в области инклюзивной педагогики в дополнительном образовании. Отсутствует понятийный аппарат, отсутствуют единые нормы, требования к данному образовательному процессу. Имеется малое количество научных исследований в области создания системы кружковой работы для детей с ООП, а также организации каникулярного детского отдыха и досуга.

Обозначенная проблема начата исследоваться учеными (под руководством Лепешева Д.В.), магистрантами и докторантами в Кокшетауском университете имени Абая Мырзахметова совместно с коллегами из Краснодарского государственного университета и Липецкого государственного университета (РФ).

Выражаю надежду, что данное новое научное направления исследования найдет свой положительный отклик у педагогов-практиков, участников нашей конференции.

Литература:

1. Состояние и развитие специального и инклюзивного образования в Республике Казахстан. Аналитический доклад. – Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2016. – 50 с.

2. Конституция Республики Казахстан [электронный ресурс] [/http://www.akorda.kz/ru/category/konstituciya](http://www.akorda.kz/ru/category/konstituciya)
3. Закон Республики Казахстан «О правах ребенка в Республике Казахстан» [электронный ресурс] www.unicef.org/kazakhstan/
4. ^[4]Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года с изменениями и дополнениями по состоянию на 21.02.2019 г. [электронный ресурс] [/http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1100000610](http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1100000610)
5. ^[5]Закон Республики Казахстан «О социальной и медико-педагогической коррекционной поддержке детей с ограниченными возможностями» 2002 г. [электронный ресурс] [/http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z020000343_links](http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z020000343_links)
6. Закон Республики Казахстан «О социальной защите инвалидов в Республике Казахстан» (2005 г.) [электронный ресурс] [/http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1400000159](http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1400000159)
7. Конвенция ООН «О правах ребенка». – Нью-Йорк, 29 ноября, 1989. – 48 с. Принята Генеральной Ассамблеей ООН: резолюция 44/95 от 20 ноября 1989 год. Ратифицирована Правительством Республики Казахстан в 1994 году.
8. Послание Президента Республики Казахстан Нурсултана Назарбаева народу Казахстана. «Казахстанский путь-2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее». Ноябрь 2014 г. [электронный ресурс] // <http://www.akorda.kz>

Алшынбекова Г.К.

*к.б.н., доцент,
заведующая кафедры дефектологии
КарГУ им. Е.А.Букетова*

Боброва В.В.

*к.п.н., доцент кафедры дефектологии,
директор КПЦ ИО
КарГУ им. Е.А.Букетова*

Подготовка педагогических кадров нового формата как важный аспект развития инклюзивного образования

Одной из главных задач Стратегического плана развития Республики Казахстан до 2025 года является совершенствование системы инклюзивного образования в стране, где определены механизмы включения детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательный процесс и обеспечения доступной среды для их обучения.

Существующее положение инклюзивного образования в Республике Казахстан требует разработки данной проблемы как в науке, так и в практике, обостряет противоречия между требованиями лиц ООП в обеспечении правовой защиты, улучшения качества реабилитационных услуг; обеспечением квалифицированных специалистов (не только дефектологов), готовых активно включаться в профессиональную деятельность, быстро адаптироваться к требованиям профессиональной деятельности, особенно в условиях инклюзивного образования

Основываясь на феноменологии профессиональной компетентности в сфере инклюзивного образования детей с особыми образовательными потребностями Управлением образования и Департаментом статистики Карагандинской области в 2019 году, было выявлено, количество педагогов, работающих с детьми данной категории (в том числе по инклюзиву), которые представлены на рисунке 1.

Рисунок 1.

Информация о дошкольных и школьных учреждениях г. Караганды представлены на рисунке 2.

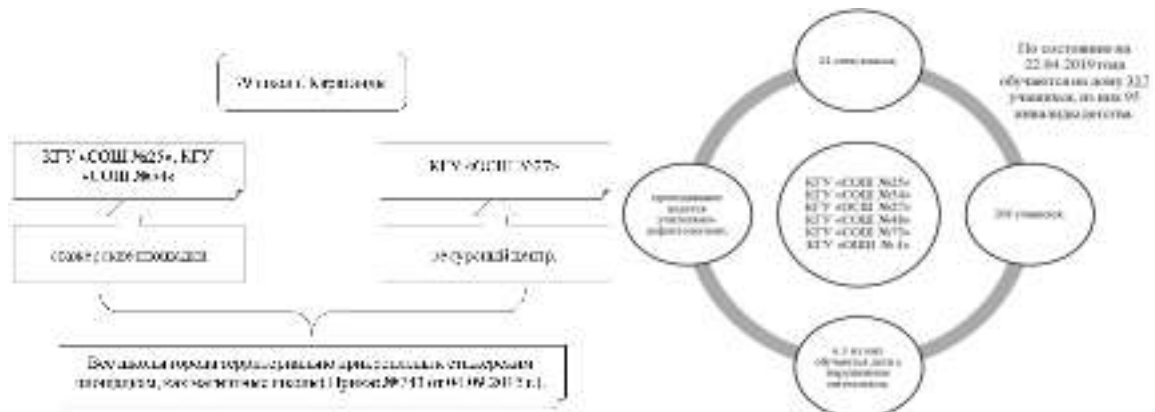

Рисунок 2. Дошкольные и школьные учреждения г. Караганды

Соответственно, важнейшим из направлений внедрения и развития инклюзивного образования является кадровое обеспечение. С учетом современных тенденции в образовании, появления новых форм образования, в том числе инклюзивной формы обучения возрастает актуальность проблемы подготовки педагогических кадров нового формата, имеющих более широкий спектр компетентности, готовых к трансформации в условиях изменяющейся системы образования.

Согласно Концептуальным подходам к развитию инклюзивного образования в Республики Казахстан (2015), разработан и внедрен учебный модуль, который помимо основных знаний, умений и навыков будущего педагога общеобразовательной школы предусматривает следующие профессиональные компетенции, являющиеся одним из основных путей формирования профессионального поведения дефектолога:

- быть готовым к толерантному восприятию детей с особыми образовательными потребностями;
- знать современные тенденции развития психолого-педагогических концепций в системе образования лиц с особыми образовательными потребностями;
- знать индивидуальные особенности психофизического развития ребенка;
- знать специальную методику обучения детей с ООП;
- уметь работать в команде специалистов разного профиля по реализации психолого-педагогического сопровождения детей с особыми образовательными потребностями и их родителей;
- уметь составлять индивидуальную образовательную программу (разработка индивидуальной траектории обучения).

Таким образом, одной из ключевых в этой связи является проблема кадрового обеспечения системы образования, которая решается посредством подготовки, переподготовки и повышения квалификации педагогических кадров, обеспечивающих образовательный процесс, психолого-педагогическое сопровождение субъектов образования и социокультурную интеграцию лиц с ООП в современное общество. Именно от уровня квалификации, профессионализма и мастерства

педагогов зависит эффективность инклюзивной практики, результативность образовательных достижений обучающихся и позитивность восприятия этого подхода всеми субъектами образования, включая государство, общество, семьи воспитанников и педагогическое сообщество. Все нововведения, преобразования и инновации проходят через головы, сердца и души педагогов, поэтому задача их подготовки к работе в новой парадигме является чрезвычайно актуальной и первоочередной.

В Карагандинском государственном университете им. Е.А.Букетова имеется большой опыт деятельности кафедры дефектологии педагогического факультета по решению проблемы подготовки педагогических кадров к реализации инклюзивного образования.

Педагогический факультет широко известен в Республике Казахстан как кузница педагогических кадров. За историю существования факультетом подготовлено большое количество педагогов и дефектологов, которые занимают достойное место в системе образования, здравоохранения, социальной защиты населения, успешно трудятся в детских и молодежных организациях и объединениях, в структуре различных министерств и ведомств, предприятий и учреждений. Однако потребность в педагогах и дефектологах по-прежнему остается достаточно высокой. Сегодня время диктует требования развития более вариативной и адресной подготовки кадров с учетом региональных, муниципальных и институциональных потребностей системы образования, ориентирующей на расширение инклюзивной практики, усиление практикоориентированности высшего образования, на учёт контекста будущей профессиональной деятельности.

С целью совершенствования структуры, содержания и технологии профессиональной подготовки бакалавров и магистров, повышения качества и практикоориентированности профессионального образования студентов кафедра дефектологии реализует систему мер и мероприятий, а именно: разрабатывает и реализует основные и дополнительные профессиональные образовательные программы; совершенствует внеучебную деятельность обучающихся; осуществляет исследовательско-инновационную деятельность через «Научную ассоциацию студентов и магистрантов» (НАСМ) Карагандинского государственного университета им. Е.А. Букетова; организует и проводит мониторинговые исследования по выявлению условий реализации инклюзивного образования в г. Караганде и Карагандинской области и внедрению результатов исследований в учебный процесс образовательных учреждений, реализующих инклюзивную практику на базе консультативно-практического центра инклюзивного образования (КПЦ ИО (структурное подразделение Карагандинского государственного университета им. академика Е.А.Букетова) в области инклюзивного образования в системе дошкольного и школьного, среднего, высшего и высшего профессионального образования, обеспечивает использование полученных результатов в образовательном процессе; развивает сетевое взаимодействие с ведущими научно-исследовательскими, образовательными организациями; принимает участие в апробации модулей основных профессиональных образовательных программ высшего образования уровней бакалавриата и магистратуры (как соисполнитель проектов в рамках реализации программы модернизации педагогического образования); ежегодно проводит научно-практические конференции, посвященные проблемам инклюзивного образования.

С целью расширения и углубления профессиональной готовности педагогических кадров к реализации инклюзивного образования в рамках дополнительного образования нами разработаны профессиональные программы повышения квалификации соответствующей направленности (например, «Тьюторское сопровождение», «Прикладной анализ в диагностической работе с детьми с РАС в условиях инклюзивного образования», «Технологии психолого-педагогической поддержки детей с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивного образования», «Методическое сопровождение процесса инклюзивного образования». Слушателями данных программ становятся студенты, докторанты, педагоги-практики, преподаватели организаций среднего профессионального и высшего образования.

Задачи усиления практической ориентации образовательного процесса успешно решаются посредством реализации внеучебного компонента педагогического образования студентов, направленного на включение будущих педагогов и дефектологов в деятельность соответствующих инновационных подразделений и неформальных объединений. Так, созданные в структуре вуза консультативно-практический центр инклюзивного образования (КПЦ ИО), «Инклюзивный кружок» выступают в качестве учебно-производственной и научно-экспериментальной площадки для студентов, докторантов, молодых ученых. Они позволяют формировать профессиональные компетенции будущих педагогов, дефектологов, апробировать инновационные технологии

создания предметно-развивающей среды воспитания и развития ребенка с ООП, обеспечивать неформальное образование и самообразование студентов, развивать их научно-исследовательский и творческий потенциал. Деятельность инновационных подразделений придает мощный импульс развитию научно-исследовательской и образовательной практики студентов, способствует их разноплановой профессиональной самореализации и позволяет создавать условия для непрерывного профессионального роста и самосовершенствования преподавателей и студентов.

Данные проблемы решаются также посредством организации деятельности студентов факультета психологии и дефектологии в таких объединениях, как студенческое научное общество, научно-исследовательские группы, неформальные студенческие объединения, волонтерские отряды и др. За счёт них создается многогранная и разноаспектная социокультурная и образовательная среда, в которой происходит становление будущих педагогов и дефектологов, эффективно решаются задачи углубления и расширения инклюзивной практики.

Литература:

1 Винокурова Г.А., Карпунина О.И. Профессиональная подготовка психологов и дефектологов в условиях модернизации педагогического образования // Гуманитарные науки и образование. 2016. № 1 (25). С. 21-25.

2 Шкутина Л.А., Рымханова А.Р. Кадровый потенциал как основной фактор успешной реализации инклюзивной системы образования // Вестник Новосибирского государственного педагогического университета. - Новосибирск, 2017. - № 1. Т. 7.- С. 21-33.

3 Данек Я., Рымханова А.Р. Кадровое обеспечение как ключевой аспект инклюзивного образования // Инклюзивное образование: преемственность инклюзивной культуры и практики: сборник материалов IV Междунар. научно-практической конференции. – М.: МГППУ, 2017. – С 334-341.

СЕКЦИЯ № 4

Инклюзивті білім берудің тиімді педагогикалық технологиялары

Эффективные педагогические технологии инклюзивного образования.

*Бердібекова Н.С. п.ғ.м.,
Көкшетау университетінің оқытушысы,
Көкшетау қаласы, А. Мырзахметов атындағы*

Инклюзивті білім беруде жаңа педагогикалық технологияларды қолдану

Әлем ғалымдары жаһандық мәселеге мынадай анықтама береді: инклюзивтік білім беру дегеніміз - барлық балаларды, соның ішінде мүмкіндіктері шектеулі балаларды жалпы білім беру үрдісіне толық енгізу және әлеуметтік бейімдеуге, жынысына, шығу тегіне, дініне, жағдайына қарамай, балаларды айыратын кедергілерді жоюға, ата-аналарын белсенділікке шақыруға, баланың түзеу - педагогикалық және әлеуметтік мұқтаждықтарына арнайы қолдау, яғни, жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді оқытуға бағытталған мемлекеттік саясат.

«Қазақстан әлемдегі бәсекеге барынша қабілетті елу елдің қатарына енуі үшін: білімді де зерделі, жан-жақты дамыған дарынды, қабілетті ұрпақ тәрбиелеу керек». Н.Ә. Назарбаев.

Елбасымыздың әр жылғы Жолдауында маңызды мәселелердің бірі ретінде – қоғамның ең бір әлсіз қорғалған мүшелерінің, соның ішінде даму мүмкіндігі шектеулі балалардың өмірін лайықты

қамтамасыз ету, оларға сапалы білім беруді қалыптастыру екені айқын көрсетіледі. Қоғамда болып жатқан әлеуметтік мәселелер: отбасылық, экологиялық, экономикалық дағдарыстар жүйке жүйелері бұзылған, психикалық-физикалық аурулары бар, жас ерекшелігі әр түрлі балалардың көбеюіне әкеліп отыр. Мүмкіндігі шектеулі балаларға жылы сезім мен кішіпейілділік керек болса, білім беру үшін ұстазға, мектеп психологтарына көп еңбек пен төзімділік қажет. Оларға әрқайсысына жеке жол тауып, оның психологиялық ерекшеліктеріне күнделікті бейімделе отырып, оқу бағдарламасына сай білім беру керек.

Ұстаз ізденісі әр баланың жан-дүниесіне үңілуден басталады. Білім беру жүйесін ақпараттандыруды жоғары қарқыны, телекоммуникациялық технологиялардың дамуы мен Интернеттің жаһандық желісі айрықша талаптары бар балалар алдынан білім алуда жаңа мүмкіндіктер ашып отыр.

Мемлекетіміздің әрбір азаматы – ұлттық құндылық, әрбір баласы – еліміздің ертеңі екенін ескерсек, әрбір мүмкіндігі шектеулі оқушының сапалы білім алып, азамат болып қалыптасуына жағдай жасау біздің міндетіміз. Мүмкіндігі шектеулі бір оқушының болса да білім сапасының жоғарылауы, ұлтымыздың саналы келешегіне қазіргі уақыттан бастап жинақталынып жатқан қор деп түсінуіміз қажет. Осы орайда мүмкіндігі шектеулі баланы қатарға қосу, әлеуметтендіру үрдісін дұрыс ұйымдастырып, түрлі әлеуметтік кедергіге қарсы тұра алатын тұлғаны қалыптастыруда АКТ – ның барлық мүмкіндігін пайдаланамыз. Бұрын біз сабақтарда көбінесе қағаздан жасалынған көрнекіліктер қолданып, әр сабақта сапалы пайдалануға тырысатынбыз. Ал қазіргі таңда ақпараттық технологияның дамуына байланысты, оны тиімді пайдалану мүмкіндігі туындап отыр.

Ақпараттық технологияны тәжірибеде қолданудың екі бағытын айқындауға болады.

1. Жаңа тақырыпты өту барысында формулалар, дәлелдеулер, сызбаларды, графиктерді слайдпен көрсету уақытты үнемдеу.

2. Орындалған тапсырманың дұрыстығын білім алушылар өздері компьютер арқылы тексереді. Бұл ақпараттық технология мүмкіндіктерін қолдана отырып пәнге деген қызығушылығын арттырып, сөздік қорын дамыту, өз қабілетін жақсы жаққа дамытуға мүмкіндік тудырады.

Жаңа ақпараттық құралдарды қолданғанда күтілетін нәтижелер:

- даму мүмкіндігі шектеулі балаларға білімді жеңіл меңгеруге көмектеседі;
- білім алушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады;
- сабақта пайдаланылатын көрнекіліктердің санын арттырады;
- білім алушыларды жеке жұмыс істеуге үйретеді;
- білім алушылардың есте сақтау, есту, көру, сөйлеу, ойлау қабілеттерін дамытады;
- өзін-өзі бақылау дағдыларын қалыптастырады.
- бірлескен әрекеттің түрлерін ұйымдастыру арқылы топтық орта құру.

Сонымен қатар әр түрлі бағытта оқытуды және сабақ беруді өзгерту мүмкін. Олар сабақтан тыс уақытта жоспарлауға сондай-ақ сабаққа дайындалуға, оқушылардың зейінін аударуға және ынталандыруға ақпараттарды көрсетуге, уақытты тиімді пайдалануға қолайлы.

Инклюзив - сөзі латын тілінен аударғанда «өзімді қосқанда» ал, ағылшын тілінен аударғанда «араластырамын» деген мағынаны білдіреді.

Инклюзивті оқытудың негізгі принциптері:

1. Адам құндылығы оның мүмкінділігіне қарай қабілеттілігімен жеткен жетістіктерімен анықталады;

2. Әрбір адам сезуге және ойлауға қабілетті;

3. Әрбір адам қарым- қатынасқа құқылы;

4. Барлық адам бір- біріне қажет;

5. Білім шынайы қарым- қатынас шеңберінде жүзеге асады;

6. Барлық адам құрбы- құрдастарының қолдауы мен достығын қажет етеді;

7. Әрбір оқушы үшін жетістікке жету өзінің мүмкіндігіне қарай орындай алатын әрекетін жүзеге асыру;

8. Жан- жақтылық адам өмірінің даму аясын кеңейтеді;

9. Ата-аналармен қызметтестікті құру.

Инклюзивті білім беруге байланысты 2018 жылдың 10-28 қыркүйек аралығында Абай Мырзахметов атындағы Көкшетау университетінде шетелдік сарапшы - профессор Барбара Юргенс біліктілігін арттыру курсы өткізді. Барбара Юргенс ханым университетте оқытушылық құрамға білім беру бойынша, психология саласында оқыту және ғылыми зерттеулер бойынша көп жылдық

жұмыс тәжірибесі бар, шетелдік мемлекеттерде – Мексика, Боливия, Бангладеш, Индонезия сияқты үлкен жұмыс тәжірибесі бар.

Б. Юргенс ханым 1991 жылдан қазіргі уақытқа дейін Брауншвейг техникалық университетінің профессоры болып табылады. Оқыту, білім беру саласында жұмыс тәжірибесі, психология, педагогикалық психология, даму психологиясы, клиникалық психология, Әлеуметтік психология саласындағы ғылыми зерттеулері бар. Инклюзия тақырыбына практикалық оқыту саласында мұғалімдерді оқытумен және біліктілігін арттырумен айналысады. Келесі біліктіліктермен барлық бағыттағы мамандарды оқытады және біліктілігін арттырады: ұжымдағы жұмыс бойынша тренинг, жанжалдарды шешу, әлеуметтік құзыреттілікті дамыту. Қоғамдық негізде коммерциялық емес ұйымдарды басқарады.

Біздің университетте әлеуметтік-педагогикалық пәндер кафедрасының оқытушылар құрамымен сабақ өткізіп, студенттерге дәріс оқыды. Жұмыс бағдарламасы кафедра оқытушылармен барынша мазмұнды жұмыстар жүргізді. Инклюзивті білім беруде оқыту әдістерінің жүйесі, гуманистік тәсілдер, ерекше балаларды оқыту әдістері, ЖОО-да оқыту мәселелері мен стратегиясы, оқытудың танымдық стратегиясы, оқытудың топтық түрлері, мәселелерді шешу әдістемесі, жобалармен жұмыс істеу ерекшеліктері, мұғалім мен оқушының өзара іс-қимыл мәселелері, оқушы қорқыныштарының терапиясы, балаларды көтермелеу әдістері, когнитивті және мінез-құлық терапиясы, психодиагностика, Болон процесінен кейін университеттерді оқытудағы өзгерістерді жан-жақты қарастырды. Мен осындай мазмұнды курстар арқылы инклюзивті білім берудің мақсаты мен мазмұнын анықтай алдым.

Инклюзивті білім берудің мақсаты: Даму мүмкіндігі шектеулі балаларды қалыпты балалармен бірге білім беру. Яғни, адамның жынысына, дініне, шығу тегіне, денсаулығына қарамастан өмір сүруге құқылы жеке тұлға ретінде білім беру үрдісіне араластыру болып табылады. Барлық балалардың тек қана ерекше білім беруді қажетсінетін балалардың ғана емес, әр баланың қажетсінулерін қанағаттандырады. Инклюзивті білім беру балалардың дамуындағы ауытқуларға қарамастан шынайы ортада бірдей бағдарламамен оқып, білім алуын қамтамасыз ететін тәсіл.

Білім беру жүйесіне баланың интеллектуалдық мүмкіндігіне денсаулық жағдайына, отбасындағы материалдық баршылығына қатысты, толық білім базасын тең жеткізуді қамтамасыз етеді. Білім беру жүйесінде мемлекеттік құқықтық пен азаматтық қоғамда адамдарды тек қана өмір сүру үшін дайындау емес, сондай-ақ Қазақстан Республикасының мүмкіндігі шектеулі балалары үшін сапалы базалық білім беруді ұйымдастыра отырып, қазіргі кезеңде арнайы білім беру ретінде педагогикалық үрдісті қайта құруды талап етеді. Инклюзивті білім берудегі түрлі мамандардың ынтымақтастығы қажет: мұғалімдер, бала- бақшадағы тәрбиешілер, мұғалім – логопедтер, мұғалім – дефектологтар, педагог – психолог, әлеуметтік – педагог, дәрігер. Инклюзивті білім беру – мүмкіндігі шектеулі балаларды оқытып-үйретудің бір формасы.

Білім алушылармен инклюзивті білім беру тақырыптарына сабақ өткізу барысында суреттерді, сызбаларды, кестелерді пайдалана отырып «Айырмашылығын тап», «Сәйкестендір», «Артығын тап», «Жалпы қасиетін тап» ойындары арқылы сабаққа деген қызығушылықтарын оятып, болашақта «ерекше балалармен» жұмыс жасаудың түрлерін меңгереміз.

Сондықтан да инклюзивті білім беруде ақпараттық - коммуникациялық технологияларды мүмкіндігі шектеулі балалардың жас ерекшелігіне сай дайындап, пайдаланып, пәндер бойынша бағдарламаларын құрастырып, түзете- дамыту жұмыстарын жүргізсе, мүмкіндігі шектеулі жандардың заман талабына сай тұлға қалыптастыруға септігі зор екендігі белгілі.

Мүмкіндігі шектеулі балаларды оқытудағы ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану: біріншіден –білім алушылардың білімін берік меңгерту құралы болса, екіншіден - балалардың танымдық қабілетін ашады, үшіншіден - сабаққа деген қызығушылығын, белсенділігін арттырып, білім сапасын көтереді.

Мүмкіндігі шектеулі бір оқушының болса да білім сапасының жоғарылауы, ұлтымыздың саналы келешегіне қазіргі уақыттан бастап жинақталынып жатқан қор деп түсінуіміз қажет.

Сөзімді қорыта келгенде, бүгінгі бала – ертенгі жаңа әлем! Әр оқытушы үшін нәтижеге жету шәкіртінің білімді болуы ғана емес, білімді өздігінен алуы және алған білімдерін қажетіне қолдану болып табылады.

Әдебиет:

1. Қ. Жұмасова Психология. Астана, 2006 ж.
3. Жарықбаев Қ. Жалпы психология, 2000 ж.

4. Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзету арқылы қолдау туралы. ҚР 2002ж №343 заңы
5. Қазақстан Республикасының Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарына арналған мемлекеттік бағдарламасы.-Астана, 2010.
6. Республикалық педагогикалық – әдістемелік журнал. Әлеуметтік педагог. №4, 2010ж.
7. Интернет- ресурс zkoipk.kz

Венгловская Н.С.
*преподаватель психолого-педагогических
 дисциплин и частных методик
 Высший педагогический колледж, город Щучинск*
Иванкова Н.В.
*к.п.н., доцент. Зав. Кафедрой СПД
 Кокшетауского университета имени А.Мырзахметова*

Психодидактические основы современного урока в инклюзивном классе

Многоплановые изменения, происходящие в системе образования Республики Казахстан, направлены, в том числе, и на повсеместное внедрение инклюзивных практик. В этом направлении уже сделаны первые наиболее важные шаги:

- совершенствование нормативно-правовой основы ИО,
- постепенное устранение физических барьеров,
- создание методологии инклюзивного образования и отбор наиболее эффективных методов коррекционно-педагогической работы [7;46]

В данное время педагоги и общественность уже не только знают, что такое «инклюзивное образование», не только встречают инклюзивные группы и классы в повседневной жизни, но и осознают необходимость и положительные стороны организации инклюзивной образовательной среды. Педагоги разных уровней и направлений образования понимают, что если они в своей профессиональной деятельности встречают ребёнка, имеющего особые образовательные потребности, то необходимо тщательно изучить вид нарушения и особенности данного ребёнка. На основе диагностики уровня обученности и обучаемости [8;566] педагог подстраивается под образовательные потребности каждого школьника.

В этом вопросе возникает, на наш взгляд, самая большая трудность для педагога, т.к., инклюзивное образование – это не индивидуальное обучение. Мы не можем весь урок подстроить по образовательные потребности одного или нескольких школьников большого класса! Инклюзивное образование – это «Образование для всех»! Следовательно, учителя необходимо вооружить инклюзивной компетенцией.

Подготовка будущих учителей к работе в условиях инклюзивной образовательной среды – основная цель факультатива «Основы инклюзивного образования». В Высшем педагогическом колледже города Щучинска при управлении образования Акмолинской области на всех отделениях колледжа на 2 и 3 курсах ведётся данный факультатив.

В процессе изучения 1-го раздела факультатива «Теоретико-методологическая основа инклюзивного образования» основное внимание уделяется формированию положительной мотивации к инклюзивному образованию, изучению истории и нормативно-правовой базы.

Во втором разделе «Коррекционная педагогика – основа инклюзивного образования» изучаются основные группы нарушения развития детей.

На занятиях по второму разделу мы со студентами составляем таблицу:

Вид нарушения	Причины возникновения	Типы и виды	Трудности обучения и воспитания	Способы коррекции

Сравнивая таблицы по разным видам нарушений, привлекает внимание то, что формулировки в столбце «Трудности обучения и воспитания» часто повторяются. Так, например,

- ✓ Слабость абстрактно-логического мышления, ограниченность знаний и представлений об окружающем с преобладанием общих, неконкретных знаний.
- ✓ Характерен малый объем чувственного опыта, формальный словарный запас и недостаточно точная предметная соотнесенность слов.
- ✓ Им тяжело концентрировать внимание на объекте.
- ✓ Нарушение тормозит развитие двигательных навыков и умений, пространственной ориентировки и определяют малую моторную активность ребенка, общую его медлительность.
- ✓ Быстрое утомление, особенно при повышенном психическом или физическом напряжении.
- ✓ Они чувствуют себя скованно, неестественно и дискомфортно.
- ✓ Стесняются обращаться за помощью. Бывают ранимы и чувствительны к критике.

Перечисленные трудности относятся к детям с нарушением зрения.

Таким образом, недостаточно знать особенности заболеваний и типы нарушений развития. Каждый ребёнок имеет свои, уникальные образовательные потребности! Учителю необходимо учитывать образовательные потребности каждого из 30-ти школьников и достигать цели урока.

На факультативных занятиях по 3-му разделу «Модификация образовательного процесса в условиях инклюзивной школы» подробно рассматривается вопрос: «Что необходимо изменить в учебно-воспитательном процессе, чтобы обеспечить успешность обучения каждого школьника?»

Наряду со многими изменениями, которые необходимо осуществлять в учреждении образования для создания инклюзивной образовательной среды, необходимо при осуществлении учебно-воспитательного процесса, рассматриваются психодидактические возможности урока.

Психодидактика – это наука, соединяющая в себе методологию обучения и психологические знания с целью развития психологических качеств учащихся. Психодидактика – интегративная отрасль научного знания, изучающая психологические механизмы и закономерности усвоения индивидом социально-культурного опыта в образовательной среде.[9;9]

Предмет психодидактики в наиболее общем виде можно определить так — изучение психологических закономерностей и механизмов воздействия на психику человека образовательной среды.[9;12]

Психодидактика изучает условия повышения эффективности (продуктивности) процесса обучения путем максимального учета особенностей психических явлений в деятельности учащихся и педагогов. [6;79]

На данном этапе развития этой молодой науки, уже определены методологические подходы: проблемный, программированный, дискретный, системно-функциональный, системно-структурный, системно-логический, индивидуально-дифференцированный, игровой, коммуникативный, историко-библиографический, межпредметный, демонстрационно-технический, задачный, модельный.[2;81]

Так, на основе психодидактики, при изучении причин отставания школьника в учебном процессе, учителю необходимо точно определять этап познания и нарушение каких психических процессов в развитии ребёнка приводит к отставанию. Этапами познания в процессе обучения являются: восприятие, понимание, осмысление, обобщение, закрепление, применение[8;309]. Крутецкий В.А. выделяет следующие познавательные процессы: ощущение, восприятие, внимание, память, мышление и речь, воображение; а к эмоционально-волевой сфере относит: эмоции и чувства, волю.[1;89]

Дидактика советской школы требовала решения на уроке развивающих задач (развитие памяти, мышления, воображения). В специальных коррекционных школах был накоплен опыт решения коррекционно-развивающих задач:

- формирование и развитие положительных мотивов учебно-познавательной деятельности;
- изучение «зоны актуального развития», проектирование «зоны ближайшего развития»;
- изучение и учет сохранных, незатронутых функций, опора на них;
- использование охранительно-педагогических мероприятий и подходов;
- осуществление индивидуального и дифференцированного подхода к учащимся;
- комплексное воздействие на учащихся с целью коррекции мышления, речи, памяти, восприятия и внимания[4;101]

К сожалению, у большинства первоклассников (не только у детей, имеющих особые образовательные потребности) недостаточно развито целенаправленность восприятия, сосредоточение внимания, память, коммуникативные способности.

Следовательно, учителю необходимо видеть психодидактические основы и коррекционные возможности каждого задания или формы работы на уроке, включать в содержание урока специальные коррекционные упражнения: для развития зрительного внимания, вербальной памяти, двигательной памяти, слухового восприятия, логического мышления и т.д.

Внимание – особая форма психической активности человека, необходимое условия всякой деятельности. Внимание в значительной мере определяет ход и результаты учебной работы [1; 73] (виды внимания)

Внимание младшего школьника тесно связано с мышлением. Дети не могут сосредоточить свое внимание на неясном, непонятном, они быстро отвлекаются и начинают заниматься другими делами. Необходимо не только делать трудный материал доступным и понятным, но и развивать волевые усилия, а вместе с ним произвольное внимание. Например, современные первоклассники, воспитанные на ярких образах, не способны длительно сосредоточивать внимание на спокойных цветах и сложной деятельности.

Использование на уроках игровых приёмов: «Слови ошибку», «Рассказ с ошибками», «Проверь товарища и исправь ошибку», «Взаимопроверка» и т.д. позволяет не только повысить интерес к урокам, и способствует развитию произвольного внимания, следовательно, решать коррекционно-развивающие задачи урока.

Учитель должен чётко знать, что словесные, наглядные и практические методы обучения не являются методами коррекции недостатков психических функций. Для исправления недостатков памяти, внимания, мышления и др. процессов существуют специальные приёмы, которые и должны включаться в содержание каждого урока.

Например, урок чтения. Заучивание стихотворение. Учитель несколько раз читает стихотворение: по цепочке, хором, сам читает и пр., словом, многократно повторяет текст. Такой подход не развивает у учеников способность к вербальному запоминанию, т.е. способность запоминать слова, мысли.

Для развития памяти лучше включить такие упражнения:

- запомнить второе слово, из предлагаемых пар слов учителем;

инструкция: «После того как я назову 5 пар слов, я буду называть 1-ое слово, а вы его пару».

Слова для запоминания берутся не связанные по смыслу, например: солнце - девочка; дверь - маска; машина - овёс; луна - корзина; яблоко - хвост.

В процессе запоминания этих пар слов обучающиеся будут искать ассоциации между ними, т.е. устанавливать связи и тем самым развивать способности к запоминанию.[5;7].

Т.О. знание основных типов нарушения – важная компетенция инклюзивного педагога, но ещё важнее точно определять на каком этапе познания и из-за патологии развития каких психических процессов, ребёнок «не осваивает программу обучения», следовательно, необходимо знать и применять психодидактические основы урока.

Литература:

1. Крутецкий В.А. Психология. -М.: Просвещение, 1986.-336с.
2. Крутский А.Н. Роль психодидактики в профессиональной подготовке учителя//Вестник Новосибирского государственного педагогического университета. -2015.-№6(28). -С.78-85
3. Крутский А.Н. Роль психодидактики в профессиональной подготовке учителя/Диссертация. Барнаул. - 2000.-369с.
4. Лауткина С.В. Основы коррекционной педагогики. Витебск: УО «ВГУ им. П.М. Машерова». 2008. – 211 с.
5. Ложанова С.М. Организация коррекционно-развивающего обучения детей, имеющих интеллектуальное недоразвитие. Методические рекомендации.-Петропавловск-Камчатский. - 2015.- 9с.
6. Осадченко И. И. Особенности содержания «Психодидактики начальной школы» в контексте подготовки будущих учителей // Молодой ученый. — 2016. — №5.6. — С. 78-81.
7. Основы инклюзивного образования: Пособие для студентов/ Составители: канд. пед. наук Аргынов А.Х., канд. пед. наук, доцент Жумаканова Р.А./- Кокшетауский Государственный Университет им. Ш. Уалиханова, Кокшетау, 2016.- 146с.

8. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс: Пособие для студ.пед.вузов: В 2 кн. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 1999. Кн.1: Общие основы. Процесс обучения. – 576с.
9. Савенков А.И. Психодидактика. — М.: Национальный книжный центр, 2012. — 360 с.

Оспанова И.Е.
заместитель директора по УВР
ГУ СОШ№13 г.Павлодар,
Сулейменова А.С.
заместитель директора по УВР
ГУ СОШ№15 г.Павлодар.

Мастер-класс:
«Применение технологии критического мышления в условиях инклюзивного образования».

1 Упражнения для создания коллаборативной среды

Упражнение «Возьми салфетки»

Упражнение помогает участникам тренинга познакомиться, а также создает в группе веселую позитивную атмосферу.

Необходимые материалы: бумажные салфетки.

Описание: Участники тренинга сидят в общем кругу. Учитель передает по кругу пачку бумажных салфеток со словами: «На случай, если потребуются, возьмите, пожалуйста, себе немного салфеток».

После того как все участники взяли салфетки, тренер просит каждого представиться и сообщить о себе столько фактов, сколько салфеток он взял.

Обсуждение: не требуется.

Вариант: можно попросить участников поделиться фактами о себе, а информацией, так или иначе связанной с темой семинара.

2 Выход на тему семинара с помощью салфетки. Участникам семинара предлагается взять свою салфетку и вырезать снежинку по следующему алгоритму:

- ✓ Сложить в два раза
- ✓ Оторвать правый верхний угол
- ✓ Оторвать нижний левый угол салфетки
- ✓ Развернуть

Подвести участников к мысли, что все мы разные, каждый человек индивидуален.

3 Деление по группам Колечко

Шаблоны бумажных кукол, каждый участник дорисовывает лицо и называет фигуру, подбирает 1 прилагательное, которое охарактеризует ученика размещают рядом с непредсказуемым Николаем. Тренер предлагает обсудить проблемы и методы формы работы с детьми с ООП.

4 Актуализация знаний

В группах на цветных стикерах все трудности с которыми столкнулись, отвечают по принципу «Поп корн», кто первый готов тому и слово. Стикеры зачитываются и приклеиваются на контурную фигуру учителя на доске.

Каждой группе предлагается одеть боксерскую перчатку и одной рукой написать свое имя, маска на лицо и прочесть текст на магнитной доске, заткнуть уши и прослушать текст. Обсудить в группе с какими проблемами столкнулись и как чувствовал себя человек, записать на стикере и приклеить на фигуру ученика. Вывод у ученика с ООП проблем не меньше с которыми он сталкивается каждый день.

5 Работа в группах прием Зигзаг: Ты мне я тебе.

1. Каждая группа получает текст. Причем каждый участник рабочей группы получает по одному отрывку из текста. Эти отрывки можно пронумеровать или отметить разными цветами.

2. Индивидуальная работа. Каждый ученик работает со своей частью текста — прорабатывает информацию, анализирует, составляет опорный конспект. Важно, чтобы из отрывка было взято все самое нужное. Задача ученика: представить своеобразную «выжимку», квинтэссенцию. Причем сделать это он может по-разному — составить кластер, таблицу, схему, инфографику и т.д.

3. Групповая работа. Теперь учащиеся переходят к своим «коллегам». Составляются экспертные группы. То есть, в одной команде окажутся все те, кто получил отрывок № 1, в другой — те, кто получил отрывок № 2. Начинается этап обсуждения. Учащиеся обмениваются своими работами, мнениями, выбирают самый лучший вариант для презентации своей части текста. Дополнительным заданием может быть составление вопросов по своему отрывку, которые покажут, насколько остальные поняли и усвоили материал. Причем вопросы тоже можно разнообразить — либо это просто вопросы, либо мини-тесты, либо какое-то практическое задание.

4. После этого участники возвращаются в свои рабочие группы, и начинается этап размышления. Каждый по очереди презентует свою часть текста. Будет это краткое изложение, кластер, таблица — это решено уже на стадии работы в экспертной группе. Таким образом, каждый из учеников получает сведения по всему тексту.

5. Завершается «Зигзаг» общей работой всего коллектива. Каждую часть текста презентует один из экспертов по данному вопросу. В итоге происходит вторичное прослушивание материала. Остальные эксперты «дополняют» коллегу.

На этапе рефлексии учащиеся решают, чья презентация материала была наиболее точной и эффективной. А также намечают круг вопросов, которые требуют уточнений, пояснений. Итогом такой работы может стать совместный проект или презентация.

5 Работа в группе. Каждой группе выдается стих. Задача каждой группы изобразить свою строчку с помощью графических изображений, рисунком, ассоциации данного слова или предложения. Результаты работы вывешиваются. Один из участников зачитывает стих, презентуя свою строчку со стихотворения.

6 Музыкотерапия как один из способов запоминания новых слов

7 Задания на этапе рефлексии.

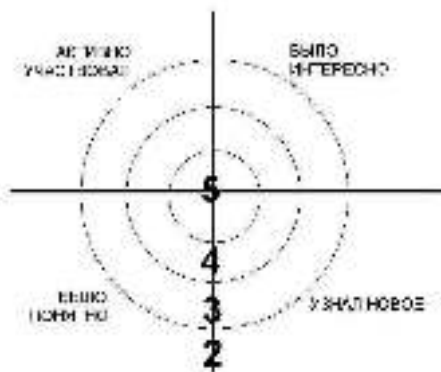
1 группа «Лестница успеха»

2 группа «Острова»

3 группа «Мишень»

4 группа «Чемодан, мясорубка, корзина».

Заключительное видео “Все ежи должны быть колючими”

На этапе рефлексии учащиеся решают, чья презентация материала была наиболее точной и эффективной (3 хлопка). А также намечают круг вопросов, которые требуют уточнений, пояснений.

Каримова А.Ж.
тарих пәні мұғалімі
«№47 ЖОББМ» КММ
ШҚО, Семей қаласы

Инклюзивті білім беру – қоғам қажеттілігі

Педагогика тарихында Еуропалық білім беру тәжірибесіне бірге оқыту феномені деген педагогикалық идеяны енгізген атақты педагог И.Г. Песталоцци болды. Көру, есту, зият кемістігі бар балаларды сау балалармен бірге оқыту идеясы ХІХ ғасырдың бірінші жартысында еуропалық мұғалімдердің ойын дамытқан идея болды.

Бұл бағдарлама БҰҰ-ның Бас Ассамблеясы мақұлдап, БҰҰ-ның Конвенциясында 2006 жылдың 13 желтоқсанында енгізілген болатын. Инклюзивті білім беру мәселесі шет елдерде 1970 жылдан бастау алады, ал 90 жылға қарай АҚШ пен Еуропа өздерінің білім беру саясатына осы бағдарламаны толық енгізді. Ал, біздің елімізде инклюзивті білім беру жүйесінің дамуы ресми дерек Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында «Балалардың мектепке дейінгі сапалы тәрбие және оқыту мен толық қамтылуын және «инклюзивті білім беру жүйесін жетілдіруін» қамтамасыз ету көзделген. Білім беру саласындағы негізгі халықаралық құжаттарға сәйкес Қазақстан Республикасының заңнамасында дамуында тежелуі бар балалар үшін білім алуға тең құқықтар қағидаты көзделген.

Қазіргі таңда барлық әлем жұртшылығының назарын аударып отырған мәселе балалардың жеке сұраныстары мен ерекшеліктеріне ортаның, отбасының қатысуымен білім беру үрдісіне толық қосуды қарастыратын инклюзивті білім беру.

Инклюзивті (франц. *inclusif* – өзіне енгізетін, лат. *include* – ішіне аламын, енгіземін) немесе енгізілген білім беру – жалпы білім беру мектептерінде ерекше қажеттіліктері бар балаларды оқыту үрдісін сипаттау үшін пайдаланылатын термин.

Инклюзивті білім берудің негізіне балалардың кез келген кемсітушілігін болдырмайтын, барлық адамдарға тең қарым-қатынасты қамтамасыз ететін, бірақ ерекше білім алу қажеттіліктері бар балалар үшін ерекше жағдай жасайтын идеология жатады. Осы жаһандық мәселеге әлем ғалымдары мынадай анықтама береді: инклюзивтік білім беру дегеніміз - барлық балаларды, соның ішінде мүмкіндіктері шектеулі балаларды жалпы білім үрдісіне толық енгізу және әлеуметтік бейімдеуге, жынысына, шығу тегіне, дініне, жағдайына қарамай, балаларды айыратын кедергілерді жоюға, ата-аналарын белсенділікке шақыруға, баланың түзеу-педагогикалық және әлеуметтік мұқтаждықтарына арнайы қолдау, яғни, жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді оқытуға бағытталған мемлекеттік саясат.

Инклюзивті оқыту – ерекше мұқтаждықтары бар балалардың жалпы білім беретін мектептердегі оқыту үрдісін сипаттауда қолданылады. Демек, инклюзивті оқыту негізінде балалардың қандай да бір дискриминациясын жоққа шығару, барлық адамдарға деген теңдік қатынасты қамтамасыз ету, сонымен бірге оқытудың ерекше қажеттілігі бар балаларға арнайы жағдай қалыптастыру идеологиясы жатыр. Осы бағыт балаларды оқуда жетістікке жетуге ықпал етіп, жақсы өмір сүру жағдайын қалыптастырады.

Мүмкіндігі шектеулі балалардың білім алу құқықтары «Қазақстан Республикасының балалардың құқықтары туралы», «Білім беру туралы», «Мүмкіндігі шектеулі балалардың әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзетуге ықпал ету туралы», «Қазақстан Республикасында кемтарларды әлеуметтік қорғау туралы», «Арнайы әлеуметтік қызмет туралы» Қазақстан Республикасының Заңдарында, Қазақстан Республикасының Конституциясында бекітілген.

Инклюзивті білім беру – барлық балалардың мұқтаждықтарын ескеретін, ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім беру үдерісінің дамуы.

Инклюзивті оқыту балаларды оқу үдерісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ берудің жаңа бағытын өңдеуге талпынады. Егер инклюзивті оқытудың оқыту мен сабақ беруге

енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда ерекше қажеттіліктері бар балалардың жағдайлары да өзгереді. Инклюзивті білім беретін арнайы мектептерде оқыған балалар адам құқығы туралы білім алуға мүмкіншілік алады, өйткені олар бір – бірімен қарым – қатынас жасауға, айнала қоршаған ортаны танып – білуге, қоғамдық құбылыстарды қабылдауға үйренеді.

Инклюзивті білім беру - барлық балаларға мектепке дейінгі оқу орындарында, мектепте және мектеп өміріне белсене қатысуға мүмкіндік береді. Инклюзивті білім беру - оқушылардың тең құқығын анықтайды және ұжым іс-әрекетіне қатысуға мүмкіндік береді.

Инклюзивті білім берудің негізгі принциптері:

Адам құндылығы оның мүмкіндігіне қарай қабілеттілігімен, жеткен жетістіктерімен анықталады.

- Әрбір адам сезуге және ойлауға қабілетті.
- Әрбір адам қарым-қатынасқа құқылы.
- Барлық адам бір-біріне қажет.
- Білім шынайы қарым-қатынас шеңберінде жүзеге асады.
- Барлық адамдар құрбы-құрдастарының қолдауы мен достығын қажет етеді.

Жалпы білім беретін орта мектептерде олардың оқып, білім алуына жағдай жасалуда. Инклюзивті білім берудің негізі мектептегі барлық балаға олардың ерекшеліктерінен тыс сапалы білім беру болып табылады.

Инклюзивті білім беруді жүзеге асыру ерте және мектепке дейінгі жастағы дамуында проблемасы бар балаларға коррекциялық-педагогикалық көмектің тиімділігіне, оларды кіріктіре тәрбиелеу және оқытуды жүзеге асыру мүмкіндіктеріне байланысты. Бұл жалпы және тілдік дамудың жас нормасына тең немесе жақын деңгейіне қол жеткізуге жағдай жасайды және оған барынша ерте сатысында қалыпты дамып жатқан құрдастарының ортасына еніп кетуіне мүмкіндік береді. Сонымен бірге ата-аналарға дер кезінде кеңес беру, қолдаумен қамтамасыз етуге және қоғамды мүмкіндігі шектеулі адамды қабылдауға дайындауға арналған жағдайлар жасалуда.

Әдебиет:

1. Қазақстан Республикасының Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарына арналған мемлекеттік бағдарламасы.-Астана, 2010 жыл.
2. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016 - 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2016 жыл.
3. Қожамберлиев Б. Инклюзивті білім берудің өзекті мәселелері. – Қызылорда, 2016. – 218 б.

Бодак К.В.

*учитель специальной организации образования
ГУ «Специальная школа – интернат № 4
г. Павлодара»*

Здоровьесберегающие технологии как ресурс коррекционно-педагогической работы с детьми с особыми образовательными потребностями.

Одними из основных задач образовательного процесса в специальной общеобразовательной школе являются охрана и укрепление соматического и психоневрологического здоровья ребенка, индивидуальная коррекция недостатков в зависимости от актуального уровня развития учащихся.

В связи с этим высокую значимость как ресурсы коррекционно-педагогической работы с детьми с особыми образовательными потребностями, имеют здоровьесберегающие и развивающие технологии.

При обучении детей с интеллектуальной недостаточностью важен комплексный подход (развитие высших психических функций, развитие речи, коррекция звукопроизношения, развитие мелкой и общей моторики). Необходимо на каждом уроке уделять внимание всестороннему развитию детей. Я хочу поделиться опытом внедрения коррекционных здоровьесберегающих технологий в ход урока.

Учащиеся с ООП имеют первичные и вторичные дефекты развития. У наших учащихся часто встречается СНР. Поэтому мой урок начинается с небольшой артикуляционной гимнастики, направленной на развитие артикуляционного аппарата, коррекцию звукопроизношения, стимуляцию вокализаций. Например, коммуникативная игра «Эмоции» с элементами артикуляционной гимнастики. На урок в гости приходят два смайлика – «Веселый» и «Грустный». Ученики поочередно показывают веселое настроение (улыбаются) и грустное (надувают щеки и губки). Упражнение повторяется несколько раз, после чего учащимся предлагается показать друг другу свое настроение. Ниже приведен пример математической артикуляционной гимнастики «Цифры и звуки». В процессе данной артикуляционной гимнастики повторим устный счет от 1 до 5.

- С какой цифры мы начинаем считать? (Один). Когда мы произносим «один», то слышим первый звук «А», а когда будем писать это слово, напишем с буквой «О». Давайте все вместе произнесем длинный звук «А». (Дети произносят «а-а-а»).

Следующая цифра? (Два). Звук «Д». Поиграем в молоточек. (Дети произносят «д-д-д», изображают руками молоточек и наковальню).

Следующая цифра? (Три). Звук «Т», продолжаем играть в молоточек, меняем руки. (Учащиеся произносят «т-т-т», изображают руками молоточек и наковальню).

Какая цифра после цифры «3»? (Четыре). Слышим звук «Ч». Пальчиком покажем «Тихо!». (Дети произносят «ч-ч-ч», подносят указательный палец к губам).

Какая это цифра? (Пять). Первый звук «П». Давайте изобразим курочку. (Дети произносят «п'-п'-п'», изображают движения крыльями, руками, согнутыми в локтях).

В ходе урока провожу дыхательную гимнастику. Цель: улучшить функцию внешнего дыхания, увеличить силу дыхательных мышц, выработать более глубокий вдох и более длительный выдох, развивать фонационный (озвученный) выдох. Существуют как простые дыхательные гимнастики «Задуваем свечку», «Сильный ветер», так и сопровождаемые стихотворением и движениями. На предмете «Письмо, чтение и развитие речи» при повторении гласных звуков предлагаем ученикам пропеть звуки: «Аааа», «Оооо», «Уууу». Дыхательная гимнастика «Лесная азбука»: мы пришли в лес, в чаще воет волк: «Ууу», путник заблудился в лесу: «Ауу», звери собрались на лесной опушке: «Ыыы». Дыхательная гимнастика «Лети перышко»: положить ребенку на ладонь перышко и попросить подуть так, чтобы оно полетело. Существует множество вариаций дыхательных гимнастик с применением ваты, например «Воздушный футбол»: из шарика ваты сделать мяч, ворота – два кубика на столе, предлагаем детям «забить гол», или «Снежок»: сделать из ваты несколько «снежинок», положить их ребенку на ладонь и предложить подуть так, чтобы снежинки улетели. Более сложный вариант дыхательной гимнастики с применением ваты «Вата на носике», формирует развитие направленного потока воздуха при выдохе: положить ребенку на нос кусочек ваты, подуть на него таким образом, чтобы вата взлетела вверх.

Профилактика зрительных нарушений также является неотъемлемой составляющей коррекционно – педагогической деятельности. Важно систематически проводить гимнастику для глаз, она снимает напряжение с глаз, накопленное в процессе учебной деятельности. Гимнастику для глаз провожу в игровой форме («Летит пчела» «Солнечный зайчик» (*объяснение методики*)).

Гимнастика для глаз «Летит пчела». В класс «прилетает пчела» (игрушка в руках педагога) и перемещается по кабинету из стороны в сторону. Детям предлагается взглядом понаблюдать за перемещением пчелы и пожужжать вместе с ней.

Гимнастика для глаз «Солнечный зайчик». При помощи небольшого зеркала учитель пускает «солнечного зайчика» на стены кабинета. Ученики всегда с интересом наблюдают за его перемещением.

Также провожу гимнастику для глаз в ходе образовательного процесса с помощью вопроса «Какая сегодня погода? Давайте все вместе посмотрим»), либо провожу несколько упражнений для глаз, сопровождаемых счетом.

Перед выполнением письменных работ, рисованием, лепкой провожу пальчиковую гимнастику, самомассаж кистей рук. Это позволяет подготовить руки учеников к письму, развивает мелкую моторику.

Развитие мелкой моторики мышц рук оказывает прямое воздействие на речевой и мыслительный центры головного мозга, таким образом, способствуя развитию речи и стимуляции мыслительных процессов. Также от уровня развития мелкой моторики рук зависит качество навыков письма и рисования учеников, освоение бытовых навыков и навыков самообслуживания. Поэтому одним из основных направлений коррекционно-развивающей работы является развитие мелкой моторики.

В ходе работы над темой самообразования мной разработано учебно-методическое пособие «Smart puzzle». Данное пособие многофункционально, оно направлено на развитие мелкой моторики учащихся различными методами, формирование навыков устного счета, знаний об окружающем мире.

Методическое пособие содержит в себе лексическое сопровождение в стихотворной форме для каждого отдельного пазла, оно соответствует изучаемой цифре и предложенным темам, отраженным в содержании пазла.

В ходе работы были изучены различные способы развития мелкой моторики. Спектр данных способов велик. Существуют способы развития мелкой моторики от элементарных до сложных, требующих, помимо ловкости рук, использование логического мышления, памяти. В дидактическом пособии «Smart puzzle» предложены следующие методы развития мелкой моторики: шнуровка, застегивание и расстегивание пуговиц, плетение косичек, закручивание и раскручивание крышечек, крючки, липкая лента.

Рассмотрим подробнее предложенные способы развития мелкой моторики в каждом пазле:

1. При помощи игры-шнуровки дети развивают мелкую моторику посредством развития тактильной чувствительности, как основы «ручного интеллекта». Выполняя упражнение, ребенок постепенно осваивает различные способы шнурования, учится ориентироваться на плоскости.

2. При плетении косичек у ребенка развивается аккуратность, четкие движения пальцев рук. В завершении необходимо прикрепить заколки – прищепки, что развивает хватательные движения. Упрощенный вариант задания: просто прикрепить заколки к волосам девочки.

3. Закрепить знания об основных цветах (красный, желтый, зеленый) позволяет игровой – тренажер «Светофор». Съёмные элементы крепятся на липкую ленту, данное задание тренирует точность движений. При работе с данным пазлом можно повторить с учениками правила дорожного движения.

4. Тактильное ощущение шершавых на ощупь геометрических форм позволяет ребенку проще запомнить их названия (круг, квадрат, прямоугольник, треугольник). Соотнося геометрические фигуры с их силуэтом, ребята закрепляют свои знания и представления о геометрических фигурах.

5. Застегивание и расстегивание пуговиц развивает тонкие движения пальцев рук. Это важный социально – бытовой навык, нелегко дающийся детям с умственной отсталостью. В процессе игры ученики с интересом обучаются застегивать пуговицы, а затем переносят свои умения в жизненные ситуации.

6. При работе с данным пазлом дети учатся различать и дифференцировать красный и желтый цвета. В более сложном варианте задания ученику предлагается сравнить, яблок какого цвета больше и меньше. На основе данного тренажера, опираясь на наглядный материал, составляются задачи на сложение и вычитание.

7. Знакомство детей с семью цветами радуги происходит в данном тренажере в игровой форме. Ребенку предлагается собрать «Гусеничку», соблюдая последовательность цветов. Съёмные элементы крепятся на липкую ленту. Данный пазл развивает память. Чтобы помочь ученикам запомнить последовательность, в начале занятий предлагается карточка – подсказка, на которой отражен верный порядок цветов.

8. Продевание крючков в петельки хорошо развивает мелкую моторику, задания такого типа редко встречаются, что несет элемент новизны. Дети всегда с радостью наряжают елочку и прикладывают максимальные усилия, чтобы выполнить данное задание.

9. Откручивание и закручивание крышечек - один из простых способов развития мелкой моторики, применяемый на начальном этапе, когда ребенок не может выполнить более сложные упражнения. Кроме того, необходимо соотнести крышечки по цветам с их основаниями, таким образом повторив понятия «синий», «зеленый» и «желтый» цвет.

10. Продевая шнурок через петельки, следуя от грибочка к грибочку, ребенок учится ориентироваться в пространстве, выполнять задание последовательно, развивает тонкую моторику рук, координацию.

«Smart puzzle» можно применять на фронтальных занятиях, в индивидуальной и подгрупповой работе с детьми дошкольного и младшего школьного возраста.

Работа с пособием «Smart puzzle» вызывает у моих учеников интерес, побуждает к деятельности, это положительно сказывается на результатах обучения.

Обязательным здоровьесберегающим компонентом урока является физкультурная минутка. Физминутка поводится в середине урока на 20 минуте. Основные задачи физкультурой минутки: снять усталость и напряжение, внести эмоциональный заряд, совершенствовать общую моторику, тренировать навыки выполнения мыслительных операций. Физкультурная минутка представляет собой небольшой комплекс из 3-4 упражнений, не требующих сложной координации движений, предназначенных для развития мышц туловища, шеи, рук, головы, глаз. Провожу как классические физминутки (небольшие стихотворения, соответствующие теме урока или проводимому предмету, сопровождаемые движениями), так и логоритмику.

Логоритмика - это комплекс физических упражнений, который сопровождается словами и музыкой. Логоритмика помогает учащимся легче ориентироваться в пространстве и координировать свои движения во взаимосвязи с речью и музыкой, улучшает общую и мелкую моторику, развивает речь, память, снимает психоэмоциональное напряжение, учит правильному дыханию, совершенствует фонематический слух. Таким образом, логоритмика отвечает многим требованиям коррекционного урока.

Все перечисленные мною здоровьесберегающие технологии можно комбинировать друг с другом, это позволяет сделать образовательный процесс еще более результативным, интересным и захватывающим.

Литература:

1. Акатов Л.И. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья. Психологические основы. – М.: Владос, 2003.
2. Архипова Е.Ф. Коррекционная работа с детьми с церебральным параличом. - М., Издательство АСТ, 1989
3. Хомякова Е.Е. Комплексные развивающие занятия с детьми. М.: Детство пресс, 2001.
4. Ткаченко Т.А. Учим говорить правильно. М.: Издательство «Гном и Д», 2002.
5. Рудик О.С. Практическая коррекционная работа с детьми с ОНР. М.: Владос, 2014.

Бахтина Т.Д.

*физика пәні мұғалімі
«№47 ЖОББМ» КММ
ШҚО, Семей қаласы*

Инклюзивті білім беруде физика пәнін оқытуда интер белсенді әдістерді қолдану

Қазіргі таңда барлық әлем жұртшылығының назарын аударып отырған мәселе балалардың жеке сұраныстары мен ерекшеліктеріне ортаның, отбасының қатысуымен білім беру үрдісіне толық қосуды қарастыратын инклюзивті білім беру. Осы жаһандық мәселеге әлем ғалымдары мынадай анықтама береді: инклюзивтік білім беру дегеніміз - барлық балаларды, соның ішінде мүмкіндіктері шектеулі балаларды жалпы білім үрдісіне толық енгізу және әлеуметтік бейімдеуге, жынысына, шығу тегіне, дініне, жағдайына қарамай, балаларды айыратын кедергілерді жоюға, ата-аналарын белсенділікке шақыруға, баланың түзеу-педагогикалық және әлеуметтік мұқтаждықтарына арнайы қолдау, яғни, жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді оқытуға бағытталған мемлекеттік саясат.

Инклюзивті (франц. Inclusif – өзіне енгізетін, лат. Include – ішіне аламын, енгіземін) немесе енгізілген білім беру – жалпы білім беру мектептерінде ерекше қажеттіліктері бар балаларды оқыту үрдісін сипаттау үшін пайдаланылатын термин. Инклюзивті білім берудің негізіне балалардың кез келген кемсітушілігін болдырмайтын, барлық адамдарға тең қарым-қатынасты қамтамасыз ететін, бірақ ерекше білім алу қажеттіліктері бар балалар үшін ерекше жағдай жасайтын идеология жатады.

Инклюзивті білім беру- мүгедек пен дамуында сәл бұзушылығы мен ауытқулары бар балалардың дені сау балалармен бірге олардың әлеуметтендіру және интеграция процестерін жеңілдету мақсатындағы бірлескен оқыту. Инклюзивті оқыту біріктірілген (оқушы дені сау балалар сыныбында/тобында оқиды және дефектолог-мұғалімнің жүйелі көмегін алады), жартылай (жеке балалар күннің бір бөлігін арнайы топтарда, ал екінші қарапайым топтарда өткізеді), уақытша (арнайы топтардағы балалар және қарапайым топтардың оқушылары бірлескен серуендерді, мерекелерді, сайыстарды, жеке істерді өткізу үшін біріктіріледі), толық (дамуда ауытқулары бар 1-

2 бала бала бақшаның, сыныптың, мектептің қарапайым топтарына енгізіледі, мамандардың бақылауы бойынша түзету көмегін ата-аналар көрсетеді) болады.

Бүгінгі таңдағы білім беру – өсіп келе жатқан ұрпақтың ақыл-ойы мен дамуының, мәдениетінің деңгейін анықтаушы фактор. Мемлекетіміздің елбасы Н.Ә. Назарбаев айтқандай, экономиканың қарқынды дамуы үшін қазіргі нарық қатынасы талаптарына жауап бере алатын, сыни ойлана алатын, шығармашыл адамдар қажет. Еліміздегі сабақ беруші әрбір Қазақстандық мұғалімнің бүгінгі таңдағы атқаратын қызметі бойынша көтерер жүгі әрқашан салмақты әрі жауапкершілікке толы болып табылады. Адам ұрпағымен мың жасайды, - дейді халқымыз. Ұрпақ жалғастығымен адамзат баласы мың емес, миллиондаған жылдар жасап келеді. Ел Президенті Н.Назарбаевтың «тәуелсіздік тірегі – білімді ұрпақ» - деген сөзіне орай, жақсылыққа бастайтын жарық жұлдыз – оқу. Кезінде Мұхаммед пайғамбар айтқан екен: «Егер келесі өмірде жақсы өмір сүргің келсе, онда осы өмірде тақуа бол, осы өмірде жақсы тұрмыс кешсем десең саудамен айналас, ал егер екі өмірде де жақсы өмір сүргің келсе, білім ізде», - деп. «Надан жұрттың күні қараң, келешегі тұман» деп М.Дулатов айтқандай, келешек ұрпақты білім нәрімен сусындататын, білім мазмұнын жақсарту, оны заман талабына сай игеру, оларды ел азаматы болуға, ақыл – ойын жан – жақты дамытуға ұмтылуға тәрбиелеп, шығармашыл тұлға, әрі ХХІ ғасырдың белсенді жалғастырушысы ретінде қалыптастыруды көздейтін білім беруші – ұстаз. Республикамыздағы жаңа білім концепциясына сәйкес пәндерді оқып үйрену оқушының өз бетімен жұмыс істеуін, оқушының жеке тұлғалық қасиеттері мен шығармашылық қабілетін дамытуға бағытталған үрдіс әрекетінде осының бәріне жетекшілік ететін, оқушы мен мұғалімнің арасындағы қарым – қатынастарды реттеп отыратын, өзінің іс - әрекетінде де барлығын түбегейлі жаңаша жасауы керек болатын, ізденгіш, талап қойғыш, кәсіби шеберлігі кемелденген, оқыту әдістемесінің барлық түрлерін меңгерген жан – жақты дамыған тәжірибелі мұғалім болу керектігін білдіреді. А.Дистервегтің баға беруінше – «нашар мұғалім оқушыға ақиқатты өзі береді (барлығын өзі айтып, түсіндіріп береді), ал жақсы мұғалім оқушының ақиқатты өзі іздеп табуын үйретеді». Ерекше сұранысты қажет ететін балаларға білім беру кез-келген ел үшін негізгі міндеттердің бірі болып табылады. Бұл әркім өз әрекетінің қажеттілігі мен қатыстылығын сезіне білетін шын мәтіндегі инклюзивті қоғам құруға қажет шарт. Біз әрбір балаға оның сұранысы мен басқада жағдайларына тәуелсіз, қоғамға пайда әкелуге және оның толық қанды мүшесі болуға мүмкіндік беруге міндеттіміз.

Бүгінгі таңда инклюзивті білім беруді қолдау бағытында жалпы білім беретін мектептерде белгілі себептермен ақыл - ой дамуында ауытқуы бар немесе психикалық дамуы тежелген оқушылар білім алуда. Әр оқушының білім алуда өз ерекшеліктері бар. Мәселен әр оқушының эмоционалдық және психикалық таным процестерінің дамуы деңгейі әртүрлі.

Десекте қазіргі таңда әр оқушыға жеке тұлға ретінде қарап, саналы тәрбие сапалы білім беру өмір талабы болып табылады. Осы ретте мектебімізде әрбір мүмкіндігі шектеулі оқушының даму деңгейі мен жас ерекшелігі ескеріліп білім берілуде.

Бірақ біз бұл ғасырдың өзге де болмыстық шындығы бар екенін мойындауымыз керек. Ол - жалпы білім беретін мектеп оқушылары құрамының физикалық, психикалық және сенсорлық даму деңгейлері бойынша бір текті еместігі. Әсіресе оқу мекемелеріне келуге дәрмені жоқ, денсаулық мүмкіндіктері шектеулі балалар, сондай-ақ мүгедек балалар жағдайы айрықша назар аударуды талап етеді. Мектеп алдында мынадай міндет тұр: оқушылардың, соның ішінде денсаулық мүмкіндігі шектеулі балалардың ойдағыдай әлеуметтенуі үшін бірқатар біліктілік қабілетін қалыптастыру. Білім беру жүйесін ақпараттандырудың жоғары қарқыны, телекоммуникациялық технологиялардың дамуы мен Интернеттің жаһандық желісі айрықша талаптары бар балалар алдынан білім алуда жаңа мүмкіндіктер ашып отыр. Мұндағы неғұрлым тиімді жұмыс формаларының бірі қашықтықтан оқыту болып табылады.

Үйде оқыту баланың оқитын мектебі тарапынан ұйымдастырылады. Үйде оқитын баланың білімі жүйелі түрде бағалануы тиіс. Олардың фамилиялары, үлгерімі, сыныптан сыныпқа көшуі мен мектепті бітіруі туралы мәліметтер тиісті сынып журналына ендіріліп отырады. Дамуында мүмкіндігі шектелген балаларға білім беру құқығын іске асыру саласындағы негізгі міндеті ретінде олардың психофизикалық ерекшеліктері есебімен көрсетілген санаттағы барлық балалардың сапалы білімді алуына жағдай жасалуда. Мүгедек балалар, денсаулығына байланысты тұрақты немесе уақытша білім беру ұйымдарына баруға мүмкіндігі жоқтар, үйден жеке бағдарлама немесе толық жалпы білім беру бойынша білім алуына қажетті жағдай жасауға міндетті. Орнын келтіретін қозғалыс және басқа реті бұзылған (мысалы, есту, көру қабілеті бұзылған), арнайы техникалық жабдықтың пайда болуына байланысты олардың сәтті әлеуметтік интеграция, мүгедектерге сапалы білім алуына мүмкін болады.

Үйден оқыту-бұл білім беру формасы, яғни бала үй жағдайында алатын, ал оқыту үрдісі жекеше оқыту жоспары бойынша іске асады. Бұл медициналық көрсеткіштері бойынша білім беру ұйымдарында тікелей оқи алмайтын балаларға ұсынады. Үйден жекеше оқытатын міндет интеллектісі бұзылған (бірінші немесе екінші тұрпаты) балалар үшін арнайы (түзету) мектептің бағдарламасын меңгеруде немесе мемлекеттік білім беру стандартында білім беру бағдарламасын оқушылардың меңгеруі болып табылады. Жекеше оқытудың нормативтік базасы білім беру үрдісіне қатысушылардың міндеті мен құқығын, оқыту үрдісін ұйымдастырудың жалпы ережесін анықтайды. Үйден оқытын балалармен, яғни денсаулығы мектеп қабырғасында білім алуды көтермейтін балалармен жұмыс істеу барысында жинаған аздаған тәжірибеммен бөліскім келеді.

Мұғалім әрдайым тек жеке бір пәнді оқытушы ғана емес, сонымен қатар жеке тұлғаны қалыптастырушы да болып тобылады, сол себепті сабақ үрдісінде тәрбиелік жағына да өте көп көңіл бөлу керек. Бүгінгі және ертеңгі Қазақстанға өте білімді, өзіне нық сенімді, өз ісінің жетік маман шеберлері қажет. Өз ісінің шебер маманы – ол үнемі ізденгіш, өз ісіне шығармашылықпен қарайтын, өз жұмысын өте сүйетін және жақсы білетін әрбір жағайларда шешімді жол тауып, жылдам да ұтымды қимыл - әрекет көрсететін адам. Ендеше қазір мектептің алдында тұрған міндет – дәл осындай мамандарды тәрбиелеп шығару. Сол мамандар арқылы экономикасы дамыған, әрбір тұрғыны өзін әлеуметтік жағынан қорғанышта екендігін сезінетіндей гүлденіп дамыған ел боламыз. Сол себепті білім беру жүйесінде болашақ мамандарды даярлай алатын, өз пәніне оқушыларды қызықтыра білетін, мәдени және рухани жағынан жоғары дамыған мұғалімдер жұмыс істеуі қажет.

Кезінде Ахмет Байтұрсынов айтқан екен: «оқытудың үш жағы бар, үшеуі үш нәрсеге тіреледі: біреуі оқу құралдарына, екіншісі ақша – қаражатқа, үшіншісі жақсы мұғалімге», деп. Егер осы айтылған үш мәселенің бірі біріне сай келіп жатса, оқыту үрдісінде қиындықтар болмас па еді? Мен өзім мұғалімдік қызмет атқарып жүргендіктен, осы айтылған үш мәселенің екеуі мұғалімге қатысты айтылған деп есептеймін. Осы орайда мұғалімге тікелей қатысты мәселе – оқушылардың пәнге қызығушылығын ояту, ендеше бұған қол жеткізетіндей жолдарды іздестіру барысында мен осы жұмысымның тақырыбын «Жеке бағдарламамен оқытын оқушыларға физика пәніне қызығушылығын арттырудағы жаңа педагогикалық технологиялардың ролі» деп алдым. Үйден оқытын оқушыға физика пәнін оқыту үрдісі. Білім берудегі жаңа педагогикалық технологиялар. Педагогикалық технологиялардың ішінен тиімдісін, ұнағанын таңдау бойынша үйден оқытын оқушының физика пәніне қызығушылығын арттыру жолдарын көрсету,

Мұғалім әрдайым тек жеке бір пәнді оқытушы ғана емес, сонымен қатар жеке тұлғаны қалыптастырушы да болып тобылады. Мұғалім ата-анамен әрдайым тығыз байланысты болуы. Егер жоғарыда айтылған А.Байтұрсыновтың сөзіндегі оқытудың бір жағы оқу құралына тірелетіндігі бойынша: жаңа дидактикалық материалдар жасалса (мұғалім арқылы), мұғалім педагогикалық технологияны тиімді қолданса, оқу материалдарының арасындағы логикалық байланыстар ашылып көрсетілсе, онда оқушылардың пәнге қызығушылығы артады, материалдарды нәтижелі әрі тиімді меңгереді, логикалық ойлау қабылеті артады, білім сапасының деңгейі артады. Әр педагогикалық технологияның тиімді жақтарын бөліп алу, модульдік технологияны қолдана оқыту арқылы пәнге қызығушылығын арттыру жолдарын анықтау, педагогикалық технологияларды қолдану мемлекеттік стандарт талаптарына сай келе ме, жоқ па, анықтау, мектептегі санитарлық – гигиеналық жағдайларды сақтауға бола ма, жоқ па, анықтау, оқу – сабақ режиміне сәйкес келе ме, жоқ па, соны анықтау. Бақылау әдісі, салыстыру әдісі, анкета жүргізу, тестілеу. Оқытудың дәстүрлі өнімсіз стилін ығыстыру және оқушылардың танымдық белсенділігі мен өзіндік ойлауын қамтамасыз ететін жаңа дамытушы, сындарлы білім беру моделіне көшу әлемдік білім берудің стратегиялық бағыттарының бірі болып табылады.

Сабақ тақырыбы: Ньютон заңдары.

Сабақтың мақсаты: Белсенді әдіс-тәсілдер арқылы Ньютон заңдарын меңгерту.

Күтілетін нәтиже: Оқушылар жаңа тақырыпты өткен тақырыппен салыстырып күнделікті өмірмен байланыстырып сыни ойлауға үйренеді. Жаңа сабақты меңгеру барысында формуланы, өлшем бірліктерді есеп шығару кезеңінде тиімді қолдана білу.

Дерек көзі мен құрал-жабдықтар: постер, маркер, смайликтер, таныстырылым, оқулық, бағалау парағы.

Қолданылатын әдіс-тәсілдер: «Сәйкестендіру» әдісі, «Инсерт» әдісі, «Көңілді түсті ұяшықтар», таныстырылым, бағалау.

Сабақ кезеңдері	Мұғалім әрекеті	Оқушы әрекеті
-----------------	-----------------	---------------

Ұйымастыру	Шаттық шеңбер: «Жақсы көңіл күй».	Жақсы тілек айтады.
Қызығушылығын ояту	«Сәйкестендіру» әдісі арқылы өткен тақырыпты тексеру.	Оқушы сәйкестіктерді табу арқылы, жаңа сабақтың тақырыбын анықтайды.
Мағынаны ашу	1.«Инсерт» әдісі арқылы жаңа тақырыпты меңгеру. 2.«Ньютон заңдары» тақырыбына кластер құру. 3.Есеп шығару. 4.Бағалау.	Оқушыл «Инсерт» әдісі арқылы жаңа тақырыпты меңгереді. Тақырыпқа байланысты есептер шығару. Мадақтау, қолпаштау сөздері: тамаша, керемет, жарайсын.
Ой толғаныс	«Көңілді түсті ұяшықтар» (ұяшықтарды таңдап, оларда жасынынған сұрақтарға жауап береді) 1.Қызыл түс. Ньютон бірінші заңының тұжырымдамасы. 2.Көк түс. Ньютон екінші заңының формуласы. 3.Жасыл түс. Ньютон екінші заңының тұжырымдамасы. 4.Күш дегеніміз не? 5.Ньютон үшінші заңының тұжырымдамасы.	Экранда берілген ұяшықтарды таңдап сұрақтарға жауап береді.
Қорытынды	1.Бағалау 2. Үйге: Ньютон заңдары 3.Кері байланыс	Оқушы өзін бағалау парағына бағалайды. Оқушы ненің ұнағанын, не үйренгендерін, нені үйренгісі келетіндерін, не ұнамағанын стикерге жазу.

Әдебиет:

- 1.Ж.Жанділдаева. Инклюзивті білім беру мазмұны // Қазақстан мектебі, 2011. -№7, 60-61 Б.
- 2.К.Жарықбаев. Инклюзивті білім берудің мазмұны қандай?//Мектептегі психология, 2010. - №5,18-20 Б.
- 3.Дзюбаева Т.В., Бердалина А.У., Хафизова К.М. Особенности обучения в классах ЗПР // Психология в школе 2010. -№5(29) 34-37 Б.
- 4.Ахмедалиева, Д.У. Мүмкіндіктері шектеулі балалармен жұмысты ұйымдастыру // Әлеуметтік педагог, 2010.-№1,15-17 Б.

Бекмуратова С.Қ.
математика пәні мұғалімі
№7 мектеп-гимназиясы»КММ
«Бейімбет Майлин атындағы
Рудный қ.

Инклюзивті білім беруде жаңа педагогикалық технологияны тиімді пайдалану

Инклюзивтік білім беру дегеніміз - барлық балаларды, соның ішінде мүмкіндіктері шектеулі балаларды жалпы білім үрдісіне толық енгізу және әлеуметтік бейімдеуге, жынысына, шығу тегіне, дініне, жағдайына қарамай, балаларды айыратын кедергілерді жоюға, ата-аналарын белсенділікке шақыруға, баланың түзеу-педагогикалық және әлеуметтік мұқтаждықтарына арнайы қолдау, яғни, жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді оқытуға бағытталған мемлекеттік саясат. Педагог

қызметкерлер дамуындағы кемшілігі бар баланы өзімен қатарлас дені сау балалармен бірдей спорттық сайыстарға, түрлі байқауларға қатыстыру арқылы өмірге құштарлығын, танымдық қабілеттерін дамытады. Білім беру саласында озық технологиялардың енуі мұғалімнің ойлану стилін, оқу әдістемесін өзгертеді. Математика пәнін оқытуда озық технологияларды пайдаланудағы мақсатым – оқушыларға білім беру процесінде көмектесу. Оған: оқыту бағдарламалары, оқытуда қолдануға арналған электрондық оқулықтар, тексеру бағдарламалары мен тестік, өзіндік жұмыстар ерекше орын алады.

Мүмкіндігі шектеулі баланы қатарға қосу, әлеуметтік кедергілерге қарсы тұра алатын тұлғаны қалыптастыруда АКТ – ның барлық мүмкіндігін пайдаланамыз. Өз тәжірибемде денсаулығына байланысты үйден оқитын оқушыға математика пәнінен білім беруде АКТ-ны қолданып жүрмін. Электрондық оқулық арқылы түрлі суреттер, бейнекөріністер, дыбыс және музыка тыңдап көрсетуге болады. Тақтаға жазып түсіндіргеннен тиімді әрі әсерлі. Жаңа тақырыпты өту барысында формулалар, графиктерді презентация арқылы көрсету уақытты үнемдейді. Тапсырманы орындағаннан кейін оқушы дұрыстығын компьютер арқылы тексереді жіберген кемшіліктерді көреді. Мүмкіндіктері шектеулі балаларға білім мен тәрбие берудегі ғылымның нәтижеге қол жеткізудің бірі жаңа технологияны игеріп, компьютерді пайдалану. Компьютерді пайдалануда мынадай дидактикалық мүмкіндіктерді көруге болады, логикалық ойлау жүйесін қалыптастыруға, шығармашылық еңбек етуіне жағдай жасайды. Электрондық оқулықтарда теориялық тақырыптар кеңінен беріліп түсіндіріледі. Ақпараттық қоғамның негізгі талабы – оқушыларға ақпараттық білім негіздерін беру, логикалық – құрылымдық ойлау қабілеттерін дамыту, ақпараттық технологияны өзіндік даму мен оны іске асыру құралы ретінде пайдалану дағдыларын қалыптастырып, ақпараттық қоғамға бейімдеу.

Демек, ақпараттық бірліктердің білімге айналуы әлемнің жүйелік – ақпараттық бейнесін оқушылардың шығармашылық қабілеттері мен құндылық бағдарларын дамыту арқылы қалыптастыруды көздейтін, адамның дүниетанымының құрамдас бөлігі болып табылатын интеллектуалды дамуды қалыптастырудың бір жолы.

Қазіргі білім беру жүйесі ақпараттық технологиялар мен компьютерлік коммуникацияларды белсенді қолдануда. Әсіресе қашықтан оқыту жүйесі жедел қарқынмен дамуда, бұған бірнеше факторлар, ең бастысы – білім беру мекемелерінің қуатты компьютер техникасымен қамтылуы, оқу пәндерінің барлық бағыттары бойынша электрондық оқулықтар құрылуы және Интернеттің дамуы мысал бола алады.

Оқытудың әр сатысында компьютерлік тесттер арқылы оқушыны жекелей бақылауды, графикалық бейнелеу, мәтіндері түрінде, мультимедиялық, бейне және дыбыс бөлімдерінің бағдарламасы бойынша алатын жаңалықтарды іске асыруға көп көмегін тигізеді. Электрондық оқулықтарды қарапайым оқулықтарға қарағанда пайдалану ыңғайлы және оларда өзін – өзі тексеру жүйесі бар. Осы электрондық оқулықтың артықшылығы болып табылады. Сондықтан, өзін – өзі тексеру жүйесі оқушы мен оқытушының арасындағы байланысын алмастырады. Электрондық оқулықтарды пайдалану оқушылардың, танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, логикалық ойлау жүйесін қалыптастыруға шығармашылықпен еңбек етуіне жағдай жасайды.

Осы уақытқа дейінгі білім беру саласында тек мұғалімнің айтқандарын немесе оқулықты пайдалану қазіргі заман талабын қанағаттандырмайды. Оқыту үрдісінде оқыту әдістерін тиімді пайдалану, білім беру жүйесін тұтастай жаңа оқыту технологиясын енгізу оқыту процесінде толыққанды дамуына мүмкіндік жасайды. Оқыту процесінде компьютерге негізделген жеке әдістемелер оқу мақсаттары мен жағдайларына байланысты тиімді қолданылуы қажет.

Оқытудың тиімділігі оқытудың жеке тұлғалық стиліне, яғни, оқушыға оқу материалын тиімді сипаттайтындай қабылдау механизміне тәуелді болады. Осыған байланысты оқу іс-әрекетін тиімді қамтамасыз ету бәрінен бұрын оқушылардың өзіндік іс-әрекетін, оқытушының әрбір оқушымен жеке тұлғалық оқу іс-әрекетін сүйемелдеуді және жобалар мен оқу жұмыстарын оқытушылармен бірге ұйымдастыруды жобалайды. Осылайша жаңа технологиялардың дамуы жаңа әдіс-тәсілдердің пайда болуына көмектеседі және сонымен бірге оның сапасын жоғарылатады. Бұл технологияның өзектілігі қоғамның ақпараттандыру жылдамдығының артуымен сипатталады. Әр түрлі пән сабақтарында жаңа технологияны пайдалану білім мазмұнын жаңартумен, ақпараттық ортаны қалыптастыруымен, сондай-ақ сапалы білім беру мүмкіндігінің жоғары болуымен ерекшеленеді. Соңғы кезеңде қазіргі заманғы педагогикалық ғылым мен практика түбегейлі өзгерістерге ұшырауда. Соның ішінде оқыту үрдісі ақпараттық – коммуникациялық жағдайларда жаңа көрініс алу жолында басқаша жаңалаған жолмен ХХІ ғасыр талаптарына сай білгір, уақытты үнемдей алатын тұлғаны қалыптастыруға бағытталады.

Жаңа ақпаратты құралдарды қолданғанда күтілетін нәтижелер:

- сабақта пайдаланылатын көрнекілік санын арттырады ;
- оқушының сабаққа деген қызығушылығын арттырады;
- оқушыға білімді жеңіл меңгеруге көмектеседі;
- жеке жұмыс істеуге үйретеді;
- оқушының есте сақтау , есту, көру, ойлау қабілеттерін дамытады;
- өзін-өзі бақылау дағдыларын қалыптастырады.

Жаңа ақпараттық технологиялармен қатар, сабақтарымда ойын әдіс –тәсіл дерін қолданамын, мүмкіндігі шектеулі балалармен көбінесе ойын арқылы жұмыс жасаған тиімді. Ойын – адамның өмір танымының алғашқы қадамы. Сондықтан ойын арқылы балалар өмірден көптеген мәліметтер алып білімін жетілдіреді. Ойнай жүріп балалар қоршаған орта жайлы білімдерін толықтырады дербес шешім қабылдауға дағдыланады, ойлау барысында ұтқырлық пен тапқырлық танытады. Ойын әсері арқылы бала өз қасиетін қалай қанағаттандыра алатынын, қандай қабілеті бар екенін байқап көреді. Түрлі ойындар баланың тапқырлығын, байқағыштығын, зейінділігін арттырумен қатар ерік сезім түрлерін де дамытады. Сабақта суреттерді, сызбаларды, кестелерді пайдалана отырып, «Айырмашылығын тап», «Сәйкестендір», «Артығын тап», ойындары арқылы математика сабағына қызығушылығын оятамын, математикалық ұғымдарымен таныстыру мақсатында «Домино», «Ребустарды шешу» ойындарын ұйымдастырамын.

Инклюзивті оқытуда мұғалім оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес оқыту мен оқу туралы білу және жаңа технологияларды игеріп, оқушы танымы мен қызығушылығын арттырып, ақпараттық–коммуникативтік технологиялардың келешек ұрпақтың жан-жақты білім алуына, іскер әрі талантты, шығармашылығы мол, еркін дамуына жол ашатын педагогикалық, психологиялық жағдай жасау үшін де тигізер пайдасы аса мол. Инклюзивті білім беру – ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың өздерін қоғамның толыққанды мүшесі сезуіне жол ашады. Жас ұрпақ арасында толеранттылықты дамытып олардың өзін-өзі бағалай білуіне, қоршаған ортаға сүйіспеншілікпен қарауға мүмкіндік береді. Ал балалардың өмірге деген құштарлығын білімен бірге арттыру жолында педагогтың рөлі зор.

Әр мұғалім оқушыға көпқырлы сабақ беретін болған соң, қазіргі жаһандану саясатына сәйкес жаңа технологияны өз ыңғайына, пәніне лайықтап пайдалануы тиіс. Мұғалім шеберлігі – ізденіс нәтижесі. Сондықтан, орыстың ұлы педагог-ғалымы К.Д.Ушинскийдің “Мұғалім – өзінің білімін үздіксіз көтеріп отырғанда ғана мұғалім, оқуды, ізденуді тоқтатысымен оның мұғалімдігі де жойылады” – деген. Бұл “Ұстаз” атты ұлы сүрлеуге соқпағын салып жол тартқан көкірегі ояу, көзі ашық әрбір адамға берілген елеулі ескерту. Сабақты тартымды өткізіп, оқушылардың қызығушылығын арттыру үшін әр сабағымызды түрлендіріп отыру шарт. Ол үшін тек бір технологиямен шектеліп қалмай, әртүрлі технологияның элементтерін пайдалану қажет.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңы 2007 ж.
2. Еркебаева Г.Ф. / Қазақстан Республикасының ұлттық білім беру жүйесінің міндеттері, бағыттары мен мазмұны. Халықаралық ғылыми-практикалық конференция. Шымкент, 2011. – Б.6-9.
3. Смирнова С.А. / Педагогика: теории, системы, технологии. –М., 2006.
4. Халықова К.З., Абдулқәрімова Г.А. /Педагогикалық информатика /білім беруді ақпараттандыру. –Алматы, 2007.
- 5.«Қазақстан Республикасындағы бала құқықтары туралы» ҚР-ның 2002 жылғы 8 тамыздағы №345 Заңы.
6. «Мектептегі психология» журналы №7, 2014 ж.

Инклюзивті білім беру - өмір қажеттілігі

Елбасы Н.Назарбаевтың 2014 жылғы «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты халыққа Жолдауында даму мүмкіндігі шектеулі адамдарға қолдау мен көмек көрсету мәселесіне арнайы тоқталғаны белгілі. Атап көрсетсек, «...мүмкіндігі шектеулі азаматтарымызға көбірек көңіл бөлу керек. Олар үшін Қазақстан кедергісіз аймаққа айналуға тиіс. Бізде аз емес, ондай адамдарға қамқорлық көрсетілуге тиіс – бұл өзіміздің және қоғам алдындағы біздің парызымыз.

Қазақстан Республикасы білім беру саясатының құзырлы міндеті – білім беру сапасын көтеру және халықтың барлығы үшін сапалы білім алудың қолжетімділігін қамтамасыз ету болып табылады. Осыған орай, қазіргі таңда елімізде ерекше білім беруді қажет ететін балаларды жалпы білім беру жүйесіне енгізу басты міндеттердің бірі болып отыр. Бұған қазіргі таңда Қазақстанда ерекше білім беруді қажет ететін балалардың басқалармен теңдей білім алуға құқылы болуына кепілдік беретін “Бала құқықтары туралы Конвенция” (1989), білім алуға ерекше қажеттіліктері бар балаларға арнайы білім беру және жағдайын реттеу үшін “Саламандық декларация” (1994), 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік білім беруді дамыту бағдарламасы, ҚР «Білім туралы» Заңы дәлел. Еліміздің «Білім туралы» заңында: «Мемлекет өз тарапынан ерекше білім беруді қажет ететін тұлғалардың дамуы мен білім алуын, сонымен қатар дамуындағы және әлеуметтік бейімделуіндегі бұзылыстарын түзетуін қамтамасыз ету және ата –аналардың балалардың мүмкіндігі мен ерекшеліктеріне орай қалауы бойынша білім беру мекемесін таңдау құқығы бекітілген», – делінген. Осыған байланысты мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзету арқылы қолдау туралы Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 11 шілдедегі заңында дамуы ерекше білім беруді қажет ететін балалар психологиялық-медицина-педагогикалық кеңестің қортындысына сәйкес, арнайы түзете оқыту мекемелерінде және мемлекеттік жалпы білім беретін мектептерде тегін оқуға құқылы екені айтылған.

Дәл осы мемлекеттік бағдарламада аталмыш балаларды мүмкіндіктеріне қарай жалпы білім беру жүйелеріне енгізу, инклюзивті білім беруді жетілдіру қарастырылған. Тәуелсіздік жылдарының алғашқы күндерінен бастап еліміз өз ішіндегі жаңашылдықтарды басқа дамыған елдермен қарым-қатынас жасау арқылы дамытып келеді. Әлемдік жаһандану үрдісі еліміздің экономикасына ғана емес, білім беру жүйесіне де оңтайлы әсерін тигізіп, білім беру жүйесіндегі талаптар мен міндеттерді күшейте түсті. Осыған орай, ерекше білім беруді қажет ететін балаларды оқыту мәселесі де ілгері қадам басып келеді. Арнайы білім мен жалпы білім беру сияқты педагогикалық екі жүйе бүгінгі күнге дейін өз функциясын орындап, автономды түрде дамып келгені белгілі. Балаларды оқыту мен тәрбиелеуді арқау еткен екі жүйенің тоғысатын жері де осы мақсаттары еді. Еліміздің ереше білім беру қажеттілігі бар балаларға деген көзқарасы уақыт талабына сай, онсыз да қоғамнан оқшау жүретін ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қалыпты балалармен мүмкіндіктерін есепке ала отырып оқытуға қарай ойысты.

Қазіргі таңда барлық әлем жұртшылығының назарын аударып отырған мәселе инклюзивті білім беру. Балалардың жеке сұраныстары мен ерекшеліктеріне ортаның, отбасының қатысуымен білім беру үрдісіне қатыстыру қажет. Осы жаһандық мәселеге әлем ғалымдары мынадай анықтама береді: инклюзивтік білім беру дегеніміз - барлық балаларды, соның ішінде мүмкіндіктері шектеулі балаларды жалпы білім үрдісіне толық енгізу және әлеуметтік бейімдеуге, жынысына, шығу тегіне, дініне, жағдайына қарамай, балаларды айыратын кедергілерді жоюға, ата-аналарын белсенділікке шақыруға, баланың түзеу-педагогикалық және әлеуметтік мұқтаждықтарына арнайы қолдау, яғни, жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді оқытуға бағытталған мемлекеттік саясат.

Инклюзивті білім беру- мүгедек пен дамуында сәл бұзушылығы мен ауытқулары бар балалардың дені сау балалармен бірге олардың әлеуметтендіру және интеграция процестерін жеңілдету мақсатындағы бірлескен оқыту. Инклюзивті оқыту біріктірілген (оқушы/тәрбиеленуші дені сау балалар сыныбында/тобында оқиды және дефектолог-мұғалімнің жүйелі көмегін алады), жартылай (жеке балалар күннің бір бөлігін арнайы топтарда, ал екінші қарапайым топтарда өткізеді), уақытша (арнайы топтардағы балалар және қарапайым топтардың оқушылары бірлескен серуендерді, мерекелерді, сайыстарды, жеке істерді өткізу үшін біріктіріледі), толық (дамуда ауытқулары бар 1-

2 бала бала бақшаның, сыныптың, мектептің қарапайым топтарына енгізіледі, мамандардың бақылауы бойынша түзету көмегін ата-аналар көрсетеді) болады.

Инклюзивті оқыту – ерекше мұқтаждықтары бар балалардың жалпы білім беретін мектептердегі оқыту үрдісін сипаттауда қолданылады. Демек, инклюзивті оқыту негізінде балалардың қандай да бір дискриминациясын жоққа шығару, барлық адамдарға деген теңдік қатынасты қамтамасыз ету, сонымен бірге оқытудың ерекше қажеттілігі бар балаларға арнайы жағдай қалыптастыру идеологиясы жатыр. Осы бағыт балаларды оқуда жетістікке жетуге ықпал етіп, жақсы өмір сүру жағдайын қалыптастырады.

Демек, инклюзивті оқыту негізінде ереше білім беруді қажет ететін балаларға деген теңдік қатынасты қамтамасыз ету, сонымен бірге оқытудың ерекше қажеттілігі бар балаларға арнайы жағдай қалыптастыру мақсаты жатыр. Аталмыш категориядағы балаларға: есту, көру қабілеті зақымдалған, зияты зақымдалған, тірек –қимыл аппараты зақымдалған, сөйлеу тілі зақымдалған балалар, т.с.с жатады. Осы бағытта ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қалыпты дамыған балалармен қандай жолмен, қандай әдіспен кіріктіріп оқытуды білу мен аталмыш бағыттағы сапалы мамандарды даярлау өте маңызды мәселе. Ол үшін бұл саладағы шетелдік тәжірибенің тиімді тұстарын ескере отырып, отандық тәжірибемізбен ұштастырып, аталмыш бағытты оңтайландыру қажет.

Бүгінгі бала – ертеңгі азамат. Сол азаматты балабақшадан бастап болашақ өмірге бейімдеу, дені сау адамдардың арасында өздерін жәйлі сезіну үшін қолайлы атмосфера қалыптастыру – білім беру ұйымдарының міндеті болып табылады. Мүмкіндігі шектеулі балалардың дамуында қазіргі заманға сай моделін құрудың басты бағыты – бұл білім беру қызметтерінің сапасын арттыру және қол жетімділігін қамтамасыз ету үшін жағдайларды жасау. Жоғарыда көрсетілген мәселелер мектепке дейінгі ұйымдарда инклюзивтік білім беруде әдістемелік ұсынымды әзірлеуге түрткі болды. Әдістемелік ұсынымның мақсаты: инклюзивтік білім беру кезінде мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту бағдарламасының қолжетімділігін қамтамасыз ету.

Инклюзивті білім беру мәселесі шет елдерде 1970 жылдан бастау алады, ал 90 жылға қарай АҚШ пен Еуропа өздерінің білім беру саясатына осы бағдарламаны толық енгізді. Ал, біздің елімізде инклюзивті білім беру жүйесінің дамуы туралы ресми дерек «Қазақстан Республикасының Білім беруді дамытудың 2010-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында» көрсетілді.

Даму мүмкіндігі шектеулі балаларға білім беруді ұйымдастыру мақсатында, типтік арнайы білім бағдарламасы жасалды. Онда балалардың мұқтаждықтары ескеріліп, білім алуларын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдістері қарастырылған. Инклюзивті оқыту балалардың оқу үрдісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ берудің жаңа бағытын өңдеуге талпынады. Егер инклюзивті оқытудың оқыту мен сабақ беруге енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда ерекше қажеттіліктері бар балалардың жағдайлары да өзгереді. Инклюзивті оқытуды ашқан мектептерде оқыған балалар адам құқығы туралы білім алуға мүмкіншілік алады. Өйткені, олар бір-бірімен қарым-қатынас жасауға, танып-білуге, қабылдауға үйренеді.

Қазіргі таңда мектепке дейінгі ұйымдарда инновациялық технологияларды инклюзивті білім беруде енгізуге көптен күш жұмсалуда. Сол себепті, мектепке дейінгі ұйымдардағы педагогтардың негізгі міндеті: әдіс тәсілдерді дұрыс таңдау, жаңаша технологияларды дұрыс қолдана білу, жеке тұлғаның дұрыс дамып қалыптасуы үшін ыңғайлы жағдай жасау.

Инклюзивті оқыту- барлық балаларға мектепке дейінгі оқу орындарында және мектепке өміріне белсене қатысуға мүмкіндік береді. Инклюзивті оқыту-балалардың тең құқығын анықтайды және ұжым іс-әрекетіне қатысуға мүмкіндік береді. Адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытуға мүмкіндік береді.

Инклюзивті оқыту-барлық балалардың мұқтаждығын ескеретін ерекше қажеттілігі бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдісінің дамуы. Инклюзивті білім беру балалардың оқу үрдісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ берудің жаңа бағытын өңдеуге талпынады. Егер инклюзивті оқытудың оқыту мен сабақ беруге енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда ерекше қажеттіліктері бар балалардың жағдайын да өзгереді. Инклюзивті білім беруді ашқан мектептерде оқыған балалар адам құқығы туралы білім алуға мүмкіндік алады. Инклюзивті оқыту балаларды жалпы білім беру үрдісіне толық енгізу және әлеуметтік бейімделуге, жынысына, шығу тегіне, дініне қарамай балаларды айыратын кедергілерді жоюға ата-аналарын белсенділікке шақыруға балалардың түзеу-педагогикалық және әлеуметтік қажеттіліктерін арнайы қолдау, қоршаған ортаның балаларды жас ерекшеліктеріне бейімделуіне жағдай қалыптастыру, яғни жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді саясат.

Қорыта айтқанда, қазіргі таңда әр оқушыға жеке тұлға ретінде қарап, саналы тәрбие сапалы білім беру өмір талабы болып табылады. «Бәріне бірдей мүмкіндік», «Сапалы білім - барлығы үшін» деген ұстанымды қолдаймын.

Әдебиет:

1. Қазақстан Республикасы Президентінің № 1118 Жарлығы «Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011 - 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы» - Астана, 2010.- 7 желтоқсан.

2. Материалы всемирной конференций «Саламанская декларация о принципах, политике и практической деятельности в сфере образования лиц с особыми потребностями». - Испания, Саламанка, 1994.- 7-10 июня

3. Қазақстандағы инклюзивті білім // egov.kz мемлекеттік порталы.

4. Р.Б. Каримова «Основные проблемы и задачи инклюзивного образования в РК» // Журнал «Открытая школа».

5. Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық педагогикалық түзету арқылы қолдау туралы. ҚР 2002ж №343 заңы

6. «Мектепке дейінгі ұйым басшысының анықтамалығы» Республикалық әдістемелік журналы

7. «Қазақстандағы инклюзивті білім беру жүйесінің мәселелері мен даму бағыттары». Г.А. Абаев, Э.Т. Мукажанова, Ғ.А. 2012

8. «Ақыл –ой дамуы ауыр және терең бұзылған балаларды психологиялық-педагогикалық тексеру және жеке дамыту бағдарламасы» Р.А. Сүлейменова, Г.А. Ильмурадова, А; 2010

Гернер С. П.

магистрант специальности
Педагогика и психология
кафедры Социально-педагогических
дисциплин Кокшетауского университета
имени Абая Мырзахметова
г. Кокшетау, Республика Казахстан

Лепешев Д. В.

кандидат педагогических наук,
профессор, академик АПНК
Кокшетауский университет им. А. Мырзахметова
г. Кокшетау, Республика Казахстан

Современные проблемы обучения студентов с особыми образовательными потребностями с использованием ИТ технологий

Современные социально-экономические условия в Республике Казахстан, повлекли за собой модернизацию сферы образования ее выход на международное образовательное пространство, где особое значение и интерес вызывает проблема образования детей с особыми образовательными потребностями. Получение образования детьми с особыми образовательными потребностями (ООП – далее по тексту) является одним из основных и неотъемлемых условий их успешной социализации, обеспечения полноценного участия в жизни общества, формирования личности и жизненной траектории самореализации в различных видах профессиональной и социальной деятельности.

Актуализированная в современном обществе проблема применения информационных образовательных технологий и электронных образовательных ресурсов в процессе профессионального образования определяет необходимость обсуждения возможностей, условий, форм и правил их использования в работе с особыми группами обучающихся, имеющих ограничения функций жизнедеятельности и нуждающихся в создании особых образовательных условий [1].

Как технология может упростить образовательный процесс для учащихся с ООП?

Сегодня, благодаря прогрессу в IT-индустрии цифровые технологии становятся легко доступными и широко распространенными, что позволяет предоставить абсолютно новые возможности получения образования. Специальная технология позволяет повысить самостоятельность конкретного студента, освобождая его от постоянной необходимости непосредственного участия преподавателя. В результате, учащийся может выбрать скорость обучения, которая удобна для него, что приводит к более персонализированному обучению. Студент не тормозит процесс обучения для всей группы, что позволяет снизить уровень тревожности, которая играет значительную роль в обучении. Внедрение технологий в специальное образование позволяет упростить коммуникацию и повысить академические навыки студентов с ООП [4].

Компания Edmentum, обладающая глубоким опытом в создании электронных образовательных решений, отмечает следующие преимущества использования технологий в специальном образовании: «Технология позволяет расширить аудиторию с помощью индивидуальных учебных мероприятий, что позволяет обеспечить большую гибкость и дифференциацию в обучении. Учителя могут использовать технологии, чтобы предложить различные возможности обучения и подходы, которые привлекают, обучают и поддерживают студентов специального образования с множеством тактик, предназначенных для обращения к отдельным учащимся».

Сегодня уже известно большое количество способов, как технология может помочь студентам с особыми потребностями [3]. Например, некоторые виды инвалидности не позволяют студентам использовать рукописный текст, который является неотъемлемой частью «традиционного» образования. Технические средства, предназначенные для распознавания и синтеза человеческой речи, сотрут необходимость использования бумаги и ручки во время занятий. Такая технология была бы также полезна для студентов с нарушениями, которые не позволяют правильно обрабатывать визуальную информацию.

Приложения для чтения с экрана, такие как JAWS наряду со специально разработанными клавиатурами Брайля, позволяют студентам с проблемами зрения использовать компьютер.

Современное программное обеспечение позволяет минимизировать усилия, необходимые для того, чтобы сделать шаг навстречу особенному студенту. Веб-решения помогают участвовать в образовательном процессе наравне с другими студентами.

Из-за некоторых форм инвалидности учащиеся с особыми потребностями могут сталкиваться с проблемами, связанными с перемещением на большие расстояния. Веб-решения для обучения позволяют предоставлять образовательные услуги с учетом интересов студента и образовательных организаций. Задача состоит в том, чтобы предложить студентам простые в использовании и интуитивно понятные инструменты и программы, планирования и отслеживания академического прогресса [2].

Легкие и интуитивно понятные веб-приложения для чата позволяют создавать онлайн-классы, которые помогают студентам с ограниченными возможностями общаться друг с другом и преподавателем. Такие виртуальные классы позволяют как учащимся, так и преподавателям из разных уголков мира участвовать в живых занятиях. Низкая стоимость такого подхода к образовательному процессу является одним из его главных преимуществ. Все, что требуется-это ноутбук или планшет с выходом в интернет.

Примером решения всех этих проблем является XB Chat - понятное веб-приложение для общения с возможностью проведения аудио / видео и текстовых бесед. Чат-комнаты, рассчитанные на пять пользователей, позволяют читать лекции для небольших групп студентов. В случае необходимости проведения индивидуальных занятий преподаватель или студент может инициировать новый личный чат. Используя функцию совместного использования экрана, учитель может демонстрировать презентации всему классу. Приложение также позволяет записывать уроки.

Еще одним положительным моментом, использования информационных технологий, является возможность участия студентов в социокультурных мероприятиях в интернет-формате. Например, это участие в молодежных конференциях, посещение клубов, встречи с интересными людьми, участие в различных интеллектуальных интернет-играх, online-олимпиадах и т.д. Такой формат организации социокультурной жизни студентов с ООП позволит обучающимся приобрести новый социальный опыт, даст им возможность быть более адаптированными, увеличивая их реабилитационный потенциал.

Электронные образовательные ресурсы и информационно-коммуникационные технологии позволяют персонализировать предоставляемую информацию, развивать личностные качества

студента, расширить проблематику обсуждаемых в ходе общения вопросов, направить учащихся на саморазвитие и самообразование [5].

Вывод.

Использование технологий в специальном образовании помогает преодолеть барьеры для людей с особыми потребностями и обеспечить им доступ к наиболее актуальным образовательным программам. Технологии помогут обеспечить студентов индивидуальными учебными мероприятиями, позволяя достичь большей гибкости и дифференциации в образовательных методологиях. С помощью современных технологий, преподаватели смогут адаптироваться к возможностям конкретного студента с минимальными усилиями и выбрать одну из десятков доступных тактик обучения, предназначенных для удовлетворения потребностей отдельных учащихся.

Таким образом, правильно подобранные и разработанные программные и аппаратные средства позволят студентам расширить доступ к образовательным массивам культурно-исторических и научных достижений человечества, развивая способности ориентироваться и адаптироваться в современном обществе.

Литература:

1. Лепешев Д.В. Современные социально-философские подходы в области инклюзивного образования: международный и казахстанский опыт внедрения. Монография. – Алматы: АПН Казахстана, 2016. – С. 129–155.

2. Сербин В.В. Дистанционное обучение детей-инвалидов на дому: организационные основы. 1 часть (монография). - Алматы: ННПЦ РК, 2014. – С. 36–55.

3. Туйбаева Л. И. Информационные технологии как способ реализации дифференцированного подхода в условиях инклюзивного образования //Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2015. – С. 45.

4. Современные педагогические технологии в обучении детей с особенностями психофизического развития: учеб.-метод. пособие / сост. Н.В. Савенок. – Мн.: АПО. – 2006. – 127 с.

5. Современные информационные технологии как средство создания среды для развития личности ребёнка с особенностями психофизического развития: Материалы республиканского практического семинара, сентябрь 2007. – Алматы. – С. 58

СЕКЦИЯ № 5

Қосымша білім беру мекемелерінде инклюзияны іске асыру ерекшелігі

Специфика реализации инклюзии в учреждениях дополнительного образования

Сағындық М.Қ.

«Даму мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған № 1 арнайы (түзету) мектеп-интернаты» КММ-нің ұйымдастырушы-педагогы

Қосымша білім берудің заманауи аспектісі

Қазақ халқы айтпақшы, «балалы үй – базар» екені, бала бар жерде күнде мереке екені айтпаса да түсінікті. Әр баланың тағлымды өмір сүріп, үлкен теңізде еркін жүзуі үшін ата-ана мектеп қабырғасында сіңіріп жүрген ілім мен білімін қадағалағаны қоғамда өте маңызды. Бүгінгі таңда

қосымша білім беру жүйесінің өзектілігі, балалардың түсіну қабілеттілігін арттыру мақсатында үлкен рөл атқарады.

Сол себептен, заманауи қосымша білім беру жүйесінің негізгі мақсаты әр баланың мүмкіншілігіне баға беріп, оқу жүйесінің озық үлгісімен және әлемдік ғалымдардың талдау сараптамаларымен санасып, үлкен ізденіс арқылы сапалы білім беру болып табылады. Қазақстандағы қазіргі әлеуметтік-мәдени жағдайда балалардың қосымша білім беруді дамытудың негізгі мақсаты оның қажеттілігімен анықталады және де осы біздің әлеуметтік саясаттың маңызды бағытымыз екендігі сөзсіз. Еліміздегі қосымша білімнің дамуы білім беру саласын модернизациялау деңгейіне көшу қажеттіліктерімен байланысты.

Қосымша білім беру – міндетті оқу пәндері бойынша үлгерім деңгейіне қарамастан, баланың қабілеттеріне сәйкес табысқа жетуін қамтамасыз етуі тиіс. Өсіп келе жатқан адамның ересектер әлемімен жан-жақты дұрыс бағытта тануы маңызды. Бала – басты байлығымыз, ал ең асылы – оның тәрбиесі демекші қосымша білім берудегі заманауи аспектісі ретінде отбасы – бала тәрбиесінің ең алғашқы алтын ұясы екендігін естен шығармаған жөн.

Баланың тәрбиелі болып өсуіне отбасы мен өскен ортасының тигізетін әсері мол. Бала бір нәрсе бүлдірсе оның себебін анықтау басты міндет. Балаға басқа қолданатын еш шара қалмаған жағдайда ғана жазалауға болады. Ол өзін не үшін жазаланғаныңызды міндетті түрде түсінуі, басқа біреудің кінәсін балаға жаппау сіздің міндетіңіз. Тез ашуын тырнадан аладының кебін киіп, себепсіз ұрып-соқсаңыз, бала тек ызақор, кекшіл етіп тәрбиелейтініңіз анық.

Былайша айтқанда пайдасынан зияны көп болады. Сондықтан отбасыдағы тәртіп, балаға беріп жатқан тәлім-тәрбие қосымша білім берудегі заманауи аспектілерінің бірі ретінде қарастырылады. Осы орайда, біз Жапон халқы да «баланды бес жасқа дейін патшаңдай күт, он бес жасқа дейін құлыңдай жұмса, ал он бестен кейін досыңдай сыйлас» деген тәрбие негізін берік ұстанатынын білеміз. Жапондар бала тәрбиелеуде «ұл», «қыз» деп бөлмейді. Екеуін де қазақ халқы сияқты еркелетіп өсіреді. Күншығыс елі мен қазақ халқының ұлттық тәрбиесіндегі бір ұқсастық – ер баланы ел қорғаны, қыз баланы келешек отбасы ұйытқысы болуға баулу. Баланың индивидуалды оқыту ол ерте кезден оң шешімін көрсететінін анықтаған халықпыз. Көптеген ақын жазушыларымыз ауыл молдаларынан білім алып, ел тізгінін ұстар көсемдікке жеткен.

Сонымен, біз негізгі аспектілерді тізіп көрсетер болсақ.

1. Отбасыдағы әлеуметтік және толық құрамымен таныс болу
2. Отбасыдан сіңіріп жатқан тәрбиесін қадағалау
3. Қоршаған ортадағы ара-қатынасы мен байланысын қадағалау
4. Жеке тұлға ретінде өсу жолдарымен таныстыру
5. Әр баланың мүмкіндігіне қарай, озық және заманауи бағыт бағдарларды қолдану.
6. Баланы – өнерге баулу арқылы, жаман әдеттер мен қасиеттерден арылту.
7. Дарынды балалардың қабілеттерін шыңдап байқауларға, фестивальдарға қатыстыру.
8. Этикалық және эстетикалық тәрбие беру.

Осы аспектілердің біріне сүйене кетсек, Солтүстік Қазақстан облысы Петропавл қаласында орналасқан «Даму мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған № 1 арнайы (түзету) мектеп-интернаты» КММ-індегі жыл қатарынан *«Жас жайдарманыш»* үйірмесі жұмыс істеп келеді.

Бұл үйірменің негізгі мақсаты ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларда білімін, өнерін, шеберлігін көрсету. Оқушыны шығармашылық жұмысқа тарту арқылы танымдық қабілеттерін, қызығушылығын арттыру, жетістіктерін бағалап көрсету, белсенділігін қалыптастыру, өздігінен еңбек етуге дайындау, жан-жақты дамыту.

Үйірменің міндеттеріне тоқтала кетер болсақ, оқушыларды шығармашылыққа тарта отырып үйірмені тани білуге, он саусағынан өнері тамған баланы тәрбиелеу. Шәкірттердің шеберлігін, білім мен еңбегін көрсету. Іскерлік, икемділік қабілеттерін арттыру. Тәрбиелік дағдысын жеткізіп, еңбектену жұмысына төзімділігін қалыптастыру. Сапалы білім берумен қатар өнерге баулу, үйрету аса қажет. Жастарымыздың өнерлі болуы қоғамдық өмірімізге үлкен әсерін тигізеді деп ойлаймыз. Жайдарман ойыны өнер мен білім беру ісін бір-бірімен ұштастырып, бала санасына ұялатуда үлкен жүрек, мол мейірімділікпен қоса кәсіби дарын, іздемпаздық, іскерлік екендігі адамның адамгершілік дүниетанымын қалыптастырып үйрету. Бұл үйірме оқушылардың жас ерекшеліктеріне байланысты 3-9 сынып аралығында оқитын оқушыларға арналған.

Ендігі кезек нәтижелерді бақылау және бағалау бағытына көз жүгіртсек:

- 2017 жылдың 6 қазаны «Маусымашар-2017» қатысып ¼ финалға жолдама алдық.
- «СҚО әкім кубогы» Республикалық фестиваліне қатысып ынталандыру сыйлығына ие болдық.

- ½ финалына жолдама.
- 2018 жылдың ақпан айында Астана қаласында Қазақстан КВН одағының ұйымдастыруымен өткен «Маусымашар-2018» фестиваліне қатыстық.
- «Наурыз кубогы-2018» фестивалі және М.Қозыбаев атындағы СҚМУ ашық жайдарман мектеп лигасының ВИЦЕ-ЧЕМПИОН атағына жетіп 2 орын иелендік.
- «Көктем кубогы» фестивалінде III орын иегерлерін алып «Нептун» аквапаркіне шомылуға жолдама алдық.
- «СҚО әкім кубогы» жүлдесінде КІШІ КУБОК иегерлері.
- Астана қаласында «Маусымашар-2019» фестиваліне барып сайысқа түсіп келдік.
- «Наурыз кубогы – 2019» фестивалі және М.Қозыбаев атындағы СҚМУ ашық Жайдарман мектеп лигасының 3 орын иегерлері деген атқа ие болдық.
- Қазіргі таңда СҚО ашық Жайдарман лигасының жартылай финалындамыз.

Қосымша білім беруді педагогінің басты міндеті алдына келген әр баланың бойларындағы жылт еткен жақсы қасиеттерін ашып, қызығушылықтарын оятып, жүректеріне иман мен болашаққа деген сенімін орнату.

Арнайы мүмкіндігі шектеулі мектептің дарынды балалары ел қатарлы өнер көрсетіп, сахнада өзін өзі еркін ұстап, өнерге баулу арқылы мәдениеттілікке, тәрбиелікке, сұлулыққа, адамгершілікке, жалпы рухани құндылықтарды үйренеді. Бұл мектеп қабырғасында баланың таным көкжиегін кеңейтіп, шешендік өнер, тіл тазалығына ерекше көңіл бөлінеді. Әр балада көрінбей жатқан өнердің ұшқыны болады. Ата-ана мен ұстаздардың міндеті – сол ұшқынды жарқыратып жаға білу. Балалардың болашағына бей-жай қарамай, бұлақтың көзін ашып, өнерін ұштауға талпыныс жасау үлкен жеңіске әкелері сөзсіз.

Әдебиет:

1. Ғ.Жұматов «Өнегелі өмір», Қазақ университеті баспа үйі, 2004 жыл
2. К. Сұлтанов «Орта мектепте өткізілетін педагогикалық практиканы ұйымдастырудың әдістемелік нұсқасы», Қазақ университеті баспа үйі, 2011 жыл

Яковенко А.А.
педагог дополнительного образования
РУОЦ «Балдаурен»

Техническое направление дополнительного образования в работе с детьми с особыми образовательными потребностями

В настоящее время в Казахстане, как и во всем мире все чаще применяется термин Ребенок с особыми образовательными потребностями. Данный термин употребляется, когда гражданское общество осмысливает факт наличия у него детей с нарушениями в развитии, новое понимание их прав и потребностей. В настоящее время данный термин вытесняет из широкого употребления термины "аномальный ребенок", "ребенок с нарушениями в развитии", "ребенок с отклонениями в развитии", и другие термины обозначающие ненормальность и неполноценность человека. Таким образом, гражданское общество, отказываясь на деление людей на полноценное большинство и неполноценное меньшинство, фиксирует потребности в особых условиях и средствах образования, и подчеркивает ответственность общества за выявление и реализацию этих потребностей.

Соответственно в настоящее время развитие и популярность во многих странах мира, в том числе и в Казахстане получило инклюзивное образование. Инклюзивное образование (англ. inclusion — включение, включающее образование, совместное обучение) — форма обучения, при которой каждому человеку, независимо от имеющихся физических, интеллектуальных, социальных, эмоциональных, языковых и других особенностях, предоставляется возможность учиться в общеобразовательных учреждениях. При этом для людей с ограниченными возможностями здоровья (ОВЗ) создаются специальные условия: перепланировка учебных помещений, новые методики обучения, адаптированный учебный план, изменённые методы оценки и многое другое.

Поэтому дети с особыми образовательными потребностями должны иметь доступ ко всем без исключения образовательным программам у нас в Республике, в том числе и к дополнительному образованию. В сущности, дополнительное образование — это мотивированное образование, позволяющее обучающемуся приобрести устойчивую потребность в познании и творчестве, максимально реализовать себя, самоопределившись профессионально и личностно. Многими исследователями дополнительное образование детей понимается как целенаправленный процесс воспитания и обучения посредством реализации дополнительных образовательных программ. Дополнительное инклюзивное образование, может дать ребенку не только удовлетворение интеллектуальных, духовно-нравственных и физических потребностей, но и подготовить ребенка к осознанному выбору профессии, получить фундамент профессионального образования.

В последнее время в сфере дополнительного образования особой популярностью пользуется техническое направление, и особенно в техническом направлении выделяется робототехника. Это связано прежде всего с несколькими факторами: во-первых, по данным Международной федерации робототехники, к 2008 году в мире уже функционировало около 9 млн. механизмов на основе искусственного интеллекта, а к 2025 году оборот робототехнической отрасли составит более 66 млрд. долларов. В новостях нас практически ежедневно знакомят с различными роботизированными устройствами в домашнем секторе, в медицине, в общественном секторе и на производстве. Робототехника - это сегодняшние и будущие инвестиции и, как следствие, новые рабочие места.

Робототехника в последнее время имеет огромное значение в образовательном процессе. В школах повсеместно вводятся занятия и факультативы по робототехнике, а педагоги дополнительного образования предлагают массу программ по дополнительному изучению данной дисциплины.

В организациях образования в настоящий момент применяются готовые решения для образовательного процесса по робототехнике. Используются конструкторы фирмы LEGO, Arduino, и других производителей. Наиболее популярны конструкторы LEGO WeDo – для учащихся 6-10 лет, LEGO Mindstorms для учащихся 10 – 14 лет, и Arduino для учащихся 14 – 18 лет.

Интерес к науке и технике у воспитанников проявлялся всегда. Но робототехника – это не только интересно, но и полезно для обучения детей. Не последнюю роль на занятиях по робототехнике занимает развитие мелкой моторики. С этим понятием родителям приходится сталкиваться едва ли не каждый день. Вот только, что это такое и почему развивать мелкую моторику так важно, понимает далеко не каждый. Развитие мелкой моторики рук детей важно для их общего развития, так как точные координированные движения необходимы, чтобы писать, одеваться, а также выполнять различные бытовые и прочие действия. Речевая способность ребенка зависит не только от тренировки артикуляционного аппарата, но и от движения рук. Мелкая моторика очень важна, поскольку через неё развиваются такие высшие свойства сознания, как:

- внимание;
- мышление;
- координация;
- воображение;
- наблюдательность;
- зрительная и двигательная память;
- речь.

Следовательно, движения руки всегда тесно связаны с речью и способствуют её развитию. Тренировка пальцев рук влияет на созревание речевой функции. Иначе говоря, если у ребенка ловкие, подвижные пальчики, то и говорить он будет без особого труда, речь будет развиваться правильно. Ребенок, имеющий высокий уровень развития мелкой моторики, умеет логически рассуждать, у него развиты память, внимание, связанная речь.

Недаром педагог В. Сухомлинский писал: «Ум ребенка находится на кончике его пальцев». Всё чаще в последнее время нам приходится слышать о важности развития пространственного мышления у детей. Как правило, родители видят это словосочетание в инструкциях к развивающим игрушкам или встречаются на форумах, посвящённых детскому развитию. Пространственное мышление – одна из функций головного мозга, которая позволяет ориентироваться в пространстве, создавать визуальные образы для решений всевозможных задач, как в теории, так и в практике. Эта способность помогает людям видеть окружающий мир в натуральном колорите и в трехмерном пространстве. Способность к пространственному мышлению у ребенка необходимо развивать в любом возрасте. При занятиях робототехникой развиваются и логическое мышление, ведь работа

нужно не только собрать, но и оживить, т.е запрограммировать. Самым чудесным для ребенка является то, что он сам становится волшебником и «оживляет» робота. «Оживляя» робота, дети меньше всего думают, что это механизм, начиненный электроникой. Они хотят видеть рядом с собой мобильных роботов, с которыми можно играть дома и на улице. И не только играть, но и общаться с ними. А уже потом они представляют роботов в роли помощников дома, на производстве и в других сферах деятельности человека.

Так чем же может помочь робототехника детям с особыми образовательными потребностями?

Физиологическое развитие

При работе с любым конструктором (LEGO, UARO и др.) одновременно задействованы несколько анализаторов, благодаря которым ребенок воспринимает окружающий мир (слуховые, зрительные, осязательные). Работа с мелкими деталями, сам тактильный контакт с предметами разной формы стимулирует зоны коры головного мозга, ответственные за развитие речи, тренирует точность движений, способствует формированию нейронных связей между зрительным и двигательным анализаторами. Детали конструктора помогают детям совершенствовать восприятие цвета, формы и размеров объекта, пространства. Это важно для всех без исключения детей, особенно с нарушениями зрения, речи, опорно-двигательного аппарата.

Социально-коммуникативное развитие

Почти все дети с ОВЗ испытывают какие-либо сложности в общении. Посредством конструирования и робототехники можно развить навыки вербальной и невербальной коммуникации, взаимодействия с другими людьми и самоконтроля. Педагог может создать учебную ситуацию, когда совершенствуются именно те качества ребенка, с которыми есть трудности. Например, неусидчивый ребенок пробует себя в качестве строителя, а ребенок-аутист выступает в роли инженера, который должен общаться с многими специалистами. Кроме того, при работе над коллективным проектом учитель распределяет функции так, чтобы особый ребенок был необходимым членом общей группы, почувствовал уверенность в себе.

Развитие речи

Образовательный конструктор – это эффективное наглядное пособие, которое педагоги могут использовать в логопедической работе, начиная от развития слухового внимания и фонематического слуха и заканчивая связной речью. Ведь при помощи речи ребенок может выражать только то, что он в состоянии заметить и понять на неречевом уровне. Так, с помощью разноцветных блоков лего ребенку легче будет запомнить и дифференцировать звуки (гласные от согласных; парные согласные). А также легче понять «кирпичики» речи – букву, слог, слово, предложение. Занятия с конструктором помогают расширять активный словарь ребенка. К примеру, можно изучать слова, указывающие на положение предметов в пространстве и на их расположение по отношению друг к другу (вверху, внизу, слева, справа, посередине и т. д.). Конструирование по инструкции логопеда воспитывает у ребенка способность внимательного вслушивания, дослушивания инструкций до конца и точного их понимания. В процессе игры дети учатся вести диалог, рассказывать о своем строении.

Учимся учиться

На занятиях по конструированию и робототехнике можно совместить непроизвольное и произвольное обучение. В игровой форме дети этого возраста лучше усваивают новую информацию, новые умения, а потом самостоятельно переносят их в другой контекст. Создавая устройства, можно проходить любую тему: животные, профессии, транспорт и т. п. Можно также давать начальные знания по математике, физике и другим школьным предметам.

Занятия развивают восприятие, внимание, память, понятийное мышление, зрительно-моторную координацию. Дети учатся целенаправленно обследовать предметы, соблюдать последовательность операций. Занятия учат ребенка самостоятельности и ответственности, доводить дело до конца, преодолевать трудности.

Создавая конструкции/устройства, ребенок видит результат своего труда, радуется своим достижениям, что мотивирует его к дальнейшему развитию. Всё это непременно потом поможет легче войти в школьный учебный процесс.

И в будущем конечно это все поможет ребенку освоить современные, высокооплачиваемые профессии такие как программист, системный администратор, техник по обслуживанию роботов, и многие другие. Естественно, это все поможет молодому человеку достойно жить, создать семью, и стать настоящей ячейкой гражданского общества.

Литература:

1. Щербакова, Ю. В. Специальная психология: учеб. пособие / Ю. В. Щербакова. – М.: РИОР, 2006. – 80 с
2. Инклюзивное образование. Настольная книга педагога, работающего с детьми с ОВЗ: учеб.-метод. пособие / М. С. Староверова, Е. В. Ковалев, А. В. Захарова. – М.: Владос, 2014. – 168 с.
3. Баенская, Е. Р. Помощь в воспитании детей с особым эмоциональным развитием (ранний возраст) / Е. Р. Баенская. – М.: Теревинф, 2007. – 112 с.
4. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://xn----8sbhby8arey.xn--p1ai/news/meropriyatiya/2660-vozmozhnosti-robototekhniki-ili-kak-pomoch-rebenku-s-ogranichennymi-vozmozhnostyami-zdo-rovyu>.
5. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://edurobots.ru/2015/09/robototexnika-dlya-detej-s-ogranichennymi-vozmozhnostyami/>.

Салыкова А.С.
педагог дополнительного образования
РУОЦ «Балдаурен»

Реализация творческих способностей детей с ООП через активные формы деятельности в условиях детского центра

С каждым годом в мире возрастает количество детей с особыми образовательными потребностями. Есть они и в РК. Инклюзивное образование в Казахстане — реальная возможность адекватной социализации ребят.

Художественно-эстетическое воспитание начинается с самого раннего возраста и продолжается на протяжении всего жизненного пути, претерпевая некоторые изменения (например, смену целей, задач, методов организации и т.д.). Вовлечение ребят в инклюзивное обучение через творчество, один из безопасных путей.

Еще Аристотель отмечал: занятия рисованием и другими видами художественной деятельности способствуют разностороннему развитию ребенка, создают основу для полноценного общения детей между собой и с взрослыми; выполняют терапевтическую функцию, отвлекая детей от грустных, печальных событий, снимают нервное напряжение, страхи, вызывают радостное, приподнятое настроение, обеспечивают положительное эмоциональное состояние.

Сфера творчества характеризуется ярким проявлением индивидуальности. Отношение к сферам духовной жизни, к творчеству свидетельствуют об особом качественном уровне эмоционального и интеллектуального развития личности.

В Республиканском учебно-оздоровительном центре «Балдаурен» созданы условия для развития и формирования художественно-эстетических навыков через дополнительное образование. Дети и подростки участники смены посещают кружки и студии по интересам.

Дополнительное образование, в отличие от основного, наиболее приспособлено для создания доступной образовательной среды. Это обусловлено самой спецификой дополнительного образования: - меньшая, чем в основном образовании, наполняемость группы – от 10 человек согласно имеющимся нормам; - практико-ориентированный характер обучения; - ориентация образовательного процесса не на «среднего ученика», как в классе, а на личные запросы каждого ребенка; - отсутствие формальных ограничивающих условий: привязка к расписанию, классному помещению, фиксированные сроки освоения программы; - возможность ребенку максимально сконцентрироваться на любимом деле; - отсутствие жесткой регламентации образовательного процесса, связанной с необходимостью выполнения государственных образовательных стандартов.

Потенциал методов и приемов, накопленный в дополнительном образовании, позволяет: погрузить «особого» ребенка в среду сверстников, включить в совместную деятельность не только с ребятами, но и с педагогом, приобщить к общепринятым нормам и правилам общения и поведения, раскрыть индивидуальные способности, данные природой, проявить творческую инициативу и самостоятельность, почувствовать свою значимость и ценность.

Поэтому педагоги дополнительного образования активно внедряют, различные проекты и программы для включения ребят в творческую деятельность. Одним из ярких проектов является творческий проект «Артишок». С помощью данного проекта, происходит большой охват детей, что способствует их взаимодействию между собой, раскрытию творческого потенциала каждого ребенка. По итогам данного проекта можно заметить положительную динамику в поведении детей, их успешную социализацию в обществе. Через создание ситуации успеха у ребенка формируется уверенность в своих силах, чувства радости от творчества.

Творческий проект «Артишок»

Цель проекта: выявление и поддержка талантливых детей, повышение творческой активности участников в различных видах искусства.

Задачи проекта:

создание условий практической реализации творческих способностей детей с ограниченными возможностями;

эстетическое воспитание детей, популяризация творчества;

стимулирование участников проекта к дальнейшему развитию и определению профессиональных целей, повышение профессионального уровня участников;

расширение кругозора детей;

поиск новых идей и экспериментальных технологий в различных видах искусства.

Оргкомитет оставляет за собой право исключить номинацию или возрастную группу:

при отсутствии участников в данной номинации (возрастной группе);

при наличии менее трех участников.

Условия участия в творческом проекте «Артишок»

В проекте могут принимать участие дети в возрасте от 10 до 16 лет.

Проект проводится в 3 этапа: отборочный, творческий, награждение.

Приветствуется творческий поиск и новаторство.

Этапы проведения проекта:

1 тур – отборочный

Проводится на основании представленных творческих работ или творческих заданий.

2 тур – творческий

Проводится среди номинантов 1 этапа.

Критерии оценки разрабатывают руководители конкурсов.

3 этап – выставка, гала концерт, награждение

Номинации:

изобразительное искусство;

декоративно-прикладное искусство;

дизайн одежды;

искусство фотографии;

по техническому творчеству.

Подготовку к проекту осуществляет Оргкомитет, который определяет состав жюри, утверждает конкурсные задания и победителей проекта.

Подведение итогов творческого проекта «Артишок»: Гран-при, Лауреат (1,2,3 места), Приз зрительских симпатий, Дипломант (все участники).

Литература:

1. Алехина С. В. Инклюзия – реальность дополнительного образования. Дополнительное образование детей Москвы от А до Я. 2013. Т. 2. № 1.

2. Буйлова Л. Н., Кленова Н. В. Как организовать дополнительное образование детей в школе? Москва: АРКТИ, 2005.

3. Леонтович А. В. О направленности дополнительного образования // Внешкольник. 2007. № 2. С. 45–47.

Мастер-класс «Техника актерского мастерства для детей с ООП»

Включение театральных игр в педагогический процесс начал активно происходить на фоне становления системы психологической помощи, развития психологического компонента в сфере коррекционной педагогики. Театральная игра позволяет по-новому взглянуть на проблемы профилактики, коррекции и реабилитации деструктивных форм поведения и нарушений развития подростка.

Театральная игровая деятельность напрямую редко отождествляется с понятием «метод», однако, практика показывает, что любая игра и игровая деятельность, в том числе театральная, имеют право рассматриваться как способ решения задач в области психологии, педагогики и, особенно, в области коррекционной педагогики. При организации процессов обучения и воспитания детей с особыми образовательными потребностями в развитии театральная деятельность применяется и как средство развития личности.

Специальные исследования, посвященные игровой деятельности детей с особыми образовательными особенностями не столь ярко представлены в психолого-педагогической литературе, но в то же время в трудах по специальной психологии и педагогики игровая деятельность рассматривается как важнейший элемент, метод и средство формирования коммуникативной деятельности, социализации и развития личности.

Театральные игры – это эффективное средство социальной адаптации и реализации индивидуальных возможностей детей с ООП, а также средство развития познавательной, эмоциональной, двигательной сферы. Так развитие мотивационно-потребностной сферы осуществляется, во-первых, через изменение положения ребёнка в системе взаимоотношений с окружающим миром; во-вторых, в процессе овладения предметами культуры, закреплёнными в художественных произведениях; в-третьих, в развитии гуманной, экологической и социальной направленности мотивации детей, в привитии интереса к природному и художественному миру, к взрослым людям как носителям определённых социальных ролей, а также к сверстникам как партнёрам по совместной деятельности.

Коррекционно-развивающая работа с детьми с ООП, на основе использования театральных игр ведётся в тесной взаимосвязи с занятиями по разным разделам программы, таким как развитие речи, ознакомление с окружающим миром, изобразительная деятельность, трудовое и физическое воспитание, а также в процессе музыкально-игровых занятий. В театрализованной игре эмоционально комфортных условиях моделируются социальные отношения, возможные ситуации, отражающие общение с людьми и природным миром, в кругу сверстников и взрослых.

Мастер-класс

РАЗДЕЛ: техника актерского мастерства

ТЕМА ЗАНЯТИЯ: пантомима.

УЧАСТНИКИ ЗАНЯТИЙ: дети-участники смены.

ЦЕЛЬ: развивать коммуникативные навыки детей с особыми образовательными потребностями через обучение технике актерского мастерства.

ЗАДАЧИ:

- расширять знания в области театрального искусства (пантомима);
- развивать пластику движений, эмоции.

ПЛАН ЗАНЯТИЯ:

1. Организационный момент
2. Разминка
3. Театральный этюд «Магазин одежды»
4. Пантомима, пробные миниатюры
5. Подведение итогов

АТТРИБУТИКА: карточки для игр и театральной разминки.

ХОД ЗАНЯТИЯ:

1. Организационный момент.

Погружение в работу студии.

2. Разминка (приложение № 1).

«Внутренняя настройка»

«Готовность № 1»

«Зоопарк»

«Обыкновенные чудеса»

3. Театральный этюд «Магазин одежды» (приложение № 2).

Задание:

а) сформировать несколько команд

-выбрать режиссера

-придумать название команды

б) распределить роли

-выстроить мизансцены

с) показ этюда на сцене

-разбор

4. Пантомима (приложение № 3), пробные миниатюры (приложение № 4)

5.Подведение итогов.

Домашнее задание: придумать пародии на звезд эстрады

Приложение № 1

Разминка

Внутренняя настройка:

- я одеваюсь, чтобы идти на свидание;

- я одеваюсь для того, чтобы идти на работу;

- я одеваюсь на собрание, где мне серьезно влетит;

- я одеваюсь на праздничный вечер;

- я одеваюсь, чтобы идти в спортивную секцию на тренировку;

- я одеваюсь, чтобы идти в армию;

Готовность № 1

- нос

- ухо

- волосы

- руки

- ноги

- губы

- глаза

- голосовые связки.

Как только проведена полная проверка готовности, начните ходить с гордо поднятой головой, затем высуньте язык и ходите, как будто выполняете особо важное задание правительства.

Лес

- вы – береза

- вы – ива

- вы – пальма

- вы – бамбук

Ваши руки – ветви, ноги – корни, туловище – ваш ствол, волосы – листья. Как вы реагируете на солнце, выходящее из-за горизонта; на сильный ветер, на ливень; легкий ветерок; на то, что вас хотят спилить; поджечь; на белку, которая устраивает в вас дупло; на дятла; на птиц, выющих гнездо; на ребят, ломающих ваши ветки.

Зоопарк

вы – дятел – труженик;

вы – верблюд, не теряющий суматохи;

вы – черепаха, никому не доверяете;

вы – ежик, несущий яблоко, при опасности свертывается клубком;

вы – цапля с красивыми стройными ногами, ловите лягушек;

вы – кот, совершает утренний туалет, облизывается, чешется, гоняет блох;

вы - попугай, сидите на жердочке и разговариваете;

вы – муравей-работяга, собираете ветки.

Обыкновенные чудеса

проснулись, а глаза на затылке, приходится ходить и жить по-новому;

пьете чай и вдруг превращаетесь в маленькую птичку, домашние гоняют вас, кошка хочет съесть;

идете на свидание, вдруг у вас вырастают огромные уши с кисточками и длинный нос.

Приложение № 2

Театральный этюд «Магазин одежды» (разножанровый).

Обязательное для всех команд условие: в магазине есть манекены, продавцы, покупатели, возможна охрана.

Небольшая сюжетная линия, соответствующая выбранному жанру: комедия, трагедия, мелодрама, боевик, триллер, ужасы, сказка, фантастика, научно-популярный, фэнтези и т.д.

Задание для режиссеров – должны быть задействованы все.

Задание для актеров – даже в эпизоде суметь выдержать характер.

Приложение № 3

Пантомима (от др.-греч. παντομίμος) — вид сценического представления, призванный передавать сюжет или историю с помощью мимики и жестов, без использования слов.

Термином «пантомима» также пользуются специалисты в области «языка тела» (полицейские, следователи, профессиональные карточные игроки, воры «на доверии», специалисты в области переговоров, дипломаты, и, естественно, представители юриспруденции, такие, как судьи, прокуроры, и адвокаты), способные оценивать мотивации и внутреннее состояние, равно, как и правдоподобность информации, исходящей от собеседников вне зависимости от произносимого ими текста, и опирающиеся в своих оценках исключительно на био-механические проявления тела оппонента (позиционирование рук, осанка, спонтанные движения губ, изменения температуры тела, проявляющееся в появлении «румянца» или же внезапном исчезновении оно, расширении или уменьшении зрачков, и проч.) См. художественный фильм «True Romance». Драматический монолог Кристофера Уокена (Christopher Walken) адресованный Деннису Хопперу (Dennis Hopper): «Сицилийцы — лучшие в Мире вруны. Чемпионы мира по вранью в „тяжёлом весе“. Мой отец был лучшим из них. Так вот, согласно ему, у мужчины существует 17 пантомим, показывающих, что он — врёт. У женщин — 20...»

Как вид театрального искусства пантомима существует с древнейших времён.

Наиболее известными фигурами в Европейской классической пантомиме были Батист Дебюро (XIX век), Марсель Марсо, Этьен Декру, Жан-Луи Барро, (все — Франция), Адам Дариус (Англия), Анатолий Елизаров (Россия).

В начале и середине XX века произошёл очевидный и по сей день, досаднейший раскол в развитии и восприятии искусства пантомимы в Старом Свете и Северной Америке (особенно — в США, где, как ни печально, само слово «мим» («mime») по сей день является если не «ругательным», то, по крайней мере, носит саркастический характер). В то же самое время в Европе, в России (и впоследствии, как ни парадоксально — в СССР) пантомима была трансформирована в более синтетическое искусство и серьёзно использована в театре и в системе театрального образования такими титанами, как А. Арто, Б. Брехт, В. Мейерхольд, А. Таиров, М. Чехов, Ю. Любимов, Е.Гротовски, Е.Барба и многими другими)

В 1960-х в Польше, Чехословакии и Прибалтийских Республиках СССР появился феномен театра пантомимы, наиболее значимыми деятелями которого были Генрик Томашевский (Вроцлав, Польша), Ладислав Фиалка (Прага, ЧССР), и, наиболее значимый — Модрис Тенисон (Каунасский Театр Пантомимы, Литовская ССР). М.Тенисон, художник-график, дал искусству пантомимы — новую энергетику, в результате привнесения которой, само действие в его постановке уже почти ничто не связывало с традиционной пантомимой. Единственным, и непреложным качеством, «удерживающим» его искусство в максимальном приближении к «пантомиме» был факт, что слово или звук (не путать с музыкальным сопровождением!) — по-прежнему оставались табу. Но, в отличие от классической пантомимы, краеугольным камнем которой является дивертисмент, состоящий из до блеска отточенных миниатюр (преимущественно комического свойства), в театрах, указанных выше (и в особенности — в театре М.Тенисона) зритель сталкивался с цельным, продолжительным действием, базированным на цельном сюжете, преимущественно аллегорического свойства.

Из театра М.Тенисона вышло 2 наиболее значимых философа новой пантомимы: Валерий Мартынов и Гедрюс Мацкявичюс. Первый (В.Мартынов, Группа Пантомимы при Музее Электронной Музыки, Москва, 1972—1974) декларировал импровизацию, основанную на медитативном состоянии артиста, как единственный путь к выразительности. Второй (Г.Мацкявичюс, Театр Пластической Драммы, Москва, 1972—1985) был более «консервативен» и

использовал импровизацию, как часть своего творческого метода: провоцируя актера на импровизацию в рамках заданной поэтической (метафорической) темы, он добивался органичного результата, и впоследствии включал этот результат в зафиксированную канву создаваемого спектакля.

Исключительно важно отметить, что молчание актера на сцене в вышеозначенных театрах было не насильственно-привнесённым условием, а неотъемлемым и органическим элементом выразительности. (См. К.Станиславский «Работа Актёра над Собой», «зона молчания»)

Отдельно стоит отметить феномен театра клоунады п/р Вячеслава Полунина «Лицедеи». Будучи классическим мимом «по образованию», В.Полунин привнес в пантомиму — элемент клоунады. Это же, несколько раньше, в меньшем масштабе и в противоположной пропорции, делал Леонид Енгибаров, привнёсший элемент пантомимы в сольную цирковую клоунаду.

Приложение № 4

Пантомима «Неудачное знакомство».

Детям предлагается начало пантомимы. Справа ближе к авансцене стоит скамейка. Действие происходит в парке. Из правой кулисы появляется девочка, она читает на ходу книгу, видно, что она очень озадачена – готовится к экзаменам. Садится на скамейку, не замечает ничего вокруг. Из левой кулисы появляется парень, он разговаривает по телефону, передвигается по сцене, никуда не торопясь, увлечен разговором. Видит девушку на скамейке, влюбляется с первого взгляда, забывает про разговор по телефону. Присаживается рядом, думает, как бы познакомиться, девушка его не замечает. Из левой кулисы появляются две девочки (могут быть другие варианты), хохочут, переговариваются, едят мороженое. Парень видит их и ему приходит в голову идея, он соскакивает со скамейки и убегает за левую кулису. В это время девушка смотрит на часы, ужасается – понимает, что она катастрофически опаздывает, соскакивает со скамейки и убегает за правую кулису. Из левой кулисы в это время появляется дедушка (бабушка) и направляется к скамейке. Садится, надевает очки, достает газету или вязание. Из левой кулисы по направлению к скамейке вылетает парень и, не глядя ни на кого, любовно несет мороженое и с ходу предлагает его, думая, что там девушка. Дедушка (бабушка) очень радуются такому подарку и с огромным удовольствием начинают кушать мороженое. Парень огорчен, присаживается рядом.

Далее детям предлагается закончить пантомиму.

Пантомима «Случай в парке».

Сцена пустая. Из левой кулисы появляются две девочки – они очень веселые, становятся в центре сцены и с большим энтузиазмом начинают бросать друг другу воздушный шарик. В это время из левой кулисы появляются один за другим двое детей, останавливаются и радостно наблюдают за передвижениями воздушного шарика. Видно, что они очень увлечены. Следом появляется хулиганистого вида тип, видит шарик, отбирает, отходит в левую сторону сцены и очень довольный играет там один. Девочки обижены – отходят в правую сторону и стоят грустные. Те, кто за всем наблюдал, озадачены, они очень хотят помочь девочкам, и стоят в задумчивости.

Далее участники должны придумать свое продолжение.

Литература:

1. Акатов Л. И. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья. Психологические основы: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003.

2. Баряева Л. Б., Вечканова И. Г. Театрализованные игры в коррекционно-развивающей работе: Учебно-методическое пособие. — СПб.: Каро, 2009. — С.23–25.: — ил. — (Серия «Коррекционная педагогика»)

3. Бруни М. Формирование навыков мелкой моторики у детей с синдромом Дауна: Руководство для родителей и специалистов. — М.: Благотворительный фонд «Даунсайд Ап», 2005. — 19 с.

4. Вечканова И. Г. Театрализованные игры в реабилитации детей с интеллектуальной недостаточностью: Учебно-методическое пособие. — СПб.: Каро, 2006. — С. 108–109. — (Серия «Коррекционная педагогика»).

5. Екжанова Е. А., Стребелева Е. А. Коррекционно-развивающее обучение и воспитание детей с нарушением интеллекта. Метод. Рекомендации. — М.: Просвещение, 2009г.

СЕКЦИЯ № 6

ЕББҚ бар балалармен түзету-педагогикалық жұмыстарының заманауи әдістері

Современные методы коррекционно-педагогической работы с детьми с ООП

Бурдинская О.В.

директор,

Сериштанова О.М.

*заместитель директора по учебной работе,
Специальная школа-интернат №1 г. Кокшетау*

Новые возможности когнитивно-продуктивной педагогической технологии в условиях обновления содержания специального образования

Перед системой образования поставлен ряд программных целей, в том числе - обеспечение равного доступа всех участников образовательного процесса к лучшим образовательным ресурсам и технологиям.

Проанализировав заложенные изменения в рамках обновления содержания специального образования РК, мы пришли к выводу, что все они способствуют формированию коммуникативных и социальных компетентностей у детей с особыми потребностями в обучении и воспитании. Платформа для специальных школ подготовлена, теперь только профессиональная компетентность педагогов, их включение в учебный процесс разработанных специальных методик по коррекции и развитию детей, должны доказать эффективность происходящих обновлений.

Апробация специальных программ в прошлом учебном году и работа по обновленным программам в этом учебном году, ярко продемонстрировали, что обновление содержания специального образования даёт новые возможности, положительно во всех планах зарекомендовавшей себя, авторской когнитивно-продуктивной педагогической технологии.

Основа двух тенденций.

Основной целью обновленного содержания специального образования является формирование у учащихся системы знаний и целостного видения мира, готовности к образованию в течение всей жизни, саморазвитию и самовоспитанию, развитие индивидуальности и творческих способностей, социализация и духовно-нравственное воспитание, любовь к Родине.

Когнитивно-продуктивная педагогическая технология обучения детей с нарушением интеллекта является предметно независимой, индивидуально ориентированной образовательной технологией, обеспечивающей понимание ребёнком с интеллектуальными нарушениями окружающего мира, путём формирования системы когнитивных схем, необходимых для успешной адаптации к жизни в современном информационном обществе и развитие мотивационных факторов деятельности у умственно отсталых школьников, влияющих на продуктивность их учебной деятельности.

Особенности содержания

В обновлённых программах акцент идет на **ценностно-ориентированное обучение**, а это концентрация на целях обучения, а не конкретных действиях, которые позволят учителям выделить конкретную тему с тем, чтобы сделать данный метод информации более интересным и ориентированным на учащихся.

В когнитивно-продуктивной педагогической технологии акцент идет на **коррекционную направленность** обучения, которая также концентрируется на целях обучения, позволяет включать коррекционные методики фокусируясь от данных целей к когнитивному развитию каждого учащегося в системе работы выработанной школой технологии.

Следующее направление обновлённого содержания - **направленность на ожидаемые результаты через цели обучения**. Выготский определяет такое обучение как «социальное явление», так как обучающиеся «возводят свой замок» самостоятельно, добиваясь успеха от той точки достижения до *зоны своего ближайшего развития*. Когда ученик работает в своей «зоне», ему

требуется поддержка, именуемая «строительными лесами». Эти «строительные леса» предоставлены учителем, независимыми экспертами, сверстниками и рабочими тетрадями, книгами или иными формами поддержки. Принцип зон ближайшего развития заключается в стремлении оказания максимальной поддержки «скаффолдинга» учащемуся в достижении целей обучения во время урока.

По мере достижения успеха, учащимся не требуется постоянная поддержка, и они работают самостоятельно. Чтобы продвигать данный подход обучения, учитель обеспечивает соответствующую поддержку, которая со временем постепенно сокращается. Только когда поддержка сведена к нулю, учащийся может сказать, что добился ожидаемого результата. Если же учащемуся на уроке разрешается использовать только имеющиеся навыки, то тогда он фактически ничему не научится.

Когнитивно-продуктивная педагогическая технология начинается с составления зоны актуального развития и продолжается в заполнении зон ближайшего развития, как отражение той динамики в развитии, которая наблюдается или отсутствует у детей. Постановка коррекционных **микроцелей в когнитивно-продуктивной педагогической технологии**, предполагает уровневое деление класса, достижение поставленных целей осуществляется через индивидуальный и дифференцированный подходы к выбору заданий. Коррекционные методики по развитию когнитивных процессов, применяемые в иерархической последовательности, позволяют педагогам заранее продумывать уровни сложности заданий и упражнений для достижения коррекционных целей обучения, что является одной из главных задач специальной школы.

Спиральная образовательная программа обновлённого содержания основана на когнитивной теории, предложенной Джеромом Брунером. Он считал, что даже самый сложный материал при правильном структурировании и представлении может быть воспринят даже очень маленькими детьми.

Ключевыми особенностями спиральной образовательной программы на основе работы Брунера являются:

- ученик пересматривает тему несколько раз в течение всей своей школьной карьеры;
- сложность темы возрастает с каждым повторением;
- новое обучение имеет отношение к старому обучению и рассматривается в контексте со старой информацией.

Преимущества, приписываемые спиральной образовательной программе ее разработчиками:

- информация повторяется и запоминается каждый раз, когда ученик повторяет предмет;
- спиральная образовательная программа также позволяет логический переход от упрощенных идей до сложных;

- ученики могут применять знания к последующим целям курса.

Принцип концентричности всегда был присущ программному обеспечению специальной школы для детей с интеллектуальными нарушениями. Обновлённые программы обучения наших детей сохранили традицию этого метода, позволив педагогам при осуществлении принципа спиральности обучения увеличивать объём нагрузки из года в год обеспечивая полное понимание предметного материала.

Принцип концентричности отслеживается и в ежегодном календарном включении наборов коррекционных методик. Так в дошкольном отделении, где дети обучаются от 1 до 3 лет в зависимости от степени нарушения интеллекта, методики используются одни и те же из года в год, но понятийный объём, конечно же, изменяется в сторону усложнения. Так же начальной школе и старшем звене. Для них свои наборы коррекционных методик. Всего по 16 на все перечисленные звенья, на весь учебный год. (48 комплектов).

Принцип концентричности выстроен и в иерархии подбора материала коррекционных методик - по мере созревания познавательных процессов. Так, например: на развитие мышления – от наглядно-действенного мышления к словесно-логическому, а частично и к абстрактному мышлению.

Практическая направленность и связь с жизнью в обновлении содержания стремится сделать задания в классе, как можно более содержательными, связав их с реальным миром и используя реальные материалы для обучения (например, квитанции, семейные фотографии и т.д.), а не просто информацию из учебников. Используя естественный подход, учитель способствует формированию понимания и установлению коммуникаций, а также стремится укрепить подлинную связь среди учащихся.

Деятельностный подход всегда присутствовал в специальном образовании.

Приёмы когнитивно-продуктивной педагогической технологии в деятельностном подходе направлены на работу с **реальными предметами**, далее изображение этого предмета на фото, в рисунке и закреплении понятий.

Весь процесс коррекционной школы выстраивается на **моделировании реальных ситуаций, опоре на реальный жизненный опыт детей**. Без этого процесс обучения будет стоять на одном месте.

И наконец, в структуру урока когнитивно- продуктивной педагогической технологии изначально заложены принципы **практической направленности и связи с жизнью**. Уже по названию этапов урока понятно их содержание и направленность. Это: пропедевтика, ориентация, презентация, управляемая практика, *практика на примерах* и самостоятельная практика.

Межпредметная и внутрипредметная интеграция

В обновлении содержания образования это сказывается на введении лексических тем одинаковых для параллели учащихся школы. Это направлено на повышение воспитательного потенциала обучения, формирование нравственно-духовных качеств обучающихся.

В Когнитивно-продуктивной педагогической технологии коррекционный материал каждый раз оформлен по-иному, с учетом предмета и лекционных тем предложенный в обновлённых программах.

Трёхязычное образование

Большие возможности в общеобразовательной среде. Но для детей с интеллектуальными нарушениями ограничимся билингвистическим подходом.

Когнитивно-продуктивная педагогическая предлагает учителям, придерживаться принципов коммуникативного метода обучения, быть менее обеспокоенными грамматической стройности языка и соблюдением грамматических норм, чем способностью использовать язык для общения. Суть коммуникативного метода обучения состоит в том, что основные языковые навыки (устная и письменная речь, грамматика, чтение и аудирование) развиваются одновременно в процессе живого общения. Быстрое усвоение изучаемого материала происходит за счет того, что лексика и грамматические структуры второго языка преподносятся ученику в контексте реальной, эмоционально окрашенной ситуации. Между учеником и учителем возникает приятное общение, благодаря которому говорить на втором языке становится проще. Позитивный эмоциональный настрой, работа в парах и группах, участие в дискуссиях на интересные темы, игровые элементы позволяют учителям учесть индивидуальные особенности учащихся, усилить их мотивацию.

Критериальная система оценивания

Критериальное оценивание – процесс оценивания более объективный и конструктивный.

Когнитивно- продуктивная педагогическая технология на сегодняшний день нацелена только на формативное оценивание.

Это:

- ✓ Неотъемлемая часть ежедневного процесса
- ✓ Регулярно
- ✓ Непрерывно
- ✓ Обратная связь (зона актуального развития)
- ✓ Своевременно корректировать (индивидуальная-коррекционно-развивающая программа)
- ✓ Без выставления баллов и оценок
- ✓ Измерение обучения
- ✓ Планирование урока

Применение методов и приемов активного обучения.

Обновлённое содержание образования предлагает включение стратегий активного обучения.

Когнитивно-продуктивная педагогическая технология, основана на педагогических приёмах, а стратегии активного обучения стали логической добавкой к коррекционным методикам, позволили осуществлять коммуникативную направленность, а также стратегии активного обучения легко сопоставимы с применением инновации.

Когнитивно-продуктивная педагогическая технология доказала свою эффективность и в рамках эксперимента и того, что на протяжении уже 10 лет, времени, когда была включена в систему работы школы данная технология, наши воспитанники дают отличную динамику, несмотря на ежегодно усложняющийся диагноз при поступлении учащихся в школу. К примеру, на сегодняшний день школа обучает 43 ребенка с ранним детским аутизмом подтвержденного генеза.

Обновленное содержание специального образования дополнило те моменты когнитивно-продуктивной педагогической технологии, о которых мы даже не задумывались, блестяще подтянуло методическую компетенцию педагогов специальной коррекционной школы и, конечно же, сделало подготовку учащихся к самостоятельной жизни более целенаправленной и продуктивной.

Литература:

1. Визель Т.Г. Аномалии речевого развития ребенка. (В помощь родителям). - М.: В.Секачев, 2017. - 46 с.
2. Бехтерев ВМ. Проблемы развития и воспитания человека. Избранные психологические труды. / Под ред. А.В.Брушлинского, В.А.Кольцовой. - М.: МПСИ; В.: МОДЭК, 2018. - 416 с.
3. Гуровец Г.В. Психопатология детского возраста. Учебное пособие. МО. - М.: ГИЦ ВЛАДОС, 2018. - 359 с.
4. Забрамная С.Д. Психолого-педагогическая диагностика нарушений развития. Курс лекций. - М.: В.Секачев, 2017. - 128 с.
5. Психолого-педагогическое консультирование и сопровождение развития ребенка. Пособие для учителя-дефектолога. / Под ред. Л.М.Шипицыной. - М.: Владос, 2003. - 528
6. Шаповалова О.Е. Психолого-педагогическая поддержка эмоционального развития умственно отсталых школьников. Пособие для психологов, учителей и воспитателей школы VIII вида; для студентов коррекционно-педагогических специальностей. - М.: В.Секачев, 2017. - 128 с.
7. Щербак А.М. Воспитание ребенка с нарушениями развития, М.; Энас, 2004.
8. Ястребова А.В., Спирина Л.Ф., Бессонова Т.П. Учителю о детях с недостатками речи. - М., 205.

Урымбаева А.Д.

мұғалім-дефектолог

Жалпы білім беретін Ф.Мұратбаев

атындағы орта мектебі

Атырау қ.

Дидактикалық ойындар арқылы жалпы білім беретін мектептегі психикалық дамуы тежелген балалардың танымдық әрекеттерін дамыту

Мақсаты: Дидактикалық ойындар арқылы пәнге қызықтыру, логикалық ойлау қабілеттерін дамыту, таным әрекетін қалыптастыру, тиянақтау, пысықтау, тіл үйренуге деген қызығушылығын ояту, белсенділігін арттыру, сөздерді орынды қолдану дағдыларын жетілдіре отырып алған білімді тексеру сөйлеу мәдениетіне тәрбиелеу.

Міндеттері: Ойын барысында қойылған сұрақтарға саналы түрде және дұрыс жауап беруге үйрету. Ұсынылған ойын тапсырмаларды дұрыс орындау; не істегені туралы айтып беруге үйрету. Диалог түрінде сөйлесу дағдыларын дамыту. Ойын арқылы логикалық ойлау қабілеттерін жетілдіру.

Балалардың танымдық қызығушылықтарын арттыру. Мұғалім нұсқауларын түсініп орындауға жаттықтыру. Сөз тіркестерін, сөзжұмбақ, сөздік ойындарын түсініп жауап бере білуге дағдыландыру. Оқушылардың, соның ішінде психикалық дамуы тежелген балалардың ойдағыдай әлеуметтенуі үшін бірқатар біліктілік қабілетін қалыптастыру. Оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және қазіргі заманғы педагогикалық, инновациялық технологияларды меңгеру.

Күтілетін нәтиже: Психо-физиологиялық мүмкіндігі дамиды. Өз-өзіне сенім артады, өзін-өзі бағалай білуге, қоршаған ортасына сүйіспеншілікпен қарауына жол ашады. Оқудағы негізгі қиындықтары жойылады. Жағымды мінез-құлық қалыптасады. Бұл процессті жүзеге асыру үшін мектепте балаға психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі ұйымдастырылуы қажет. Психикалық дамуы тежелген балалардың ерекшелігі шаршағыштығымен, таным әрекеттерінің бұзылысы, жұмысқа қабілеттілігі төмендігі, қоршаған орта туралы түсінігі аздығымен, сабаққа деген ынтасының төмендеуімен байқалады. Психикалық дамуы тежелген баланы анықтау психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің тиісті мамандарымен жүзеге асырылады. Түсініктері фрагментарлық, зейіндері тұрақсыз, тұтас қабылдау мүмкіндігі бұзылған, жалпы

психикалық процестердің дамуында бұзылыстар байқалады, мұндайда әр маман өз бағыттары бойынша жеке және топтық бағытта жұмыс жүргізіледі

I. Кіріспе.

Мектеп табалдырығын алғаш аттаған әр оқушы өзінің айналасындағы қоршаған ортамен танысуға өте құштар. Бұл баланың бірнеше сұрақтар қоюына әкеліп соғады. Яғни, балаға әлем аздап ғана сырын ашса, онда баланың білуге деген құштарлығы арта түседі. Ойын–баланың бірінші әрекеті, сондықтан да баланың өмірінде ойынның мән-мағынасы ерекше орын алады. Мектеп алды даярлыққа келген балалардың арасында ПМПК қорытындысымен келген ПДТ оқушылар кездеседі. Олардың зейіні тұрақсыз болады. Оларды біркелкі жұмыс тез жалықтырады. Сондықтан олардың зейінін үнемі қажетті бағытқа аудару үшін алғашында әр сабақты ойын түрінде жүргізу қажет. Өйткені ұйымдастырылған оқу іс-әрекетінде алған білімді ойынмен тиянақтау білімнің беріктігіне негіз қалайды. Ойын барысында баланың жеке басының қасиеттері қалыптасады. Баланың қуанышы мен реніші ойында айқын көрінеді. Ойын кезіндегі баланың психологиялық ерекшелігі мынада: олар ойланады, эмоциялық әсері ұшқындалады, белсенділігі артады, ерік қасиеті, қиял елестері дамиды, мұның бәрі баланың шығармашылық қабілеті мен дарынын ұштайды. Мектеп жасына дейінгі балалар көргендерін, байқағандарын, айналасынан естігендерін ойын кезінде қолданатынын байқауға болады. Ойын айналадағы болмысты бейнелейді. Ойын барысында балалар дүниені тани бастайды, өзінің күш жігерін жұмсап, сезімін білдіруге мүмкіндік алады, адамдармен араласуға үйренеді. Сондықтан да ойшыл ұлы адамдар балаларды ойын арқылы оқыту керек деген ойға келді. Ойын арқылы оқыту, бұл ой көптеген мұғалімдер мен мамандарды қызықтырды.

Мұғалім-дефектологтар балалардың моторикасын дамыту бойынша жұмысында, қозғалысты ырғақтық ұйымдастыру, қозғалыстың есту-көру-қимылдық ұйымдастырылуын жетілдіруге жағымды әсер ететін жұмыстар кешенінде маңызды орынды алады.

Осындай кешенді түзете-дамыту жұмыстары танымдық, қимыл-қозғалыстық және эмоционалды-ерік саласындағы кемшіліктерді жоя отырып, әр баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуына және әлеуметтік ортаға бейімделіп өнуіне оң әсер етеді. Дидактикалық ойындарды жаңа тақырыпты түсіндіру барысында, қайталау, пысықтау, жаттығу сабақтарында да пайдаланамын. Дидактикалық ойын барысында есте сақтау, көру, сезіну, қабылдау, ойлау, сөйлеу, процестері дамып, заттарды пішініне, түсіне, көлеміне қарай іріктеуге, әр түрлі қимылдарды орындауға үйретеді.

Дефектолог мамандарға математикалық сергіту сәттерінде дидактикалық ойын өте қажет деп санаймын. Сондықтан, бұндай ойындар ойнау балалардың ойлау, қабылдау, еліктеу қабілеті және заттардың түрін, түсін, көлемін ажырата білуін дамыта түсу үшін өте қажет. ПДТ оқушыларға тапсырмалар ойын түрінде беріледі, бұл дидактикалық ойындардың негізгі ерекшеліктері. Балалар ойнау арқылы белгілі бір білім, білік, дағдыларды және ойын әрекеттерін меңгереді. Әр дидактикалық ойынның танымдылық және тәрбиелік мазмұны болады.

Мектептегі ПДТ балалармен өткізілетін математиканың алғашқы ұғымдарын қалыптастыру іс-әрекеттерінде ойынның мынадай түрлерін пайдалануға болады:

1) дидактикалық ойындар–логикалық ойлауын, математикалық қабілеттерін дамытады.

2) санға байланысты санамақ, жаңылтпаштар, жұмбақтар балалардың сандарды танып білуін, тілдерін жаттықтыру, есте сақтауын, ойлау қабілеттерін дамытады.

3) математикалық сергіту сәттері–кеңістікті бағдарлау, қимыл қозғалысты дамытады. Құралда дидактикалық ойындар мазмұны, ойынды ұйымдастырудың әдіс–тәсілдері көрсетілген. Олар балалардың зейінін, есте сақтауын, байқағыштығын, көзбен мөлшерлеуін, тапқырлығын дамытуға, математикалық білімдерін, икемділіктері мен дағдыларын, заттарды түсі, өлшемі, пішіні бойынша топтастыруға, салыстыруға, ажыратуға, кеңістік пен уақытты бағдарлауға үйретеді және балалардың логикалық ойлау, қабылдау, есте сақтау қабілеттерін, зейінін, қолдың ұсақ моторикасын дамытуға арналады. Жоғарыда айтылған мақсаттарды шешуде нәтижесі ұтымды болу үшін, балалардың қарапайым математикалық түсініктерін қалыптастыруда дидактикалық ойындардың жинағын ұсынамын.

«Дәл осындай пішінді тап»

Ойынның мақсаты: геометриялық пішіндер жайлы білімдерін бекіту, пішіндерді атауға, ажыратуға, салыстыруға жаттықтыру. Ойынның құрал-жабдықтары: бала саны бойынша , геометриялық пішіндер.

«Қанша? Қандай?»

Мақсаты: 1.10-ға дейін санауды бекіту. 2. 1-ші, 2-ші ұғымдарымен таныстыру.

Көрнекілік: Сандар («Шалқан», «Бауырсақ» ертегісі бойынша)

Барысы: Әр топтағы заттардың санын анықтау. Қораптан керекті санды алып қойып, ертегіні әңгімелеу, сандармен ретін анықтау. «Шалқан» ертегісі бойынша атасы бірінші, апасы екінші, қызы үшінші, т.б. пайдалана кетуге болады.

«Әрі қарай кері сана»

Мақсаты: 10 көлеміндегі сандарды кері қарай санауды қайталау. Көрнекілік: Доп, сандық карточкалар. Барысы: Мұғалім көлемдегі санды көрсетеді де, бір баланың атын атап: «Әрі қарай кері сана» - дейді. Ол : «Тоғыз, сегіз, жеті» деп санай бастайды. Мұғалім балалардың біреуіне қарап, доп лақтырады. «Жеті» - дейді. Допты тосып алған бала «үш, екі, бір» деп жалғастырады.

Дидактикалық ойын балаға білім берудегі әсер етудегі ең негізгі бір түрі, өйткені ойын балалардың негізгі іс әрекеті. Балалардың қарапайым математикалық ұғымдарын қалыптастыруда дидактикалық ойындардың алатын орны ерекше. Пішіндерді өткен кезде шар, куб, «не домалайды, не домаламайды?» ойыны арқылы осы екі пішіннің ерекшелігі, қасиеті туралы түсіндіру өте тиімді. Білім берудегі дидактикалық ойындарды нәтижелі қолданудағы негізгі шарты: ол ойын таңдаудағы бірізділікті сақтау, келесі дидактикалық принциптер міндетті түрде ескеруі керек; түсініктілік, қайталануы, тапсырмаларды біртіндеп орындау. Баламен іс әрекет түрінде өткізілсе, тапсырмалар оңай орындалып, алға қойған межеге жету оңай болады. Ертегі кейіпкерлеріне, ойыншық кейіпкерге көмектесу баланың қызығушылығын оятып, бәсекелестігін арттырады.

Сондай-ақ, ойлау, тапқырлық қабілетін дамытып, адамгершілік, мейірімділік қасиеттерін оятады. Ойын арқылы балаларды геометриялық пішіндердің ортақ белгілері (дөңгелектенген, бұрышты) бойынша біріктіру туралы алғашқы түсініктерін қалыптастырамыз. Уақытты бағдарлауға үйрету үшін тәулік бөліктері, апта күндері, жыл мезгілдері және айлары туралы санамақтар, жаңылтпаштар, жұмбақтарды кеңінен пайдалану қажет. Бұл арқылы баланың ойлау, есте сақтау қабілеттері мен тілін дамытуды көздейміз. Психологтардың айтуынша, бала ойын үстінде қандай болса, өскенде, еңбекте де сондай болады. Ойын – адамның өміртанымының алғашқы қадамы.

Дидактикалық ойын – балалардың оқу әрекетін жандандырып, оқуға деген ынтасын арттыратын маңызды құрал. Оның нәтижесі – балалардың білімді игеруде, ақыл-ой қызметін дамытуда, өзара қарым-қатынас жасауда жеткен жетістіктерінің көрсеткіші. Әрбір сабақта тиімді әдіс-тәсілдерді пайдалануға, түрлендіріп ұйымдастыруға тырысамын. Сөздік-қимылды ойындар, мақал-мәтелдер, жұмбақтар, санамақтар, тақпақтар, ертегілер және суретті кітапшалар қолдану балалардың қиялын шарықтатып, дамытады. Дидактикалық ойындар балаларды ұйымшылдыққа, достыққа, әдептілікке, мейірімділікке, үлкендерді қадірлеуге, құрметтеуге баулиды. Балалар алған білімдерін ойын барысында көрсете білуге, бір-бірімен қарым-қатынас жасауға, әділ болуға, қиындық кезінде көмектесуге, өз ойларын жеткізе білуге, қиялының дамуына, қиындықты ақылмен жеңе білуге жаттығады. Ойын барысында балаларды анық, асықпай сөйлеуге және айтқан сөзді, сөйлемді дұрыс түсініп қабылдай білуге, байланыстырып сөйлеуге қалыптастырып отыру керек. Баланың ойыны ересек адамдардың еңбегіне еліктеуден өрістеп, бара-бара шын мәніндегі еңбекке айналады.

II. Негізгі кезеңі.

Ұлы педагог А.С. Макаренко ойынға үлкен мән бере отырып, өзі басқарған мекемелерінде ойынды тәрбиеленушілер өміріне міндетті түрде енгізіп отырады. Ойын баланың өмірін қызыққа, қуанышқа бөлеуін қамтамасыз ету үшін ол балалардың ойынға деген сүйіспеншілігі мен қызығушылығын тәрбиелейді- деп қарастырады. Ойын технологиясы бойынша әр түрлі түрткінің тәсілдерін қолдану оқушылардың құзіреттілігін дамытуда, оқушының өзін-өзі дамытуда ерекше орын алады. Оқу үрдістерінде ойын түрлерін балалардың жас және психологиялық ерекшеліктеріне сәйкес түрлендіріп, жаңа тақырыпты өткенде, өтілген материалды қайталағанда, білімді тиянақтау және тексеру кезінде, яғни сабақтың кез келген сәтінде оқыту әдісінің құралы ретінде пайдаланады. Бала тек ойын ойнап қана қоймай, осы ойын арқылы білім алып, жан-жақты тұлға дамиды. Ойын - оқушылардың оқуға деген ынтасын арттыратын құрал. Сондықтан да мектепалды дайындық сыныптарда оқушылар сабақ үстінде ойынды көп қажет етеді. Оларды жалықтырмай әр түрлі ойын түрлері мен сабақты қызықты өткізуге тырысамын. Ойын әрекетінің қызықты болуын қамтамасыз ететін, баланың танымдық қызығушылығы сапаларын дамытатын басты нәрсе: білім, әрекет, қарым-қатынас. Міне осы жағдайларды ескере отырып, ойын түрлерін төмендегідей жүйеленеді:

Құрылыс ойындары: лото, және басқа конструкторларды пайдалану. Рөлді-сюжетті ойындар: ертегі, әңгімелерді ролдерге бөле отырып орындау, сахналық көрініс көрсету. Өзімнің іс-тәжірибемнен сабақ үрдісінде пайдаланатын ойындардың бірнеше түрлерін атап көрсетуіме болады. Оқушылардың қызығушылықтарын туғызытын, ойын әрекетінің ең негізгі түрінің бірі-дидактикалық ойындар. Дидактикалық ойын жас ерекшелігіне сай, бағдарламадағы материалдарға, оның ішінде нақты сабақтың мазмұнына сай болып, тапсырманың мәнін ашады. Дидактикалық

ойындарды жаңа тақырыпты түсіндіру барысында, қайталау, пысықтау, жаттығу сабақтарында да пайдаланамын. Дидактикалық ойын барысында есте сақтау, көру, сезіну, қабылдау, ойлау сөйлеу, процестері дамып, заттарды пішініне, түсіне, көлеміне қарай іріктеуге, әр түрлі кимылдарды орындауға үйретеді. Бала ойын ойнай отырып үйренеді. Дидактикалық ойындар көп орын алады. Оларды әр сабақта қолданамын. Дидактикалық ойын сабақтың құрамдық бөлшегі болып табылады. Ол сабақты меңгеруге, бекітуге, танымдылық қызметтің әдісін меңгеріп көмектеседі. Балаларды заттың сын-сипатын біліп, қорытындылауға, салыстыруға, жүйелеуге үйретеді. Дидактикалық ойындар тақырыпқа байланысты қолданылады. Тапсырма берер алдында, оны балаға түсіндіру, тексеру қажет. Дидактикалық ойындар, ойын тапсырмалар біртіндеп күрделенеді, сондықтан оларды ретімен орындату қажет. Әрбір ойынға балалар қызыға қатысады.

Мысалы, сабақтарымда сөйлеудің лексика-грамматикалық құрылымын дамыту мақсатында қолданатын ойын түрлерін ұсынамын:

Дидактикалық ойын «Тілші»

Мақсаты: Қойылған сұраққа толық жауап қайтара білу.

Ойынның шарты: Жүргізуші бала тақырып бойынша балаларға сұрақ қояды, жауаптарын алады. (жүргізуші I оқушы)

Мынау не?

Мынау жеміс алма.

Алма қандай?

Алма қызыл, тәтті (сары, домалақ, үлкен, кішкентай)

III. Қорытынды.

Қорыта айтқанда, тәрбиелеу-оқыту үдерісінде оқушы педагог пен ата-ананың тығыз байланысы нәтижесінде адамгершілік тәрбие алады, зияткерлігі, құзыреттілігі дамиды, зейіні, байқағыштығы шоғырланып, тіл байлығы, сөздік қоры дамиды, жеке тұлға болып дамиды, ой-өрісі кеңейеді, жан-жақты дамиды.

Әр ата-ана, әр педагог өз жұмысына жауапты, құзыретті, шығармашыл, қабілетті, креативті болса, онда болашақта Қазақстан Республикасының болашағы көркейіп, дамыған 50 елдің қатарына қосылар едік

Әдебиет:

1. Артемова Л.В. Дидактикалық ойындар. – М., 1992.
2. Богуславская З.М., Смирнова Е.О. Мектепке дейінгі жастағы балаларға арналған дамыту ойындары. – М., 1991.
3. Мусаева С.А., Бегалиев Т.Б. Жас ерекшеліктер педагогикасы. ҚР Білім және ғылым министрлігі. «Фолиант» баспасы Астана – 2006

Рощина Е.Н.

учитель-логопед

ГУ «средняя школа №4

г. Щучинск

Использование нетрадиционных приемов и методов здоровьесберегающих технологий для развития и коррекции речи у детей с особыми образовательными потребностями

Хорошая речь – важнейшее условие всестороннего полноценного развития детей. Чем богаче и правильнее у ребёнка речь, тем легче ему высказать свои мысли, тем шире его возможности в познании окружающей действительности, содержательнее и полноценнее отношения со сверстниками и взрослыми, тем активнее осуществляется его психическое развитие

В современных условиях проблема сохранения и укрепления здоровья детей приобретает глобальный характер. Культивирование здорового образа жизни – приоритетная задача в программе модернизации казахстанского образования. Постоянный рост числа детей с отклонениями в развитии выдвигает диагностико – коррекционное и профилактическое направление деятельности школьных логопунктов в ряд наиболее значимых. Самую многочисленную группу – до 60% от всех

дошкольников и младших школьников – сегодня составляют дети с отклонениями в речевом развитии. Проблема детского здоровья весьма актуальна и для учащихся нашего города.

Решение данной проблемы видится во внедрении здоровьесберегающих технологий на занятиях, использование которых в воспитательно-образовательном и коррекционно-развивающем процессе идет на пользу здоровья детей. Коррекционно-образовательный процесс я осуществляю на базе логопедического пункта средней школы №4 г. Щучинска. Цель: организовать образовательное коррекционно-развивающее пространство с использованием здоровьесберегающих технологий

Задачи:

- Сохранение физического и психического здоровья детей с нарушениями речи.
- Развитие сенсорных и моторных функций.
- Развитие мимической мускулатуры.
- Развитие интеллектуальных функций.
- Развитие черт гармоничной и незакомплексованной личности

Работа учителя-логопеда общеобразовательной школы достаточно актуальна и многогранна. Из года в год в начальные классы массовых школ попадает большое количество детей, имеющих отклонения в развитии устной и письменной речи, что, в свою очередь, препятствует успешному овладению этой категорией учащихся основными предметами школьной программы. Система работы учителя-логопеда при общеобразовательной школе показана на предоставленной схеме. Каждое из этих направлений по-своему важно и решает определённые задачи.

Только комплексное воздействие на ребенка может дать успешную динамику речевого развития. Совокупность методов и приемов в коррекционной работе по преодолению нарушения речи затрагивает не только исправление дефектов речевой деятельности, но и формирование определенных психических процессов, представлений об окружающем мире, становлений отношений к воспитуемым социальным явлениям и навыкам поведения.

Под термином «общее недоразвитие речи» (ОНР) понимаются различные сложные речевые расстройства, при которых у детей нарушено формирование всех компонентов речевой системы, относящихся к ее звуковой и смысловой стороне при нормальном слухе и интеллекте. Общее речевое недоразвитие сказывается на формировании у детей интеллектуальной, сенсорной и волевой сфер.

Коррекция недоразвития речи, не может быть эффективно проведена без одновременной работы по сохранению и укреплению здоровья детей. Наиболее эффективным средством решения этой задачи я считаю использование здоровьесберегающих технологий в коррекционно-развивающем обучении детей с общим недоразвитием речи.

Коррекционно-развивающие и здоровьесберегающие образовательные технологии наиболее значимы среди всех известных технологий по степени влияния на здоровье и развитие детей.

Их можно выделить в три подгруппы:

- Технологии сохранения и стимулирования здоровья, способствующие предотвращению состояний переутомления (физминутки, гимнастика пальчиковая, дыхательная, для глаз).
- Коррекционные технологии (сказкотерапия, музыкотерапия, психогимнастика, фонетическая ритмика, цветотерапия).
- Технологии обучения здоровому образу жизни (проблемно - игровые методики, игротерапия, разные виды массажа и самомассажа).

Артикуляционная гимнастика

Регулярное выполнение поможет:

- улучшить кровоснабжение артикуляционных органов и их иннервацию (нервную проводимость);
- улучшить подвижность артикуляционных органов;
- укрепить мышечную систему языка, губ, щёк;
- уменьшить спастичность (напряжённость) артикуляционных органов.

Дыхательная гимнастика

Правильное дыхание очень важно для развития речи, так как дыхательная система - это энергетическая база для речевой системы.

Правильное речевое дыхание обеспечивает четкую дикцию, произношение звуков, за счет нормального звукообразования, достаточной громкости, соблюдение пауз, сохранение плавности речи и её выразительности. Дыхательная гимнастика позволяет выработать сильный, плавный,

удлиненный выдох, сформировать целенаправленную воздушную струю – это позволяет ребенку более быстро освоить труднопроизносимые звуки.

Следует напомнить, что при постановке правильного дыхания существуют общие правила выполнения упражнений:

- заниматься в хорошо проветренном помещении, при t 18-20 градусов.
- одежда не должна сковывать движения.
- не заниматься сразу после приема пищи.
- при заболевании органов дыхания в острой форме заниматься запрещено.
- сопроводительный текст произносит взрослый.

Необходимо следить за техникой выполнения упражнений:

- воздух набирать через нос;
- плечи не поднимать;
- выдох должен быть длинным и плавным;
- щеки не надувать;
- дозировать выполнение упражнений (индивидуально, так как может закружиться голова).

Регулярные занятия дыхательной гимнастикой способствуют воспитанию правильного речевого дыхания с удлиненным, постепенным выдохом, что позволяет получить запас воздуха для произнесения различных по длине отрезков.

Зрительная гимнастика используется:

- для улучшения циркуляции крови и внутриглазной жидкости глаз;
- для укрепления мышц глаз;
- для улучшения аккомодации (это способность глаза человека к хорошему качеству зрения на разных расстояниях).

Японская методика пальцевого массажа

(методика Йосиро Цуцуми)

Массаж каждого пальца положительно влияет на определенный орган, так как нервные окончания на пальцах непосредственно связаны с мозгом.

Массаж пальцев рук с большого до мизинца путем растирания.

Массаж ладонных поверхностей каменными, металлическими шариками.

Массаж грецкими орехами: катать между пальцев, удерживать между растопыренными пальцами.

Массаж четками: перебирание четок успокаивает нервы.

Массаж шестигранными карандашами: удерживать в определенном положении, катать между ладонями.

Игры с пуговицами и камнями

Пуговицы являются удивительно многогранным и занятным материалом. Их можно использовать для создания детских развивающих игр. Игры с пуговицами развивают тактильное восприятие, координацию движений, глазомер, внимание, усидчивость. Эти игры способствуют развитию творческих способностей, наблюдательности, так же развивают элементарные математические представления (форма, цвет, размер, счет), улучшают эмоциональное состояние ребенка, позволяют почувствовать себя уверенным. Играя с пуговицами разного цвета, разной формы и величины, ребенок испытывает удовольствие, а движения пальцев рук влияют на развитие центров речи. Во время занятий игр с пуговицами развивается не только рука, но и речь.

Таким образом, во время игр с пуговицами развиваются важнейшие компоненты составляющие основу психического здоровья и благополучия детей.

Су – джок терапия - это одно из направлений медицины, разработанной южно-корейским профессором Пак Чже Ву.

В переводе с корейского языка Су означает кисть, Джок – стопа.

Таким образом, Су Джок терапия - это метод лечения с использованием кистей и стоп.

Массаж специальным шариком. Поскольку на ладони находится множество биологически активных точек, эффективным способом их стимуляции является массаж специальным шариком.

Логоритмика, одна из форм своеобразной активной терапии, основанной на связи движения, музыки и слова. С помощью логоритмики я в доступной и интересной форме могу развивать у детей общие речевые навыки: темп, дыхание, ритм; развивать артикуляцию, мимику; регулировать процессы возбуждения и торможения; формировать координацию движений, ориентировку в пространстве; расширять словарь детей и многое другое

«Рассказывание» стихов с помощью рук неизменно вызывает у детей живой интерес, повышает эмоциональный тонус. Логоритмика оказывает благотворное влияние на здоровье ребенка: в его организме происходит перестройка различных систем, например, сердечно-сосудистой, дыхательной, речедвигательной.

В системе занятий реализуется основной принцип специального образования – принцип коррекционной направленности при соблюдении триединой задачи, а именно: коррекционное воспитание, коррекционное развитие, коррекционное обучение.

В процессе работы был проведен сравнительный анализ результатов обследования компонентов речи у детей на начало и конец года, где выяснилось, что к концу года у детей обнаружилось значительное повышение уровня сформированности речевой деятельности.

Таким образом, проведенная работа показывает, что здоровьесберегающие технологии благотворно влияют как на речевое, так и на физическое и психическое здоровье в целом. Такие занятия позволяют сделать коррекционно-логопедическую работу ненавязчивой, интересной, естественной, а главное – более продуктивной.

Применение методов здоровьесберегающих технологий снимают неуверенность, зажатость у ребёнка, которые часто связаны с речевым дефектом или личностными комплексами ребёнка.

Поэтому считаю целесообразным применение методов здоровьесберегающих технологий в системе коррекционно-развивающих методик в специальном образовании.

Литература:

1. Алябьева Е.А. Логоритмические упражнения без музыкального сопровождения. М., 2012.
2. Амосова Н.С. Самомассаж рук при подготовке детей с речевыми нарушениями к школе // Логопед. 2012. № 6. С. 78.
3. Белявская Н.Н., Засорина Л.Н., Макарова Н.Ш. Учим ребенка говорить: здоровьесозидающие технологии. М., 2011.
4. Жукова Н.С. Преодоление недоразвития речи у детей. М., 2012.
5. Жукова Н.С., Мастюкова Е.М., Филичева Т.Б. Преодоление общего недоразвития речи у дошкольников. М., 2010.
6. Леонова С.В. Веселая разминка. Комплекс дыхательных и физических упражнений под чтение стихотворных текстов // Логопед. 2004. № 6. С. 83.
7. Плутаева Е., Лосев П. Развитие мелкой моторики у детей 5-7 лет // Дошкольное воспитание. 2011. № 6. С. 36.
8. Степанова М.А. Система работы по развитию мелкой моторики кистей и пальцев рук детей // Логопед. 2009. № 7.
9. Щетинин М.Н. Стрельниковская дыхательная гимнастика для детей. М., 2010.

Батракова А.П.

учитель-логопед

КГУ «Кабинет психолого-педагогической коррекции №11»

Акмол Целиноградского района

Акмолинская область

Альтернативная и дополнительная коммуникация в работе с детьми с особыми образовательными потребностями

В настоящее время растет количество детей, имеющих такие нарушения развития, при которых речь отсутствует, либо представлена отдельными вокализациями; это такие нарушения развития, как аутизм, органические поражения речевых зон коры головного мозга, нарушения опорно-двигательного аппарата, особенности развития эмоционально-волевой сферы, нарушения слуха и зрения, комплексные нарушения. Работа педагогов с данной категорией детей затруднена, так как возникают сложности взаимопонимания ребенка и взрослого. В таких случаях педагоги, работающие с перечисленными категориями детей, должны обладать знаниями по установке контакта с детьми, должны знать, как вступить в диалог с безречевым ребенком. Основной целью на начальном этапе обучения таких детей является поиск альтернативных средств общения, с

помощью которых ребенок мог бы вступать во взаимодействие с педагогами; понимая, что от него требуют; что необходимо сделать. Альтернативными называются все не голосовые (невербальные) системы коммуникации. [1]

Дети, не владеющие вербальной речью, зависят от окружения. Им не принадлежит инициатива коммуникации. Такие особенности детей, как ограниченный пассивный словарь, отсутствие или недостаточная мотивация к речевой деятельности в частности и коммуникации вообще, а также неумение осуществлять речевое взаимодействие, ограничивают процесс общения таких детей с другими людьми, затрудняют расширение их социальных контактов. Окружающие обращаются к ним тогда, когда имеют для этого желание, причину или время. Недопонимание со стороны ребёнка требований взрослого, неспособность донести до другого человека свои желания ведут к проявлениям нежелательного поведения. Став взрослым, такой человек может стать агрессивным оттого, что он лишён права выбора, что его не понимают, или не верящим в себя, в свои силы. Чтобы уменьшить нежелательные для общества проявления, специалисты образовательного учреждения должны найти возможность заменить вербальную коммуникацию другими средствами. [2]

Альтернативная коммуникация — это все способы коммуникации, дополняющие или заменяющие обычную речь людям, если они не способны при помощи неё удовлетворительно объясняться. Альтернативная коммуникация также носит название дополнительная, тотальная. [3]

Широкое распространение получили несколько форм альтернативной коммуникации: жестовый язык, коммуникация с помощью реальных предметов, с помощью репрезентативных объектов, фотографии, цветных и черно-белых пиктограмм, письменная речь. При выборе средства коммуникации необходимо учитывать интеллектуальные, психосоциальные, моторные возможности ребёнка.

Обучение альтернативной коммуникации – это непростой процесс, требующий профессионализма и знаний в этой области. И в рамках одной статьи раскрыть все нюансы данной темы невозможно. Поэтому хотелось бы рассказать о некоторых альтернативных формах общения, которые используются в коррекционной работе с неговорящими детьми, имеющими особые образовательные потребности. А также обратить внимание специалистов на альтернативную коммуникацию, чтобы каждый попытался найти путь к «неговорящему» ребенку.

Существуют два основных типа альтернативных коммуникаций - *топографический и селективный*.

Селективные коммуникации - это иконизация, т.е. этот тип альтернативной коммуникации предполагает использование символов (выбор символа или карточки из ряда других символов), могут быть опосредованы дополнительными приспособлениями (коммуникатор, ноутбук, книги, карточки), требуют хороших навыков визуального восприятия и сканирования.

Топографические системы коммуникации - язык жестов, мимики и телодвижений, Дактиль и жесты, не требующие дополнительных приспособлений. Этот тип коммуникации требует хорошего развития моторики, но ограничивает круг лиц, с которыми можно общаться, так как не все люди в социуме владеют дактильной и жестовой речью. [1]

Одна из самых популярных альтернативных коммуникационных технологий - **Лесб-система**, она может применяться в работе с детьми с параличами, с расстройствами аутистического спектра (РАС), с нарушениями интеллекта, с глухими детьми. Система представляет собой 60 карточек, объединенных по тематическим группам. Охватывает 60 символов (пиктограмм) с напечатанными под ними словами. Она состоит из символов, разделенных на 10 групп. Указатель символов служит для ориентировки педагога в направлениях коммуникации. К системе возможны дополнения: книга для чтения, наборная касса, игральный кубик. Двумя самыми важными словами в системе являются «я хочу», которые призваны научить ребенка выражать свои желания с помощью символов. Система применяется в соответствии с возможностями ребенка, ребенок может:

- найти нужный символ и передать педагогу;
- только указать на символ;
- сделать выбор из 2-3 предложенных символов (играть - танцевать -есть);
- указать символ с помощью кивка головой.

При коммуникации ребенок может опираться на имеющиеся понятия, тогда один символ может обозначать разные желания. Например, символ «пить»:

- я хочу пить;
- я хочу свой любимый напиток;
- я попил, но хочу еще.

Еще одна возможность использования системы - сочетание символов и пиктограмм, например, символ «есть» с крышей может обозначать «столовая», «кафе», «ресторан». Ежедневно повторяющиеся ситуации, такие как еда, питье, туалет, мытье рук, дают повод для введения символов. Каждый символ вводится на основе 2-3 конкретных ситуаций. Например, предмет яблоко и символ «фрукты». Затем это понятие можно расширять (фрукты: яблоко, груша, банан, апельсин). Уточнение: «Ты хочешь яблоко?», будет подходящим для введения символов «да» и «нет». Каждый символ обязательно сопровождается словом. Если у детей с РАС проблемы с символом «я», нужно на символ наклеить фото ребенка. Необходимо продумать способ привлечения внимания ребенка к лев-системе (колокольчик, маракас, игрушка-пищалка и др.).

Для обездвиженного человека элементарный способ коммуникации - показ согласия или несогласия:

- закрывание глаз - да, открытые глаза - нет;
- возможно использовать ободок с лазерной указкой, так ребенок движением головы показывает нужный предмет;
- показ согласия или несогласия с помощью минимальных доступных движений;
- цветовые сигналы (красный и белый), закрепленные на конечностях: красный цвет - нет, белый - да.

Следующий вид альтернативных коммуникационных технологий - **PECS**.

Эта альтернативная коммуникационная технология позволяет определить понятия «коммуникация» или «общение» способом, доступным ребенку с ООП. С помощью PECS можно быстрее обучить ребенка проявлять инициативу и произносить слова из базового (обиходного) словаря. С помощью PECS общение для ребенка с окружающими людьми становится более доступным, и возможно обобщение приобретенных вербальных навыков.

Этапы работы с карточками PECS:

- 1) физический обмен (обучение давать карточку);
- 2) передача карточки в пространстве;
- 3) обучение распознаванию изображения;
- 4) обучение составлять из карточек фразу;
- 5) обучение составлять предложение;
- 6) обучение отвечать на вопросы с помощью карточек;
- 7) обучать делать комментарии с помощью карточек.

Еще один вид альтернативных коммуникационных технологий - это **Блисс-метод**. Блисс - семантическая языковая система, способная замещать любой другой естественный язык. Алфавитом служат не буквы, а определенное количество графических базовых символов, представляющих значения, которые легко запомнить даже ребенку. Блисс-символику придумал Карл Блисс (1897-1985). В 1971 г. Блисс-символика стала одной из первых систем альтернативной и дополнительной коммуникации (АДК), которые были использованы в качестве вспомогательных средств общения людей с различными речевыми нарушениями, часто в сочетании с физической инвалидностью.

В процессе общения используется индивидуальная коммуникативная карта, которая замещает или дополняет естественную речь и создается с учетом познавательных, языковых, сенсорных и физических способностей ребенка или взрослого человека. Размещение символов осуществляется по клеточной системе, допускается выделение цветом [1].

Также существуют такие виды альтернативных средств коммуникации, которые сочетают в себе жесты, какие-либо символы, устную и письменную речь. К ним можно отнести систему **Макатон**. Это языковая программа с использованием жестов, символов и звучащей речи, помогающая людям с коммуникативными трудностями общаться. Использование альтернативных средств невербальной коммуникации содействует подготовке к формированию навыков говорения и общения.

Существует большое количество средств альтернативного общения. Но к выбору системы альтернативной коммуникации для каждого отдельного ребенка надо подходить с учетом многих аспектов. Во-первых, выбранная система должна облегчать повседневную жизнь, позволять ребенку в меньшей степени чувствовать себя ограниченным и больше управлять собственной жизнью. Во-вторых, введение альтернативной системы общения должно быть скоординировано со всеми остальными услугами, такими, как образование, медицина, социальное сопровождение и т. д. В-третьих, обучение языку и коммуникации не должны быть отделены от других форм терапии и поддержки. Средства альтернативной коммуникации, как и другие формы языка и коммуникации,

должны быть орудием, используемым во всех жизненных ситуациях. Следовательно, обучение неговорящего ребенка использованию альтернативных средств коммуникации является сложным процессом, который должен охватывать специалистов из разных областей (педагогов, психологов, логопедов, медицинских работников). Всех тех, кто работает с конкретным ребенком. Основным звеном в такой работе является постоянное взаимодействие с родителями, т. к. именно с ними ребенок проводит большую часть времени. [2]

Задача специалистов, найти подходящий для каждого ребенка способ общения, учитывая уровень овладения вербальной речью, особенностей развития двигательной сферы, умения вступать в контакт. Ребёнок имеет право выразить свои потребности и желания, а не только отвечать на поставленные вопросы. Ребёнок имеет право рассказать о чем-то, а не только согласиться или не согласиться со специалистом.

Литература:

1. Аюпова Е.Е. Альтернативные средства коммуникации в работе с детьми со сложными и множественными нарушениями развития. - Вестник ПГГПУ. Серия № 1. Психологические и педагогические науки. - Пермь, 2017г.
2. Магутина А. А. Альтернативные средства общения, используемые в коррекционной работе с неговорящими детьми // Актуальные вопросы современной педагогики: материалы VI Междунар. науч. конф. — Уфа, 2015. — С. 188-190.
3. Штягинова Е.А. Альтернативная коммуникация. Методический сборник «Общество «Даун» Синдром» Новосибирск, 2012г.

Муханова А.Н.

*КММ «Психологиялық-педагогикалық түзету кабинеті»
Ақмола облысы, Целиноград ауданы,*

Тірек қимыл аппараты бұзылған балалардың церебралды сал ауруының белгілері және емделу жолдары

Церебралды сал ауруы дегеніміз—бұл ми ауруының қабынуы, мидың дамымай қалуына байланысты балалар церебралды сал ауруына шалдығады, баланың жатырда дамымай қалуына байланысты,немесе жүктілік кезінде зақым алуына байланысты церебралды сал ауруына шалдығуы мүмкін.

Церебралды сал ауруының белгілері әр түрлі байқалуы мүмкін, психологиялық ауытқу және де қозғалу мүмкіндігінен айырылу, церебралды сал ауруы генетикалық ауру емес, бірақ ғалымдардың айтуынша генетикалық факторлар болуы мүмкін деген болжам айтуда. церебралды сал ауруының ең үлкен белгісі- Ми клеткаларында гипоксия, асфиксия болуына байланысты ми клеткаларына кислородтың жеткіліксіз болуына алып келеді, немесе босану барысында соққы алған жағдайда осындай дауаға әкеліп соғады церебралды сал ауруының таралуы жолдарының бірі жүктілік кезінде инфекциялық және эндокринологиялық аурулар, радиация, статистикаға сүйенсек, церебралды сал ауруына шалдығатын көбінесе шала туылатын балалар.

Балалардағы церебралды сал ауруының ерте белгілері: Кейбір жағдайларда церебралды сал ауруы бар бала туылған кезден-ақ байқауға болады, бірақ кейбір жағдайларда уақыт өте пайда болатын кездері де болады.Дцп-ның ең үлкен белгісі қимыл-қозғалыстың басаңдеуі болып табылады. Церебралды сал ауруға шалдыққан балалар басын кеш көтереді,аунауы,отыруы,еңбектеуі,жүруі кеш болады.Көбінесе емшектегі жас сабилерде рефлексстық қасиеті ұзаққа дейін сақталады. Церебралды сал ауруға шалдыққан балалардың буындары әлсіреген болады,немесе керісінше шиеленісіп кетеді. Осы екі жағдайда да,соңында буындарының дұрыс орныкпауына әкеліп соғады. Церебралды сал ауруына шалдыққан әр бір үшінші балада құрысу болады. Бұндай белгілер көбінесе жас нәресте кезінде емес,одан кейін байқалып жатады.Бұл белгілерден бөлек, церебралды сал ауруға шалдыққан балаларда, көздің көруі нашарлайды,есту,сөйлеу,ойлау қабілеті,жан-жақты бақылауы нашарлайды, эпилепсия,жүйке

жүйесінің дамуының төмендеуі, эмоциялық дамуының бәсеңдеуі, ішкі құрылысының функционалы және зәр шығару системалары өзгереді.

Ерте жастан церебралды сал ауруына диагностика жасау оңай болмайды, сол себептен ата-аналар балаларын жүйке жүйесін емдейтін дәрігерге көрсеткені дұрыс. Егер де осындай жағдайлар бет алса:

- 1 айлық жас саби, қатты дыбыстарға мән беріп, көзін ашып жұмбаसा;
- 4 айында бала дыбыстарға басын бұрып қарамаса;
- 4 айында бала ойыншықтаға қолын созып қарамаса;
- 7 айында бала ешқандай көмексіз отыра алмаса өз бетімен;
- 12 айында бала сөйлей алмаса;
- 12 айында бала барлық қимыл қозғалысты бір қолымен жасаса;
- Балада құрысулар болса;
- Балада көзінің қылилануы байқалса;
- Балада қимыл-қозғалыстың жылдам немесе, тым ақырын екендігі байқалса;
- 12 айында бала жүрмесе;

Церебралды сал ауруының формалары.

Церебралды сал ауруы әр қалай байқалуы мүмкін, мидың қабынуына байланысты, кей жағдайда церебралды сал ауруының пайда болуы жеңіл түрі болуы мүмкін, ал көп жағдайда ауыр түрлері кездеседі. Церебралды сал ауруының көптеген түрі бар:

• **1. Спастикалық диплегия** 40% жағдайларда кездесіп тұрады, бұндай түрінде қимыл қозғалысқа жауап беретін мидың жарты бөлігі зақымдалады. Соңы жартылай немесе толық аяқ, қол параличіне әкеліп соғады.

• **2 Екі жақты гемиплегия**-бұл церебралды сал ауруының ауыр түрі, бұл кезде мидың үлкен шарлары зақымдалады. Бұл кейін бұлшық еттің қозғалысын төмендетеді, осындай ауруға шалдыққан балалар басын ұстау, отыру, дұрыс қозғалу мүмкіндігінен айырылады.

• **3 Гемипаретическалық түрі**, бұл жарты ми шарының дамымай қалуы, бұл жарты дененің гемипорезіне алып келеді.

• **4 Гиперкинетикалық түрі**, организмдегі структуралар зақымдалады, бұл гиперкинез түрінде байқалады-дұрыс қозғалмау, көбінесе церебралды сал ауруының спастикалық диплегиясына ұқсас келеді

• **Атоникалық-астатикалық түрі**, мидың зақымдануынан пайда болады, бұндай жағдайда қозғалу координациясы тепе-теңдігі жоғалады.

Церебралды сал ауруына шалдыққан балаларды емдеу жолдары

Церебралды сал ауруын емдеу ол ұзақ процесс, бірақ ол емделмейтін ауру емес. Көбінесе церебралды сал ауруға шалдыққан балалар уақыт өте емделу барысында, қалыпты жағдайға келеді, тек уақытылы дұрыс ем шара қабылдануы керек. Баланың жасы кіші болған кезде емдеу шаралары тез жүреді, үлкен адамдарға қарағанда. Сол үшін ерте жаста жасалған ем шараның нәтижесі көбірек болды. церебралды сал ауруын емдеу кезінде гимнастика қазіргі таңда көбінен таралып жатыр. Емдік дене шынықтыру координаталық қимыл-қозғалысты жақсартуға көмектеседі. Бірақ, оны жиі жасаған жағдайда нәтижесі жақсы болады.

Әдебиет:

1. Л:О.Бадалян с соавт. Детские церебральные параличи. – Киев, 1988.
2. К.А.Семенова. детские церебральные параличи.// Неврология детского возраста: Под ред. Г.Г.Шанко. Минск, 1990. С.165-206
3. К.А.Семенова, Н.М.Махмудова. Медицинская реабилитация и социальная адаптация больных ДЦП. Ташкент. 1979г
4. Ш.Ш.Шамансуров, В.М.Трошин, Ю.И.Кравцов. Детская неврология. Руководство для врачей. Ташкент, 1995. С.204-213.

Никитина Н.Г.
воспитатель,
Областная специальная
школа –интернат–комплекс
для детей с нарушением слуха и речи,
г. Уральск,

Компетентностно-ориентированные задания на занятиях внеклассного чтения слабослышащих детей

Современному обществу требуются люди, умеющие быстро адаптироваться к изменениям, происходящим в постиндустриальном мире. Объективной исторической закономерностью в настоящее время является повышение требований к уровню образованности человека. В новых обстоятельствах процесс обучения детей в школе должен быть ориентирован на развитие компетентностей, способствующих реализации концепции «образование через всю жизнь». Установлено, что предпосылкой развития компетентности является наличие определённого уровня функциональной грамотности.

Формирование функциональной грамотности школьников выступает основой для дальнейшего развития компетентности учащихся не только общеобразовательных школ, но и школьников с нарушением слуха. Таким образом, определяется объективная необходимость подготовки учащегося, осознающего потребность в повышении уровня функциональной грамотности, способности пользоваться информацией, самостоятельно устанавливать обобщённые цели и задачи деятельности и адаптироваться к окружающей системе отношений.

Современные уроки и занятия предполагают следующее видение педагогом развивающего потенциала занятия:

- развитие проблемно-творческого, критического мышления учащихся,
- формирование предметных компетенций, развитие их эмоциональной и мотивационной сферы.

Знание – не самоцель, а средство для самоопределения человека в мире, способ вхождения ребёнка в культуру и осознания им себя в культурном пространстве – вот то, к чему должен стремиться современный педагог.

Соответственно можно выделить общеобразовательные и воспитательные задачи работы по обучению внеклассному чтению слабослышащих детей.

1. приобретение и расширение знаний об окружающем мире и человеке;
2. формирование способностей передавать чувства и эмоции воображения;
3. развитие связной и диалогической речи;
4. формирование «талантливого читателя», т.е. читателя, адекватно, полноценно и творчески постигающего литературное наследие человечества;
5. формирование творческой фантазии.

Известно, что нарушение слуха затрудняет понимание речи окружающих и сказывается на формировании представлений об окружающем мире. Компенсация этих недостатков в определенной мере может достигаться благодаря чтению художественных произведений, во время бесед при восприятии и осмыслении произведений искусства, явлений природы и всего того, что создает возможности для расширения познания ребенка. Литературные образы, а также образы искусства и природы играют большую роль в развитии детей, формируя их знания и чувства, развивая этические и эстетические стороны души. Однако по сравнению со словесным материалом конкретного содержания, слова и словосочетания отражающие морально-этические категории, слабослышащие учащиеся осваивают значительно труднее. Не раз отмечалось, что, как и само формирование нравственных понятий, так и умение обозначать в слове чувства, эмоции, этические переживания, составляющие внутренний мир человека, у слабослышащих детей несколько задерживается. И причины этого не только в недостаточном словарном запасе, но и в том, что в силу своего дефекта слабослышащие дети получают речевую информацию в усеченном, как бы адаптированном виде. При этом, естественно, содержательная суть понятий сужается, ускользает от внимания их более точный и глубокий смысл. Многие понятия усваиваются в виде речевых стереотипов (виноват, стыдно), которые входят в словарь детей в качестве ярлыков к более или менее подходящей ситуации.

Поэтому у педагога очень сложная и важная задача: возместить слабослышащим детям отсутствие (ограниченность) эмоционального восприятия, обратиться к внутреннему миру

человека, сформировать понятия о чувствах, эмоциях, характерах людей, развить личность ребенка, образное мышление, творческое воображение. Условием преодоления этой проблемы может стать усиленное внимание к лексике, обозначающей чувства и мысли человека, к расширению и обогащению представлений слабослышащих детей о духовно-нравственной стороне жизни.

Наблюдения показывают, что слабослышащие дети с интересом воспринимают рассказывание или чтение детских книг взрослыми, которое сопровождается игрой, показом действий персонажей, демонстрацией картинок, иллюстраций, диафильма. С самого начального этапа обучения целесообразно готовить учащихся к восприятию литературных произведений разных жанров: волшебных и бытовых сказок, древних легенд, лирических стихотворений, рассказов о детях.

Формирование у слабослышащих школьников способности к самостоятельному чтению, т.е. индивидуальному, без непосредственной помощи воспитателя или другого лица, - процесс длительный. Он осложняется тем, что навыки чтения у них развиваются более медленно, чем у слышащих. Сюжетно-событийное содержание, не говоря об идейном, остается часто непонятным учениками не только младших, но и средних классов. Трудности в понимании читаемого задерживают появление интереса к чтению и способности самостоятельно работать с книгой. Чтобы могло состояться общение детей с литературой, нужны соответствующие методические приемы и средства, стимулирующие и направляющие чтение, т.е. требуется руководство их читательской практикой со стороны сурдопедагога, воспитателя и учителя.

Организованная работа с книгой способствует приобретению следующих необходимых умений:

- ориентироваться в содержании книг по внешним признакам. Прежде чем сделать выбор, книгу необходимо посмотреть, по наглядным показателям постараться определить ее содержание и решить, подходит ли она для чтения;

- по рекомендации педагога выбирать книгу из нескольких имеющихся;

- в процессе чтения обращаться за помощью к учителю, воспитателю или другому лицу.

Положительную роль оказывают: разыгрывание ситуаций литературных произведений, инсценировки сказок, отрывков, использование элементов пантомимы, работа над мимикой при изображении ситуаций, элементов сюжета, характеров героев произведений.

Литературный материал может быть адаптирован или не адаптирован в зависимости от его доступности пониманию учащихся и задач, которые стоят перед уроком. Произведение, над отрывком из которого ведется работа на уроке, в дальнейшем может быть использовано для внеклассного чтения.

Введение микротем позволяет расширить рамки ситуаций, показать изменчивость или поступательность событий, причинную их зависимость (почему произошло или не произошло событие, что изменилось и как, в связи с этим изменились чувства, мысли и намерения у действующих лиц). Примером может служить такой отрывок: «В воскресенье мы хотели идти в лес собирать подснежники. Но когда вышли из дома, увидели, что река сильно разлилась, и до леса нам не добраться. Мы решили остаться и понаблюдать разлив реки».

Весьма важно, чтобы был подобран разнообразный по своему типу материал.

В соответствии с этим намечаются несколько основных групп текстов:

1. Короткие тематические тексты, составленные учителем или взятые из учебников и пособий.
2. Тексты, содержащие диалоги или прямую речь, либо составленные учителем, либо авторские.
3. Отрывки из литературных произведений – сказок, рассказов, стихотворений.
4. Короткие или сокращенные сказки, рассказы, стихи.
5. Народные сказки, притчи.

Требования, предъявляемые к выпускнику начальной школы, предполагают, не только овладение учащимися предметными знаниями, умениями и навыками, но и овладение разными способами деятельности.

Помимо стандартных заданий, определённых рамками программы по курсу «Внеклассное чтение», современный урок требует применения компетентностно-ориентированных заданий, направленных на формирование ключевых компетентностей.

В начальной школе необходимо и возможно заложить основы готовности к решению проблем, готовности к самообразованию, готовности к использованию информационных ресурсов, коммуникативной компетентности. Одним из средств развития ключевых компетентностей является использование компетентностно-ориентированных заданий.

Представленные ниже **методики** направлены на развитие у детей информационных коммуникативных компетентностей и компетентности разрешения проблем, позволяют научить их поиску и отбору информации, публично выступать перед одноклассниками, ставить и отвечать на

заданные вопросы, организуют **деятельность** учащихся, а не воспроизведение ими информации или отдельных действий.

«Верно - неверно»

К тексту предлагаются истинные и ложные высказывания. Задание позволяет педагогу провести контроль за усвоением содержания текста, пониманием причинно-следственных связей и направлено на формирование информационных компетентностей.

«Что лишнее»

Предлагается ассоциативный ряд, отражающий содержание того или иного текста.

Учащимся предлагается найти лишнее понятие, что позволяет определить уровень владения материалом. Задание направлено на развитие предметных компетентностей.

«Ромашка вопросов»

Предлагается придумать вопросы, отражающие содержание текста, что позволяет через содержательность вопросов определить уровень и глубину владения материалом.

Задание направлено на формирование информационных и коммуникативных компетентностей, способствует обогащению словарного запаса. Внимание уделяется анализу составленных вопросов («тонкие» и «толстые» вопросы).

«Ключевые слова»

Предлагается составить словарь ключевых слов по тексту. Задание позволяет провести контроль над усвоением основных понятий, выделение главного, существенного в содержании текста. Задание направлено на формирование информационных и коммуникативных компетентностей.

«Продуктивные задания»

Учащимся предлагается создать и представить схему, таблицу, опорный конспект по тексту. Формулировка задания содержит только вопрос – часть задания, требующего от учащегося конкретных действий.

Ученик не только извлекает информацию, но и производит действия по её обработке.

Результатом является «продукт» собственной деятельности с первичной информацией.

В качестве контроля сформированности учебных умений учащимся предлагается блок из 12 заданий, разделённых на три части. В первых двух частях предполагаются задания, показывающие умение воспринимать и выполнять учебную задачу, контролировать и корректировать собственные действия по ходу их выполнения. Учащимся предлагается художественный или учебно-популярный текст. Задания к тексту может составить сам педагог. Часть третья – это задания творческого характера. Здесь требуется сформулировать и записать полный ответ, состоящий из двух-трёх предложений.

Сформулируй и запиши ответ, какую информацию ты получил при чтении данного текста? Сформулируй и запиши ответ, почему текст так назван?

На занятиях внеклассного чтения должны создаваться условия, способствующие поддержанию природного любопытства учащихся, их интереса и стремления к самостоятельной работе над решением проблем.

Применение компетентностно-ориентированных заданий даёт педагогу возможность достичь более высоких результатов в освоении данной предметной области. Кроме того, представленные методики могут быть

применимы и в других предметных областях. Именно начальная школа вводит ребенка в мир культуры, всерьез и системно знакомит с искусством.

На занятиях внеклассного чтения детское любопытство перерастает в любознательность – одну из главных составляющих творческой личности. Вводя ребенка в мир искусства, и помогая освоиться в нем, педагог помогает ему быть не только потребителем, но и творцом.

Трудно переоценить в решении задач образования и воспитания подрастающего поколения роль и значение внеклассного чтения, поскольку их содержание и способы освоения полностью соответствуют задачам образования и воспитания человека, особенно, если воспринимать этот школьный предмет как вид искусства, часть культуры. Во-первых, потому, что он знакомит учащихся с нравственно-эстетическими ценностями культуры своего народа и человечества в целом. Во-вторых, потому, что как вид искусства способствует глубокому, личностному освоению этих ценностей, поскольку в процессе восприятия художественного текста участвуют и разум, и чувства, и воля, а значит, параллельно проходит процесс общего и нравственного развития личности ребенка, его воспитание.

Литература:

1. Каменкова Н.В., Полякова Е.Д. Работа с текстом и информацией. 4 класс: русский язык, литературное чтение, окружающий мир. Рабочая тетрадь. – М.: «Издательство АСТ», 2014.
2. Компетентностный подход в педагогическом образовании: Коллективная монография / Под.ред. В. А. Козырева, Н. Ф. Радионовой, А. П. Тряпицыной. СПб, 2005.
3. Лебедев О.Е. Компетентностный подход в образовании // Школьные технологии. - 2004. - № 5. - С. 3–12.
4. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учебное пособие. – М. Академия, 2003
5. Равен Дж. Компетентность в современном обществе / Дж. Равен. – М.: Когито – Центр, 2002.

Кайдарова Г.К.

*учитель начальных классов
КТУ «Средняя школа № 12»
г. Рудный*

Динамика речевых функций учащихся младших классов, с особыми образовательными потребностями

В современном образовании, по мнению многих ученых-педагогов, остается во многом нерешенной проблема повышения эффективности учебно-воспитательного процесса и преодоление неуспеваемости учащихся. И первоочередной задачей построения педагогического процесса, в работе с детьми с особыми образовательными потребностями, является не столько коррекция первичного нарушения и использование эффективных педагогических технологий обучения и воспитания детей с нарушениями в развитии, но и разработки методов педагогической коррекции. [5]

Патология речевых функций в детском возрасте это не изолированный, «локальный» дефект, а многогранная сложная система, которая затрагивает формирующуюся психику ребенка, соответственно влияет на его характер, уровень коммуникаций и успешность в целом, таким образом отражаясь на всей деятельности психики. Так, по мнению ученых, в структуре работы педагога с детьми с нарушениями речи значительное место должно отводиться развитию познавательных процессов, эмоционально-волевой сфере и личностному развитию (Ю. Ф. Гаркуша, Г. С. Гуменная, Т. Н. Нестерова, О. Н. Усанова и др.) [5]

Так же психолог А. Р. Лурия, в рамках созданной им нейропсихологии, предлагал рассматривать речевую функцию как с точки зрения построения ее психологических особенностей, так и сложной мозговой организации. Ученым выделялась сложность структуры речи, в состав которой входит два уровня: 1) гностический и практический; 2) смысловой. [4]

А. Р. Лурия выделял и придавал важную роль опосредованному характеру речевых функций. По словам ученого речевая деятельность требует различных невербальных опор, таких как оптические образы и символы предметов, представление о количестве, времени, пространстве и пр. Без речи невозможно освоить ни одну область знания: математику, химию, физику и т. д. Это значит, что:

1) для усвоения речи требуется огромные и при этом полимодальные затраты головного мозга, речь нельзя освоить без образования множественных ассоциативных связей между разными зонами мозга;

2) овладение любой высшей психической деятельностью невозможно без активации проводящих путей, ведущих к речевым зонам мозга, а если и возможно, то в существенно ограниченном объеме или же обходным путем (глухота, глухонмота); [4]

Речь необходима как инструментальный для становления гармоничной личности, и особенно важен качественный состав речевых функций для детей с особыми образовательными потребностями. Ведь речь форма коммуникации людей посредством языка. Роль речи порождать процессы восприятия сообщений с целью общения, или регуляции и контроля деятельности личности. Как известно фазами структуры речевой деятельности является ориентирование, планирование,

реализация и контроль. С формированием речевых функций у ребенка развивается письменная и устная формы речи, на данной основе строится письмо и чтение.

В истории развития человечества, как в филогенезе, так и в онтогенезе письменная речь является более молодым видом, чем устная. Помимо владения фонематическим строем языка, а также способности членораздельно артикулировать, письменная речь требует соотносить фонему с соответствующей графемой. Классификация нарушений письменной речи основывается на сенсорно-продуктивной деятельности, в частности выделяют дислексию и дисграфию. [3]

Дислексия характеризуется неадекватностью процесса чтения и проявляется в виде повторяющихся ошибок и замен одних языковых единиц на другие. Причина данных ошибок заключается в незрелости психических функций, отвечающих за процесс чтения. Различают следующие формы дислексии: фонематическая (ребенком не воспринимаются звуки слова, не работают функции фонематического анализа и синтеза), семантическая (отсутствуют процессы звукослового синтеза и разграничения смысловых связей слов в предложении), аграмматическая (не воспринимаются грамматические аспекты законченных высказываний), мнестическая (отсутствует связь между самой буквой и ее звучанием) и оптическая (путаются и взаимозаменяются сходные по написанию буквенные символы).

Дисграфия – полное или частичное нарушение процесса письма. Симптомами считаются нестабильные образы букв, их пропуски, повторяющиеся ошибки в написании предложений. Чаще всего дисграфия тесным образом связана с дефектами устной речи и обусловлена отсутствием концентрации внимания и незрелостью функций звукового анализа. Выделяют следующие виды дисграфии: артикуляционно-акустическая (неадекватность восприятия фонем, искажение звукоряда при воспроизведении), акустическая (только неадекватность восприятия фонем), дисграфия, связанная с нарушением функций языкового анализа и синтеза, аграмматическая (невозможность правильно простроить согласованное предложение) и оптическая.

По мнению ряда исследователей, психофизиологической основой трудностей чтения являются замедленный темп приема и переработки зрительно воспринимаемой информации, установления ассоциативных связей между зрительным, слуховым и речедвигательным центрами, участвующими в акте чтения, низкий темп протекания мыслительных процессов, лежащих в основе осмысления воспринимаемой информации, слабость самоконтроля.

Одна из главных задач педагога, обучающего чтению детей с нарушениями развития, - сформировать у него прочные навыки осознанного, беглого, выразительного чтения, приобщить детей к миру художественной литературы, к работе с книгой; развивать образное мышление, воспитывать нравственные качества.

Темп чтения отличается различной вариативностью, что можно объяснить замедленностью восприятия печатных знаков и индивидуальными особенностями чтецов. Одним из значимых факторов является содержание читаемого (тексты с более сложной смысловой структурой читаются большинством учащихся с меньшей скоростью).

Проявление глубоких нарушений речевых функций, ограничивают возможность использования языковых средств общения и обобщения, и напрямую связаны с отклонениями со стороны других высших психических функций (внимания, памяти, воображения, мышления), что отрицательно влияет на эмоционально-волевую и личностную сферу, и в целом негативно осложняет картину речевого нарушения ребенка.

Отставание развития речевых функций отрицательно сказывается и на развитии памяти ребенка. Продуктивность запоминания и кратковременная память у таких детей заметно снижены, при относительно сохранной логической и смысловой памяти по сравнению с нормально говорящими сверстниками. [2]

В задачи педагога, работающего с данной категорией детей, входят своевременное выявление и исправление нарушений, стимулирование познавательных потребностей ребенка, повышенная стимуляция речевой активности. Так же для этого производится стимуляция не только речевой, но и речемыслительной деятельности, что включает в себя мотивированность высказываний, предвидение конечного результата, обучение отбору лексических, грамматических, синтаксических форм выражения своих мыслей. При работе с детьми с особыми образовательными потребностями, нужно брать во внимание то, что их психофизическое состояние крайне неустойчиво, следовательно, постоянно меняется их настрой на работу, возникает рассеивание внимания, проявляется быстрая утомляемость, восприятие оценок и замечаний со стороны педагога крайне обострено.

Приминая во внимание все выше сказанное, рекомендуется такой режим обучения, который характеризуется индивидуальным подходом и особым психологическим климатом. Немаловажным является умение педагога мягко и корректно указывать на ошибки ученика, излагать свои инструкции более детально и подробно, говорить четко, внятно и выразительно, все это будет способствовать развитию речевых функций у детей с особыми образовательными потребностями.

Литература:

1. Выготский Л. С. Мышление и речь. – М. «Лабиринт», 1996.
2. Корнев А. Н. Нарушения чтения и письма у детей: Учебно-методическое пособие. – СПб.: ИД «МиМ», 1997. ISBN 978-6-691-01683-7
3. Коррекционная педагогика: учебное пособие/Никуленко Т. Г., Самыгин С. И. – «Феникс», 2009.
4. Лекции по бщей психологии/А. Р. Лурия – СПб.: Питер 2006
5. Основы логопсихологии/ Е. В. Шпилова - «Феникс», 2007.

Камакова А.
*педагог-психолог,
№167 жалпы орта мектеп
Жаңақорған ауданы, Қызылорда облысы*

Білім беру мекемелерінде инклюзивті білім беру мүмкіндіктері

Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында «Балалардың сапалы тәрбие және оқытумен толық қамтылуын, олардың мектепке дейінгі тәрбие және оқыту бағдарламаларына теңдей қол жеткізуін және «инклюзивті білім беру жүйесін жетілдіруін» қамтамасыз ету көзделген. Қазіргі уақытта дамуында ақаулары бар балалар саны артып отыр. Оларды оқыту кеңейіп, түзетіп қолдау технологиялары жетілдіруде. Инклюзивті білім беру ерекше балаға білім беру саясатының бір түрі болып табылады. 2015жылға дейін инклюзивті білім берумен, мүмкіндігі шектеулі балалардың 25% қамту көзделсе, инклюзивтік білім беруге жағдай жасаған мектеп үлесі 30% жету керек. Бұл мүмкіндігі шектеулі балалардың жалпы білім беретін мектепте дені сау балалармен қатар білім алуына жағдай жасайды.

Инклюзивті (франц. Inklusif – өзіне кіріктіретін, лат. тілінен include – кіріктіремін) немесе кіріктірілген білім беру –жалпы білім беру мекемелерінде ерекше қажеттіліктері бар балаларды оқыту процесін сипаттауда қолданылатын термин.

Инклюзивті білім беру – балалардың әр түрлі қажеттіліктеріне бейімделу жоспарына сәйкес барлығы үшін қолжетімді, қажеттіліктері ерекше балалардың білімге деген қолжетімділіктерін қамтамасыз ететін жалпы білім беруді дамыту процесі.

Аяқтарым жоқ,
Сезімдерім қалған,
Көр соқырмын,
Бірақ әрқашанда ойлаймын
Тіпті естімеймін де,
Бірақ сөйлескім келеді,
Неліктен осы адамдар
Менің пайдамды көрмейді,
Сөйлескілері келмейді.
Мен барлығы сияқты
Айналамды білемін, сеземін
Өйткені мен ойлауға қабілеттімін
(14 жастағы аутизм баланың жазғаны)
Білім беру жүйесінің әртүрлі мекемелері
Стандартты білім беру

- Қалыпты бала

- Қалыпты педагогтар
- Қалыпты мектептер

Арнайы білім беру

- Жүйе өзгеріссіз қалады
- Бала жүйеге бейімделеді, немесе бейімделмейді.
- Арнайы педагогтар
- Арнайы мектептер

Осы инклюзивті балаларды мектепке стандартты оқуға қосу қоғам алдында тұрған үлкен міндет. Елбасының қолдауы бойынша инклюзивті бала сау баламен оқып, ойнап, қоғамға қажетті азамат санатына қосу міндетін жүктейді. Осы салада батыс елдерінде үлкен жетістікке жеткенін көріп отырмыз. Ең бастысы инклюзивті балаға қолдан келетін қамқорлықтарын аямайтынын көреміз.

Ал, біздің қоғам дайын емес, баласын ауру баламен бірге оқытқысы келмейтіндер де жеткілікті. Бұл дегеніміз – ересек психологиясында бала қандай сол күйінде қабылдау, көз-қарасын қалыптастыру керектігін көрсетеді. Психолог қауымының алдында тұрған үлкен міндет осы тақырып аясында психопрофилактикалық жұмысты тереңдете жүргізуді қолға алу керектігі туындауда.

Холдинг-терапиясы (ағылшын аудармасы «hold» - держать) ұстау дегенді білдіреді. Бұл әдістің авторы доктор Марта Велш, Нью-Йоркте «Ана» мектебін басқарушы. Ана мен бала мейірімі бір-бірінің бетіне жақындай эмоциялық байланыс арқылы жүргізіледі. Дене байланысы ана мен баланың қайта толықтай қолға алынуда.

Ата-ана балаға мейірімін түрлі іс-әрекетте беруді ұмытыпта кетеді. Ата-ананың өзі осы тақырыпқа тәуелді. Сондықтан қайта қолға алу қажеттігі туындағанын көріп отырмыз.

Холдинг терапиясын жанасу терапиясын қосу арқылы балада жақсы жетістікке қол жеткізуге болады. Баланы созу арқылы барлық дене мүшелерін іске қосуға болатын тұстарында байқап жатырмын.

Білім берудің бұл түрінде мүмкіндігі шектеулі баланың өз-өзіне сенімі артады, ол маңайындағылар тарапынан өзіне қолдау бар екенін сезінеді, бұл баланың өзін-өзі бағалай білуіне, қоршаған ортасына сүйіспеншілікпен қарауына, өзін қоғамның толық қанды мүшесі екенін сезінуіне жол ашады. Оқытудың бұл түрі арқылы мүмкіндігі шектеулі бала өз қабілетіне сай, ата-анасынан алшақтамай, яғни арнайы мектеп-интернаттарда тұрып оқуға мәжбүр болмай, тұрғылықты жерде білім алады. Қоғаммен біте қайнасып, әлеуметтік жағынан бейімделеді. Ата-анасы да баласының дамуы мен тәрбиесіне белсене қатысып, жеткіншек алдында жауапкершіліктері артады.

XX ғасырдың басында неміс педагог-дефектологі П. Шуманның «Бала кемістігінің даму деңгейі неғұрлым төмен болса, соғұрлым мұғалімнің білім деңгейі жоғары болу керек» - деген асыл сөзінен даму мүмкіндігі шектеулі баламен жұмыс істеу өте қиын екенін ұғынамыз. Дамуында әр түрлі кемшіліктері бар балаларды арнайы оқытуға деген сұраныс, әсіресе, олардың танымдық процесстерін психологиялық жағынан зерттеу қазіргі таңда өзекті мәселе болып отыр.

Осы балаларды психологиялық ойындар көмегімен, дене кемістігін қалпына келтіріп, психологиялық саулығын сақтап, бала мүгедектігінің деңгейін төмендетуге мектеп психологтары аз да болса өз үлесімізді қосуды, алдымызға мақсат етіп келеміз.

Әдебиеттер:

1. А.А.Айдарбекова, Г.Д.Хақимжанова «Обучение и воспитание детей с особыми образовательными потребностями в условиях массовой школы», Алматы: 2001ж
2. Бейсенбекова Г.Б. Кіші жастағы оқушы тұлғасының психологиялық-педагогикалық диагностикасы. Оқуқұралы. Қарағанды: 2008
3. Қазақстандағы инклюзивті білім // egov.kz мемлекеттік порталы.

Ойын қызметі арқылы математика сабақтарында психикалық дамуы тежелген балалардың есін дамыту

Қазіргі уақытта бастауыш сынып оқушыларының есте сақтау қабілетін дамыту мәселесі өзекті және әлеуметтік маңызды мәселелердің бірі болып табылады. Ес маңызды психикалық процестердің бірі. Ол адамның жеке тәжірибесін, оның сөйлеуін, ойлауын, эмоцияларын, қозғалыс дағдыларын қалыптастыру негізінде жатыр.

Соңғы жылдары дамуында қандай да бір ауытқушылықтардан туындаған оқыту мен мінез-құлқында қиындықтар анықталатын оқушылардың айтарлықтай өсуі байқалады. Бұл көбінесе мұндай оқушылардың мектептегі үлгермеушілігінің себебі болып табылады. Мұндай оқушылардың ең көп санаты психикалық дамуы тежелген (ПДТ) кіші оқушылар болып табылады.

Психикалық дамуы тежелген кіші оқушыдағы ауытқулардың сипатын түсіну психологқа психологиялық әсер етудің ең дұрыс жолдарын табуға мүмкіндік береді

Егер педагог пен психолог бірлесіп және жүйелі түрде дұрыс тандалған әдістер мен тәсілдерді қолданса, сондай-ақ дидактикалық ойындарда жас және жеке ерекшеліктерін ескере отырып, онда психикалық үдерістердің даму деңгейі артады және психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушыларының белсенді іс-әрекетіне ынталандыру белсендіріледі.

Демек, психикалық дамудағы бұзылыстарды дер кезінде анықтау және есте сақтау деңгейін жақсартуда жұмыс жасалса оң динамикаға әкелуі мүмкін.

ПДТ балалардың ес типтерін зерттеуде оған қажетті баға беруде 5 әдісті қолдануға болады. Бұл әдістерді бастауыш сынып мұғалімі, мұғалім-логопед, мұғалім-дефектолог қолдана алады.

Зерттеуді ұйымдастыру: зерттеу әр баламен жеке және топпен жүргізілді. Диагностикалық зерттеу жұмыстарынан алынған нәтижелер психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушылардың есте сақтау қабілетінің ерекшеліктерін анықтауға бағытталған.

Бірінші кезеңде келесі әдістемелер қолданылды:

- 1.«Естің типтерін зерттеу» әдістемесі
- 2.«10 сөзді есте сақтау» әдістемесі (А. Р. Лурия)
- 3.«Бейнелі ес» әдістемесі (Л. Ф. Симонов)
- 4.«10 зат әдістемесі»Т.Д. Марцинковская

1.«Естің типтерін зерттеу» әдістемесі

Ес типін бағалау үшін қолданылады. Ес типі сөздердің көп қайта жаңғырту қатарының қайсысында сипатталады. Ес типінің коэффициенті бірлікке жақын болған сайын, сыналушының естің осы түрін жақсы дамытады.

Мақсаты: психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушыларының есінің типін зерттеу.

Сыналатын адамға есте сақтау үшін төрт сөз тобы кезекпен ұсынылады:

Есту кезінде есте сақтау үшін: машина, алма, қарындаш, көктем, шам, орман, жаңбыр, гүл, кастрюль, попуга.

Көру кезінде есте сақтау үшін: ұшақ, алмұрт, қалам, қыс, шам, өріс, найзағай, жаңғақ, таба, үйрек.

Моторлы-есту кезінде есте сақтау үшін: пароход, кара өрік, сызғыш, жаз, абажур, өзен, гром, жидек, тарелка, қаз.

Біріктірілген кезінде есте сақтау үшін: поезд, шие, дәптер, күз, торшер, дала, найзағай, саңырауқұлақ, тостаған, тауық.

Бірінші қатар сөздер арасында 4-5 секунд аралығымен экспериментатор оқиды (есту есте сақтау). Он секундтық үзілістен кейін оқушы есте қалған сөздерді жазады. Біраз уақыттан кейін (кем дегенде 10 минут) сыналушыға үнсіз оқып, содан кейін жазып алатын сөздердің екінші қатары ұсынылады (көру есте сақтау). Он минуттық үзілістен кейін сыналушыға үшінші қатар сөздер ұсынылады: экспериментатор сөздерді оқиды, ал сыналушы ақырын оларды қайталайды және саусақпен ауада (моторлы-есту есте сақтау) жазады, содан кейін есте сақтағандарды жазады. Үзілістен кейін төртінші қатардың сөзін есте сақтау үшін ұсынылады. Бұл жолы экспериментатор сөздерді оқиды, ал сыналушы бір уақытта карточка бойынша бақылап, әр сөзді (көру-есту-моторлы) қайталайды, одан әрі есте қалған сөздер жазылады.

Нәтижелерді өңдеу

Сыналушының жестің басым түрі туралы келесі формуламен есте сақтау түрінің коэффициентін есептей отырып, қорытынды жасауға болады: $C = a / 10$, мұнда А-дұрыс қайта жаңғыртылған сөздердің саны.

2.«10 сөзді есте сақтау» әдістемесі (А. Р. Лурия)

Бұл әдістеме психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушыларына бейімделді. 1-ші оқығаннан кейін сөздерді есте сақтау бекітілмеген, өйткені бірінші оқыған кезде назар аударарлық болғандықтан, ұсынылған материалдың бір бөлігін балалар қабылдамады.

Мақсаты: психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушыларының есту-сөйлеу естің көлемін зерттеу

Нұсқаулық:

1. Қазір мен 10 сөзді атаймын, сен оларды мұқият тыңдайсың және есте сақтауға тырысасың. Содан кейін оларды тағы бір рет оқимын, ал сен маған есте қалған сөздерді айтасың.

2. Мен сөздерді тағы да бірнеше рет оқимын. Мен оларды атағаннан кейін, әр уақытта сөздерді қайталайтын боласың.

3. Есіңізде болсын, сабақта біз сөздерді үйрендік, оларды еске түсіруге тырыс.

Материал: орман, нан, су, орындық, терезе, ағасы, ат, ине, саңырауқұлақ, бал

Барысы: Балаға мағынасы бойынша байланысты емес 10 сөз 0,5 сек аралықпен тегіс тонмен есептеледі. Осыдан кейін, баланы есіне алған сөздерді айтуды сұрайды, нәтижелер тіркеледі. Содан кейін материал тағы 2 рет оқылады, баланы әр оқылғаннан кейін есте қалған сөздерді атауды сұрайды. Соңғы оқығаннан кейін есте қалған сөздердің қорытынды саны жазылады. Бір сағат өткеннен кейін баланы (алдын ала ескертусіз) оқыған сөздерді еске түсіруді сұрайды, нәтиже тіркеледі. Алынған нәтижелер негізінде есту-сөйлеу жадының даму деңгейі анықталады.

Естің даму деңгейлері:

Өте жоғары (5 балл) - екінші рет бала 5 сөзден артық есте қалды, нәтижесінде 10 сөз жаттанды, бір сағат ішінде бала 2 сөзден артық емес ұмытып кетті.

Жоғары (4 балл) - екінші рет бала 5 сөзді естеріне түсірді, нәтижесінде 7 сөзден кем емес, бір сағат ішінде бала 2 сөзден артық емес ұмытып кетті.

Орташа (3 балл) - екінші рет бала 3-4 сөзді естеріне түсірді, нәтижесінде 5-7 сөз үйреніп, бір сағат ішінде бала 3 сөзден артық емес ұмытып кеткен.

Төмен (2 балл) - екінші рет бала 2-4 сөзді естеріне түсірді, нәтижесінде 4-5 сөз үйреніп, бір сағат ішінде бала 3 сөзден артық емес ұмытып кетті.

Өте төмен (1 балл) - екінші рет бала 0-1 сөзді есте сақтап қалды, нәтижесінде 3 сөзден артық емес, бір сағат ішінде бала бірде-бір сөзді ойнай алмады.

3.«Бейнелі ес» әдістемесі (Л. Ф. Симонов)

Мақсаты: психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушыларының көрнекі бейнелі есті зерттеу

Нұсқаулық: Мен қазір саған 12 сурет көрсетемін, ал сен барлық суреттерді атайсың және оларды есте сақтауға тырысасың. Содан кейін мен суреттерді жинаймын, ал сен оларды атауға немесе салуға тырысасың.

Барысы: Балаға 30 секунд ішінде кесте түрінде ұсынылған 12 бейне көрсетілді. Сыналушының міндеті - кестені алып тастағаннан кейін 1-2 секундтан кейін есте сақтаған бейнелерді салу немесе көрсету.

Естің даму деңгейлері:

Өте жоғары (5 ұпай) - бала 10-12 бейнені еске түсірді

Жоғары (4 ұпай) - бала 6-10 бейнені еске түсірді

Орташа (3 ұпай) - бала 4 - 5 бейнені еске түсірді

Төмен (2 ұпай) - бала 2 - 3 бейнені еске түсірді

4.«10 зат әдістемесі»Т.Д. Марцинковская

Мақсаты: психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушыларының сөздік-логикалық естің даму деңгейін зерттеу.

Зерттеу жүргізу: эксперимент жеке жүргізіледі. Балаға есте сақтау керек заттық суреттер көрсетіледі. Суреттер ұйымдастырылып дәйекті бір басқа. Әр суретті есте сақтау үшін екі секунд беріледі. Содан кейін оған суреттерді кез келген тәртіпте қайталауды ұсынады.

Нұсқау: «Мен саған суреттер көрсетемін, сен оларды есте сақта, содан кейін атаңдар».

Талдау кезінде екі критерий бойынша балл сомасы белгіленеді:

1 критерий – ес көлемі:

5 және одан көп сөзден-3 балл;

3-тен 4 сөзге дейін-2 балл;
0-ден 2 сөзге дейін-1 балл.
2 өлшем –қайта жаңғыртудың дәлдігі:
Барлық заттар дәл аталды-3 ұпай;
Шағын дәлсіздіктер рұқсат етіледі-2 балл;
Қайта жаңғыртуда көптеген дәлсіздіктер-1 ұпай.
Әдістемені өткізу нәтижесі бойынша келесі деңгейлер анықталды:
Жоғары деңгей - 5-6 ұпай
Орташа деңгей - 3 - 4 балл
Төмен деңгей – 2 балл

Осы әдістердің қорытындысына сүйене отырып, әрі қарай түзеу жұмыстарын жүргізу үшін математика сабағында ойын қызметтері арқылы психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушылардың есте сақтау қабілетін дамытуға болады.

Әр түрлі ойындардан арасында дидактикалық ойындар оқу-тәрбие үрдісімен тығыз байланысты. Олар бастауыш мектепте әртүрлі пәндерді оқыту тәсілдерінің бірі ретінде пайдаланылады, оның ішінде осы ойындар математика сабақтарында ерекше орын алады.

Дамыту ойындарының әртүрлі жіктелуі бар. Сипаты бойынша ойын қызықты тапсырмаларын келесі топтарға жатқызуға болады:

- балалардан орындаушылық қызметті талап ететін ойындар. Осы ойындардың көмегімен 1-2 сынып оқушылары үлгі бойынша іс-қимыл жасайды. 1-ші сыныпта «түрлі-түсті белдікті құрамыз» ойыны өткізіледі. Ол заттарды түсі, пішіні, орналасуы бойынша ажырата білуді анықтау үшін қолданылады. Оқыту құралдары: геометриялық фигуралар жиынтығы. Ойын мазмұны: оқушылар мұғалімнің тапсырмасы бойынша таза қағаз парағына шеңбер, квадраттар, үшбұрыштар: ортасында – қызыл шеңбер, оның оң жағында – жасыл үшбұрыш, сол жағында – сары, оң жағында – көк шаршы және т. б. қояды;

- әрекетті ойнатуды талап ететін ойындар. Олар бірінші кезекте есептеу дағдыларын игеруге бағытталған. Бұл ойындардың спектрі үлкен: «Үздік ұшқыш», «Сандық қақпаға гол соғу», «Есептеуіш машиналар», «Телефон» және т.б. Бұл ойындарды барлық сыныптарда қолдануға болады. 2-ші сыныпта есептеу дағдыларын қалыптастыру мақсатында «Телеграф» ойыны өткізіледі. Оқыту құралдары: цифрмен карточкалар.

Ойын мазмұны. Мұғалім бірінші партада отырған оқушыларға 2; 3; 4; 6 сандар жазылған карточкаларды береді және келесі сызбаға көрсетеді.

Оқушылар бірінші мысал шешеді (ол астын сызады), арифметикалық тізбектегі келесі мысал алдыңғы жауаптан басталуы тиіс. Егер соңғы мысал жауабы тізбектің бірінші санына сәйкес келсе-барлық әрекеттер дұрыс орындалған, дөңгелек мысалдар алынған;

Іздеу және шығармашылық элементтерін қамтитын ойындар. Бұл ойын барлық сыныптарда кеңінен қолданылады. 1-ші сыныпта «Сандарды тап», «Тамшы қандай түске түседі», «Сиқырлы алма» ойындары өткізіледі.

«Почтальонға Печкинге көмектес» ойыны барысында балалар конвертте жазылған мысалдар шешіп, оларды тиісті цифр жазылған пошта жәшігіне салады.

Есептеу дағдыларын бекіту үшін келесі ойындар қолданылады: «Танграм», «Арифметикалық домино», «Дәл көрсеткі».

Әрбір қатардың оқушылары сызба бойынша кезекпен іс-қимыл жасайды және паракты олардың артында отырған балаларға береді. Олар, өз кезегінде, алдыңғы мысал тексеру, содан кейін өз шешімін және жауап жазу керек. Басқалардан жылдамырақ және есептеу тізбегінің соңғы жауабын дұрыс беретін команда (жол) жеңеді.

Ойындар, олардың көмегімен балалар мысалдар мен есептерді шығарады. Мысалы «Тізбек», «Математикалық эстафета», «Үздік бақылаушы», «Сандық қатар бойынша арифметикалық жүгіру», «Поезд құр» және т.б. 3-сыныпта «Айналмалы мысалдар» ойынын өткізуге болады.

Білім беру тәжірибесін ұластыру үшін алдымен зерттеу жүргізіліп, содан кейін оқыту үдерісіне ойын технологиясын енгізу арқылы оқу жылының соңында ПДТ балалардың дамуында оң динамика байқалды.

Әдебиет:

1. Лурия А.Р. Внимание и память / А.Р. Лурия. - М., 1975.
2. Лурия А.Р. Маленькая книжка о большой памяти. Хрестоматия по общей психологии/ А.Р. Лурия. - М., 1979.

3. Выготский Л. С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка / Л.С. Выготский. – СПб.: Речь, 2003.

4. Самохвалова В. И. Возрастные и индивидуальные различия в запоминании разных видов материала. // Возрастные и индивидуальные различия памяти /Под ред. А. А. Смирнова. - М.: 1967.

Махамбетова А.Т.

математика пәнінің мұғалімі,

Дуканова Л.К.,

дефектолог,

№7 арнайы (түзету) мектебі, Ақтөбе қаласы.

Ерекше оқытуды қажет ететін балаларды әлеуметтік бейімдеуді жүзеге асырудың жолдары

Қазіргі таңда өскелең ұрпақты оқытудың сапасын арттырудың ұйымдастырушылық, психолого-педагогикалық және әдістемелік жолдарын жетілдіру сұрақтарымен қатар интеллектуалдық және денсаулығы жағынан дамуында түрлі ауытқушылықтары бар балаларды әлеуметтік бейімдеу, оңалту, қоғамға кіріктіру мәселелеріне де үлкен көңіл бөлінуде.

Интеллекті бұзылған балаларды әлеуметтік бейімдеу мен қоғамға кіріктірудің жетістігі бұл балалардың мектепте алатын білімдерінің, іскерліктері мен машықтарының тереңдігі мен сапасына тікелей байланысты. Қалыптасқан білімдерінің, оның ішінде математикалық машықтарының да деңгейі неғұрлым жоғары болса, балаға қазіргі заманғы қоғам жағдайларына бейімделу, өз орнын табу, өзінің қажеттілігін сезінуі соғұрлым жеңіл болмақ.

Интеллекті бұзылған балаларға арналған арнаулы жалпы білім беретін (түзету) мектептері оқушыларының математикалық білімдерін қалыптастыру үлкен практикалық маңызға ие. Оқушыларда белгілі бір математикалық ұғымдардың қоры жинақталады, күнделікті өмірге қажетті негізгі білім жүйесі қалыптасады, сонымен қатар танымдық қызметтері мен ойлау түрлері дамиды. Математика мен геометрия элементтерін оқыту барысында оқушылардың сан құрамы, оларға қолданылатын амалдар, бүтін және бөлшек сандар, шамаларды өлшеу, одан шыққан сандармен жұмыс, кеңістікті бағдарлау, пішін, көлем, өлшем, фигуралардың кеңістікте өзара орналасуы туралы ұғымдары мен түсініктерін қалыптастырудың оң алғышарттары құрылады. Дегенмен, математикалық білімдерді меңгеру оқушылар үшін үлкен қиындықтар туғызады.

Интеллекті бұзылған балаларды оқыту барысында жүргізілген сараптама мынадай қорытындылар жасауға мүмкіндік береді:

1. Математика оқушылар үшін қиын пәндердің бірі болып табылады. Математикалық ұғымдар мен байланыстардың негізінен абстрактылығы мен күрделілігіне байланысты оларды ұғыну қиынға соғатындықтан балалар қызығушылық танытпайды, кейде сабақта белсенді жұмыс істеуге ынталары болмайды. Көптеген оқушылар математикалық білімдердің маңыздылығы мен қажеттілігін, практикалық мәнін түсінбейді.

2. Іс жүзінде балалардың көрнекілік-образдық ойлауларының дамуы, ойлау оперативтілігінің төмендігі қарапайым математикалық, геометриялық ұғымдарды түсінуде үлкен қиындықтар туғызады. Дамуы қалыпты балаларға қарағанда өз қателерін көрмейді, қателерін түзеуге, өздерін тексеріп отыруға деген қажеттіліктері жоқ. Ұқсас ұғымдарды ажырата алмайды, олардың негізгі айырмашылықтары мен ұқсастықтарын салыстыра алмайды.

3. Интеллекті бұзылған балаларға дамуы қалыпты қатарластарына қарағанда алған математикалық білімдердің тұрақсыздығы, оларды тез ұмыту тән. Білімдерін өз бетінше қолдану, жаңа жағдайларда пайдалану бұл балалар үшін өте қиын.

Математикалық білімді меңгерудегі бұл қиындықтар интеллекті бұзылған балалардың танымдық қызметінің бұзылуымен, математикалық материалдың күрделілігімен түсіндіріледі.

Пәнді оқытудағы жоғарыда аталған қиындықтарды ескере отырып, интеллекті бұзылған балалардың танымдық қызметі, психо-физикалық ерекшеліктеріне сәйкес әдіс-тәсілдерді, жұмыс түрлерін қолданып жұмыс жүргіземін. Арнаулы (түзету) мектебінде математиканы оқытуда негізгі міндеттердің бірі балаларды әлеуметтік бейімдеу, қоғамға сәтті кіріктірулеріне ықпал жасау болғандықтан өз сабақтарымда бұған үлкен көңіл бөлемін. Оқытудың білімдік міндеті балаларға берілетін білімдердің өмірде қолданыла алатындай принципін басшылыққа алады. Сондықтан әр

тақырыпты, сол сабақта берілетін ұғымдарды, түсініктерді үнемі өмірмен тығыз байланыстырып отырамын. Мысалы, сандар құрамы бойынша білімдерін бекіткенде балаларға берілетін санның құрамын қағаз, монета ақшалармен құрап алуға арналған тапсырмалар беремін. Цифрлармен жазылған сандар, олардың құрамы баланың ұғынуы үшін қиын болса, жоғарыда аталған тапсырмалар түрлері арқылы олар санды «көздерімен көріп, қолдарына ұстай алады» және осы тектес тапсырмалар балалардың үлкен қызығушылықтарын туғызып, өмірде күнделікті қажет болатын ақшаны санай білу іскерліктерін қалыптастырады. Сабақтардың үздіксіз өзара байланыстылығын басшылыққа ала отырып, одан кейінгі тақырыптарда оқушылардың алдыңғы сабақтарда алған білімдерін қолданып отыруларын қамтамасыз етемін. Сан құрамын ақшамен құрап алып үйренгеннен кейін сандарды разрядтан аттап және аттамай қосу, азайту тақырыптарында «Дүкенде», «Базарда» ойындарын ұйымдастырамын. Балалар сатушы, сатып алушы рольдеріне кезектесіп шығады. Күнделікті қолданылатын азық-түліктердің суреттері ілінеді, олардың әрқайсысының бағалары жазылады. Оқушы «дүкенге» келіп, өзіне қажет екі немесе үш нәрсені таңдап, олардың бағаларын тақтада жазбаша бағандап қосады (сандарды разрядтан аттап қосу жағдайында), содан кейін сол операцияны іс жүзінде қағаз және монета ақшаларды қолданып, таңдап алған азық-түліктердің құнын шығарады. «Сатушы» бала ақшаны санап алады, қажет болған кезде «сатып алушының» артық ақшасын санап қайтарады. Осы тектес ойындар барысында оқушылардың рольдерге ену арқылы өзін әлеуметтік ортада ұстау, адамдармен қарым-қатынас, мәдениетті сөйлеу, дүкеннен, базардан қажет затын дұрыс таңдай білу, бағасын, құнын бағамдау, ақшаны санай білу сияқты маңызды әлеуметтік іскерліктері мен машықтарын біртіндеп, бірақ берік қалыптасыруға қол жеткізуге болатынын өзімің жұмыс тәжірибем дәлелдеп жүр.

Оқушылар үшін математикадағы қиын тақырыптардың бірі – жәй бөлшектермен танысқанда практикалық жұмыс түрлері қолданылады. Сабақта алма, апельсин, банан, картоп, жуа, түрлі жармалар сияқты азық-түліктердің үлестерін алу іс жүзінде көрсетіледі. Балалар қатты, ұнтақ, сұйық түрдегі тұтас нәрсенің бөлшегін алуды өздері іс жүзінде орындап машықтанады. Оқушылар математикалық ұғым – жәй бөлшектердің өмірде қалай қолданылатынын осындай тапсырмалар арқылы ұғынып, алған білімдерін өз беттерінше өмірлік жағдайларда қолдануға үйренеді.

Әр түрлі шамаларды өлшеуден шыққан сандарды оқыту барысында пәнаралық байланысты жүзеге асыра отырып, әрі оқушылардың болашақ кәсіптері мен еңбектеріне қажетті білік, іскерлік, машықтарын қалыптастыруда маталардың, ленталардың, ағаш тақтайлардың ұзындықтарын өлшеу, белгілі бір ұзындықта кесіп алу, түрлі азық-түліктердің салмақтарын таразымен өлшеу, сағатпен, күнтізбекпен жұмыстарды жүйелі түрде қолдану интеллекті бұзылған балалардың сәтті әлеуметтенуі үшін маңызды болып табылады.

Геометрия элементтерін оқытуда өлшеу, сызу құралдарымен жұмыс істеудің де балалардың кәсіптік бағдарлауы үшін өте қажет, ал периметр, аудан ұғымдарын сынып бөлмесінің өлшемдерін алу арқылы практикалық тұрғыдан оқыту жақсы нәтиже береді. Сонымен қатар интеллекті бұзылған балалардың танымдық қызметтерін, ойлау операцияларын дамытуда өте үлкен маңызға ие сөз есептер шығаруда олардың мазмұнының қазіргі өмірмен байланысты, балалардың өмірлік тәжірибелері мен жас ерекшеліктеріне сәйкес болуын қарастырамын. Мысалы, мазмұны бойынша түрлі азық-түліктер, тұрмыстық техника, компьютер, ұялы телефон, автокөлік, жиһаз сатып алу, т.с.с. құрастырылған сөз есептер балалардың үлкен қызығушылықтарын туғызып қана қоймай, олардың танымдық қызметтерін дамытуға ықпал етіп, өмірде туындайтын жағдайларда өздері әрекет ету іскерліктерін қалыптастырады.

Математиканы оқытуда осы бағытта жүргізіп жатқан жұмыстарымның интеллекті бұзылған балаларды әлеуметтік бейімдеу, қоғамға сәтті кіріктірілуі үшін маңыздылығы мен нәтижелілігін оқушылардың білімдік, іскерлік, машық деңгейлеріне жүргізілген мониторингтер дәлелдеп жүр. Оқушыларды әлеуметтік бейімдеу бойынша жұмыстар үздіксіз және жүйелі жүргізілгенде ғана әрбір педагог өз тәжірибесінде үлкен жетістіктерге қол жеткізіп қана қоймай, денсаулығында кемшіліктері бар балалардың тәуелсіз Қазақстанның өмірінде өзіндік орындарын табуларына тікелей үлестерін қоса алады.

Әдібиет:

1. Перова М. Н. Методика преподавания математики во вспомогательной школе. М., 1989.
2. Миллер А.Р., Цикото Г.В. «Обучение, воспитание и трудовая подготовка детей с глубокими нарушениями интеллекта. М., Педагогика, 1988.
3. И.Г.Елисеева. «Арнайы мектепте математика пәні бойынша педагогикалық бақылауды ұйымдастыру»-әдістемелік құрал. Алматы. САТР, 2010.

4. Цикото Г.В. Коррекционно-развивающие занятия с детьми-имбецилами младшего возраста. М., 1991.
5. И.И.Мамайчук. «Психокоррекционные технологии для детей с проблемами в развитии» С-Петербург. «Речь». 2006.

СОДЕРЖАНИЕ

Приветственное слово генерального директора РГКП «РУОЦ Баллдаурен» Алибаева С.Т.....	3
<i>Сейдина М.З.</i> Инклюзивті білім беруді әдістемелік қамтамасыз етудің мәселелері.....	5
<i>Кукубаева А.Х.</i> Основные направления психологической службы Казахстана в работе с детьми с особыми образовательными потребностями.....	7
<i>Бекбаева З.Н.</i> Абай атындағы ҚазҰПУ педагогикалық мамандықтарына «Инклюзивті білім беру» пәнін оқытудың маңызы.....	10
<i>Стукаленко Н.М.</i> Повышение квалификации педагогов в вопросах инклюзивного образования..... <i>Иманова А.Н</i>	13
<i>Алхатова Т.С.</i> Педагогическая психология и дефектология как базис инклюзивного образования.....	16

СЕКЦИЯ №1

«Жалпы білім беретін мекемелерде ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларға арналған оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру».

Организация учебно-воспитательного процесса для детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательных учреждениях

<i>Дмитриева-Лепешева О.Г.</i> Включение в образовательный процесс детей с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата.....	19
<i>Бірманова Қ.И.</i> Инклюзивті білім беру –балалардың оқу үрдісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандыру.....	22
<i>Сагиденова А.Ж.</i> Инклюзивті білім беруді енгізудің ерекшеліктері.....	24
<i>Мукужанова Ж.О.</i> Сапалы білім – барлығы үшін.....	27
<i>Сейткалиева М.М.</i> Мектептерде инклюзивтік білім беруді ұйымдастыру.....	31
<i>Идрисов А.Н.</i> Табысты оқыту және құзырлы мұғалім.....	35
<i>Тулегенова З.З.</i> Инклюзивті білім беруді дамыту жағдайындағы білім беру ортасының мазмұны.....	38
<i>Жанғали І.Ә.</i> Есту кемістіктері бар балаларды жалпы білім беретін үрдіске қосу.....	40
<i>Искендинова А.А.</i> Организация образовательной среды для учащихся с нарушением речи в условиях общеобразовательной школы..... <i>Федотова В.Ф.</i>	42
<i>Иманбаева А.К.</i> Мастер – класс: «Удиви ребенка - удивишься сам».....	44

СЕКЦИЯ №2

**Ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды психологиялық – педагогикалық сүйемелдеу
Психолого – педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями**

<i>Дахбай Б.Д.</i> Церебралды сал ауруы бар балалардың даму <i>Жолмағанбетова Д.К</i> ерекшеліктері.....	48
---	----

<i>Буркитбаева Ж.М. Исмагамбетова А. Х. Рыскулова Г. Ж. Компаниец А.В.</i>	Инклюзивті білім беру жағдайында даму мүмкіндігі шектеулі оқушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің ұйымдастырылуы.....	51
	Использование на практике элементов арт – терапии при коррекции эмоционально – волевой сферы детей с особыми образовательными процессами.....	53
<i>Билоус О.Н.</i>	Профессиональная ориентация учащихся с особыми образовательными потребностями.....	57
<i>Маймескулова О.А.</i>	Создание специальных условий для детей с особыми образовательными потребностями в учреждениях общего и среднего образования.....	59
<i>Раевская О. А.</i>	Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями.....	61
<i>Тілеуова К.А.</i>	Жалпы білім беретін мекемелерде ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың психологиялық даму жағдайлары.....	64
<i>Касымова З.Ж.</i>	Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями.....	66
<i>Әйтен А.С. Кушербаева Б.Г.</i>	Инклюзивті білім беруді ұйымдастырудың алғышарттары.....	67
<i>Алдабергенова Г.У.</i>	Ерекше білім беруді қажет ететін оқушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету.....	70
<i>Кузенбаева Г.Б.</i>	Саусақтардың ұсақ моторикасын дамыту арқылы баланың ой-өрісін жетілдіру.....	72
<i>Куракова Г.Ж.</i>	Ерекше білімді қажет ететін инклюзив оқушымен жұмыс жасау ерекшеліктері.....	74

СЕКЦИЯ №3

Дефектология инклюзия базисі ретінде

Дефектология как базис инклюзии

<i>Лепешев Д.В.</i>	Современное понимание проблемы развития инклюзивного образования в Республике Казахстан.....	76
<i>Алшынбекова Г.К. Боброва В.В.</i>	Подготовка педагогических кадров нового формата как важный аспект развития инклюзивного образования.....	79

СЕКЦИЯ № 4

Инклюзивті білім берудің тиімді педагогикалық технологиялары.

Эффективные педагогические технологии инклюзивного образования

<i>Бердібекова Н.С.</i>	Инклюзивті білім беруде жаңа педагогикалық технологияларды қолдану.....	82
<i>Венгловская Н.С. Иванкова Н.В.</i>	Психодидактические основы современного урока в инклюзивном классе.....	85
<i>Оспанова И.Е. Сүлейменова А.С.</i>	Мастер-класс : «Применение технологии критического мышления в условиях инклюзивного образования».....	88
<i>Каримова А.Ж.</i>	Инклюзивті білім беру – қоғам қажеттілігі.....	90

<i>Бодак К.В.</i>	Здоровьесберегающие технологии как ресурс коррекционно-педагогической работы с детьми с особыми образовательными потребностями.....	91
<i>Бахтина Т.Д.</i>	Инклюзивті білім беруде физика пәнін оқытуда интер белсенді әдістерді қолдану.....	94
<i>Бекмуратова С.Қ.</i>	Инклюзивті білім беруде жаңа педагогикалық технологияны тиімді пайдалану.....	97
<i>Кожяхметова М.Е.</i>	Инклюзивті білім беру - өмір қажеттілігі.....	99
<i>Гернер С. П.</i> <i>Лепешев Д. В.</i>	Современные проблемы обучения студентов с особыми образовательными потребностями с использованием ИТ технологий.....	102

СЕКЦИЯ № 5

Қосымша білім беру мекемелерінде инклюзияны іске асыру ерекшелігі

Специфика реализации инклюзии в учреждениях дополнительного образования

<i>Сағындық М.Қ.</i>	Қосымша білім берудің заманауи аспектісі.....	104
<i>Яковенко А.А.</i>	Техническое направление дополнительного образования в работе с детьми с особыми образовательными потребностями.....	106
<i>Салыкова А.С.</i>	Реализация творческих способностей детей с ООП через активные формы деятельности в условиях детского центра.....	109
<i>Виговская Е.Н.</i>	Мастер-класс «Техника актерского мастерства для детей с ООП».....	111

СЕКЦИЯ № 6

ЕББҚ бар балалармен түзету-педагогикалық жұмыстарының заманауи әдістері

Современные методы коррекционно-педагогической работы с детьми с ООП

<i>Бурдинская О.В.</i> <i>Сероштанова О.М.</i>	Новые возможности когнитивно-продуктивной педагогической технологии в условиях обновления содержания специального образования.....	115
<i>Урымбаева А.Д.</i>	Дидактикалық ойындар арқылы жалпы білім беретін мектептегі психикалық дамуы тежелген балалардың танымдық әрекеттерін дамыту.....	118
<i>Рощина Е.Н.</i>	Использование нетрадиционных приемов и методов здоровьесберегающих технологий для развития и коррекции речи у детей с особыми образовательными потребностями.....	121
<i>Батракова А.П.</i>	Альтернативная и дополнительная коммуникация в работе с детьми с особыми образовательными потребностями.....	124
<i>Муханова А.Н.</i>	Тірек қимыл аппараты бұзылған балалардың церебралды сал ауруының белгілері және емделу жолдары.....	127
<i>Никитина Н.Г.</i>	Компетентностно-ориентированные задания на занятиях внеклассного чтения слабослышащих детей.....	129
<i>Кайдарова Г.К.</i>	Динамика речевых функций учащихся младших классов, с особыми образовательными потребностями.....	132
<i>Камакова А.</i>	Білім беру мекемелерінде инклюзивті білім беру мүмкіндіктері.....	134

<i>Курмангалиева С.А.</i>	Ойын қызметі арқылы математика сабақтарында психикалық дамуытежелген балалардың есін дамыту.....	136
<i>Махамбетова А.Т.Дуканова Л.К.,</i>	Ерекше оқытуды қажет ететін балаларды әлеуметтік бейімдеуді жүзеге асырудың жолдары.....	139